

॥प्रथमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः॥

इषे त्वोर्जे त्वा वायवः स्थोपायवः स्थ देवो वः सविता
 प्राप्यतु श्रेष्ठतमायु कर्मण् आ प्यायध्वमन्त्रिया देवभागमूर्जस्वतीः
 पयस्वतीः प्रजावतीरनमीवा अंयक्ष्मा मा वः स्तेन ईशत् मा-
 ऽघशः सो रुद्रस्य हैतिः परि वो वृणक्तु ध्रुवा अस्मिन्नोपतौ स्यात्
 बुद्धीर्यजमानस्य पुशून्याहि॥ (१)

इषे त्रिचत्वारि॒शत्॥१॥ [१]

यज्ञस्य घोषदसि प्रत्युष्टु रक्षः प्रत्युष्टु अरातयः
 प्रेयमंगाद्विषणा बुरुहिरच्छु मनुना कृता स्वधया वितष्टा त
 आवहन्ति कवयः पुरस्ताद्वेभ्यो जुष्टमिह बुरुहिरासदै देवानां
 परिषूतमसि वरुषवृद्धमसि देवबरहिर्मा त्वाऽन्वङ्गा तिर्यक्पर्व
 ते राध्यासमाच्छेत्ता ते मा रिषु देवबरहिः शतवलशं वि रोह
 सुहस्रवलशा (२)

वि वयः रुहेम पृथिव्याः सुम्पृचः पाहि सुसुभृता॑ त्वा॑
 सम्भराम्यदित्यै रास्ताऽसीन्द्राण्यै सुन्नहनं पूषा तै॑ ग्रन्थिं ग्रंथात्
 स ते माऽस्थादिन्द्रस्य त्वा बाहुभ्यामुद्यच्छे बृहस्पते॑र्मूर्ध्रा॑
 हराम्युर्वन्तरिक्षमन्विहि देवङ्गममसि॥ (३)

सुहस्रंवलशा अष्टात्रिंशत्त्वा ॥ २ ॥ [२]

शुन्ध्यंध्वं दैव्याय कर्मणे देवयज्यायै मातरिश्वनो घर्माऽसि
द्यौरसि पृथिव्यसि विश्वधाया असि परमेण धाम्ना दृहस्त्व मा
ह्वार्वसूनां पुवित्रमसि शतधारं वसूनां पुवित्रमसि सुहस्रधारः
हुतः स्तोको हुतो द्रुपस्तोऽग्नयै बृहते नाकाय स्वाहा द्यावा-
पृथिवीभ्यः सा विश्वायुः सा विश्वव्यचाः सा विश्वकर्मा
सम्पृच्यध्वमृतावरीरूर्मिणीर्मधुमत्तमा मन्द्रा धनस्य सातये सोमेन्
त्वाऽतनुच्छीन्द्राय दधि विष्णो हुव्यः रक्षस्व॥ (४)

सोमेनादौ च ॥ १ ॥ [३]

कर्मणे वां देवेभ्यः शकेयुं वेषाय त्वा प्रत्युष्टः रक्षः प्रत्युष्टा
अरातयो धूरसि धूर्व धूर्वन्तुं धूर्व तं योऽस्मान्धूर्वति तं धूर्व यं
वयं धूर्वमस्त्वं देवानामसि सस्तितमं पप्रितमं जुष्टतमं वहितमं
देवहूतमहुतमसि हविर्धानं दृहस्त्व मा ह्वार्मित्रस्य त्वा चक्षुषा
प्रेक्षे मा भेर्मा सं विकथा मा त्वा (५)

हि॒सिषमुरु वाताय देवस्य त्वा सवितुः प्रसुवैऽश्विनोर्बहुभ्या॑
पृष्णो हस्ताभ्यामग्नये जुष्टं निर्वपाम्यग्नीषोमा॑भ्यामिदं देवानामिदमु-
नः सुह सफात्यै त्वा नारात्यै सुवरभि वि रख्येषं वैश्वानरं
ज्योतिर्दृहन्तान्दुर्या॑ द्यावापृथिव्योरुर्वन्तरिक्षमन्विह्यदित्यास्त्वो-
पस्थे सादयाम्यग्ने हुव्यः रक्षस्व॥ (६)

मा त्वा पद्मत्वारिष्ठशब्द॥२॥ [४]

देवो वः सवितोत्पुनात्वच्छिंद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य
रश्मिभिरापो देवीरग्रेपुवो अग्रेगुवोऽग्रं इमं यज्ञं नयताग्रे
यज्ञपतिं धत्त युष्मानिन्द्रोऽवृणीत वृत्रतूर्ये यूयमिन्द्रमवृणीध्वं
वृत्रतूर्ये प्रोक्षिताः स्थाग्रये वो जुष्टं प्रोक्षाम्यग्रीषोमाभ्याः
शुन्ध्यध्वं दैव्याय कर्मणे देवयज्याया अवधूतः रक्षोऽवधूता
अरातयोऽदित्यास्त्वगसि प्रति त्वा (७)

पृथिवी वैत्तविषवर्णमसि वानस्पत्यं प्रति त्वा-
ऽदित्यास्त्वग्वैत्तविषस्तनुरसि वाचो विसर्जनं देवर्वातये त्वा
गृह्णाम्यद्विरसि वानस्पत्यः स इदं देवेभ्यो हृव्यः सुशमि-
शमिष्वेषमा वदोर्जमा वंद द्युमद्वदत वयः सञ्ज्ञातं जेष्म
वरुषवृद्धमसि प्रति त्वा वरुषवृद्धं वेत्तु परापूतः रक्षः परापूता
अरातयो रक्षसां भागोऽसि वायुर्वो विविनकु देवो वः सविता
हिरण्यपाणिः प्रति गृह्णातु॥ (८)

त्वा भाग एकादश च॥२॥ [५]

अवधूतः रक्षोऽवधूता अरातयोऽदित्यास्त्वगसि प्रति त्वा
पृथिवी वैत्तु दिवः स्कंभनिरसि प्रति त्वा ऽदित्यास्त्वग्वैत्तु धिषणां-
ऽसि पर्वत्या प्रति त्वा दिवः स्कंभनिर्वैत्तु धिषणांऽसि पार्वतेयी
प्रति त्वा पर्वतिर्वैत्तु देवस्य त्वा सवितुः प्रसुवैऽश्विनोर्बहुभ्यां पूज्यो

हस्तांभ्यामधिवपामि धान्यमसि धिनुहि देवान्प्राणाय त्वाऽपानाय
त्वा व्यानाय त्वा दीर्घामनु प्रसिंतिमायुषे धां देवो वः सविता
हिरण्यपाणिः प्रति गृह्णातु॥ (९)

प्राणाय त्वा पञ्चदश च॥१॥ [६]

धृष्टिरसि ब्रह्मं युच्छापाऽग्नेऽग्निमामादं जहि निष्क्रव्यादः
सेधा दैवयजं वह निर्दग्धः रक्षो निर्दग्धा अरातयो ध्रुवमसि
पृथिवीं दृःहाऽऽयुर्दृःह प्रजां दृःह सजातानुस्मै यजमानाय
पर्यूह धर्त्रमस्यन्तरिक्षं दृःह प्राणं दृःहापानं दृःह सजातानुस्मै
यजमानाय पर्यूह धरुणमसि दिवं दृःहु चक्षुर्- (१०)

दृःहु श्रोत्रं दृःह सजातानुस्मै यजमानाय पर्यूह धर्माऽसि
दिशो दृःहु योनिं दृःह प्रजां दृःह सजातानुस्मै यजमानाय पर्यूह
चितः स्थ प्रजामस्मै रयिमस्मै संजातानस्मै यजमानाय पर्यूह
भृगूणामङ्गिरसां तपसा तप्यध्वं यानि धर्मे कुपालान्युपचिन्वन्ति
वेधसः। पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू वि मुञ्चताम्॥ (११)

चक्षुरथाचत्वारि४शब्दः॥२॥ [७]

सं वंपामि समापो अद्विरंगमत् समोषधयो रसेन सः
रेवतीर्जगतीभिर्मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वमन्द्यः परि प्रजाताः
स्थ समद्विः पृच्यध्वं जनयत्यै त्वा सं यौम्युग्मयै त्वाऽग्नीषोमाभ्यां

मुखस्य शिरोऽसि घर्मोऽसि विश्वायुरुरु प्रथस्वेऽरु तै यज्ञपतिः
प्रथतां त्वचं गृहीष्वाऽन्तरितः रक्षोऽन्तरिता अरातयो देवस्त्वा
सविता श्रपयतु वर्षिष्ठे अधि नाकेऽग्निस्ते तुनुवं माऽति धागग्ने
हृव्यः रक्षस्वं सं ब्रह्मणा पृच्यस्वैकुतायु स्वाहा॑ द्वितायु स्वाहा॑
त्रितायु स्वाहा॑॥ (१२)

सविता द्वाविश्वतिश्च॥१॥

[८]

आदद्व इन्द्रस्य बाहुरंसि दक्षिणः सुहस्रभृष्टिः शततेजा
वायुरसि तिग्मतेजाः पृथिवि देवयजन्योषध्यास्ते मूलं मा
हि॒सिष्पमपंहतोऽररुः पृथिव्यै ब्रुजं गच्छ गोस्थानं वर्षतु ते
द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां परावति शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि
यं चं वयं द्विष्मस्तमतो मा मौगपंहतोऽररुः पृथिव्यै देवयजन्यै
ब्रुजं (१३)

गच्छ गोस्थानं वर्षतु ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां
परावति शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि यं चं वयं द्विष्मस्तमतो मा
मौगपंहतोऽररुः पृथिव्या अदेवयजनो ब्रुजं गच्छ गोस्थानं वर्षतु
ते द्यौर्बधान देव सवितः परमस्यां परावति शतेन पाशैर्योऽस्मान्द्वेष्टि
यं चं वयं द्विष्मस्तमतो मा (१४)

मौगररुस्ते दिवं मा स्कानु वसंवस्त्वा परिगृह्णन्तु गायत्रेण
छन्दसा रुद्रास्त्वा परिगृह्णन्तु त्रैष्टुभेनु छन्दसाऽदित्यास्त्वा

परिगृह्णन्तु जागतेन छन्दसा देवस्यं सवितुः सुवे कर्म कृष्णन्ति
वेधसं कृतमस्यृतसदनमस्यृतश्रीरसि धा असि स्वधा अस्युर्वी
चासि वस्वी चासि पुरा कुरस्यं विसृपो विरपिशन्नुदादाय
पृथिवीं जीरदानुर्यामैरयं चन्द्रमसि स्वधाभिस्तान्धीरांसो अनुदृश्य
यजन्ते॥ (१५)

देवयजन्मै ब्रजन्मतो मा विरपिशन्नेकांदश च॥३॥ [१]

प्रत्युष्ट॑ रक्षः प्रत्युष्टा अरातयोऽग्नेर्वस्तेजिष्ठेन तेजसा
निष्ठपामि गोष्ठं मा निर्मृक्षं वाजिनं त्वा सपलसाह॒ सम्माजिर्म
वाचं प्राणं चक्षुः श्रोत्रं प्रजां योनिं मा निर्मृक्षं वाजिर्नीं त्वा
सपलसाही॒ सम्माज्यशासाना सौमनसं प्रजा॒ सौभाग्यं
तुनूम। अग्नेरनुव्रता भूत्वा सन्नह्ये सुकृतायु कम्। सुप्रजसस्त्वा
व्य॒ सुपलीरुपं (१६)

सेदिम। अग्ने सपलदम्भनमदब्यासो अदोभ्यम्। इमं विष्णामि
वरुणस्य पाशं यमबधीत सविता सुशेवः। धातुश्च योनौ सुकृतस्य
लोके स्योनं मैं सुह पत्या करोमि। समायुषा सम्प्रजया समग्रे
वर्चसा पुनः। सम्पली पत्याऽहं गच्छे समात्मा तुनुवा मम। महीनां
पयोऽस्योषधीनां रसस्तस्य तेऽक्षीयमाणस्य निर्- (१७)

वंपामि महीनां पयोऽस्योषधीनां रसोऽदब्येन त्वा चक्षुषा-
जवैक्षे सुप्रजास्त्वाय तेजोऽसि तेजोऽनु प्रेह्यग्निस्ते तेजो मा वि

नैदृग्नेर्जिह्वाऽसि सुभूर्देवानां धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो यजुषेयजुषे भव
शुक्रमसि ज्योतिरसि तेजोऽसि देवो वः सवितोत्पुनात्वच्छिद्रेण
पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिः शुक्रं त्वा शुक्रायां धाम्नेधाम्ने
देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृह्णामि ज्योतिस्त्वा ज्योतिष्यर्चिस्त्वाऽर्चिषि
धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृह्णामि॥ (१८)

उप नी रश्मिभिः शुक्रः पोडंश च॥३॥ [१०]

कृष्णोऽस्याखरेष्टोऽग्नये त्वा स्वाहा वेदिरसि बुरुहिषे त्वा
स्वाहा बुरुहिरसि सुग्म्यस्त्वा स्वाहा दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा
पृथिव्यै त्वा स्वधा पितृभ्य ऊर्भव बरहिषद्य ऊर्जा पृथिवीं
गच्छत विष्णोः स्तूपोऽस्यूर्णप्रदसं त्वा स्तृणामि स्वासुस्थं देवेभ्यो
गन्धर्वोऽसि विश्वावसुरिश्वस्मादीषतो यजमानस्य परिधिरिड
ईडित इन्द्रस्य बाहुरसि (१९)

दक्षिणो यजमानस्य परिधिरिड ईडितो मित्रावरुणौ
त्वोत्तरतः परिघतां ध्रुवेण धर्मणा यजमानस्य परिधिरिड ईडितः
सूर्यस्त्वा पुरस्तात्पातु कस्याश्चिदुभिशस्त्या वीतिहोत्रं त्वा कवे
द्युमन्तः समिधीमह्यम्ने बृहन्तमध्वरे विशो यन्त्रे स्थो वसूना॒
रुद्राणांमादित्यानां॒ सदसि सीद जुहूरुपभृद्वाऽसि घृताची॑ नाम्ना॑
प्रियेण॑ नाम्ना॑ प्रिये सदसि सीदैता असदन्सुकृतस्य लोके ता

विंष्णो पाहि पाहि युज्ञं पाहि युज्ञपतिं पाहि मां यंज्ञनियम्॥ (२०)

ब्रह्मरसि प्रिये सदसि पञ्चदश च॥२॥

[११]

भुवनमसि वि प्रथस्वाग्ने यष्टिरिदं नमः। जुहेह्यग्निस्त्वा॑ ह्यति
देवयज्याया॑ उपभृदेहि॑ देवस्त्वा॑ सविता॑ ह्यति॑ देवयज्याया॑
अग्नविष्णू॑ मा वामवं क्रमिषु॑ वि जिहाथां॑ मा मा॑ सन्तासं॑ लोकं
मै॑ लोककृतौ॑ कृणुतं॑ विष्णोः॑ स्थानं॑ मसीत॑ इन्द्रो॑ अकृणोद्वीर्याणि॑
समाख्योधर्वो॑ अंध्वरो॑ दिविस्पृशमहुतो॑ युज्ञो॑ युज्ञपतेरिन्द्रां॑
वान्धस्वाहा॑ बृहद्ब्राः॑ पाहि॑ माऽग्ने॑ दुश्चरितादा॑ मा॑ सुचरिते॑ भज॑
मुखस्य॑ शिरोऽसि॑ सं॑ ज्योतिषा॑ ज्योतिरङ्काम्॥ (२१)

अहुत् एकविश्वाशतिश्व॥१॥

[१२]

वाजस्य मा प्रसुवेनोद्घाभेणोदग्रभीत्। अथा॑ सुपला॑ इन्द्रो॑ मे॑
निग्राभेणाधरा॑ अकः। उद्घाभं च॑ निग्राभं च॑ ब्रह्म॑ देवा॑ अर्वीवृधन्।
अथा॑ सुपलां॑ निन्द्राग्नी॑ मै॑ विषूचीनान्व्यस्यताम्। वसुभ्यस्त्वा॑
रुद्रेभ्यस्त्वाऽऽदित्येभ्यस्त्वाऽक्त॑ रिहाणा॑ वियन्तु॑ वयः। प्रजां॑
योनि॑ मा निर्मृक्षमा॑ प्यायन्तामापु॑ ओषधयो॑ मुरुतां॑ पृष्ठतयः॑ स्थ॑
दिवं॑ (२२)

गच्छ॑ ततो॑ नो॑ वृष्टिमेरया॑। आयुष्पा॑ अग्नेऽस्यायुर्मे॑ पाहि॑ चक्षुष्पा॑
अग्नेऽसि॑ चक्षुर्मे॑ पाहि॑ ध्रुवाऽसि॑ यं॑ परिधिं॑ पूर्यधत्था॑ अग्ने॑ देव॑
पृणिभिर्वीयमाणः। तन्तं॑ एतमनु॑ जोषं॑ भरामि॑ नेदेष॑ त्वदपचेतयातै॑

यज्ञस्य पाथु उपु समिते॑ संस्कावभांगाः स्थेषा बृहन्तः प्रस्तरेष्टा
बर्गहिष्ठदश्च (२३)

देवा इमां वाचमुभि विश्वे गृणन्त आसद्यास्मिन्बुरुहिषि
मादयध्वमग्नेर्वामपत्रगृहस्यु सदसि सादयामि सुम्नायं सुम्निनी सुम्ने
मा धत्तं धुरि धुयौ पातमग्नेऽदव्यायोऽशीततनो पाहि माऽद्य दिवः
पाहि प्रसिंत्यै पाहि दुरिष्ठै पाहि दुरद्वन्यै पाहि दुश्चरितादविषन्नः
पितुं कृणु सुषदा योनिं स्वाहा देवा गातुविदो गातुं वित्वा
गातुमितु मनसस्पत इमं नो देव देवेषु यज्ञश्च स्वाहा वाचि स्वाहा
वाते धाः॥ (२४)

दिवश्च वित्वा गातुत्रयोदश च॥३॥ [१३]

उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या उभा राधसः सुह मादयध्यैः। उभा
दाताराविषा॒ रयीणामुभा वाजस्य सातयै हुवे वाम्। अश्रव॑
हि भूरिदावत्तरा वां वि जामातुरुत वा घा स्यालात्। अथा
सोमस्य प्रयत्नी युवभ्यामिन्द्राग्नी स्तोमं जनयामि नव्यम्। इन्द्राग्नी
नवतिं पुरो दासपलीरधूनुतम्। साकमेकेन कर्मणा। शुचि नु स्तोमं
नवजातमुद्येन्द्राग्नी वृत्रहणा जुषेथाम्॥ (२५)

उभा हि वाऽ सुहवा जोहवीमि ता वाज॑ सुद्य उश्ते
धेष्टा॑। वृयमु त्वा पथस्पते रथं न वाजसातये। धिये पूषन्नयुज्महि।
पुथस्पथः परिपतिं वचस्या कामेन कृतो अभ्यानडुर्कम्। स नो

रासच्छुरुधंश्चन्द्राग्रा धियं धियः सीषधाति प्र पूषा। क्षेत्रस्य पतिना
व्यः हितेनैव जयामसि। गामश्वं पोषयित्वा स नौ (२६)

मृडातीदृशौ। क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्मि धेनुरिव पयो
अस्मासु धुक्वा। मधुश्वत् घृतमिव सुपूतमृतस्य नः पतयो
मृडयन्तु। अग्ने नयं सुपथा राये अस्मान् विश्वानि देव वयुनानि
विद्वान्। युयोध्यस्मज्जुहरणमेनो भूयिष्ठान्ते नम उक्तिं विधेम।
आ देवानामपि पन्थामगन्म यच्छुक्रवाम् तदनु प्रवैदुम्।
अग्निर्विद्वान्स यजाथ् (२७)

सेदु होता सो अध्वरान्स कृतून्कल्पयाति। यद्वाहिष्ठं तदग्नये
बृहदर्च विभावसो। महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजा उदीरते। अग्ने त्वं
पारया नव्यो अस्मान्स्वस्तिभिरति दुर्गाणि विश्वा। पूश्रं पृथ्वी
बहुला नं उर्वा भवा तोकाय तनयाय शं योः। त्वमग्ने व्रतपा
असि देव आ मर्त्येष्वा। त्वं यज्ञोष्वीङ्गयः। यद्वौ वयं प्रमिनामं
व्रतानि विदुषां देवा अविदुष्टरासः। अग्निष्ठद्विश्वमा पृणाति विद्वान्
येभिर्देवा ऋतुभिः कल्पयाति॥ (२८)

ज्येष्ठमा स नौ यजादा त्रयैविंशतिश्च॥४॥ [१४]

इषे त्वा यज्ञस्य शुभ्येवं कर्मणे देवोऽवधूतन्यृष्टिः सं वंपाम्या दंदे प्रत्युषं कृष्णोऽसि भुवनमसि
वाजस्योभा वां चतुर्दश॥१५॥

इषे वर्षहु भुवनमृष्टाविंशतिः॥२८॥

इषे त्वा कृत्यांति॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः
समाप्तः॥१-१॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

आप॑ उन्दन्तु जीवसे दीर्घायुत्वाय् वर्चस् ओषधे त्रायस्वैन्
स्वधिंते मैनं हि सीर्देवश्रूतानि प्रवंपे स्वस्त्युत्तराण्यशीयाऽऽ-
पो अस्मान्मातरः शुन्धन्तु घृतेन नो घृतपुवः पुनन्तु विश्वमस्मत्प्र
वंहन्तु रिप्रमुदाभ्यः शुचिरा पूत एमि सोमस्य तुनूरसि तुनुवं मे
पाहि महीनां पयोऽसि वर्चोधा असि वर्चो (१)

मयि धेहि वृत्रस्य कुनीनिकाऽसि चक्षुष्पा असि चक्षुर्मे
पाहि चित्पतिस्त्वा पुनातु वाक्पतिस्त्वा पुनातु देवस्त्वा सविता
पुनात्वच्छ्वद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिस्तस्य ते पवित्रपते
पवित्रेण यस्मै कं पुने तच्छ्वकेयुमा वो देवास ईमहे सत्यधर्माणो
अध्वरे यद्वौ देवास आगुरे यज्ञियासो हवामहु इन्द्राग्नी द्यावापृथिवी
आप॑ ओषधीस्त्वं दीक्षाणामधिंपतिरसीह मा सन्तं पाहि॥ (२)

वर्च ओषधीराष्ट्रौ च ॥ २ ॥

[१]

आकूत्यै प्रयुजेऽग्रये स्वाहा॑ मेधायै मनसेऽग्रये स्वाहा॑
दीक्षायै तपसेऽग्रये स्वाहा॑ सरस्वत्यै पूष्णेऽग्रये स्वाहाऽऽपो
देवीबृहतीर्विश्वशम्भुवो द्यावापृथिवी उर्वन्तरिक्षं बृहस्पतिर्नो हुविषा॑
वृधातु स्वाहा॑ विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तोऽवृणीत सुख्यं विश्वे राय

इंषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहंर्ख्सामयोः शिल्पे^७ स्थस्ते वामा
रभे ते मा (३)

पातुमाऽस्य यज्ञस्योदचे इमां धियः^८ शिक्षमाणस्य देव क्रतुं
दक्षं वरुणं स शिंशाधि ययाऽति विश्वा दुरिता तरेम सुतर्माणिमधि
नावः^९ रुहेमोर्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्रदा ऊर्जं मे यच्छ पुहि मा मा
हि^{१०} सीर्विष्णोः शर्मसि शर्म यजमानस्य शर्म मे यच्छ नक्षत्राणां
माऽतीकाशात् पुहीन्द्रस्य योनिरसि (४)

मा मा हि^{११} सीः कृष्यै त्वा सुसुस्यायै सुपिप्लाभ्यस्त्वौष-
धीभ्यः सुपस्था देवो वनस्पतिरूर्ध्वे मा पाह्योदचः स्वाहा यज्ञं
मनसा स्वाहा द्यावापृथिवीभ्याः स्वाहोरोरन्तरिक्षाथ्स्वाहा यज्ञं
वातादा रभे॥ (५)

मा योनिरसि त्रिःशब्दां॥ ३॥ [२]

देवीं धियं मनामहे सुमृडीकामभिष्ठये वर्चोधां यज्ञवाहसः
सुपारा नो असद्वशें। ये देवा मनोजाता मनोयुजः सुदक्षा
दक्षपितारस्ते नः पान्तु ते नोऽवन्तु तेभ्यो नमस्तेभ्यः स्वाहाऽग्ने
त्वः सु जागृहि वयः सु मन्दिषीमहि गोपाय नः स्वस्तयै प्रबुधे
नः पुनर्ददः। त्वमग्ने ब्रतपा असि देव आ मर्त्येष्वा। त्वं (६)

यज्ञेष्वीडयः॥ विश्वे देवा अभि मा माऽवृत्रन् पूषा सन्या
सोमो राधसा देवः संविता वसौर्वसुदावा रास्वेयथ्सोमाऽभूयौ

भरु मा पृणन्पूर्त्या वि रांधि माऽहमायुषा चुन्द्रमसि मम् भोगाय
भवु वस्त्रमसि मम् भोगाय भवोस्त्राऽसि मम् भोगाय भवु हयोऽसि
मम् भोगाय भवु (७)

छागोऽसि मम् भोगाय भव मेषोऽसि मम् भोगाय भव वायवे
त्वा वरुणाय त्वा निर्क्रहत्यै त्वा रुद्राय त्वा देवीरापो अपां नपाद्य
ऊर्मिरहविष्य इन्द्रियावान्मदिन्तमस्तं वो माऽवंकमिषुमच्छिन्नं
तन्तुं पृथिव्या अनुं गेषं भुद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरएता
तै अस्त्वथेमवं स्यु वरु आ पृथिव्या आरे शत्रून् कृणुहि
सर्ववीर एदमंगन्म देवयजनं पृथिव्या विश्वे देवा यदजुषन्तुं पूर्व
ऋख्सामाभ्यां यजुषा सन्तरन्तो रायस्पोषेण समिषा मदेम॥ (८)

आ त्वं हयोऽसि मम् भोगाय भव स्यु पञ्चविंशतिश्च॥ ३॥ [३]

इयं तै शुक्र तुनूरिदं वर्चस्तया सं भंव भ्राजं गच्छ जूरंसि
धृता मनसा जुष्टा विष्णवे तस्यास्ते सत्यसंवसः प्रसुवे वाचो
यन्नमंशीय स्वाहा शुक्रमस्यमृतमसि वैश्वदेवः हृविः सूर्यस्य
चक्षुराऽरुहमग्रेरक्षणः कुनीनिकां यदेतशेभिरीयसे भ्राजमानो
विपश्चिता चिदसि मनाऽसि धीरसि दक्षिणा- (९)

असि यज्ञियाऽसि क्षत्रियाऽस्यदितिरस्युभयतःशीर्षी सा
नुः सुप्राची सुप्रतीची सं भंव मित्रस्त्वा पुदि बंध्रातु पूषाऽध्वनः
पात्विन्द्रायाध्यक्षायानुं त्वा माता मन्यतामनुं पिताऽनु भ्राता-

सग्भ्योऽनु सखा सयूथः सा देवि देवमच्छेहीन्द्रायं सोमः
रुद्रस्त्वाऽवर्तयतु मित्रस्य पृथा स्वस्ति सोमसखा पुनरेहि सुह
रुद्या॥ (१०)

दक्षिणा सोमसखा पञ्च च॥२॥ [४]

वस्व्यसि रुद्राऽस्यदितिरस्यादित्याऽसि शुक्राऽसि चन्द्राऽसि
बृहस्पतिस्त्वा सुम्ने रण्वतु रुद्रो वसुभिरा चिकेतु पृथिव्यास्त्वा
मूर्धन्ना जिंघर्मि देवयज्ञन् इडायाः पुदे घृतवंति स्वाहा
परिलिखितः रक्षः परिलिखिता अरातय इदमहः रक्षसो
ग्रीवा अपि कृन्तामि यौऽस्मान् द्वेष्टि यं च वृयं द्विष्म इदमस्य
ग्रीवा (११)

अपि कृन्ताम्यस्मे रायस्त्वे रायस्तोते रायः सं देवि देव्योर्वश्या
पश्यस्व त्वष्टैमती ते सपेय सुरेता रेतो दधोना वीरं विदेय तवं
सुन्दशि माऽहः रायस्पोषेण वि योषम्॥ (१२)

अस्य ग्रीवा एकान्नत्रिःशाच्च॥२॥ [५]

अशुना ते अशुः पृच्यतां परुषा परुर्गन्धस्ते काममवतु
मदाय रसो अच्युतोऽमात्योऽसि शुक्रस्ते ग्रहोऽभि त्यं देवः
सवितारमूण्योः कविक्रतुमर्चामि सत्यसंवसः रत्नधामभि प्रियं
मतिमूर्ध्वा यस्यामतिर्भा अदिद्युतश्वर्वामनि हिरण्यपाणिरमिर्मीत
सुक्रतुः कृपा सुवः। प्रजाभ्यस्त्वा प्राणाय त्वा व्यानाय त्वा

प्रजास्त्वमनु प्राणिहि प्रजास्त्वामनु प्राणन्तु॥ (१३)

अनुं सुम च॥१॥

[६]

सोमं ते क्रीणाम्यूर्जस्वन्तं पयस्वन्तं वीर्यावन्तमभिमाति-
षाहः शुक्रं तै शुक्रेण क्रीणामि चन्द्रं चन्द्रेणामृतममृतेन
सम्यक्ते गोरस्मे चन्द्राणि तपसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्णस्तस्यास्ते
सहस्रपोषं पुष्यन्त्याश्वरमेण पशुनां क्रीणाम्यस्मे ते बन्धुर्मयि-
ते रायः श्रयन्तामस्मे ज्योतिः सोमविक्रयिणि तमो मित्रो न
एहि सुमित्रधा इन्द्रस्योरु मा विशु दक्षिणमुशानुशन्तः स्योनः
स्योनः स्वानु भ्राजाङ्गारे बम्भारे हस्तु सुहस्तु कृशानवेते वः
सोमक्रयणास्तात्रक्षध्वं मा वौ दभन्न॥ (१४)

ऊरु द्वाविशतिश्च॥१॥

[७]

उदायुषा स्वायुषोदोषधीनाः रसेनोत्पुर्जन्यस्य शुष्मेणोदस्था-
ममृताः अनु। उर्वन्तरिक्षमन्विह्यदित्यः सदोऽस्यदित्यः सद्
आसीदास्तभ्राद्यामृषभो अन्तरिक्षममिमीत वरिमाणं पृथिव्या
आसीदद्विश्वा भुवनानि सम्राद्विश्वेतानि वरुणस्य ब्रूतानि वरेषु
व्यन्तरिक्षं ततानु वाजुमर्वथ्सु पयो अग्नियासु हृथसु (१५)

ऋतुं वरुणो विक्ष्वग्निं दिवि सूर्यमदधाथ्सोममद्रावुदुत्यं
जातवैदसं देवं वंहन्ति केतवः। दृशो विश्वाय सूर्यम्॥ उस्मावेत
धूरषाहावनश्रू अर्वारहणौ ब्रह्मचोदनौ वरुणस्य स्कम्भनमसि

वरुणस्य स्कम्भसर्जनमसि प्रत्यस्ते वरुणस्य पाशः॥ (१६)

हृष्मु पञ्चत्रिंशत्त्वा॥२॥ [८]

प्रच्यवस्व भुवस्पते विश्वान्यभि धामानि मा त्वा परिपरी
विद्न्मा त्वा परिपन्थिनो विद्न्मा त्वा वृको अघायवो मा गन्धर्वो
विश्वावसुरा दंघच्छ्येनो भूत्वा परा पत् यजमानस्य नो गृहे
देवैः सङ्कृतं यजमानस्य स्वस्त्ययन्यस्यपि पन्थामगस्महि
स्वस्तिगामनेहसु येनु विश्वाः परि द्विषो वृणक्ति विन्दते वसु नमो
मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे मुहो देवाय तदृत रुपर्यत दूरेद्वशे देव-
जाताय केतवै दिवस्पुत्राय सूर्याय शः सत् वरुणस्य स्कम्भनमसि
वरुणस्य स्कम्भसर्जनमस्युन्मुक्तो वरुणस्य पाशः॥ (१७)

मित्रस्य त्रयोविंशतिश्च॥१॥ [९]

अग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा सोमस्याऽऽतिथ्यमसि विष्णवे
त्वाऽतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वाऽग्नयै त्वा रायस्पोषदान्ने विष्णवे
त्वा श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे त्वा या ते धामानि हृविषा
यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु युज्ञं गंयस्फानः प्रतरणः सुवीरो-
ऽवीरहा प्र चंरा सोमु दुर्यनदित्याः सदोऽस्यदित्याः सदु आ (१८)

सीद वरुणोऽसि धृतब्रतो वारुणमसि शंयोर्देवानाऽसुख्यान्मा
देवानामपसंश्छिथ्स्मृह्यापतये त्वा गृह्णामि परिपतये त्वा गृह्णामि
तनूनत्रै त्वा गृह्णामि शाकुराय त्वा गृह्णामि शक्मन्नोजिष्ठाय त्वा

गृह्णाम्यनांधृष्टमस्यनाधृष्यं देवानामोजोऽभिशस्ति पा अंनभिशस्ते-
ज्ञ्यमनु मे दीक्षां दीक्षापतिर्मन्यतामनु तपस्तपस्पतिरञ्जसा
सुत्यमुपं गेष ९ सुविते मां धाः॥ (१९)

आ मैकं च॥२॥

[१०]

अ॒शुर॑शुस्ते देव सोमाऽप्यायतामिन्द्रायैकधनविद्
आ तुभ्युमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वाऽऽ प्योययु
सखी॑न्सन्या मेधया॑ स्वस्ति तै देव सोम सुत्यामशीयेष्टा रायः
प्रेषे भगायर्तमृतवादिभ्यो नमो दिवे नमः पृथिव्या अग्ने॑ ब्रतपते
त्वं ब्रुताना॑ ब्रुतपतिरसि॑ या मम तुनूरेषा सा त्वयि॑ (२०)

या तवं तुनूरिय॑ सा मयि॑ सहौ ब्रतपते ब्रुतिनोर्व्रतानि॑ या
तै अग्ने॑ रुद्रिया तुनूस्तया॑ नः पाहि॑ तस्यास्ते॑ स्वाहा॑ या तै अग्ने॑-
ज्याशया रंजाशया हंराशया तुनूर्वर्णपिष्ठा गह्वरेष्टोग्रं वचो॑ अपावधी॑
त्वेषं वचो॑ अपावधी॑ तु स्वाहा॑॥ (२१)

त्वयि॑ चत्वारि॑शब्दं॥२॥

[११]

वित्तायनी मेऽसि तिक्तायनी मेऽस्यवतान्मा नाथितमवतान्मा
व्यथितं विदेरग्निर्भो नामाग्ने॑ अङ्गिरो योऽस्यां पृथिव्यामस्याऽऽ-
युषा॑ नाम्नेहि॑ यत्तेऽनांधृष्टं नाम यज्ञियं तेन त्वाऽददेष्टग्ने॑ अङ्गिरो
यो द्वितीयस्यां तृतीयस्यां पृथिव्यामस्याऽयुषा॑ नाम्नेहि॑ यत्तेऽनांधृष्टं
नाम (२२)

यज्ञियं तेन त्वाऽददेष्टे सि॑हीरसि॑ महिषीरस्युरु प्रथस्वोरु

ते यज्ञपतिः प्रथतां ध्रुवाऽसि देवेभ्यः शुन्धस्व देवेभ्यः
 शुभ्मस्वेन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्पातु मनोजवास्त्वा
 पितृभिर्दक्षिणतः पातु प्रचेतास्त्वा रुद्रैः पश्चात्पातु विश्वकर्मा त्वा-
 ८७ दित्यैरुत्तरतः पातु सिंहीरसि सपत्नसाही स्वाहा सिंहीरसि
 सुप्रजावनिः स्वाहा सिंही- (२३)

रसि रायस्पोषवनिः स्वाहा सिंहीरस्यादित्यवनिः स्वाहा
 सिंहीरस्या वंह देवान्देवयते यज्ञमानाय स्वाहा भूतेभ्यस्त्वा
 विश्वायुरसि पृथिवीं दृश्य ध्रुवक्षिदस्युन्तरिक्षं दृश्याच्युतक्षिदसि
 दिवं दृश्याग्नेर्भस्मास्युग्रे: पुरीषमसि॥ (२४)

नाम सुप्रजावनिः स्वाहा सिंहीः पञ्चत्रिःशब्दः ३॥ [१२]

युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य बृहतो विपश्चितः।
 वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इन्मर्ही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः॥
 सुवागदेव दुर्योऽ आ वंद देवश्रुतौ देवेष्वा घोषेथामा नो वीरो
 जायतां कर्मण्यो य र्वैऽनुजीवाम् यो बहूनामसद्वशी। इदं
 विष्णुर्विं चक्रमे त्रेधा नि दधे पदम्। समृद्धमस्य (२५)

पाश्युर इरावती धेनुमती हि भूत शूयवसिनी मनवे यशस्यै।
 व्यस्कभाद्रोदसी विष्णुरेते दाधारं पृथिवीमभितो मयूखैः॥ प्राची
 प्रेतमध्वरं कल्पयन्ती ऊर्ध्वं यज्ञं नयत् मा जीह्वरतमत्र रमेथां
 वर्षमन्पृथिव्या दिवो वा विष्णवुत वा पृथिव्या मुहो वा विष्णवुत

वा॒न्तरि॑क्षाद्वस्तौ॒ पृणस्व बुह॑भिर्व॑सव्यैरा प्र यंच्छ् (२६)

दक्षिणादोत् सुव्यात्। विष्णोर्नुकं वीर्याणि॑ प्र वौचं यः
पार्थिवानि॑ विममे रजाऽसि॑ यो अस्कंभायदुत्तरः॑ सधस्थं॑
विचक्रमाणस्त्रेधोरुगायो॑ विष्णो॑ रराटमसि॑ विष्णो॑ः॑ पृष्ठमसि॑ विष्णो॑ः॑
इन्प्रै॑ स्थो॑ विष्णो॑ः॑ स्यूरसि॑ विष्णो॑र्धुवमसि॑ वैष्णवमसि॑ विष्णवे॑
त्वा॥ (२७)

अस्य युच्छैकान्नचत्वारि॑शब्दः॥ ३॥ [१३]

कृणुष्व पाजुः प्रसिंति॑ न पृथ्वीं याहि॑ राजेवामवाः॑ इभेना॑
तृष्णीमनु॑ प्रसिंति॑ द्रूणानोऽस्तासि॑ विध्य॑ रक्षसस्तपिष्ठैः॥ तवं॑
भ्रमासं॑ आशुया॑ पतन्त्यनु॑ स्पृश॑ धृष्टा॑ शोशुचानः। तपूङ्घ्यग्ने॑
जुह्वा॑ पतञ्जानसन्दितो॑ वि॑ सृजु॑ विष्वंगुल्काः॥ प्रति॑ स्पशो॑ वि॑
सृजु॑ तूर्णितमो॑ भवा॑ पायुर्विशो॑ अस्या॑ अदब्धः। यो॑ नो॑ दूरे॑
अघशः॑सो॑ (२८)

यो॑ अन्त्यग्ने॑ माकिष्टे॑ व्यथिरा॑ दंधर्षीत्। उदग्ने॑ तिष्ठ॑
प्रत्याऽऽतनुष्व न्य॑मित्राऽ॑ ओषतात्तिगमहेतो। यो॑ नो॑ अराति॑
समिधान॑ चक्रे॑ नीचा॑ तं धंक्ष्यतसं॑ न शुष्कम्॥ ऊर्ध्वो॑ भंवु॑ प्रति॑
विध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्ने। अवं॑ स्थिरा॑ तनुहि॑ यातु॒जूना॑
जामिमजामि॑ प्र मृणीहि॑ शत्रून्॥ स तै॑ (२९)

जानाति॑ सुमुति॑ यविष्टु॑ य ईवते॑ ब्रह्मणे॑ गातु॑मैरत्। विश्वान्यस्मै॑

सुदिनानि रायो द्युम्नान्यर्यो वि दुरो अभि द्यौत् ॥ सेदंगे अस्तु सुभगः
सुदानुर्यस्त्वा नित्येन हृविषा य उक्थैः। पिर्णीषति स्व आयुषि दुरोणे
विश्वेदस्मै सुदिना साऽसदिष्टिः॥ अर्चामि ते सुमतिं घोष्यर्वाख्यं
तै वावाता जरता- (३०)

मियङ्गीः। स्वश्वास्त्वा सुरथा मर्जयेमास्मे क्षत्राणि धारयेरनु
द्यून्॥ इह त्वा भूर्या चरेदुप त्मन्दोषावस्तर्दीदिवाऽसमनु द्यून्।
कीडन्तस्त्वा सुमनसः सपेमाभि द्युम्ना तस्थिवाऽसो जनानाम्॥
यस्त्वा स्वध्वः सुहिरण्यो अग्ने उपयाति वसुमता रथेन। तस्य
त्राता भवसि तस्य सखा यस्त आतिथ्यमानुषगजुजोषत्॥ महो
रुजामि (३१)

बन्धुता वचोभिस्तन्मा पितुर्गोतंमादन्वियाय॥ त्वं नौ अस्य
वचसश्चिकिछि होतर्यविष्ठ सुक्रतो दमूनाः॥ अस्वप्रजस्तरणीयः
सुशेवा अतन्द्रासोऽवृका अश्रमिष्ठाः। ते पायवः सुध्रियश्चो निषद्या-
ज्ञे तवं नः पान्त्वमूर॥ ये पायवौ मामतेयं तै अग्ने पश्यन्तो अन्धं
दुरितादरक्षन्। रुक्ष तान्धसुकृतो विश्ववेदा दिपसन्त इद्रिपवे ना
हं (३२)

देभुः॥ त्वया वयऽ संधन्यस्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम् वाजान्।
उभा शऽसा सूदय सत्यतातेऽनुष्टुया कृणुह्यहयाण॥ अया तै अग्ने
सुमिधां विधेम् प्रति स्तोमऽ शस्यमानं गृभाय। दहाशसो रुक्षसः

पाद्यस्मान्दुहो निदोऽमित्रमहो अवद्यात्॥ रक्षोहणं वाजिनुमाऽऽ-
जिंघर्मि मित्रं प्रथिष्ठमुपं यामि शर्म। शिशानो अग्निः क्रतुभिः
समिद्धः स नो दिवा (३३)

स रिषः पातु नक्तम्॥ वि ज्योतिषा बृहता भात्यग्निराविर्विश्वानि
कृणुते महित्वा। प्रादेवीर्मायाः संहते दुरेवाः शिरीते शृङ्गे रक्षसे
विनिक्षेँ॥ उत स्वानासो दिविषन्त्वग्नेस्तिग्मायुधा रक्षसे हन्तवा उ।
मदै चिदस्य प्ररुजन्ति भामा न वरन्ते परिबाधो अदेवीः॥ (३४)

अधशःसुः स तै जरताः रुजामि हु दिवैकचत्वारिंशत्॥ ७॥ [१४]

आपं उन्दन्त्वाकूत्यै दैवीमियं ते वस्यस्यशुनां ते सोमन् उदायुषा प्र च्यवस्वाग्रेरातिथ्यमशुरशुर्वित्तायनी मेसि युज्ञते कृणुष्व पाजश्चतुर्दश॥ १४॥

आपो वस्यसि या तवेयज्ञीश्चतुर्णिंशत्॥ ३४॥

आपं उन्दन्त्वदेवीः॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः
समाप्तः॥ १-२॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बहुभ्यां पूष्णो
हस्ताभ्यामादुदेऽप्तिरसि नारिरसि परिलिखितः रक्षः परिलिखिता
अरातय इदम् ह रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान् द्वेष्टि
यं च वयं द्विष्म इदमस्य ग्रीवा अपि कृन्तामि दिवे त्वा-
ऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धतां लोकः पितृष्ठदनो यवोऽसि
यवयास्मद्वेषो (१)

यवयारातीः पितृणां सदनमस्युद्दिवः स्तभानाऽन्तरिक्षं पृण
पृथिवीं दह द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोतु मित्रावरुणयोर्ध्रुवेण धर्मणा
ब्रह्मवनि त्वा क्षत्रवनि सुप्रजावनि रायस्पोषवनि पर्यूहामि ब्रह्म
दह क्षत्रं दह प्रजां दह रायस्पोषं दह घृतेन द्यावापृथिवी
आ पृणेथामि न्द्रस्य सदौऽसि विश्वजनस्य छाया परि त्वा गिर्वणो
गिरे इमा भवन्तु विश्वतो वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा भवन्तु जुष्टयु
इन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवमस्यैन्द्रमसीन्द्राय त्वा॥ (२)

द्वेष इमा अष्टादश च ॥२॥

[१]

रक्षोहणो वलग्हनो वैष्णवान्खनामीदमहं तं वलगमुद्वपामि
यं नः समानो यमसमानो निचखानेदमैनमधरं करोमि यो नः
समानो योऽसमानोऽरातीयति गायुत्रेण छन्दसाऽवबाढो वलगः

किमत्रं भुद्रं तन्नौ सुह् विराङ्गसि सपलहा सुम्राङ्गसि भ्रातृव्यहा
स्वराङ्गस्यभिमात्रिहा विश्वाराङ्गसि विश्वासां नाष्टाणाऽहन्ता (३)

रक्षोहणौ वलग्हनः प्रोक्षामि वैष्णवान् रक्षोहणौ वलग्हनोऽवं
नयामि वैष्णवान् यवोऽसि यवयास्मद्वेषो यवयाराती रक्षोहणौ
वलग्हनोऽवं स्तृणामि वैष्णवान् रक्षोहणौ वलग्हनोऽभि
जुहोमि वैष्णवान् रक्षोहणौ वलग्हनावुपं दधामि वैष्णवी
रक्षोहणौ वलग्हनौ पर्यूहामि वैष्णवी रक्षोहणौ वलग्हनौ परि
स्तृणामि वैष्णवी रक्षोहणौ वलग्हनौ वैष्णवी बृहन्नसि बृहद्वावा
बृहतीमिन्द्राय वाचं वद॥ (४)

हनेन्द्राय द्वे च॥२॥ [२]

विभूरंसि प्रवाहणो वहिरसि हव्यवाहनः श्वात्रो-
ऽसि प्रचेतास्तुर्थोऽसि विश्ववेदा उशिगसि कविरङ्गरिरसि
बम्भारिरवस्युरसि दुवस्वाञ्छुन्ध्यूरसि मार्जलीयः सुम्राङ्गसि
कृशानुः परिषद्योऽसि पवमानः प्रतकाऽसि नभस्वानसमृष्टोऽसि
हव्यसूदं कृतधामाऽसि सुवर्ज्योतिब्रह्मज्योतिरसि सुवर्धमाऽजो-
ऽस्येकपादहिरसि बुधियो रौद्रेणार्नौकेन पाहि माऽग्ने पिपृहि मा-
मा मा हिःसीः॥ (५)

अर्नौकेनाष्टौ च॥१॥ [३]

त्वः सोम तनूकृञ्च्यो द्वेषोऽभ्योऽन्यकृतेभ्य उरु यन्तासि

वरुंथुं स्वाहा॑ जुषाणो असुराज्यस्य वेतु॒ स्वाहाऽयं नौ॑
अग्निर्वरिवः कृणोत्वयं मृधः पुर एतु॒ प्रभिन्दन्न। अयः॒ शत्रूञ्जयतु॑
जरहृषाणोऽयं वाज॑ जयतु॒ वाजसातौ॥ उरु॒ विष्णो॒ वि क्रमस्वोरु॑
क्षयाय नः कृधि। घृतं घृतयोने पिबु॒ प्रप्र यज्ञपतिं तिर॥ सोमाँ॑
जिगाति गातुविद् (६)

देवानांमेति निष्कृतमृतस्य योनिमासदमदित्याः सदो-
ऽस्यदित्याः सद् आ सौदैष वो॑ देव सवितः सोमस्तः॑ रक्षध्वं
मा वो॑ दमदेतत् त्वः॑ सो॑म देवो देवानुपांगा इदम्॑हं मनुष्यो॑
मनुष्यान्धसु॑ह प्रजयां॑ सुह रायस्पोषेण॑ नमो॑ देवेभ्यः॑ स्वधा॑ पितृभ्यं॑
इदम्॑हं निर्वरुणस्य॑ पाशाथ्सुवरुभि (७)

वि ख्येषं वैश्वानरं ज्योतिरग्ने॑ ब्रतपते॑ त्वं ब्रतानां॑ ब्रतपतिरसि॑
या मम॑ तनूस्त्वय्यभूदियः॑ सा मयि या तवं॑ तनूर्मय्यभूदेषा सा॑
त्वयि॑ यथायुथं नौ॑ ब्रतपते॑ ब्रतिनोर्व्रतानि॥ (८)

गातुविद्येकत्रि॑शत्च॥ ३॥ [४]

अत्यन्यानगां॑ नान्यानुपांगामर्वाक्का॑ परैरविदं॑ परोऽवैरस्तं॑
त्वा॑ जुषे॑ वैष्णवं॑ देवयज्यायै॑ देवस्त्वा॑ सविता॑ मध्वाऽनुक्तोषधे॑
त्रायस्वैनुं॑ स्वधिते॑ मैनः॑ हि॑सीर्दिवमग्रेण॑ मा लेखीरन्तरिक्षं॑
मध्येन॑ मा हि॑सीः॑ पृथिव्या॑ सं भवु॑ वनस्पते॑ शतवलशो॑ वि रोह॑
सुहस्रवलशा॑ वि वयः॑ रुहेम यं॑ त्वाऽयः॑ स्वधितिस्तेतिजानः॑
प्रणिनाय॑ महुते॑ सौभंगायाऽच्छिन्नो॑ राय॑ सुवीरः॥ (९)

यं दर्श च॥१॥ [५]

पृथिव्ये त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा शुन्धतां लोकः
पितृष्ठदनो यवोऽसि यवयास्मद् द्वेषो यवयारातीः पितृणा॒
सदनमसि स्वावेशोऽस्यग्रेगा नेतृणां वनस्पतिरधि त्वा स्थास्यति॑
तस्य वित्ताद्वेवस्त्वा सविता मध्वोऽनकु सुपिप्पलभ्यस्त्वौषधीभ्य
उद्दिवङ् स्तभानान्तरिक्षं पृण पृथिवीमुपरेण दृङ्ह ह ते ते॑
धामान्युश्मसी (१०)

गुमध्ये गावो यत्र भूरिशृङ्गा अयासः। अत्राहु तदुरुगायस्य
विष्णोः परमं पदमवं भाति भूरेः॥ विष्णोः कर्माणि पश्यतु यतो॑
ब्रुतानि पस्पशो। इन्द्रस्य युज्यः सखा॥ तद्विष्णोः परमं पदं सदा॑
पश्यन्ति सूरयः। दिवीव चक्षुराततम्॥ ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनि॑
सुप्रजावनि॑ रायस्पोषवनि॑ पर्यूहामि॑ ब्रह्म दृङ्ह क्षत्रं दृङ्ह प्रजां॑
दृङ्ह रायस्पोषं दृङ्ह परिवीरसि॑ परि॑ त्वा दैवीर्विशो॑ व्ययन्तां॑
परीमं रायस्पोषो यजमानं मनुष्यां अन्तरिक्षस्य त्वा सानाववं॑
गूहामि॥ (११)

उश्मसी पोपुमेकान्नविशुतिश्च॥२॥ [६]

इषे त्वौपवीरस्युपो देवान्दैवीर्विशः प्रागुर्वहीरुशिजो॑ बृहस्पते॑
धारया॑ वसूनि॑ हव्या तै॑ स्वदन्तां देवं त्वष्टर्वसुं रणवं रेवंती॑
रमंध्वमग्रेज्जनित्रमसि॑ वृष्णो॑ स्थं उर्वशयस्यायुरसि॑ पुरुरवा॑

घृतेनाक्ते वृष्टिं दधाथां गायुत्रं छन्दोऽनु प्र जायस्व त्रैष्टुभुं जागतुं
छन्दोऽनु प्रजायस्व भवतं (१२)

नः समनसौ समोक्सावरेपसौ॥ मा यज्ञः हिंसिष्टुं मा
यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः॥ अग्नावग्निश्चरति प्रविष्ट
ऋषीणां पुत्रो अधिराज एषः। स्वाहाकृत्य ब्रह्मणा ते जुहोमि मा
देवानां मिथुयाकर्मागुधेयम्॥ (१३)

भवतुमेकत्रिःशब्दः २॥ [७]

आ दद ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेनाऽऽर्भे धर्षा
मानुषानन्द्यस्त्वौषधीभ्यः प्रोक्षाम्यपां पेरुरसि स्वातं चिथ्मदेवः
हव्यमापौ देवीः स्वदैतेनः सं तैः प्राणो वायुनां गच्छताः
सं यज्ञत्रैरङ्गानि सं यज्ञपतिराशिषां घृतेनाक्तौ पशुं त्रायेथाः
रेवतीर्यज्ञपतिं प्रियधाऽविशुतोरो अन्तरिक्ष सुजूर्देवेन् (१४)

वातेनाऽस्य हविषस्त्मनां यज समस्य तनुवा भव वर्षीयो
वर्षीयसि यज्ञे यज्ञपतिं धाः पृथिव्याः सम्पृचः पाहि नमस्त
आतानाऽनुर्वा प्रेहि घृतस्य कुल्यामनुं सुह प्रजया सुह
रायस्पोषेणाऽपो देवीः शुद्धायुवः शुद्धा यूयं देवा ऊङ्कः शुद्धा
वृयं परिविष्टाः परिवेष्टारो वो भूयास्म॥ (१५)

देवेन् चतुश्चत्वारिःशब्दः २॥ [८]

वाक्त आ प्यायतां प्राणस्तु आ प्यायतां चक्षुस्तु आ प्यायतां

श्रोत्रं तु आ प्यायतां या तैः प्राणाञ्छुगज्जगाम् या चक्षुर्या श्रोत्रं यत्
तैः कूरं यदास्थितं तत् तु आ प्यायतां तत् ते एतेन शुन्धतां नाभिस्तु
आ प्यायतां पायुस्तु आ प्यायताः शुद्धाश्वरित्राः शमन्द्यः (१६)

शमोषधीभ्यः शं पृथिव्यै शमहोभ्यामोषधे त्रायस्वैनः
स्वधिते मैनः हि सी रक्षसां भागोऽसीदमहः रक्षोऽधमं तमौ
नयामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वृयं द्विष्म इदमैनमधमं तमौ
नयामीषे त्वा घृतेन द्यावापृथिवी प्रोणवाथामच्छिन्नो रायः सुवीरं
उर्वन्तरिक्षमन्विहि वायो वीहि स्तोकानाः स्वाहोर्ख्वनभसं मारुतं
गच्छतम्॥ (१७)

अन्यो वीहि पञ्च च॥२॥

[९]

सं ते मनसा मनः सं प्राणेन प्राणो जुष्टं देवेभ्यो हृव्यं
घृतवस्वाहैन्द्रः प्राणो अङ्गे अङ्गे नि दैध्यदैन्द्रोऽपानो अङ्गे अङ्गे
वि बौमुवदेव त्वष्टर्भूरि ते सः समेतु विषुरूपा यथसलक्ष्माणो
भवेथ देवत्रा यन्तमवसे सखायोऽनु त्वा माता पितरो मदन्तु
श्रीरस्यग्रिस्त्वा श्रीणात्वापुः समरिणन्वातस्य (१८)

त्वा ध्रज्यै पूष्णो रङ्ग्या अपामोषधीनाः रोहिष्यै घृतं
घृतपावानः पिबत वसां वसापावानः पिबतान्तरिक्षस्य हुविरसि
स्वाहा त्वाऽन्तरिक्षाय दिशः प्रदिश आदिशो विदिश उद्दिशः
स्वाहा दिग्भ्यो नमो दिग्भ्यः॥ (१९)

वातंस्याष्टाविंशतिश्च॥२॥ [१०]

सुमुद्रं गच्छ स्वाहा॑ञ्चरिक्षं गच्छ स्वाहा॑ देव ९ सवितारं गच्छ
स्वाहा॑होरात्रे गच्छ स्वाहा॑ मित्रावरुणो गच्छ स्वाहा॑ सोमं गच्छ
स्वाहा॑ यज्ञं गच्छ स्वाहा॑ छन्दा॑सि गच्छ स्वाहा॑ द्यावापृथिवी
गच्छ स्वाहा॑ नभो॑ दिव्यं गच्छ स्वाहा॑ग्निं वैश्वानुरं गच्छ स्वाहा॑
ज्योस्त्वोषधीभ्यो॑ मनो॑ मे हार्दि॑ यच्छ तनू॑ त्वचं पुत्रं नसारमशीयु॑
शुग्सि॑ तमभि॑ शोच यो॑स्मान् द्वेष्टि॑ यं चं वयं द्विष्मो॑ धाम्नोधाम्नो॑
राजन्नितो॑ वरुण नो॑ मुश्च यदापो॑ अधिया॑ वरुणेति॑ शपामहे॑ ततो॑
वरुण नो॑ मुश्च॥ (२०)

असि॑ पद्मिंशतिश्च॥१॥ [११]

हुविष्मतीरिमा॑ आपो॑ हुविष्मा॑न् देवो॑ अध्वरो॑ हुविष्मा॑ आ॑
विवासति॑ हुविष्मा॑ अस्तु॑ सूर्यः॥ अग्नेर्वो॑पत्रगृहस्यु॑ सदंसि॑
सादयामि॑ सुम्नायं॑ सुम्निनीः॑ सुम्ने॑ मा॑ धत्तेन्द्राग्नियोर्भाग्नधेयैः॑ स्थ
मित्रावरुणयोर्भाग्नधेयैः॑ स्थ॑ विश्वेषां॑ देवानां॑ भाग्नधेयैः॑ स्थ॑ यज्ञे॑
जागृत॥ (२१)

हुविष्मतीश्चतुस्त्रिंशत्॥१॥ [१२]

हृदे॑ त्वा॑ मनसे॑ त्वा॑ दिवे॑ त्वा॑ सूर्याय॑ त्वो॑धर्घमिममध्वरं कृधि॑
दिवि॑ देवेषु॑ होत्रा॑ यच्छ॑ सोमं॑ राजन्नेह्यवं॑ रोहु॑ मा॑ भेर्मा॑ सं॑

विंकथा मा त्वा हि सिषं प्रुजास्त्वमुपावरोह प्रुजास्त्वामुपावरोहन्तु
शृणोत्वग्निः समिधा हवं मे शृणवन्त्वापो धिषणाश्च देवीः। शृणोत्व
ग्रावाणो विदुषो नु (२२)

यज्ञः शृणोत्वं देवः सविता हवं मे। देवीरापो अपां नपाद्य
उर्मिरहविष्य इन्द्रियावान्मदिन्तमस्तं देवेभ्यो देवत्रा धत्त शुक्रः
शुक्रपेभ्यो येषां भागः स्थ स्वाहा कार्घिरस्यपापां मृधः समुद्रस्य
वोक्षित्या उन्नये। यमग्ने पृथमु मर्त्यमावो वाजेषु यं जुनाः। स यन्ता
शक्षतेरिषः॥ (२३)

नु समचत्वारि शब्दा॥ २॥ [१३]

त्वमग्ने रुद्रो असुरो महो दिवस्त्वः शर्धो मारुतं पृक्ष ईशिषे।
त्वं वातैररुणीर्यासि शङ्खयस्त्वं पूषा विधुतः पासि नु त्मना॥। आ वो
राजानमध्वरस्य रुद्रः होतारः सत्ययजः रोदस्योः। अग्निं पुरा
तनयिलोरचित्ताद्विरण्यरूपमवसे कृणुध्वम्॥। अग्निरहोता निषसादा
यजीयानुपस्थे मातुः सुरभावु लोके। युवा कुविः पुरुनिष्ठ - (२४)

ऋतावा धर्ता कृष्टीनामुत मध्यं इद्धः॥। साध्वीमकर्देववर्तिं नो
अद्य यज्ञस्य जिह्वामविदाम् गुह्याम्। स आयुरागाथ्मुरभिर्वसानो
भद्रामकर्देवहूतिं नो अद्य॥। अक्रन्ददग्निः स्तनयन्त्रिव द्यौः क्षामा
रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जंजानो विहीमिद्धो अख्यदा रोदसी
भानुनां भात्यन्तः॥। त्वे वसूनि पुर्वणीक (२५)

होतर्दोषा वस्तोरेरिरे यज्ञियांसः। क्षामेव विश्वा भुवंनानि
यस्मिन्द्युः सौभंगानि दधिरे पांवके॥ तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम्
विश्वाः सुक्षितयः पृथक्। अग्ने कामाय येमिरे॥ अश्याम तं
काममग्ने तवोत्यश्यामं रुयि॑ रयिवः सुवीरम्। अश्याम् वाजंमुभि
वाजयन्तोऽश्यामं द्युम्रमजराजरं ते॥ श्रेष्ठं यविष्ठ भारताग्ने
द्युमन्तमाभरा। (२६)

वसो पुरुस्पृह॑ रुयिम्॥ स श्वितानस्तन्यतू रोचनस्था
अजरेभिर्नानिदद्विर्यविष्ठः। यः पांवकः पुरुतमः पुरुणि
पृथून्युग्निरनुयाति भर्वन्॥ आयुष्टे विश्वतो दधदयमुग्निवरीण्यः।
पुनस्ते प्राण आयति परा यक्षम्॑ सुवामि ते॥ आयुर्दा अग्ने
हुविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि। घृतं पीत्वा मधु चारु
गव्यं पितेवं पुत्रमुभि (२७)

रक्षतादिमम्॥ तस्मै ते प्रतिहर्यते जातवेदो विचर्षणे। अग्ने
जनामि सुष्टुतिम्॥ दिवस्परिं प्रथमं जंजे अग्निरस्मद् द्वितीयं
परिं जातवेदाः। तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्यान एनं जरते
स्वाधीः॥ शुचिः पावक वन्द्योऽग्ने बृहद्वि रोचसे। त्वं घृतेभिराहुतः॥
दुशानो रुक्म उव्या व्यद्योद दुर्मरणमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो
अभवद्वयोभिर्- (२८)

यदैनं द्यौरजनयथ्मुरेताः॥ आ यदिषे नृपतिं तेज् आनद्वचि

रेतो निषिक्तं द्यौरभीकैः। अग्निः शर्धमनवद्यं युवानः स्वाधियं
जनयथ्सूदयेच्च॥ सं तेजीयसा मनसा त्वोत् उत शिक्ष स्वपत्यस्य
शिक्षोः। अग्ने रायो नृत्मस्य प्रभूतौ भूयाम् ते सुषुतयश्च वस्वः॥
अग्ने सहन्तुमा भर द्युम्नस्य प्रासहा रुयिम्। विश्वा यश्- (२९)

चर्षणीरभ्यांसा वाजेषु सासहंत्॥ तमग्ने पृतनासहं रयि॑
संहस्व आ भेर। त्वं हि सत्यो अद्भुतो दाता वाजस्य गोमंतः॥
उक्षान्त्राय वशान्त्राय सोमपृष्ठाय वेधसे॥ स्तोमैर्विधेमाग्नये॥ वद्मा हि
सूनो अस्यद्वसद्वा चक्रे अग्निर्जनुषाज्मान्त्रम्॥ स त्वं नं ऊर्जसन्
ऊर्ज धा राजेव जेरवृके क्षेष्यन्तः॥ अग्न आयू॑षि (३०)

पवसु आ सुवोर्जमिष्ठं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥ अग्ने
पवस्व स्वपां अस्मे वर्चः सुवीर्यम्॥ दधत्पोषं रयिं मयिं॥ अग्ने
पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया॥ आ देवान् वक्षि यक्षि च॥
स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाः इहा वह। उपं यज्ञः हविश्च नः॥
अग्निः शुचिव्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः। शुची रोचत आहुतः॥
उदग्ने शुचयस्तवं शुक्रा भ्राजन्त ईरते। तव ज्योतीः ष्युर्चयः॥ (३१)

पूरुनिष्ठः पुर्वणीक भगुडभि वयोभिर्य आयू॑षि विप्रः शुचिश्चतुर्दश च॥८॥————[१४]

देवस्य रक्षोहणो विभूस्त्वः सोमात्यन्यानगा॑ पृथिव्या इषे त्वाऽददे वाक्ते सं ते समुद्रं
हविपर्तीरहृदे त्वमग्ने रुद्रश्चतुर्दश॥१४॥

देवस्य गुमध्ये हविपर्तीः पवसु एकत्रिशत॥३१॥

देवस्यार्चयः॥

हरिः ओँ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः
समाप्तः॥१-३॥

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

आ ददे ग्रावा॑स्यध्वरकृद् देवेभ्यो॒ गम्भीरमि॑ममध्वरं कृध्युत्तमेन
पविनेन्द्राय॑ सोमङ् सुषुतं॒ मधुमन्तं॒ पर्यस्वन्तं॒ वृष्टिवनि॑मिन्द्राय
त्वा॒ वृत्रम्॒ इन्द्राय॑ त्वा॒ वृत्रतुर्॒ इन्द्राय॑ त्वा॒ अभिमाति॑मि॒ इन्द्राय॑
त्वा॒ अदित्यवंत्॒ इन्द्राय॑ त्वा॒ विश्वदेव्यावते॒ श्वात्राः॒ स्थ॑ वृत्रतुरुरे॒
राधो॑गूर्ता॒ अमृतं॑स्य॒ पल्लीस्ता॒ दैवीर्देवत्रेमं॒ युजं॒ धृत्तोपंहूताः॒ सोमं॑स्य॒
पिबुतोपंहूतो॒ युष्माकु॑ (१)

सोमः॒ पिबतु॒ यत्ते॒ सोम॒ दिवि॒ ज्योतिर्यत्॒ पृथिव्यां॒
यदुरावन्तरिक्षे॒ तेनास्मै॒ यजमानायोरु॒ राया॒ कृध्यधि॑ दात्रे॒ वोचो॒
धिषणे॒ वीडू॒ सती॒ वीडयेथामूर्ज॑ दधाथामूर्ज॑ मे॒ धत्तं॒ मा॒ वा॑
हि॑सिषु॑ मा॒ मा॒ हि॑सिष्टं॒ प्रागपागुदंगधरात्कास्त्वा॒ दिशं॒ आ॒
धावन्त्वम्ब॑ नि॒ ष्वरा॒ यत्ते॒ सो॑मादौभ्यं॒ नाम॒ जागृति॒ तस्मै॒ ते॒ सोम॒
सोमाय॑ स्वाहा॑॥ (२)

युष्माकु॑ स्वरु॒ यत्ते॒ नवं॒ च॥२॥ [१]

वाचस्पतये॒ पवस्व॒ वाजिन॒ वृषा॒ वृष्णो॒ अ॒शुभ्यां॒ गम्भीस्तिपूतो॒
देवो॒ देवानां॒ पवित्रमसि॒ येषां॒ भागोऽसि॒ तेभ्यस्त्वा॒ स्वां॒ कृतोऽसि॒
मधुमतीर्न॑ इषस्कृधि॑ विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो॒ दिव्येभ्यः॒ पार्थिवेभ्यो॒
मनस्त्वाष्टर्वन्तरिक्षमन्विहि॒ स्वाहा॑ त्वा॒ सुभवः॒ सूर्याय॒ देवेभ्यस्त्वा॒

मरीचिपेभ्यं एष ते योनिः प्राणायं त्वा॥ (३)

वाचः सुप्रचत्वारिंशत्॥१॥

[२]

उपयामगृहीतोऽस्यन्तर्यच्छ मघवन् पाहि सोममुरुष्य रायः
समिषो यजस्वान्तस्ते दधामि द्यावापृथिवी अन्तर्वन्तरिक्षं
सुजोषा देवैरवरैः परेश्वान्तर्यामे मधवन् मादयस्व स्वां कृतोऽसि
मधुमतीर्न इषस्कृषि विश्वेभ्यस्त्वेन्द्रियेभ्यो दिव्येभ्यः पार्थिवेभ्यो
मनस्त्वाष्टर्वन्तरिक्षमन्विहि स्वाहा॑ त्वा सुभवः सूर्याय देवेभ्यस्त्वा
मरीचिपेभ्यं एष ते योनिरपानायं त्वा॥ (४)

देवेभ्यः सुप्रचत्वारिंशत्॥१॥

[३]

आ वायो भूष शुचिपा उपं नः सुहस्रं ते नियुतो विश्ववार।
उपो ते अन्यो मद्यमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयम्॥
उपयामगृहीतोऽसि वायवे त्वेन्द्रवायू इमे सुताः। उप प्रयोभिरा
गतमिन्दवो वामुशन्ति हि॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्रवायुभ्यां त्वैष ते
योनिः सुजोषाभ्यां त्वा॥ (५)

आ वायो त्रिचत्वारिंशत्॥१॥

[४]

अयं वां मित्रावरुणा सुतः सोमं क्रतावृथा। ममेदिह श्रुतं
हवम्। उपयामगृहीतोऽसि मित्रावरुणाभ्यां त्वैष ते योनिरक्तायु-
भ्यां त्वा॥ (६)

अयं वां विश्वतिः॥१॥ [५]

या वां कशा मधुमत्यश्विना सूनृतावती। तया यज्ञं मिमिक्षतम्।
उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वैष ते योनिर्माध्वीभ्यां त्वा॥ (७)

या वांमुषादश॥१॥ [६]

प्रातर्युजौ वि मुच्येथामश्विनावेह गच्छतम्। अस्य सोमस्य
पूतयै॥ उपयामगृहीतोऽस्यश्विभ्यां त्वैष ते योनिरश्विभ्यां त्वा॥ (८)

प्रातर्युजावेकान्नविश्वतिः॥१॥ [७]

अयं वेनश्वौदयुत् पृश्विंगर्भा ज्योतिर्जरायू रजसो विमानै॥
इममुपां सङ्गमे सूर्यस्य शिशुं न विप्रा मतिर्भी रिहन्ति॥
उपयामगृहीतोऽसि शण्डाय त्वैष ते योनिर्वरतां पाहि॥ (९)

अयं वेनः पश्चविश्वतिः॥१॥ [८]

तं प्रलथा पूर्वथा विश्वथेमथा ज्येष्ठतातिं बरहिषद् सुवर्विदं
प्रतीचीनं वृजन् दोहसे गिराऽशुं जयन्तमनु यासु वर्धसे।
उपयामगृहीतोऽसि मर्काय त्वैष ते योनिः प्रजाः पाहि॥ (१०)

तः पद्मिश्वतिः॥१॥ [९]

ये दैवा दिव्येकादश स्थ पृथिव्यामध्येकादश स्थाऽप्सुषदो
महिनैकादश स्थ ते दैवा यज्ञमिमं जुषध्वमुपयामगृहीतो-
ऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणो जिन्व यज्ञं जिन्व यज्ञपतिमभि

सवंना पाहि विष्णुस्त्वां पांतु विशं त्वं पांहीन्द्रियेणैष ते
योनिर्विश्वैभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (११)

ये देवास्त्रिचत्वारिंशत्॥ १॥ [१०]

त्रिंशत् त्रयश्च गुणिनो रुजन्तो दिवः रुद्राः पृथिवीं च
सचन्ते। एकादशासो अपसुषदः सुतः सोमं जुषन्ताऽ सवंनाय
विश्वै॥ उपयामगृहीतोऽस्याग्रयणोऽसि स्वाग्रयणो जिन्वं यज्ञं जिन्वं
यज्ञपतिमभि सवंना पाहि विष्णुस्त्वां पांतु विशं त्वं पांहीन्द्रियेणैष
ते योनिर्विश्वैभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (१२)

त्रिंशद् द्विचत्वारिंशत्॥ २॥ [११]

उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा बृहद्वते वयस्वत उकथायुवे
यत् तं इन्द्र बृहद्वयस्तस्मै त्वा विष्णवे त्वैष ते योनिरिन्द्राय
त्वोकथायुवै॥ (१३)

उपयामगृहीतो द्वाविंशतिः॥ ३॥ [१२]

मूर्धानं दिवो अरतिं पृथिव्या वैश्वानरमृतायं जातमग्निम्।
कविः सम्राजमतिथिं जनानामासन्ना पात्रं जनयन्त देवाः॥
उपयामगृहीतोऽस्यग्रयै त्वा वैश्वानरायं ध्रुवोऽसि ध्रुवक्षितिर्ध्रुवाणां
ध्रुवतुमोऽच्युतानामच्युतक्षित्तम् एष ते योनिरग्रयै त्वा
वैश्वानरायै॥ (१४)

मूर्धानं पञ्चत्रिंशत्॥ ४॥ [१३]

मधुंश्च माधवश्च शुक्रश्च शुचिंश्च नभंश्च नभस्यश्चेषश्चोर्जश्च
सहंश्च सहस्यश्च तपंश्च तपस्यश्चोपयामगृहीतोऽसि सुऽसर्पा-
ऽस्यऽहस्यत्यायं त्वा॥ (१५)

मधुंश्च विश्वाशतः॥ १॥ [१४]

इन्द्रांश्ची आ गतः सुतं गीर्भिर्नभो वरेण्यम्। अस्य पातं
धियेषिता॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्रांश्चिभ्यां त्वेष ते योनिरिन्द्रांश्चि-
भ्यां त्वा॥ (१६)

इन्द्रांश्ची विश्वाशतिः॥ २॥ [१५]

ओमासश्चर्घणीधृतो विश्वे देवास आ गता। दाश्वाऽसौ
दाशुषः सुतम्॥ उपयामगृहीतोऽसि विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य एष ते
योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यः॥ (१७)

इन्द्रांश्ची ओमासो विश्वाशतिर्विश्वाशतिः॥ ३॥ [१६]

मरुत्वन्तं वृषभं वावृथानमकंवारिं दिव्यऽ शासमिन्द्रम्।
विश्वासाहमवसे नूतनायोग्रः संहोदामिह तः हुवेम॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मरुत्वं एष ते योनिरिन्द्राय
त्वा मरुत्वंते॥ (१८)

मरुत्वन्तः पद्मिश्वाशतिः॥ ४॥ [१७]

इन्द्रं मरुत्वं इह पाहि सोमं यथा शायति अपिवः सुतस्यं।
तव प्रणीती तवं शूर शर्मन्ना विवासन्ति कवयः सुयज्ञाः॥

उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मुरुत्वंत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा
मुरुत्वंते॥ (१९)

इन्द्रैकान्त्रिःशत्॥ [१८]

मुरुत्वाऽ इन्द्र वृषभो रणाय पिबा सोममनुष्वधं मदाय। आ
सिंश्वस्व जठरे मध्वं ऊर्मि त्वं राजाऽसि प्रदिवः सुतानाम्॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा मुरुत्वंत एष ते योनिरिन्द्राय त्वा
मुरुत्वंते॥ (२०)

इन्द्रं मरुत्वो मुरुत्वानेकान्त्र त्रिःशदेकान्त्र त्रिःशत्॥ [१९]

महाऽ इन्द्रो य ओजसा पर्जन्यो वृष्टिमाऽ इव।
स्तोमैर्वथसस्य वावृथे॥ उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते
योनिर्महेन्द्राय त्वा॥ (२१)

महानेकान्त्रिःशतिः॥ [२०]

महाऽ इन्द्रो नृवदा चर्षणिप्रा उत द्विबरहा अमिनः
सहौभिः। अस्मद्वियंगवावृथे वीर्यायोरुः पृथुः सुकृतः कर्तृभिर्भूतः॥
उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वैष ते योनिर्महेन्द्राय त्वा॥ (२२)

महान्त्रवत्पद्मिःशतिः॥ [२१]

कदा चन स्तरीरसि नेन्द्रं सशसि दाशुषें। उपोपेन्नु
मध्वन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते॥ उपयामगृहीतो-
ऽस्यादित्येभ्यस्त्वा॥ कदा चन प्र युच्छस्युभे नि पासि जन्मनी।

तुरीयादित्य सवंनं त इन्द्रियमा तस्थावुमृतं दिवि॥ यज्ञो
देवानां प्रत्येति सुम्रमादित्यासो भवता मृडयन्तः। आ वेऽर्वाची
सुमतिर्ववृत्यादःहोश्चिद्या वरिवोवित्तरासत्॥ विवस्व आदित्यैष
ते सोमपीथस्तेन मन्दस्व तेन तृप्य तृप्यास्म ते वयं तर्पयितारो
या दिव्या वृष्टिस्तयां त्वा श्रीणामि॥ (२३)

वः सुसविश्चतिश्च॥१॥ [२२]

वाममृद्य सवितर्वममु श्वो दिवेदिवे वाममस्मभ्य शावीः।
वामस्य हि क्षयस्य देव भूरेरुया पिया वामभाजः स्याम॥
उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥ (२४)

वामं चतुर्विश्चतिः॥१॥ [२३]

अदब्धेभिः सवितः पायुभिष्ठ शिवेभिरुद्य परिं पाहि नो
गयम्। हिरण्यजिह्वः सुविताय नव्यसे रक्षा माकिर्नो अघशंस
ईशता॥ उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥ (२५)

अदब्धेभिष्ठयोविश्चतिः॥१॥ [२४]

हिरण्यपाणिमृतये सवितारमुप ह्ये। स चेत्ता देवता पदम्॥
उपयामगृहीतोऽसि देवाय त्वा सवित्रे॥ (२६)

हिरण्यपाणिं चतुर्दशा॥१॥ [२५]

सुशर्माऽसि सुप्रतिष्ठानो बृहदुक्षे नम एष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा
देवेभ्यः॥ (२७)

सुशर्मा द्वादशा॥१॥ [२६]

बृहस्पतिसुतस्य त इन्दो इन्द्रियावतः पलीवन्तं ग्रहं
गृह्णाम्यग्ना(३)इ पलीवा(३)ः सुजूदेवेन् त्वष्टा सोमं पिबु
स्वाहा॥ (२८)

बृहस्पतिसुतस्य पञ्चदशा॥१॥ [२७]

हरिरसि हारियोजनो हर्योः स्थाता वज्रस्य भूर्ता पृश्वर्जः प्रेता
तस्य ते देव सोमेष्टयंजुषः स्तुतस्तोमस्य शुस्तोकथस्य हरिवन्तं
ग्रहं गृह्णामि हुरीः स्थु हर्योर्धुनाः सुहसोमा इन्द्रायु स्वाहा॥ (२९)

हरिः पद्मिःशतिः॥१॥ [२८]

अग्नु आयूर्षिपि पवसु आ सुवोर्जमिष्ठं च नः। अरे बाधस्व
दुच्छुनाम्॥ उपयामगृहीतोऽस्युग्रये त्वा तेजस्वत एष ते योनिरुग्रये
त्वा तेजस्वते॥ (३०)

अग्नु आयूर्षिपि त्रयोर्वि ४शतिः॥१॥ [२९]

उत्तिष्ठन्नोजसा सुह पीत्वा शिप्रे अवेपयः। सोममिन्द्र चमू
सुतम्॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्रायु त्वौजस्वत एष ते योनिरिन्द्रायु
त्वौजस्वते॥ (३१)

उत्तिष्ठन्नेकवि ४शतिः॥१॥ [३०]

तुरणिर्विश्वदर्शतो ज्योतिष्कदसि सूर्या। विश्वमा भासि

रोचनम्॥ उपयामगृहीतोऽसि सूर्याय त्वा भ्राजस्वत एष ते योनि:
सूर्याय त्वा भ्राजस्वते॥ (३२)

तुरणिर्विश्वातिः॥१॥ [३१]

आ प्यायस्व मदिन्तम् सोम् विश्वाभिरुतिभिः। भवा न:
सुप्रथस्तमः॥ (३३)

आ प्यायस्व नवं॥१॥ [३२]

ईयुष्टे ये पूर्वतरामपश्यन् व्युच्छन्तीमुषसं मत्यासः।
अस्माभिरु नु प्रतिचक्ष्याऽभूदो ते यन्ति ये अपुरीषु पश्यान्॥ (३४)

ईयुरेकान्नविश्वातिः॥१॥ [३३]

ज्योतिष्मतीं त्वा सादयामि ज्योतिष्कृतं त्वा सादयामि
ज्योतिर्विदं त्वा सादयामि भास्वर्तीं त्वा सादयामि ज्वलन्तीं
त्वा सादयामि मल्मलाभवन्तीं त्वा सादयामि दीप्यमानां
त्वा सादयामि रोचमानां त्वा सादयाम्यजस्तां त्वा सादयामि
बृहज्योतिषं त्वा सादयामि बोधयन्तीं त्वा सादयामि जाग्रतीं त्वा
सादयामि॥ (३५)

ज्योतिष्मतीः पद्मिश्वातिः॥१॥ [३४]

प्रयासाय स्वाहाऽप्यासाय स्वाहा वियासाय स्वाहा
संयासाय स्वाहोद्यासाय स्वाहाऽवयासाय स्वाहा शुचे स्वाहा
शोकाय स्वाहा तप्यत्वै स्वाहा तपते स्वाहा ब्रह्महत्यायै स्वाहा

सर्वस्मै स्वाहा॥ (३६)

प्रयासाय चतुर्विंशतिः॥१॥ [३५]

चित्तं सन्तानेन भवं यक्षा रुद्रं तनिमा पशुपतिः
स्थूलहृदयेनाग्निः हृदयेन रुद्रं लोहितेन शर्वं मतस्नाभ्यां
महादेवमन्तःपर्श्वेनौषिष्ठहनः शिङ्गीनिकोश्याभ्याम्॥ (३७)

चित्तमुदादश॥१॥ [३६]

आ तिष्ठ वृत्रहन् रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरीं। अर्वाचीनः सु ते
मनो ग्रावा कृणोतु वृग्नुना॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं
एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनें॥ (३८)

आ तिष्ठ पद्मिंशतिः॥१॥ [३७]

इन्द्रमिद्धरी वहुतोऽप्रतिधृष्टशवसुमृषीणां च स्तुतीरुपं यज्ञं
च मानुषाणाम्॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते
योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनें॥ (३९)

इन्द्रमित् त्रयोविंशतिः॥१॥ [३८]

असावि सोमं इन्द्रं ते शविष्ठ धृष्णवा गंहि। आ त्वा
पृणक्षिनिन्द्रियः रजः सूर्यं न रश्मिभिः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय
त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनें॥ (४०)

असावि सुसाविंशतिः॥१॥ [३९]

सर्वस्य प्रतिशीवरी भूमिस्त्वोपस्थ आऽधित। स्योनाऽस्मै

सुषदा॑ भव् यच्छा॑स्मै शार्म सप्रथाः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा
षोडृशिनं ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्राय त्वा॒ षोडृशिनैः॥ (४१)

सर्वस्य पङ्किं॑शतिः॥१॥ [४०]

महा॑ इन्द्रो॑ वज्रबाहुः॑ षोडृशी॑ शार्म॑ यच्छतु॑। स्वस्ति॑ नौ॑ मघवा॑
करोतु॑ हन्तु॑ पाप्मानु॑ योऽस्मान् द्वेष्टि॑॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा॑
षोडृशिनं ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्राय त्वा॒ षोडृशिनैः॥ (४२)

सर्वस्य महान्यङ्किं॑शतिः॑ पङ्किं॑शतिः॑॥१॥ [४१]

सुजोषा॑ इन्द्र॑ सगणो॑ मरुद्धि॑ सोम॑ पिब॑ वृत्रहञ्चूर॑ विद्वान्॑।
जुहि॑ शत्रु॑ रप्त॑ मृधौ॑ नुद्स्वाऽथाभेयं॑ कृणुहि॑ विश्वतो॑ नः॥१॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा॑ षोडृशिनं ए॒ष ते॒ योनि॒रिन्द्राय त्वा॑
षोडृशिनैः॥ (४३)

सुजोषा॑स्ति॑शत॥१॥ [४२]

उदु॑ त्यं॑ जातवेदसं॑ देवं॑ वंहन्ति॑ केतवः। दुशे॑ विश्वाय॑ सूर्यम्॑॥१॥
चित्रं॑ देवानामुदंगादनीकं॑ चक्षुर्मित्रस्य॑ वरुणस्याग्नेः। आऽप्रा॑ द्यावा॑-
पृथिवी॑ अन्तरिक्षं॑ सूर्य॑ आत्मा॑ जगतस्तस्थुषंश्च॥१॥ अग्ने॑ नय॑ सुपथा॑-
राये॑ अस्मान्॑ विश्वानि॑ देव॑ वयुनानि॑ विद्वान्। युयोध्यस्मञ्जुहराणमेनो॑
भूयिष्ठां॑ ते॑ नमं॑ उक्तिं॑ विधेम॥१॥ दिवं॑ गच्छ॑ सुवः॑ पत॑ रूपेण॑ (४४)

वो॑ रूपमृभ्यैमि॑ वयसा॑ वयः। तुथो॑ वो॑ विश्ववेदा॑ वि॑ भंजतु॑

वर्गिष्ठे अधि नाके॥ एतत् ते अग्ने राघ ऐति सोमंच्युतं तन्मित्रस्य
पथा नयूर्तस्य पथा प्रेत चन्द्रदक्षिणा यज्ञस्य पथा सुविता
नयन्तीब्रह्मणमद्य राध्यासुमृषिमारप्येयं पितृमन्तं पैतृमृत्यः
सुधातुंदक्षिणं वि सुवः पश्य व्यन्तरिक्षं यतस्व सदस्यैरस्मद्ब्रात्रा
देवत्रा गच्छत मधुमतीः प्रदातारमा विशुतानवहायास्मान् देवयानेन
पथेत् सुकृतां लोके सीदत् तत्रः सङ्स्कृतम्॥ (४५)

रूपेण सदस्यैरुषादश च॥२॥ [४३]

धाता रातिः सवितेदं जुषन्तां प्रजापतिर्निधिपतिर्नो अग्निः।
त्वष्टा विष्णुः प्रजयां सङ्खरणो यजमानाय द्रविणं दधातु॥ समिन्द्र
णो मनसा नेषि गोभि: सः सूरिभिर्मधवन्धसः स्वस्त्या। सं ब्रह्मणा
देवकृतं यदस्ति सं देवानाः सुमृत्या यज्ञियानाम्॥ सं वर्चसा
पयसा सं तु नूभिरगत्महि मनसा सः शिवेन। त्वष्टा नो अत्र
वरिवः कृणो- (४६)

त्वनुं माष्ट तु नुवो यद्विलिष्टम्॥ यदद्य त्वा प्रयति यज्ञे
अस्मिन्नग्ने होतारमवृणीमहीह। ऋधंगयाइधंगुताशमिष्ठाः प्रजानन्
यज्ञमुपयाहि विद्वान्॥ स्वगा वो देवाः सदनमकर्म य आजगम
सवनेदं जुषाणाः। जक्षिवाऽसः पपिवाऽसंश्व विश्वेऽस्मे धत्त
वसवो वसूनि॥ यानाऽवहं उशुतो देव देवान्तान् (४७)

प्रेरय स्वे अग्ने सुधस्थैः। वहमाना भरमाणा हुवीःषि वसुं

घर्म दिवमा तिष्ठतानुं॥ यज्ञं यज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छ स्वां योनिं
गच्छ स्वाहैष ते यज्ञो यज्ञपते सुहसूक्तवाकः सुवीरः स्वाहा देवा
गातुविदो गातुं वित्वा गातुमित मनसस्पत इमं नो देव देवेषु
यज्ञः स्वाहा वाचि स्वाहा वार्ते धाः॥ (४८)

कृणोतु तानुष्टाचत्वारि॒श्चा॥ ३॥ [४४]

उरुः हि राजा वरुणश्चकार सूर्याय पन्थामन्वैतवा उ। अपदे
पादा प्रतिधातवेऽकरुतापवक्ता हृदयाविधैश्चित्॥ शतं तै राजन्
भिषजः सुहस्रमुर्वी गम्भीरा सुमुतिष्ठे अस्तु। बाधस्व द्वेषो निरक्षितिं
पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुग्धस्मत्॥ अभिष्ठितो वरुणस्य पाशो
ज्ञेरनीकमप आ विवेश। अपां नपात् प्रतिरक्षन्नसुर्य दमेदमे (४९)

समिधं यक्ष्यग्ने॥ प्रति ते जिह्वा घृतमुच्चरण्येऽसमुद्रे ते
हृदयमप्स्वन्तः। सं त्वा विशुन्त्वोषधीरुताऽपो यज्ञस्य त्वा
यज्ञपते हृविर्भिः॥ सूक्तवाके नमोवाके विधेमावभृथ निचङ्कुण
निचेरुरसि निचङ्कुणाव देवैर्देवकृतमेनोऽयाऽव मत्यैर्मर्त्यकृतमुरोरा
नो देव रिषस्पाहि सुमित्रा नु आपु ओषधयः (५०)

सन्तु दुर्मित्रास्तस्मै भूयासुर्योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो
देवीराप एष वो गर्भस्तं वः सुप्रीतुः सुभृतमकर्म देवेषु नः सुकृतो
ब्रूतात् प्रतियुतो वरुणस्य पाशः प्रत्यस्तो वरुणस्य पाश् एधो-

अस्येधिषीमहि सुमिदसि तेजोऽसि तेजो मयि धेह्यपो अन्वचारिषः ९
रसेन समसृक्ष्महि। पयोस्वा ९ अग्न आऽग्नम् तं मा स ९ सृज्
वर्चसा॥ (५१)

दमेदम् ओषधय आ षट् च ३॥ [४५]

यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानोऽमर्त्य मर्त्यो जोहवीमि।
जातवेदो यशो अस्मासु धेहि प्रजाभिरग्ने अमृतत्वमश्याम्॥ यस्मै
त्व ९ सुकृतै जातवेद् उलोकमग्ने कृणवः स्योनम्। अश्विनः स
पुत्रिण वीरवन्तं गोमन्त ९ रुयिं नशते स्वस्ति॥ त्वे सु पुत्र शवसो-
ऽवृत्रन् कामकातयः। न त्वामिन्द्राति रिच्यते॥ उक्थउक्थे सोम्
इन्द्र ममाद नीथेनाथे मघवान् ९ (५२)

सुतासः। यदी ९ सबाधः पितरं न पुत्राः समानदक्षा अवस्ते
हवन्ते॥ अग्ने रसेन तेजसा जातवेदो वि रोचसे। रक्षोहा-
ऽमीवचातनः॥ अपो अन्वचारिषः ९ रसेन समसृक्ष्महि। पयोस्वा ९
अग्न आऽग्नम् तं मा स ९ सृज् वर्चसा॥ वसुर्वसुपतिरहिकमस्यग्ने
विभावसुः। स्याम ते सुमतावपि॥ त्वामग्ने वसुपतिं वसूनामभि प्र
मन्दे (५३)

अध्वरेषु राजन्। त्वय वाज वाजयन्तो जयेमाभि ष्याम
पृथमुतीर्मर्त्यनाम्। त्वामग्ने वाजसातम् विप्रा वर्धन्ति सुष्टुतम्।
स नौ रास्व सुवीर्यम्॥ अयं नौ अग्निर्वरिवः कृणोत्वयं मृधः

पुर एतु प्रभिन्दन्ना। अयं शत्रूञ्जयतु जरहृषाणोऽयं वाजं जयतु
वाजसातौ॥ अग्निनाऽग्निः समिध्यते कुविर्गृहपतिर्युवा॥ हृव्यवाइ
जुहूस्यः॥ त्वं ह्येऽग्निनाविप्रो विप्रेण सन्ध्मता। सखा
सख्यां समिध्यसे॥ उदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषा॥ (५४)

मध्यवानं मन्दे ह्येऽग्ने चतुर्दश च॥३॥ [४६]

वाचः प्राणाय त्वा। उपयाम गृहीतोस्यपानाय त्वा। आ वायो वायवे सजोपायां त्वा। अयमृतायुधां
त्वा। या वामश्चिभ्यां मार्घायां त्वा। प्रातर्युजामृश्चिभ्यां त्वा। अयं वेनः शण्डाय त्वैष ते योनिर्वारतां पाहि। तं
मर्काय त्वैष ते योनिः प्रजाः पाहि। ये दैवाञ्छशदाग्रयणोऽसि विश्वैर्यस्त्वा देवेभ्यः। उपयाम गृहीतोसीन्द्राय
त्वोक्थायुधैः। मूर्धनंमध्ये त्वा वैशानाराय। मधुश्च सुः सर्पासि। इन्द्रांश्च इन्द्राग्निभ्यां त्वा। ओमासो
विश्वैर्यस्त्वा देवेभ्यः। मुरुत्वन्तं त्रीणीन्द्राय त्वा मुरुत्वते। मुहान द्वे महेन्द्राय त्वा। कुदाचनादित्येभ्यस्त्वा।
कुदाचनस्त्रीर्विवस्व अदित्य। इन्द्रः शुचिरपः। वामं त्रीन्देवाय त्वा सवित्रे। सुशर्मा विश्वैर्यस्त्वा देवेभ्यः।
बृहस्पतिस्त्वष्टा सोमं पिब स्वाहा। हरिरसि सुह सोमा इन्द्राय स्वाहा। अग्ने आयूरग्न्युग्रवै त्वा तेजस्वते।
उत्तिष्ठन्निन्द्राय त्वोजस्वते। तुरणिः सूर्याय त्वा भ्राजस्वते। आ तिष्ठाद्यः पषिन्द्राय त्वा पोडुशिनैः। उदु त्यं
चित्रम्। अग्नेनय दिवं गच्छ। उरुमायुष्टे यदेवा मुमुक्षु। अग्नाविष्णु मुमुक्षम्। परा वै पङ्क्षाः। देवा वै
ये देवाः पङ्क्षाः। परा वै सवाचम्। देवासुराः कार्यम्। भूमिवृत्युन्। प्रजापतिवृक्षध्यन। भूमिरादित्या वै।
अग्ने होत्रमादित्यो वै। भूमिलेकः सलेकः सुलेकः। विष्णुरुदुन्तमम्। अन्नपते पुनस्त्वाऽदित्याः। उरुः सः
सृज वर्चसा। यस्त्वा सुष्टुतम्। त्वमग्नेयुक्ष्वाहि सुष्टुतिम्। त्वमग्ने विचर्षणे। यस्त्वा विरोचसे॥
आ ददे वाचस्पतय उपयामगृहीतोस्या वायो अयं वां या वां प्रातर्युजावयं तं ये दैवाञ्छशदुपयाम
गृहीतोसि मूर्धनं मधुश्चेन्द्रांश्च ओमासो मुरुत्वन्तुमिन्द्रं मरुत्वो मुरुत्वान्मुहान्मुहान्वत्कदा वाममदव्येभिर्
हिरण्यपाणि॒ सुशर्मा बृहस्पतिसुतस्य हरिरस्यग्नं उत्तिष्ठन्तरणिरा प्यायस्वेयुष्टे ये ज्योतिष्मतीं प्रयासाय
चित्तमा तिष्ठेन्द्रमसांवि सर्वस्य मुहान्मुजोपा उदु त्यं धातोरुः हि यस्त्वा पद्मत्वारिष्ठशत्॥४६॥

आ ददे ये देवा मुहानुतिष्ठन्सर्वस्य सन् दुर्मित्राश्रतः पश्चाशत्॥५०॥

आ ददे तव वि ज्योतिषा॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः
समाप्तः॥१-४॥

॥पञ्चमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः॥

देवासुराः संयत्ता आसन् ते देवा विजयमुपयन्तोऽग्नौ
वामं वसु सं न्यदधतेदमु नो भविष्यति यदि नो जेष्यन्तीति
तदग्निर्न्यकामयत् तेनापौकामत् तदेवा विजित्यावरुरुध्समाना
अन्वायन् तदस्य सहसाऽर्दिथ्सन्त् सोऽरोरोद्यदरोदीत् तद्वदस्य
रुद्रत्वं यदश्वशीयत् तद् (१)

रजूत् हिरण्यमभवत् तस्माद्रजूत् हिरण्यमदक्षिण्यमश्रुज् ९
हि यो बुरुहिषि ददाति पुराऽस्य संवर्घ्मराद्गृहे रुदन्ति तस्माद्गुरुहिषि
न देय १ सोऽग्निरब्रवीद्गुग्यसान्यथं व इदमिति पुनराधेयं ते
केवलमित्यब्रुवन्नप्रवत् खलु स इत्यब्रवीद्यो मद्देवत्यमग्निमादधाता
इति तं पूषाऽऽधृत् तेन (२)

पूषाऽऽध्र्मोत् तस्मात् पौष्णाः पशवं उच्यन्ते तं त्वष्टाऽऽधृत्
तेन त्वष्टाऽऽध्र्मोत् तस्मात् त्वाष्टाः पशवं उच्यन्ते तं मनुराऽधृत्
तेन मनुराध्र्मोत् तस्मान्मानव्यः प्रजा उच्यन्ते तं ध्रुताऽऽधृत् तेन
ध्रुताऽऽध्र्मोध्संवर्घ्मरो वै ध्रुता तस्माध्संवर्घ्मरं प्रजाः पशवोऽनु प्र
जायन्ते य एवं पुनराधेयस्यद्धि वेद- (३)

ध्र्मोत्येव योऽस्यैवं बन्धुतां वेद बन्धुमान् भवति भागुधेयं वा
अग्निराहित इच्छमानः प्रजां पशून् यजमानस्योपं दोद्रावोद्वास्य

पुनरा दंधीत भागधेयैनैवैन् समर्धयत्यथो शान्तिरेवास्यैषा
 पुनर्वस्वोरा दंधीतैतद्वै पुनराधेयस्य नक्षत्रं यत्पुनर्वसु स्वायामेवैन
 देवतायामाधाय ब्रह्मवर्चसी भवति दर्भेरा दंधात्ययोतयामत्वाय
 दर्भेरा दंधात्यज्ञ एवैनुमोषधीभ्योऽवरुद्ध्याऽऽधत्ते पञ्चकपालः
 पुरोडाशो भवति पञ्च वा कृतव ऋतुभ्य एवैनमवरुद्ध्याऽऽ-
 धत्ते॥ (४)

अशीयत् तत् तेन वेदं दर्भः पञ्चविंशतिश्च॥४॥ [१]

परा वा एष यज्ञं पशून् वंपति योऽग्निमुद्वासयते पञ्चकपालः
 पुरोडाशो भवति पाङ्को यज्ञः पाङ्कः पशवो यज्ञमेव पशूनवं रुन्धे
 वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते न वा एतस्य ब्राह्मणा
 क्रैतायवः पुराऽन्नमक्षन् पुङ्ग्यो याज्यानुवाक्याभवन्ति पाङ्को यज्ञः
 पाङ्कः पुरुषो देवानेव वीरं निरवदायाग्निं पुनरा (५)

धत्ते शताक्षरा भवन्ति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये
 प्रति तिष्ठति यद्वा अग्निराहितो नर्धते ज्यायो भागधेयं
 निकामयमानो यदाग्नेयः सर्वं भवति सैवास्यर्थिः सं वा
 एतस्य गृहे वाक् सृज्यते योऽग्निमुद्वासयते स वाचः संसृष्टां
 यजमान ईश्वरोऽनु पराभवितोर्विभक्तयो भवन्ति वाचो विधृत्यै
 यजमानस्यापराभावाय (६)

विभक्तिं करोति ब्रह्मैव तदकरुपांशु यजति यथा वामं वसुं
 विविदानो गृहति तद्वगेव तदग्निं प्रति स्विष्टकृतं निराहु यथा

वामं वसुं विविदानः प्रकाशं जिग्मिषति तादगेव तद्विभक्तिमुक्ता
प्रयोजेन वषट्करोत्यायतनादेव नैति यजमानो वै पुरोडाशः पशवं
एते आहृती यदभितः पुरोडाशमेते आहृती (७)

जुहोति यजमानमेवोभयतः पशुभिः परि गृह्णाति कृतयज्ञः
सम्बृतसम्भार इत्याहुर्न सम्भृत्याः सम्भारा न यज्ञः कर्तव्यमित्यथो
खलु सम्भृत्यां एव सम्भाराः कर्तव्यं यजुर्यजस्य समृद्धै
पुनर्निष्कृतो रथो दक्षिणा पुनरुथस्यूतं वासः पुनरुथस्मृष्टोऽनुद्वान्
पुनराधेयस्य समृद्धै सुस ते अग्ने सुमिधः सुस जिह्वा इत्यग्निहोत्रं
जुहोति यत्रयत्रैवास्य न्यक्तं तते (८)

एवैनमवे रुच्ये वीरुहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते
तस्य वरुण एवर्णयादग्निवारुणमेकादशकपालुमनु निर्वपेद्यं
चैव हन्ति यश्चास्यर्णयात्तौ भागधेयैन प्रीणाति नाऽर्तिमाच्छ्रुति
यजमानः॥ (९)

आऽपराभावाय पुरोडाशमेते आहृती ततः षट्क्रिंशच॥५॥————[२]

भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणाऽन्तरिक्षं महित्वा। उपस्थेते देव्यदिते-
ऽग्निमन्त्रादमन्त्राद्यायाऽदधेः॥ आऽयं गौः पृश्निरक्रमीदसन्नमातरं
पुनः। पितरं च प्रयन्त्सुवः॥ त्रिंशद्वाम् वि राजति वाक्पतञ्जाय
शिश्रिये। प्रत्यस्य वहु द्युभिः॥ अस्य प्राणादपानत्यन्तश्चरति रोचना।
व्यर्ख्यन्महिषः सुवः॥ यत् त्वा (१०)

कुद्धः परोवपं मन्युना यदवत्या। सुकल्पमग्ने तत्
 तव पुनस्त्वोद्दीपयामसि॥ यत् ते मन्युपरोपस्य पृथिवीमनु
 दध्वसे। आदित्या विश्वे तद्वेवा वसंवश्च समाभरन्॥
 मनो ज्योर्तिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञः समिमं दंधातु।
 बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ताम्॥ सप्त ते
 अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः सप्त (११)

ऋषयः सप्त धामं प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्तधा त्वा यजन्ति सप्त
 योनीरा पृणस्वा घृतेन॥ पुनरुर्जा नि वर्तस्व पुनरग्न इषाऽऽयुषाः।
 पुनर्नः पाहि विश्वतः॥ सह रथ्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया।
 विश्वफिन्नया विश्वतस्परिः॥ लेकः सलेकः सुलेकस्ते न आदित्या
 आज्यं जुषाणा वियन्तु केतः सकेतः सुकेतस्ते न आदित्या आज्यं
 जुषाणा वियन्तु विवस्वाऽ अदितिर्देवं जूतिस्ते न आदित्या आज्यं
 जुषाणा वियन्तु॥ (१२)

त्वा जिह्वाः सप्त सुकेतस्ते नुखयोदश च॥३॥ [३]

भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणेत्याहाऽशिषुवैनुमा धत्ते सुर्पा वै
 जीर्यन्तोऽमन्यन्त स एतं कसुर्णरः काद्रवेयो मन्त्रमपश्यत्
 ततो वै ते जीर्णास्तनूरपांग्रत सर्पराजियां ऋग्भिर्गर्हपत्यमा
 दंधाति पुनर्नवमेवैनमजरं कृत्वाऽऽधत्तेऽथो पूतमेव पृथिवीमन्नाद्यं
 नोपानमुथसैतं (१३)

मत्रंमपश्यत् ततो वै तामन्नाद्यमुपानमद्यथसर्पराजिया
 क्रद्ग्भिर्गार्हहृपत्यमादधौत्यन्नाद्यस्यावरुच्या अथो अस्यामेवैन
 प्रतिष्ठितमा धर्ते यत्वा कुद्धः परोवपेत्याहापहृत एवास्मै तत्
 पुनस्त्वोद्दीपयामसीत्याह समिन्ध एवैन यत्ते मन्युपरोस्तस्येत्याह
 देवताभिरे - (१४)

वैन सं भरति वि वा एतस्य यज्ञशिष्ठंद्यते योऽग्निमुद्वासयते
 बृहस्पतिवत्यर्चोप तिष्ठते ब्रह्म वै देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञ
 सं दधाति विच्छिन्नं यज्ञ समिमं दधात्वित्याह सन्तत्यै विश्वे देवा
 इह मादयन्तामित्याह सन्तत्यैव यज्ञ देवेभ्योऽनु दिशति सुप्त ते
 अग्ने सुमिधः सुप्त जिह्वा - (१५)

इत्याह सप्तसंप्त वै संसधाऽग्नेः प्रियास्तनुवस्ता एवावं
 रुन्धे पुनरुर्जा सह रुयेत्यभितः पुरोडाशमाहृती जुहोति
 यजमानमेवोर्जा च रुया चोभयतः परि गृह्णात्यादित्या वा
 अस्मालोकादमुं लोकमायन्तेऽग्निमिलोके व्यतृष्यन्त इमं लोकं
 पुनरभ्यवेत्याग्निमाधायैतान् होमानजुहवुस्त आर्धुवन् ते सुवर्गं
 लोकमायन् यः पराचीन पुनराधेयादग्निमादधीत् स एतान्
 होमाङ्गुहयाद्यामेवाऽदित्या क्रद्धिमार्घुवन् तामेवर्त्तति॥ (१६)

एतमेव जिह्वा एतान् पञ्चविंशतिश्च॥ ४॥ [४]

उपप्रयन्तो अख्वरं मत्रं वोचेमाग्रयै। अरे अस्मे च

शृणुते॥ अस्य प्रत्नामनु द्युतं शुक्रं दुदुहे अहंयः। पर्यः
सहस्रसामृषिम्॥ अग्निर्मूर्धा दिवः कुकुत् पतिः पृथिव्या अयम्।
अपां रेतांसि जिन्वति॥ अयमिह प्रथमो धायि धातुभिरुहोता
यजिष्ठो अध्वरेष्वीड्यः। यमप्रवानो भृगंवो विरुचुर्वनेषु चित्रं
विभुवं विशेषिशो॥ उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या (१७)

उभा राधेसः सह मादयध्यै॥ उभा दाताराविषां रयीणामुभा
वाजस्य सातये हुवे वाम्॥ अयं ते योनिरकृत्वियो यतो जातो
अरोचथाः। तं जानन्नग्न आ रोहाथा नो वर्धया रयिम्॥ अग्ने
आयूषिपवसु आ सुवोर्जमिष्ठं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥
अग्ने पवस्व स्वपां अस्मे वर्चः सुवीर्यम्॥ दधत्पोषं रयिं (१८)

मयिं॥ अग्ने पावक रोचिषां मन्द्रयां देव जिह्वयां॥ आ देवान्
वक्षि यक्षि च॥ स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवां इहाऽवंह। उपं
यज्ञं हविश्च नः॥ अग्निः शुचिव्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः कविः।
शुची रोचत आहुतः॥ उदग्ने शुचयस्तवे शुक्रा भ्राजन्त ईरते। तव
ज्योतीष्युर्चयः॥ आयुर्दा अग्नेऽस्यायुर्मे (१९)

देहि वर्चोदा अग्नेऽसि वर्चो मे देहि तनुपा अग्नेऽसि तुनुवं
मे पाह्यग्ने यन्मे तुनुवा ऊनं तन्म आ पृण चित्रावसो स्वस्ति तै
पारमशीयेन्धानास्त्वा शतं हिमा द्युमन्तः समिधीमहि वयस्वन्तो
वयस्कृतं यशस्वन्तो यशस्कृतं सुवीरासो अदाभ्यम्। अग्ने

सपलुदभ्नं वर्षिष्ठे अधि नाकै॥ सं त्वमग्ने सूर्यस्य वर्चसाऽगथा:
समृष्टीणां स्तुतेन सं प्रियेण धाम्ना॥ त्वमग्ने सूर्यवर्चा असि सं
मामायुषा वर्चसा प्रजया सृज॥ (२०)

आहुवर्ये रथ्य मे वर्चसा सुसदेश च॥४॥ [५]

सं पश्यामि प्रजा अहमिङ्गप्रजसो मानवीः। सर्वा भवन्तु नो
गृहे॥ अभ्नः स्थाभ्नौ वो भक्षीयु महः स्थु महौ वो भक्षीयु सहः स्थु
सहौ वो भक्षीयोर्जः स्थोर्ज वो भक्षीय रेवती रमध्वमस्मिल्लोके-
ऽस्मिन् गोष्ठेऽस्मिन् क्षयेऽस्मिन् योनाविहैव स्तेतो माऽपं गात
बुद्धीर्मे भूयास्त (२१)

सँहितासि विश्वरूपीरा मोर्जा विशाऽगौपत्येनाऽऽ-
रायस्पोषेण सहस्रपोषं वः पुष्यासुं मयि वो रायः श्रयन्ताम्॥
उपं त्वाऽग्ने दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम्। नमो भरन्तु एमसि।
राजन्तमध्वराणां गोपामृतस्य दीदिविम्। वर्धमानुङ् स्वे दमै॥
स नः पितेवं सूनवेऽग्ने सूपायनो भंव। सचंस्वा नः स्वस्तये॥
अग्ने (२२)

त्वं नो अन्तमः। उत त्राता शिवो भंव वरुथ्यः॥ तं त्वा
शोचिष्ठ दीदिवः। सुम्नाय नूनमीमहे संखिभ्यः॥ वसुरुग्निर्वसुश्रवाः।
अच्छां नक्षि द्युमत्तमो रथ्य दाः॥ ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मां पश्यत
रायस्पोषेण वः पश्यामि रायस्पोषेण मा पश्यतेऽः स्थ मधुकृतः॥

स्योना माऽऽविशुतेरा मदः। सुहुस्तपोषं वः पुष्यासुं (२३)

मयि वो रायः श्रयन्ताम्॥ तथस्वितुर्वरेण्यं भर्गो देवस्य
धीमहि। धियो यो नः प्रचोदयात्॥ सोमानुङ्गं स्वरंणं कृणुहि
ब्रह्मणस्पते। कक्षीवन्तु य औशिजम्॥ कुदा चन स्तरीरसि नेन्द्रं
सश्वसि दाशुषेण। उपोपेन्नु मंघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते॥
परि त्वाऽग्ने पुरं वयं विप्रः सहस्य धीमहि। धृषद्वर्णं दिवेदिवे भेत्तारं
भङ्गुरावतः॥ अग्ने गृहपते सुगृहपतिरुहं त्वयां गृहपतिना भूयासः
सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना भूयाः शतः हिमास्तामाशिषमा शास्ते
तन्तवे ज्योतिर्ष्मतीं तामाशिषमा शास्तेऽमुष्मै ज्योतिर्ष्मतीम्॥ (२४)

भूयास्त स्वस्तयेऽग्ने पुष्यासं धृषद्वर्णमेकात्रिःशब्दः॥४॥—————[६]

अयज्ञो वा एष योऽसामोपप्रयन्तो अध्वरमित्याहुं
स्तोममेवास्मै युनुक्त्युपेत्याह प्रजा वै पशव उपेमं लोकं
प्रजामेव पशूनिमं लोकमुपैत्यस्य प्रलामनुद्युतमित्याह सुवर्गो
वै लोकः प्रलः सुवर्गमेव लोकः समारोहत्यग्निर्मूर्धा दिवः
कुकुदित्याह मूर्धान्- (२५)

मेवैनश्च समानानां करोत्यथो देवलोकादेव मनुष्यलोके
प्रतितिष्ठत्यमिह प्रथमो धायि धातृभिरित्याह मुख्यमेवैन
करोत्युभा वामिन्द्राग्नी आहुवद्या इत्याहौजो बलमेवाव रुन्धेऽयं
ते योनिरकृत्विय इत्याह पशवो वै रुयिः पशूनेवाव रुन्धे षड्भिरुपं

तिष्ठते षड्बा (२६)

ऋतवं ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति पञ्चिरुत्तराभिरुपं तिष्ठते द्वादशं सं पद्यन्ते द्वादशं मासाः संवथ्सुरः संवथ्सुर एव प्रति तिष्ठति यथा वै पुरुषोऽश्वो गौर्जीर्यत्येवमुग्निराहितो जीर्यति संवथ्सुरस्य परस्तादाग्निपावमानीभिरुपं तिष्ठते पुनर्नवमेवैनंमजरं करोत्यथो पुनात्येवोपं तिष्ठते योगं एवास्यैष उपं तिष्ठते (२७)

दमं एवास्यैष उपं तिष्ठते याङ्गेवास्यैषोपं तिष्ठते यथा पापीयाञ्छ्रेयंस आहृत्यं नमस्यति ताहृगेव तदोयुर्दा अंग्रेऽस्यायुर्मे देहीत्याहाऽयुर्दा ह्यैष वर्चोदा अंग्रेऽसि वर्चो मे देहीत्याह वर्चोदा ह्यैष तनूपा अंग्रेऽसि तनुवं मे पाहीत्याह (२८)

तनूपा ह्यैषोऽग्ने यन्मे तनुवां ऊनं तन्म आ पृणेत्याह यन्मे प्रजायै पशूनामूनं तन्म आ पूरयेति वावैतदाहु चित्रावसो स्वस्ति ते पारमशीयेत्याहु रात्रिवै चित्रावसुरव्युष्ट्यै वा एतस्यै पुरा ब्राह्मणा अभैषुव्युष्टिमेवावं रुन्ध इन्धानास्त्वा शतः (२९)

हिमा इत्याह शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्वेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्येषा वै सूर्मी कर्णकावत्येतयो ह स्म वै देवा असुराणाः शततरुहाः स्तृहन्ति यदेतयो सुमिधंमादधाति वज्रमेवैतच्छत्त्रीयं यजमानो भ्रातृव्यायु प्रहरति स्तृत्या अछम्बङ्कारः सं त्वमग्ने सूर्यस्य

वर्चसा गथा इत्याहैतत्त्वमसीदमुहं भूयासुमिति वावैतदाहु त्वमग्ने
सूर्यवर्चा असीत्याहुऽशिष्ठेमैवैतामा शास्ते॥ (३०)

मूर्धन् वै तिष्ठत आह शतमुह॒ पोडंश च॥६॥ [७]

सं पश्यामि प्रजा अहमित्याहु यावन्त एव ग्राम्याः
पशवस्तानेवाव रुच्येऽम्भः स्थाम्भौ वो भक्षीयेत्याहाम्भो ह्यैता
महः स्थ महो वो भक्षीयेत्याहु महो ह्यैताः सहः स्थ सहो वो
भक्षीयेत्याहु सहो ह्यैता ऊर्जस्थोर्ज वो भक्षीये- (३१)

त्याहोर्जो ह्यैता रेवती रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः
पशुनेवाऽत्मन् रमयत इहैव स्तेतो माऽपं गातेत्याह ध्रुवा एवैना
अनंपगाः कुरुत इष्टकुचिद्वा अन्योऽग्निः पशुचिदन्यः सऽहितासि
विश्वरूपीरिति वथसमभि मृशत्युपैवैनं धत्ते पशुचितमेनं कुरुते
प्र (३२)

वा एषोऽस्मालोकाच्यवते य आहवनीयमुपतिष्ठते
गारहंपत्यमुपं तिष्ठतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यथो गारहंपत्यायैव
नि हुते गायत्रीभिरुपं तिष्ठते तेजो वै गायत्री तेजं एवाऽत्मन्
धत्तेऽथो यदेतं तृचमन्वाहु सन्तत्यै गारहंपत्यं वा अनु द्विपादो वीराः
प्रजायन्ते य एवं विद्वान् द्विपदाभिर्गारहंपत्यमुपतिष्ठत - (३३)

आऽस्य वीरो जायत ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मां पश्यतेत्याहु-
ऽशिष्ठेमैवैतामा शास्ते तथसवितुर्वरेण्यमित्याहु प्रसूत्यै सोमानुः

स्वरंणुमित्यांह सोमपीथमेवाव रुन्धे कृणुहि ब्रह्मणस्पतु इत्यांह
ब्रह्मवर्चसमेवाव रुन्धे कदा चन स्तुरीरुसीत्यांहु न स्तुरीः रात्रिं
वसति (३४)

य एवं विद्वानग्निमुपुतिष्ठते परि त्वाऽग्ने पुरं वुयमित्यांह
परिधिमेवैतं परि दधात्यस्कन्दायाग्ने गृहपत इत्यांह
यथायुजुरेवैतच्छुतः हिमा इत्यांह शतं त्वा हेमन्तानिन्धिषीयेति
वावैतदांह पुत्रस्य नामं गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति तामाशिषुमा
शांसे तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः स्यात्
तैजस्व्येवास्य ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते तामाशिषुमा शांसेऽमुष्मै
ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रो जातः स्यात् तेजे एवास्मिन्
ब्रह्मवर्चसं दधाति॥ (३५)

ऊर्जं वो भक्षीयेति प्र गारहपत्यमुपुतिष्ठते वसति ज्योतिष्मतीमेकान्नत्रिःशच्च॥५॥——[८]

अग्निहोत्रं जुहोति यदेव किं च यजमानस्य स्वं तस्यैव तद्रेतः
सिञ्चति प्रजनने प्रजननः हि वा अग्निरथौषधीरन्तंगता दहति
तास्ततो भूयसीः प्रजायन्ते यथसायं जुहोति रेतं एव तथिंश्चति
प्रैव प्रातस्तनैन जनयति तद्रेतः सिञ्चनं न त्वष्टाऽविंकृतं प्रजायते
यावच्छो वै रेतसः सिञ्चस्य (३६)

त्वष्टा रूपाणि विकरोति तावच्छो वै तत्प्रजायत एष वै
दैव्यस्त्वष्टा यो यजते बुद्धीभिरुपं तिष्ठते रेतस एव सिञ्चस्य बहुशो

रूपाणि वि करोति स प्रैव जायते श्वःश्वो भूयाँन् भवति य एवं विद्वानुग्रिमुपतिष्ठते ऽहर्देवानामासीद्रात्रिरसुराणां तेऽसुरा यदेवानां वित्तं वेद्युमासीतेन सुह (३७)

रात्रिं प्राविशन् ते देवा हीना अमन्यन्त तेऽपश्यन्नाग्रेयी रात्रिराग्रेयाः पश्वर्व इममेवाग्रिः स्तवाम् स नः स्तुतः पशून् पुनर्दास्यतीति तेऽग्रिमस्तुवन्ध्स एँभ्यः स्तुतो रात्रिया अध्यहरभि पशून्निरार्जत् ते देवाः पशून् वित्वा कामाऽ अकुर्वत् य एवं विद्वानुग्रिमुपतिष्ठते पशुमान् भवत्या- (३८)

दित्यो वा अस्माल्लोकादमुं लोकमैथ्सोऽमुं लोकं गत्वा पुनरिमं लोकमन्यध्यायन्ध्स इमं लोकमागत्य मृत्योरविभेन्मृत्युसंयुत इव ह्यं लोकः सोऽमन्यतेममेवाग्रिः स्तवानि स मा स्तुतः सुवर्गं लोकं गमयिष्यतीति सोऽग्रिमस्तौन्ध्स एन ई स्तुतः सुवर्गं लोकमंगमयद्य - (३९)

एवं विद्वानुग्रिमुपतिष्ठते सुवर्गमेव लोकमैति सर्वमायुरेत्यभि वा एषोऽग्नी आ रोहति य एनावुपतिष्ठते यथा खलु वै श्रेयानुभ्यारूढः कामयते तथा करोति नक्तमुप तिष्ठते न प्रातः सः हि नक्तं ब्रतानि सूज्यन्ते सुह श्रेयांश्च पार्षीयाङ्गश्चासाते ज्योतिर्वा अग्रिस्तमो रात्रिर्यन्- (४०)

नक्तमुपतिष्ठते ज्योतिषैव तमस्तरत्युपस्थेयोऽग्नी(३)र्नोप-

स्थेया(३) इत्याहुर्मनुष्यायेन्नै योऽहंरहराहृत्याथैनं याचति स इन्नै
तमुपार्च्छुत्यथ को देवानहंरहर्याचिष्यतीति तस्मान्नोपस्थेयोऽथो
खल्वाहुराशिषे वै कं यजमानो यजत् इत्येषा खलु वा (४१)

आहिंताग्नेग्राशीर्यदग्निमुपतिष्ठते तस्मादुपस्थेयः प्रजा-
पतिः पशूनसृजत ते सृष्टा अंहोरात्रे प्राविशन् ताञ्छन्दो-
भिरन्विन्दद्यच्छन्दोभिरुपतिष्ठते स्वमेव तदन्विच्छति न तत्र
जाम्यस्तीत्याहुर्योऽहंरहरुपतिष्ठत् इति यो वा अग्निं प्रत्यङ्गुपतिष्ठते
प्रत्येनमोषति यः पराङ्मुखविष्वद्भुप्रजयां पशुभिरेति कवातिर्यद्विः वोप
तिष्ठेत् नैनं प्रत्योषंति न विष्वद्भुप्रजयां पशुभिरेति॥ (४२)

सिक्तस्य सह भवति यो यत्खलु वै पशुभिरुदयोदश च॥७॥ [१]

मम नाम प्रथमं जातवेदः पिता माता च दधतुर्यदग्नै। तत्त्वं
बिभृहि पुनरा मदैतोस्तवाहं नाम बिभराण्यग्ने॥ मम नाम तवं च
जातवेदो वासंसी इव विवसानौ ये चरावः। आयुषे त्वं जीवसे
वृयं यथायथं वि परि दधावहै पुनस्ते॥ नमोऽग्नेऽप्रतिविद्धायु
नमोऽनाधृष्टायु नमः सुम्राजै॥ अषाढो (४३)

अग्निर्बृहद्वया विश्वजिथ्सहन्त्यः श्रेष्ठो गन्धर्वः॥ त्वत्पितारो अग्ने
देवास्त्वामाहुतयस्त्वद्विवाचनाः। सं मामायुषा सं गौपत्येन सुहिते
मा धाः॥ अयमग्निः श्रेष्ठतमोऽयं भगवत्तमोऽयः संहस्रसातमः।
अस्मा अस्तु सुवीर्यम्॥ मनो ज्योतिर्जुषतमाज्यं विच्छिन्नं यज्ञः

समिमं दंधातु। या इष्टा उपसो निमुचंश्च ताः सं दंधामि हृविषां
घृतेन्॥ पयस्वतीरोषधयः (४४)

पयस्वद्वीरुधां पयः। अपां पयसो यत्पयस्तेन मामिन्द्र सः
सृज॥ अग्ने ब्रतपते ब्रतं चरिष्यामि तच्छकेयं तन्मे राध्यताम्॥
अग्निः होतारमिह तः हुवे देवान् यज्ञियानिह यान् हवामहे॥ आ
यन्तु देवाः सुमनस्यमाना वियन्तु देवा हृविषो मे अस्य॥ कस्त्वा
युनक्ति स त्वा युनक्तु यानि घर्मे कुपालान्युपचिन्वन्ति (४५)

वेधसः। पूष्णास्तान्यपि ब्रत इन्द्रवायू विमुच्यताम्॥ अभिन्नो
घर्मो जीरदानुर्यतु आत्स्तदंगुन् पुनः। इध्मो वेदिः परिधयंश्च सर्वे
यज्ञस्याऽयुरनु सं चरन्ति॥ त्रयस्त्रिः शुत्तन्तवो ये वित्तिरे य इमं
यज्ञः स्वधया ददन्ते तेषां छिन्नं प्रत्येतदंधामि स्वाहा घर्मो देवाऽ
अप्येतु॥ (४६)

अपां ओषधय उपचिन्वन्ति पञ्चत्वारिःशब्दः॥४॥——————[१०]

वैश्वानरो न ऊत्याऽप्र यातु परावतः। अग्निरुक्थेन वाहसा॥
ऋतावानं वैश्वानरमृतस्य ज्योतिषस्पतिम्। अजस्रं घर्ममीमहे॥
वैश्वानरस्य दसनाभ्यो बृहदरिणादेकः स्वपस्यया कविः। उभा
पितरो महयन्नजायताग्निर्दीर्घावापृथिवी भूरिरेतसा॥ पृष्ठो दिवि पृष्ठो
अग्निः पृथिव्यां पृष्ठो विश्वा ओषधीरा विवेश। वैश्वानरः सहसा
पृष्ठो अग्निः स नो दिवा स (४७)

रिषः पातु नक्तम्॥ जातो यदग्ने भुवना व्यख्यः पशुं न गोपा

इर्युः परिज्मा। वैश्वानरं ब्रह्मणे विन्द गातुं यूयं पात स्वस्तिभिः सदानः॥ त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान् आ रोदसी अपृणा जायमानः। त्वं देवाऽ अभिशस्तेरमुश्चो वैश्वानरं जातवेदो महित्वा॥ अस्माकं मग्ने मध्वरथ्सु धारयानामि क्षत्रमजरः सुवीर्यम्॥ वयं जयेम शतिनः सहस्रिणं वैश्वानरं (४८)

वाजंमग्ने तवोतिभिः॥ वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम् राजा हिकं भुवनानामभिश्रीः। इतो जातो विश्वमिदं वि चंष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण॥ अवं ते हेडो वरुणं नमोभिरवं यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः। क्षयन्नस्मभ्यं मसुरं प्रचेतो राजन्नेनाऽसि शिश्रथः कृतानि॥ उदुत्तमं वरुणं पाशामस्मदवाधुमं वि मध्यमः श्रथाय। अथावयमादित्य (४९)

ब्रुते तवानां गसो अदितये स्याम॥ दधिक्राव्यणो अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनेः॥ सुरभि नो मुखो करुत् प्रण आयूः षि तारिषत्॥ आ दधिक्राः शवसा पञ्च कृष्टीः सूर्य इव ज्योतिषाऽपस्ततान। सहस्रसाः शतसा वाज्यर्वा पृणकु मध्वा समिमा वचाऽसि॥ अग्निर्मूर्धा भुवः। मरुतो यद्वं वो दिवः सुमायन्तो हवामहे। आ तून् (५०)

उपं गन्तन॥ या वः शर्म शशमानाय सन्ति त्रिधातूनि दाशुषे यच्छ्रुताधिः। अस्मभ्यं तानि मरुतो वि यन्त रुयिं नो

धत्त वृषणः सुवीरम् ॥ अदितिर्न उरुष्यत्वदिति: शर्म यच्छतु।
 अदितिः पात्वऽहसः ॥ महीमूषु मातरः सुव्रतानामृतस्य
 पलीमवसे हुवेम। तुविक्षत्रामजरन्तीमुरुचीः सुशर्माणमदिति ९
 सुप्रर्णातिम् ॥ सुत्रामाणं पृथिवीं द्यामनेहसः सुशर्माणमदिति ९
 सुप्रर्णातिम् । दैवीं नावः स्वरित्रामनांगसमस्तवन्तीमा रुहेमा
 स्वस्तये ॥ इमाः सु नावुमाऽरुहः शतारित्राः शतस्पद्याम् ।
 अच्छिद्रां पारयिष्णुम् ॥ (५१)

दिवा संहस्रिण् वैश्वानराऽदित्य तू नौजनेहसः सुशर्माणमेकान्नविशुतिश्च ॥५॥ [११]

देवासुराः परा भूर्भूर्मिरुपप्रयन्तः सं पश्याम्ययंजः सं पश्याम्यग्निं होत्रं मम नाम वैश्वानरं
 एकादशा ॥११॥

देवासुराः कुद्धः सं पश्यामि सं पश्यामि नक्तमुपं गन्तनैकपश्चाशत् ॥५१॥

देवासुराः पारयिष्णुम् ॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः
 समाप्तः ॥ १-५ ॥

॥षष्ठः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठः प्रश्नः॥

सं त्वा सिश्चामि यजुंषा प्रजामायुर्धनं च। बृहस्पतिप्रसूतो
यज्ञमान इह मा रिषत्॥ आज्यमसि सूत्यमसि सूत्यस्याध्यक्षमसि
हुविरसि वैश्वानुरं वैश्वदेवमुत्पूतशुष्म॑ सूत्यौजाः सहोऽसि
सहमानमसि सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतनाः
सहस्व पृतन्यतः। सहस्रवीर्यमसि तन्मा जिन्वाऽऽज्यस्याऽऽ-
ज्यमसि सूत्यस्य सूत्यमसि सूत्यायु- (१)

रसि सूत्यशुष्ममसि सूत्येनं त्वाऽभि घारयामि तस्य ते भक्षीय
पश्चानां त्वा वातानां यन्नायं धर्त्रायं गृह्णामि
पश्चानां त्वर्तुनां यन्नायं धर्त्रायं गृह्णामि
पश्चानां त्वा दिशां यन्नायं धर्त्रायं गृह्णामि
पश्चानां त्वा पश्चजनानां यन्नायं धर्त्रायं गृह्णामि
चरोस्त्वा पश्चबिलस्य यन्नायं धर्त्रायं गृह्णामि
ब्रह्मणस्त्वा तेजसे यन्नायं धर्त्रायं गृह्णामि
क्षत्रस्य त्वौजसे यन्नायं (२)

धर्त्रायं गृह्णामि
विशे त्वा यन्नायं धर्त्रायं गृह्णामि
सुवीर्यय त्वा गृह्णामि सुप्रजास्त्वायं त्वा गृह्णामि रायस्पोषाय त्वा
गृह्णामि ब्रह्मवर्चसायं त्वा गृह्णामि भूरस्माकं हुविर्देवानामाशिषो

यजंमानस्य देवानां^१ त्वा देवतांभ्यो गृह्णामि कामाय त्वा
गृह्णामि॥ (३)

सूत्यायुरोजंसे युत्रायु त्रयंस्त्रिः शत्र्च॥ ३॥

[१]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽह॒ संजातेषु भूयासु
धीरश्वेत्ता वसुविदुग्रोऽस्युग्रोऽह॒ संजातेषु भूयास-
मुग्रश्वेत्ता वसुविदभिभूरस्यभिभूरह॒ संजातेषु भूयास-
मभिभूश्वेत्ता वसुविद्युनजिमि त्वा ब्रह्मणा दैव्येन हव्यायास्मै वोढुवे
जातवेदः। इन्धानास्त्वा सुप्रजसः सुवीरा उयोगर्जावेम बलिहृतो
वृयं तैः॥ यन्मे अग्ने अस्य यज्ञस्य रिष्या- (४)

दद्वा स्कन्दादाज्यस्योत विष्णो। तेन हन्मि सप्तलं दुर्मरायुमैनं
दधामि निरकृत्या उपस्थैः। भूर्भुवः सुवृक्ष्युष्मो अग्ने यजंमानायैधि
निशुष्मो अभिदासतो। अग्ने देवैङ्ग्न मन्विङ्ग्न मन्द्रजिह्वामत्यस्य ते
होतर्मृद्घना जिंघर्मि रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय मनोऽसि
प्राजापत्यं मनसा मा भूतेनाऽविंश वागस्यैन्द्री सप्तलक्षयणी (५)

वाचा मैन्द्रियेणाऽविंश
वसन्तमृतूनां प्रीणामि स मा प्रीतः प्रीणातु
ग्रीष्ममृतूनां प्रीणामि स मा प्रीतः प्रीणातु
वरुषा क्रृतूनां प्रीणामि ता मा प्रीताः प्रीणन्तु
शरदमृतूनां प्रीणामि सा मा प्रीता प्रीणातु

हे मन्तशिशि रावृतुनां प्रीणामि तौ मा॑ प्रीतौ प्रीणीता-
मग्नीषो मयोरहं देवयज्यया॑ चक्षुष्मान् भूयासम्-
ग्रेगुहं देवयज्यया॑ न्नादो भूयासु॑ (६)

दब्धिरस्यदब्धो भूयास-
ममुं दभेयमग्नीषो मयोरहं देवयज्यया॑ वृत्रहा भूयास-
मिन्द्राग्नियोरहं देवयज्ययै॒ न्द्रियाव्यन्नादो भूयासु॑-
मिन्द्रस्याहं देवयज्ययै॒ न्द्रियावी भूयासु॑
महेन्द्रस्याहं देवयज्यया॑ जेमानं महिमानं गमेयमग्ने॑ स्विष्टकृतोऽहं
देवयज्यया॑ युष्मान् यज्ञेन॑ प्रतिष्ठां गमेयम्॥ (७)

रिष्या॑ अथपत्रक्षयं यन्नादो भूयासु॑ षट्ट्रिंशत्ता॑ ॥ ४ ॥ [२]

अग्निर्मा॑ दुरिष्टात् पातु सविता॑ घशं॑ साद्यो मेऽन्ति॑ दूरै-
ज्रातीयति॑ तमेतेन॑ जेषु॑ सुरूपवर्षवर्ण॑ एहीमान् भद्रान्
दुर्या॑ अभ्येहि॑ मामनुव्रता॑ न्यु॑ शीरुषाणि॑ मृद्धुमिडु॑ एह्यदिति॑
एहि॑ सरस्वत्येहि॑ रन्तिरसि॑ रमतिरसि॑ सूनर्यसि॑ जुष्टे॑ जुष्टि॑
तेऽशीयोपहृत उपहृवं (८)

तेऽशीय॑ सा मै॑ सत्याशीरस्य यज्ञस्य॑ भूयादरेडता॑ मनसा॑
तच्छ्वकेयं यज्ञो दिव॑ रोहतु यज्ञो दिव॑ गच्छतु यो देवयानः॑
पन्थास्तेन॑ यज्ञो देवा॑ अप्येत्वस्मास्विन्द्र॑ इन्द्रियं दंधात्वस्मान्नाय॑
उत यज्ञाः॑ सञ्चन्तामस्मासु॑ सन्त्वाशिषः॑ सा न॑ प्रिया सुप्रतौर्तिर्मधोनी॑

जुष्टिरसि जुपस्वं नो जुष्टा नो- (९)

इसि जुष्टि ते गमेयं मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं
यज्ञः समिमं देखातु। बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह
मांदयन्ताम्॥ ब्रह्म पिन्वस्व ददतो मे मा क्षायि कुर्वतो मे
मोपदसत् प्रजापतेर्भागोऽस्यूर्जस्वान् पर्यस्वान् प्राणापानौ मै
पाहि समानव्यानौ मै पाह्यदानव्यानौ मै पाह्यक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा
मा मै क्षेष्ठा अमुत्रामुष्मिल्लोके॥ (१०)

उपर्वं जुष्टा नस्त्वा पद चं॥३॥ [३]

बृहिषोऽहं दैवयज्ययोऽ प्रजावान् भूयासुं नराशः संस्याहं
दैवयज्ययो पशुमान् भूयासमग्रे: स्विष्टकृतोऽहं दैवयज्ययाऽऽ-
युष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमग्रेरहमुज्जितिमनूज्ञेषः सोमस्या-
हमुज्जितिमनूज्ञेषमग्रेरहमुज्जितिमनूज्ञेषमग्रीषोमयोरहमुज्जितिमनूज्ञेष-
मिन्द्राग्नियोरहमुज्जितिमनूज्ञेषमिन्द्रस्याहम्- (११)

ज्जितिमनूज्ञेषं महेन्द्रस्याहमुज्जितिमनूज्ञेषमग्रे: स्विष्टकृतो-
ऽहमुज्जितिमनूज्ञेषं वाजस्य मा प्रसवेनोद्भ्रामेणोदग्रभीत्। अथा
सपल्ला॒ इन्द्रो मै निग्रामेणाधरा॑ अकः॥ उद्भ्रामं च निग्रामं च ब्रह्म
देवा अंवीवृथन्। अथा सपल्लानिन्द्राग्नी मै विषूचीनान्व्यस्यताम्॥
एमा अंगमन्त्राशिषो दोहकामा इन्द्रवन्तो (१२)

वनामहे धुक्षीमहि प्रजामिषम्॥ रोहितेन त्वाऽग्निर्देवताँ

गमयतु हरिभ्यां त्वेन्द्रौ देवतां गमयत्वेत्शेन त्वा सूर्यो देवतां
गमयतु वि तै मुश्चामि रशना वि रश्मीन् वि योक्रा यानि
परिचर्तनानि धृत्तादस्मासु द्रविणं यच्च भद्रं प्रणौ ब्रूताद्वाग्धान्
देवतांसु॥ विष्णोः शंयोरुहं देवयज्यया यज्ञेन प्रतिष्ठां गंमेयः
सोमस्याहं देवयज्यया (१३)

सुरेता रेतो धिषीय त्वष्टुरुहं देवयज्यया पशुनाः रूपं पुषेयं
देवानां पक्षीरुग्निर्गृहपतिर्यजस्य मिथुनं तयोरुहं देवयज्यया मिथुनेन्
प्रभूयासं वेदोऽसि वित्तिरसि विदेय कर्मासि करुणमसि क्रियासः
सनिरसि सनिताऽसि सनेयं घृतवन्तं कुलायिनः रायस्पोषः
सहस्रिण वेदो ददातु वज्जिनम्॥ (१४)

इन्द्रस्याहमिन्द्रवन्तः सोमस्याहं देवयज्यया चतुश्चत्वारिःशब्दः॥४॥ [४]

आ प्यायतां ध्रुवा घृतेन यज्ञं यज्ञं प्रति देवयज्ञः। सूर्याया
ऊधोऽदित्या उपस्थ उरुधारा पृथिवी यज्ञे अस्मिन्॥ प्रजा-
पतेर्किंभान्नाम् लोकस्तस्मिःस्त्वा दधामि सुह यजमानेन सदसि
सन्मे भूयाः सर्वमसि सर्व मे भूयाः पूर्णमसि पूर्ण मे भूयाः
अद्वितमसि मा मै क्षेष्ठाः प्राच्यां दिशि देवा ऋत्विजौ मार्जयन्तां
दक्षिणायां (१५)

दिशि मासाः पितरो मार्जयन्तां प्रतीच्यां दिशि गृहाः
पश्वां मार्जयन्तामुदीच्यां दिश्यापु ओषधयो वनस्पतयो

मार्जयन्तामूर्धवायां दिशि युज्ञः संवथ्सरो युज्ञपतिर्मार्जयन्तां
विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायुत्रेण छन्दसा पृथिवीमनु वि
क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिशस्तिहा त्रैष्टुभेन
छन्दसाऽन्तरिक्षमनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः
क्रमोऽस्यरातीयुतो हुन्ता जागतेन छन्दसा दिवमनु वि क्रमे
निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽसि शत्रूयुतो हुन्ताऽनुष्टुभेन
छन्दसा दिशोऽनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मः॥ (१६)

दक्षिणायां द्विष्मो विष्णोरेकात्रिःशब्दः॥२॥ [५]

अगन्म सुवः सुवरगन्म सन्दशस्ते मा छिथिस यत्ते तपस्तस्मै
ते माऽवृक्षि सुभूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मे धेहि वर्चोधा
असि वर्चो मयि धेहीदमहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो दिग्भ्योऽस्यै दिवोऽस्मादन्तरिक्षादस्यै पृथिव्या अस्मादन्नाद्यान्निर्भजामि निर्भक्तः स
यं द्विष्मः। (१७)

सं ज्योतिषाऽभूवमैन्द्रीमावृतमन्वावर्ते समहं प्रजया सं मया
प्रजा समहः रायस्पोषेण सं मयो रायस्पोषः समिष्ठो अग्ने मे
दीदिहि समेद्धा ते अग्ने दीद्यासं वसुमान् युज्ञो वसीयान् भूयासुमग्न
आयूर्षि पवसु आ सुवोर्जमिष्ठं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥
अग्ने पवस्व स्वप्तं अस्मे वर्चः सुवीर्यम्॥ (१८)

दधुत् पोषः रथिं मयि। अग्ने गृहपते सुगृहपुतिरहं त्वया
गृहपुतिना भूयासः सुगृहपुतिर्मया त्वं गृहपुतिना भूयाः शतः
हिमास्तामाशिषमा शास्ते तन्तवे ज्योतिष्मतीं तामाशिषमाशासे-
ऽमुष्मै ज्योतिष्मतीं कस्त्वा युनक्ति स त्वा विमुश्चत्वग्ने व्रतपते
व्रतमंचारिषुं तदेशकं तन्मेऽराधि यज्ञो बंभूवु स आ (१९)

बंभूवु स प्र जंज्ञे स वावृधे। स देवानामधिंपतिर्बभूवु सो
अस्मा अधिंपतीन् करोतु वयः स्याम पतयो रथीणाम्॥ गोमा
अग्नेऽविमा अश्वी यज्ञो नृवस्त्रखा सदुमिदप्रमृष्यः। इडावा एषो
असुर प्रजावान् दीर्घो रथिः पृथुबुधः सुभावान्॥ (२०)

द्विष्मः सुवीर्युः स आ पञ्चत्रिःशत्ता॥ ४॥ [६]

यथा वै समृतसोमा एवं वा एते समृतयज्ञा यद्वर्शपूर्णमासौ
कस्य वाहं देवा यज्ञमा गच्छन्ति कस्य वा न बहूनां यज्ञमानानां
यो वै देवताः पूर्वः परिगृह्णाति स एनाः श्वो भूते यंजत
एतद्वै देवानामायतन् यदाहवनीयोऽन्तराग्नी पशुनां गारहंपत्यो
मनुष्याणामन्वाहार्युपचनः पितृणामुग्निं गृह्णाति स्व एवाऽयतने
देवताः परि (२१)

गृह्णाति ताः श्वो भूते यंजते व्रतेन वै मेध्योऽग्निर्वतपतिर्ब्रह्मणो
व्रतभृद् व्रतमुपैष्यन् ब्रूयादग्ने व्रतपते व्रतं चरिष्यामीत्यग्निर्वै
देवानां व्रतपतिस्तस्मा एव प्रतिप्रोच्य व्रतमालंभते बुरहिषा
पूर्णमासे व्रतमुपैति वथ्सैरमावस्यायामेतद्येतयोरायतनमुपस्तीर्यः

पूर्वश्चाग्निरपरुशेत्याहुर्मनुष्यां (२२)

इन्वा उपस्तीर्णमिच्छन्ति किमुं देवा येषां नवावसानमुपास्मिष्व्वो युक्ष्यमाणे देवतां वसन्ति य एवं विद्वान् ग्निमुपस्तृणाति यजमानेन ग्राम्याश्च पश्वाऽवरुद्ध्यां आरुण्याश्चेत्याहुर्यद्वाम्यानुपवसंति तेन ग्राम्यानवं रुन्धे यदारुण्यस्याशजाति तेनारुण्यान् यदनांशानुपवसेत् पितृदेवत्यः स्यादारुण्यस्याशजातीन्द्रियं (२३)

वा आरुण्यमिन्द्रियमेवाऽत्मन् धर्त्ते यदनांशानुपवसेत् क्षोधुकः स्याद्यदेशजीयाद्वृद्धोऽस्य पुशूनभिमन्येतापोऽशजाति तत्रेवांशितं नेवानशितं न क्षोधुको भवति नास्य रुद्रः पुशूनभि मन्यते वज्रो वै यज्ञः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो यदनांशानुपवसंति वज्रेणैव साक्षात्क्षुधुं भ्रातृव्यः हन्ति॥ (२४)

परं मनुष्यां इन्द्रियः साक्षात् त्रीणि च॥४॥ [७]

यो वै श्रद्धामनारभ्य यज्ञेन यजते नास्येषाय श्रद्धधतेऽपः प्रणयति श्रद्धा वा आपः श्रद्धामेवाऽरभ्य यज्ञेन यजत उभयैऽस्य देवमनुष्या इष्टाय श्रद्धधते तदाहुरति वा एता वर्त्त्रेदन्त्यति वाचं मनो वावैता नाति नेदन्तीति मनसा प्रणयतीयं वै मनो- (२५)

अनयैवैनाः प्रणयत्यस्कन्नहविर्भवति य एवं वेद यज्ञायुधानि सम्भरति यज्ञो वै यज्ञायुधानि यज्ञमेव तथसम्भरति यदेकमेकं सम्भरेत् पितृदेवत्यानि स्युर्यथसुह सर्वाणि मानुषाणि द्वेष्टे

सम्भवं रति या ज्यानुवाक्यं योरेव रूपं करोत्यथो मिथुनमेव यो वै दशा यज्ञायुधानि वेदं मुख्यतोऽस्य यज्ञः कल्पते स्फ्य- (२६)

श्च कपालानि चाग्निहोत्रहवंणी च शूर्पं च कृष्णाजिनं च शम्यां चोलूखंलं च मुसंलं च दृष्टचोपला चैतानि वै दशा यज्ञायुधानि य एवं वेदं मुख्यतोऽस्य यज्ञः कल्पते यो वै देवेभ्यः प्रतिप्रोच्य यज्ञेन यजते जुषन्ते ऽस्य देवा हृव्यः हुविर्निरुप्यमाणमभि मन्त्रयेताग्निः होतारमिह तः हुव इति (२७)

देवेभ्यं एव प्रतिप्रोच्य यज्ञेन यजते जुषन्ते ऽस्य देवा हृव्यमेष वै यज्ञस्य ग्रहो गृहीत्वैव यज्ञेन यजते तदुदित्वा वाचं यच्छ्रुति यज्ञस्य धृत्या अथो मनसा वै प्रजापतिर्यज्ञमतनुत मनसैव तद्यज्ञं तनुते रक्षसामनन्ववचाराय यो वै यज्ञं योग आगते युनक्ति युक्ते युञ्जनेषु कस्त्वा युनक्ति स त्वा युनक्तिर्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैन युनक्ति युक्ते युञ्जनेषु॥ (२८)

वै मनः स्फ्य इति युनक्तिर्याह

[८]

प्रजापतिर्यज्ञानसृजताग्निहोत्रं चाग्निष्टोमं च पौर्णमासीं चोक्थ्यं चामावास्यां चातिरात्रं च तानुदमिमीत् यावदग्निहोत्रमासीत् तावानग्निष्टोमो यावती पौर्णमासी तावानुक्थ्यो यावत्यमावास्यां तावानतिरात्रो य एवं विद्वानग्निहोत्रं जुहोति यावदग्निष्टोमेनोपाप्रोति तावदुपाऽप्नोति य एवं विद्वान् पौर्णमासीं यजते यावदुक्थ्येनो-

पाप्रोति (२९)

तावुदुपा०॥७प्रोति य एवं विद्वान्मावास्यां यजते
 यावदतिरात्रेणोपाप्रोति तावुदुपा०॥७प्रोति परमेष्ठिनो वा एष
 यज्ञोऽग्रं आसीत् तेन स परमां काष्ठामगच्छत् तेन प्रजापतिं
 निरवासाययत् तेन प्रजापतिः परमां काष्ठामगच्छत् तेनेन्द्रं
 निरवासाययत् तेनेन्द्रः परमां काष्ठामगच्छत् तेनाश्रीषोमौ
 निरवासाययत् तेनाश्रीषोमौ परमां काष्ठामगच्छतां य (३०)

एवं विद्वान् दर्शपूर्णमासौ यजते परमामेव काष्ठां गच्छति
 यो वै प्रजातेन यज्ञेन यजते प्र प्रजया पुशुभिर्मिथुनैर्जायते
 द्वादश मासाः संवथ्सरो द्वादश द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि
 सम्पाद्यानीत्याहुर्वृथ्सं चोपावसृजत्युखां चाधि श्रयत्यवं च हन्ति
 दृषदौ च समाहन्त्यधि च वपते कुपालानि चोपं दधाति पुरोडाशं
 चा- (३१)

धिश्रयत्याज्यं च स्तम्बयुजुश्च हरत्युभि च गृह्णाति वेदिं च
 परिगृह्णाति पर्वीं च सं नेहति प्रोक्षणीश्वाऽसादयत्याज्यं चैतानि
 वै द्वादश द्वन्द्वानि दर्शपूर्णमासयोस्तानि य एव ९ सम्पाद्य यजते
 प्रजातेनेव यज्ञेन यजते प्र प्रजया पुशुभिर्मिथुनैर्जायते॥ (३२)

उक्थ्यैनोपाप्रोत्यगच्छतां यः पुरोडाशं च चत्वारि॒शच्च ॥४॥ [१]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽह ९ संजातेषु भूयासुमित्याह ध्रुवानेवैनान्

कुरुत उग्रोऽस्युग्रोऽहं संजातेषु भूयासु मित्याहा प्रतिवादिन
एवैनांकुरुते ऽभिभूरस्यभिभूरहं संजातेषु भूयासु मित्याहं य एवैनं
प्रत्युत्पिर्पते तमुपास्यते युनजिमं त्वा ब्रह्मणा दैव्येनेत्याहैष वा
अग्नेर्योगस्तेनै- (३३)

वैनं युनक्ति यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन्
यज्ञस्य व्युद्धेनासुरान् पराभावयन् यन्मे अग्ने अस्य यज्ञस्य
रिष्यादित्याह यज्ञस्यैव तथमृद्धेन यजमानः सुवर्गं लोकमेति
यज्ञस्य व्युद्धेन भ्रातृव्यान् पराभावयत्यग्निहोत्रमेताभिर्व्याहृतीभि-
रुपं सादयेद्यज्ञमुखं वा अग्निहोत्रं ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुख एव
ब्रह्मं (३४)

कुरुते संवथ्सरे पर्यागंत एताभिरेवोपसादयेद् ब्रह्मणैवोभयतः
संवथ्सरं परिगृह्णाति दर्शपूर्णमासौ चांतुर्मास्यान्यालभेमान
एताभिर्व्याहृतीभिरहृवीङ्ग्यासादयेद्यज्ञमुखं वै दर्शपूर्णमासौ
चांतुर्मास्यानि ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुख एव ब्रह्मं कुरुते संवथ्सरे
पर्यागंत एताभिरेवासादयेद् ब्रह्मणैवोभयतः संवथ्सरं परिगृह्णाति
यद्वै यज्ञस्य साम्रां क्रियते राष्ट्रं (३५)

यज्ञस्याऽशीर्गच्छति यद्वचा विशं यज्ञस्याऽशीर्गच्छत्यथं
ब्राह्मणोऽनाशीर्केण यज्ञेन यजते सामिधेनीरनुवक्ष्यन्नेता व्याहृतीः
पुरस्तादध्याद् ब्रह्मैव प्रतिपदं कुरुते तथा ब्राह्मणः सार्णीर्केण यज्ञेन

यजते यं कामयेत् यजमानं भ्रातृव्यमस्य यज्ञस्याऽशीर्गच्छेदिति
तस्यैता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्यायां दध्याद् भ्रातृव्यदेवत्या॑ वै पुरो-
अनुवाक्या॑ भ्रातृव्यमेवास्य यज्ञस्या॑- (३६)

अशीर्गच्छेदिति॒ यान् कामयेत्॒ यजमानान्धस्मावत्येनान्
यज्ञस्याऽशीर्गच्छेदिति॒ तेषांमेता व्याहृतीः पुरोऽनुवाक्यायां
अर्धच्च एकाँ॑ दध्याद्याज्यायै पुरस्तादेकाँ॑ याज्याया॑ अर्धच्च एकाँ॑
तथैनान्धस्मावती यज्ञस्याऽशीर्गच्छेदिति॒ यथा॑ वै पर्जन्यः सुवृष्टं॑
वर्षत्येवं यज्ञो यजमानाय वर्षति॒ स्थलयोदकं परिगृह्णन्त्याशिषा॑
यज्ञं यजमानः परिगृह्णाति॒ मनोऽसि प्राजापत्यं (३७)

मनसा॑ मा भूतेनाऽविशेषत्याहु॑ मनो॑ वै प्राजापत्यं प्राजापत्यो॑
यज्ञो॑ मनं॑ एव यज्ञमात्मन्॑ धत्ते॑ वागस्यैन्द्री॑ संपत्रक्षयंणी॑ वाचा॑
मैन्द्रियेणाऽविशेषत्याहैन्द्री॑ वै वाग्वाचमेवैन्द्रीमात्मन्॑ धत्ते॥१८॥ (३८)

तैव ब्रह्मं गृष्टमेवास्य यज्ञस्य प्राजापत्यः पद्मिंशब्दः॥६॥ [१०]

यो॑ वै संसदशं प्रजापतिं॑ यज्ञमन्वायत्तं॑ वेद॑ प्रति॑ यज्ञेन॑ तिष्ठति॑
न यज्ञाद् भ्रशत् आ॑ श्रावयेति॑ चतुरक्षरमस्तु॑ श्रौषुडिति॑ चतुरक्षरं॑
यजेति॑ द्व्यक्षरं॑ ये॑ यजामहु॑ इति॑ पञ्चाक्षरं द्व्यक्षरो॑ वंषद्वार एष॑ वै॑
संसदशः॑ प्रजापतिर्यज्ञमन्वायत्तो॑ य एवं॑ वेद॑ प्रति॑ यज्ञेन॑ तिष्ठति॑ न
यज्ञाद् भ्रशते॑ यो॑ वै॑ यज्ञस्य प्रायंणं प्रतिष्ठा- (३९)

मुदयनुं॑ वेद॑ प्रतिष्ठेनारिष्टेन॑ यज्ञेन॑ सुङ्गस्थां॑ गच्छत्या॑

श्रावयास्तु श्रौषङ्ग्यज् ये यजामहे वषद्वार एतद्वै यज्ञस्य
प्रायंणमेषा प्रतिष्ठैतदुदयन् य एवं वेद प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन
सञ्चयां गच्छति यो वै सूनृतायै दोहु वेदं दुह एवैनां यज्ञो वै
सूनृताऽश्रावयेत्यैवैनामहृदस्तु (४०)

श्रौषुडित्युपावास्त्राग्यजेत्युद्नैषीद्ये यजामहु इत्युपास-
दद्वषद्वारेण दोग्ध्येष वै सूनृतायै दोहो य एवं वेदं दुह एवैनां
देवा वै सत्रमासत तेषां दिशोऽदस्यन्त एतामाद्र्मा पङ्किमपश्यन्ना
श्रावयेति पुरोवातमेजनयन्नस्तु श्रौषुडित्युब्रं समप्लावयन् यजेति
विद्युतं- (४१)

मजनयन् ये यजामहु इति प्रावर्षयन्नभ्यस्तनयन् वषद्वारेण
ततो वै तेभ्यो दिशः प्राप्यायन्त य एवं वेद प्रास्मै दिशः प्यायन्ते
प्रजापतिं त्वोवेदं प्रजापतिस्त्वं वेद यं प्रजापतिर्वेदं स पुण्यो
भवत्येष वै छन्दस्यः प्रजापतिरा श्रावयास्तु श्रौषङ्ग्यज् ये यजामहे
वषद्वारो य एवं वेद पुण्यो भवति वसन्त- (४२)

मृत्वानां प्रीणामीत्याहृतवो वै प्रेयाजा कृतूनेव प्रीणाति तैऽस्मै
प्रीता यथापूर्वं कल्पन्ते कल्पन्तेऽस्मा कृतवो य एवं वेदाग्नी-
षोमयोरुहं देवयज्यया चक्षुष्मान् भूयासुमित्याहृग्नीषोमाभ्यां वै
यज्ञश्चक्षुष्मान् ताभ्यामेव चक्षुरात्मन् धन्त्तेऽग्नेरुहं देवयज्ययान्नादो
भूयासुमित्याहृग्नीर्वै देवानामन्नादस्तेनैवा- (४३)

इन्नाद्यं मात्मन् धंते दद्विरस्यदेव्यो भूयासमुमुं दभेयमित्याहैतया वै दद्व्यां देवा असुरानदभ्रुवन् तयैव भ्रातृव्यं दभ्रोत्यग्नीषोमयोरुहं दैवयज्ययां वृत्रहा भूयासुमित्याहाग्नीषोमाभ्यां वा इन्द्रो वृत्रमंहन् ताभ्यामेव भ्रातृव्यः स्तृणुत इन्द्राग्नियोरुहं दैवयज्ययैन्द्रियाव्यन्नादो भूयासुमित्याहेन्द्रियाव्येवान्नादो भवतीन्द्रस्या- (४४)

इहं दैवयज्ययैन्द्रियावी भूयासुमित्याहेन्द्रियाव्येव भवति महेन्द्रस्याहं दैवयज्ययां जेमानं महिमानं गमेयमित्याहं जेमानमेव महिमानं गच्छत्यग्नेः स्विष्टकृतोऽहं दैवयज्ययाऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहाऽऽयुरेवाऽत्मन् धंते प्रतियज्ञेन तिष्ठति॥ (४५)

प्रतिष्ठामहृदस्तु विद्युतं वसन्तमेवेन्द्रस्याऽष्टात्रिःशब्दः॥७॥————[११]

इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनैभ्यः। अस्माकं मस्तु केवलः॥
इन्द्रं नरो नेमधिता हवन्ते यत्पार्या युनजते धियस्ताः। शूरो नृषाता
शवसश्वकान आ गोमति ब्रजे भजा त्वं नः॥ इन्द्रियाणि शतक्रतो
या ते जनैषु पञ्चसु। इन्द्रं तानि त आ वृणे॥ अनुं ते दायि मह
इन्द्रियाय सुत्रा ते विश्वमनुं वृत्रहत्यै। अनुं (४६)

क्षुत्रमनु सहो यजत्रेन्द्रं देवेभिरनुं ते नृषह्ये॥ आ यस्मिन्न्यस्स
वासवास्तिष्ठन्ति स्वारुहो यथा। क्रषिर्ह दीर्घश्रुत्तम् इन्द्रस्य घर्मो
अतीथिः॥ आमासुं पुक्षमैरय आ सूर्यः रोहयो दिवि। घर्म

न सामन्तपता सुवृक्तिभिर्जुष्टं गिर्वणसे गिरः॥ इन्द्रमिद्वाथिनो
बृहदिन्द्रमर्केभिर्किंणः। इन्द्रं वाणीरनूषत॥ गायन्ति त्वा
गायुत्रिणो- (४७)

अर्चन्त्युक्तमर्किणः। ब्रह्माणस्त्वा शतकत्वुद्व॑शमिव येमिरे॥
अ॒होमुचे प्र भरेमा मनीषामौषिष्ठदाक्षे सुमृतिं गृणानाः। इदमिन्द्र
प्रति॑ हृव्यं गृभाय सत्याः संन्तु यज्ञमानस्य कामाः॥ विवेष यन्मा॑
षिषणा॑ जुजानु स्तवै पुरा पार्यादिन्द्रमहः। अ॒हसो यत्र पीपरद्यथा॑
नो नुवेव यान्तमुभयै हवन्ते॥ प्र सुम्राजं प्रथमध्वराणा- (४८)

म॒होमुच॑ वृष्मं यज्ञियानाम्। अपां नपातमश्विना॑
हयन्तमस्मिन्नर इन्द्रियं धन्तुमोजः॥ वि नं इन्द्र मृधौ जहि नीचा॑
यच्छ पृतन्युतः। अधुस्पुदं तर्मी॑ कृधि यो अ॒स्मा॑ अभिदासंति॥
इन्द्रं क्षत्रमभि वाममोजोऽजायथा वृषभ चर्षणीनाम्। अपानुदो॑
जनंममित्रयन्तमुरुं देवेभ्यौ अकृणोरु लोकम्॥ मृगो न भीमः॑
कुचरो गिरिष्ठाः परावत् - (४९)

आ जंगामा॑ परस्याः। सूक॒९ स॒९शाय॑ पुविमिन्द्र तिग्मं
वि शत्रून् ताढि॑ वि मृधौ नुदस्व॥ वि शत्रून् वि मृधौ नुद
वि वृत्रस्य॑ हनूरुजा। वि म॒न्युमिन्द्र भामि॒तोऽमित्रस्याभिदासंतः॥
त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्र॑९ हवैहवे सुहव॑९ शूरमिन्द्रम॑। हुवे नु शुकं॑
पुरुहृतमिन्द्र॑९ स्वस्ति नौ म॒घवा॑ ध॒त्विन्द्रः॥ मा तै॑ अ॒स्या॑ (५०)

संहसावन् परिष्टावधायं भूम हरिवः परादै। त्रायस्व नो-
ज्वृकेभिर्वर्त्तयैस्तवं प्रियासः सूरिषु स्याम॥ अनवस्ते रथमश्वाय
तक्षन् त्वष्टा वज्रं पुरुहूत द्युमन्तम्। ब्रह्माण इन्द्रं महयन्तो
अर्कैरवर्धयन्नहये हन्तवा उ॥ वृष्णे यत् ते वृषणो अर्कमर्चानिन्द्र
ग्रावाणो अदितिः सजोषाः। अनश्वासो ये पवयोऽरथा इन्द्रेषिता
अभ्यवर्तन्त दस्यून्॥ (५१)

बृहत्येऽनु गायुत्रिणोऽध्वराणा॑ परावतोऽस्यामुष्टाचत्वारि॒शच॥६॥ [१२]

सं त्वा सिश्चामि ध्रुवोऽस्यग्निर्मा॑ बुर्हिषोऽहमाप्यायतामगम्न्म् यथा॑ वै यो॑ वै श्रद्धां प्रजापतिर्यज्ञान-
ध्रुवोमीत्याह॑ यो॑ वै संसदशमिन्द्र॑ वो॑ द्वादश॥१२॥

सं त्वा॑ बुर्हिषोऽहं यथा॑ वा॑ एवं॑ विद्वाङ्गौपैदृ॑ सहसावन्नेकंपञ्चाशत्॥५१॥

सं त्वा॑ सिश्चामि॑ दस्यून्॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठः प्रश्नः

समाप्तः॥ १-६॥

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः ॥

पाकयज्ञं वा अन्वाहिताग्नेः पशवु उपं तिष्ठन्त इडा खलु वै
पाकयज्ञः सैषाऽन्तरा प्रयाजानूयाजान् यज्मानस्य लोकेऽवंहिता
तामाहियमाणामभि मन्त्रयेत् सुरूपवर्षवर्णं एहीति पशवो वा इडा
पशूनेवोपं ह्वयते यज्ञं वै देवा अदुहन् यज्ञोऽसुराः अदुहत् तेऽसुरा
यज्ञदुग्धाः पराऽभवन् यो वै यज्ञस्य दोहं विद्वान् (१)

यज्ञतेऽप्यन्यं यज्मानं दुहे सा मैं सुत्याऽशीरस्य यज्ञस्य
भूयादित्याहृष वै यज्ञस्य दोहुस्तेनैवैन दुहे प्रत्ता वै गौर्दुहे प्रत्तेडा
यज्मानाय दुह एते वा इडायै स्तना इडोपहृतेति वायुर्वृथ्सो यर्हि
होतेडामुपहृयेत् तर्हि यज्मानो होतारमीक्षमाणो वायुं मनसा
ध्यायेन् (२)

मात्रे वृथ्समुपावसृजति सर्वेण वै यज्ञेन देवाः सुवर्गं
लोकमायन् पाकयज्ञेन मनुरश्राम्यथेडा मनुमुपावर्तत तान्देवासुरा
व्यह्वयन्त प्रतीर्चीं देवाः पराचीमसुराः सा देवानुपावर्तत पशवो वै
तद्वानवृणत पशवोऽसुरानजहृयं कामयेतापशुः स्यादिति पराचीं
तस्येडामुपहृयेतापशुरेव भवति यं (३)

कामयेत पशुमान्थस्यादिति प्रतीर्चीं तस्येडामुपहृयेत

पशुमानेव भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा इडामुपर्हयेत्
य इडामुपर्हयाऽऽत्मानमिडायामुपर्हयेतेति सा नः प्रिया
सुप्रतूर्तिर्मधोनीत्याहेडामेवोपर्हयाऽऽत्मानमिडायामुपर्हयेते
व्यस्तमिव वा एतद्वज्ञस्य यदिडासामि प्राशजन्ति (४)

सामि मार्जयन्त एतत् प्रति वा असुराणां यज्ञो व्यच्छिद्यत
ब्रह्मणा देवाः समदधुर्बृहस्पतिस्तनुतामिमं न इत्याहु ब्रह्म वै
देवानां बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञः सन्दधाति विच्छिन्नं यज्ञः समिमं
दधात्वित्याहु सन्तत्यै विश्वे देवा इह मादयन्तामित्याह सन्तत्यैव
यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति यां वै (५)

यज्ञे दक्षिणां ददाति तामस्य पश्वोऽनु सङ्कामन्ति स एष
ईजानोऽपशुर्भवुको यजमानेन खलु वै तत्कार्यमित्याहुर्यथा देवत्रा
दत्तं कुर्वताऽऽत्मन् पशून् रमयेतेति ब्रह्म पिन्वस्वेत्याह यज्ञो वै
ब्रह्मो यज्ञमेव तन्महयत्यथो देवत्रैव दत्तं कुरुत आत्मन् पशून्
रमयते ददतो मे मा क्षायीत्याहाक्षितिमेवोपैति कुर्वतो मे मोप
दसुदित्याह भूमानमेवोपैति॥ (६)

विद्वान्याये च यां प्राशजन्ति यां वै म् एकान्नविश्वातिश्वां॥६॥ [१]

सङ्श्रवा ह सौवर्चनसस्तुमिञ्चमौपौदितिमुवाच यथस्त्रिणा॑
होताऽभूः कामिडामुपर्हथा इति तामुपाहु इति होवाच या प्राणेन
देवान् दाधारं व्यानेन मनुष्यानपानेन पितृनिति छिनन्ति सा न
छिनन्ती (३) इति छिनन्तीति होवाच शरीरं वा अस्यै तदुपर्हथा

इति होवाच गौर्वा (७)

अंस्यै शरीरं गां वाव तौ तत्पर्यवदतां या यज्ञे दीयते सा
 प्राणेन देवान् दांधार् यया मनुष्या जीवन्ति सा व्यानेन मनुष्यान्
 यां पितृभ्यो घन्ति साऽपानेन पितृन् य एवं वेदं पशुमान् भवत्यथ
 वै तामुपाहृ इति होवाच या प्रजाः प्रभवन्तीः प्रत्याभवतीत्यन्तं वा
 अंस्यै त- (८)

दुपाहृथा इति होवाचौषधयो वा अंस्या अन्नमोषधयो वै प्रजाः
 प्रभवन्तीः प्रत्या भवन्ति य एवं वेदान्नादो भवत्यथ वै तामुपाहृ
 इति होवाच या प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णातीति
 प्रतिष्ठां वा अंस्यै तदुपाहृथा इति होवाचेयं वा अंस्यै प्रतिष्ठे- (९)

यं वै प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णाति य एवं
 वेदं प्रत्येव तिष्ठत्यथ वै तामुपाहृ इति होवाच यस्यै निक्रमणे
 घृतं प्रजाः सञ्जीवन्तीः पिबन्तीति छिनत्ति सा न छिनत्ती (३)
 इति न छिनत्तीति होवाच प्रतु जनयतीत्येष वा इडामुपाहृथा
 इति होवाच वृष्टिर्वा इडा वृष्ट्यै वै निक्रमणे घृतं प्रजाः सञ्जीवन्तीः
 पिबन्ति य एवं वेदं प्रैव जायतेऽन्नादो भवति॥ (१०)

गौर्वा अंस्यै तत् प्रतिष्ठाऽहृथा इति विश्वतिश्च॥ ४॥ [२]

परोक्षं वा अन्ये देवा इज्यन्ते प्रत्यक्षेमन्ये यद्यजते य एव
 देवाः परोक्षमिज्यन्ते तानेव तद्यजति यदन्वाहार्यमाहरत्येते वै
 देवाः प्रत्यक्षं यद् ब्राह्मणास्तानेव तेन प्रीणात्यथो दक्षिणैवास्यैषा-

इथो युज्ञस्यैव छिद्रमपि दधाति यद्वै युज्ञस्य कुरं यद्विलिंष्टं
तदन्वाहार्येणा- (११)

न्वाहरति तदन्वाहार्यस्यान्वाहार्यत्वं दैवदूता वा एते यद्विजो
यदन्वाहार्यमाहरति देवदूतानेव प्रीणाति प्रजापतिर्देवेभ्यो युज्ञान्
व्यादिशस्थिरिचानोऽमन्यत् स एतमन्वाहार्यमभक्तमपश्यत्
तमात्मन्नधत् स वा एष प्राजापत्यो यदन्वाहार्यो यस्यैवं
विदुषोऽन्वाहार्य आहियते साक्षादेव प्रजापतिमध्रोत्यपरिमितो
निरुप्योऽपरिमितः प्रजापतिः प्रजापते- (१२)

रास्यै देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत् तदसुरा अकुर्वत् ते देवा एतं
प्राजापत्यमन्वाहार्यमपश्यन् तमन्वाहरन्त् ततो देवा अभवन्
परासुरा यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आहियते भवत्यात्मना परास्य
भ्रातृव्यो भवति युज्ञेन् वा इष्टी पक्नेन पूर्ती यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य
आहियते स त्वेषांपूर्ती प्रजापतेभागोऽसी- (१३)

त्याह प्रजापतिमेव भाग्येन् समर्धयुत्यूर्जस्वान्
पयस्वानित्याहोर्जमेवास्मिन् पयो दधाति प्राणापानौ मै
पाहि समानव्यानौ मै पाहीत्याहाऽशिष्मेवैतामा शास्ते-
ऽक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा मा मै क्षेषा अमुत्रामुष्मिल्लोक इत्याह

क्षीयते वा अमुष्मिलोकेऽन्नमितः प्रदानः ह्यमुष्मिलोके प्रजा
उपजीवन्ति यदेवमभिमृशत्यक्षितिमेवैनद्वमयति नास्यामुष्मिलोके-
अन्नं क्षीयते॥ (१४)

अन्वाहार्येण प्रजापतेरसि ह्यमुष्मिलोके पञ्चदश च॥४॥ [३]

बरुहिषोऽहं देवयज्यया॑ प्रजावान् भूयासुमित्याह बरुहिषा॒ वै
प्रजापतिः प्रजा असृजत तेनैव प्रजाः सृजते नराशः संस्याहं
देवयज्यया॑ पशुमान् भूयासुमित्याहु॑ नराशः सैन् वै प्रजापतिः
पशूनसृजत तेनैव पशून्सृजतेऽग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्ययाऽऽ-
युष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहाऽयुरेवाऽत्मन् धर्ते प्रति-
यज्ञेन तिष्ठति दर्शपूर्णमासयोर्- (१५)

वै देवा उज्जितिमनूदजयन् दर्शपूर्णमासाभ्यामसुरानपा-
नुदन्ताग्नेरुहमुज्जितिमनूज्ञेषमित्याह दर्शपूर्णमासयोरेव देवतानां
यज्मान् उज्जितिमनूज्ञयति दर्शपूर्णमासाभ्यां भ्रातृव्यानपे नुदते
वाजवतीभ्यां व्यूहत्यन्नं वै वाजोऽन्नमेवावरुन्धे द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै
यो वै यज्ञस्य द्वौ दोहौ विद्वान् यज्ञत उभयत - (१६)

एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्टाच्छैष वा अन्यो यज्ञस्य दोहु
इडायामन्यो यरहि होता यज्मानस्य नाम गृह्णीयात् तरहि
ब्रूयादेमा अग्मन्नाशिषो दोहकामा इति सङ्स्तुता एव देवता
दुहेऽथो उभयत एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्टाच्च रोहितेन

त्वाऽग्निर्देवतां गमयत्वित्याहैते वै देवाश्चा - (१७)

यजंमानः प्रस्तरो यदेतैः प्रस्तरं प्रहरति देवाश्चैरेव यजंमानः सुवर्गं लोकं गंमयति वित्तै मुश्चामि रशना वि रुशमीनित्याहैष वा अग्नेर्विमोक्स्तेनैवैनु वि मुश्चति विष्णोः शंयोरुहं देवयज्ययां यज्ञेन प्रतिष्ठां गंमेयमित्याहं यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञ एवान्तुतः प्रति तिष्ठति सोमस्याहं देवयज्ययां सुरेता - (१८)

रेतो धिषीयेत्याहुं सोमो वै रेतोधास्तेनैव रेतं आत्मन् धत्ते त्वष्टुरुहं देवयज्ययां पशुनाः रूपं पुषेयुमित्याहुं त्वष्टा वै पशुनां मिथुनानाः रूपकृत्तेनैव पशुनाः रूपमात्मन् धत्ते देवानां पलीरुग्निर्गृहपतिर्यजस्य मिथुनं तयोरुहं देवयज्ययां मिथुनेन प्रभूयासुमित्याहैतस्माद्वै मिथुनात्प्रजापतिर्मिथुनेन (१९)

प्राजायत तस्मादेव यजंमानो मिथुनेन प्र जायते वेदोऽसि वित्तिरसि विदेयेत्याहुं वेदेन वै देवा असुराणां वित्तं वेद्यमविन्दन्तु तद्वेदस्य वेदत्वं यद्युद्भातृव्यस्याभिध्यायेत् तस्य नामं गृह्णीयात् तदेवास्य सर्वं वृक्षं घृतवन्तं कुलायिनः रायस्पोषः सहस्रिणं वेदो ददातु वाजिनमित्याहुं प्र सुहस्रं पशुनांप्रोत्यास्य प्रजायां वाजी जायते य एवं वेदं॥ (२०)

दुरुशपूर्णमासयोरुभ्यतो देवाश्चाः सुरेताः प्रजापतिर्मिथुनेनाऽप्रोत्यष्टौ च॥६॥

ध्रुवां वै रिच्यमानां यज्ञोऽनु रिच्यते यज्ञं यजंमानो यजंमानं

[४]

प्रजा ध्रुवामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं यजमानो
 यजमानं प्रजा आ प्यायतां ध्रुवा घृतेनेत्याह ध्रुवामेवाऽप्याययति
 तामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं यजमानो यजमानं
 प्रजाः प्रजापतेर्विभान्नाम् लोकस्तस्मिंशु स्त्वा दधामि सुह
 यजमानेन- (२१)

त्याहायं वै प्रजापतेर्विभान्नाम् लोकस्तस्मिंश्चैवैनं दधाति
 सुह यजमानेन रिच्यते इव वा एतद्यजते यद्यजमानभागं
 प्राशनात्यात्मानमेव प्रीणात्येतावान् वै यज्ञो यावान् यजमानभागो
 यज्ञो यजमानो यद्यजमानभागं प्राशनाति यज्ञ एव यज्ञं
 प्रतिष्ठापयत्येतद्वै सूयवंसु ऽसोदकं यद्बुरुहिश्चाऽपेष्टैतद् (२२)

यजमानस्याऽयतनं यद्वेदिर्यत् पूर्णपात्रमन्तर्वेदि निनयति
 स्व एवाऽयतने सूयवंसु ऽसोदकं कुरुते सदसि सन्मेभूया
 इत्याहाऽपो वै यज्ञ आपोऽमृतं यज्ञमेवामृतमात्मन्यते सर्वाणि
 वै भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपं यन्ति प्राच्यां दिशि देवा क्रृत्विजो
 मार्जयन्तामित्याहैष वै दर्शपूर्णमासयोरवभूथो (२३)

यान्येवैनं भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपयन्ति तैरेव सुहावंभृथमवैति
 विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाँल्लोकाननपज्ञयमभ्यंजयन्
 यद्विष्णुक्रमान् क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभि-
 रिमाँल्लोकाननपज्ञयमभि जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह

गायत्री वै पूर्थिवी त्रैष्टुभमुन्तरिक्षं जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दो-
भिरेवेमाल्लोकान् यथापूर्वमभि जयति॥ (२४)

इत्येतदवभूथो दिशः सुत च॥४॥ [५]

अगन्म् सुवः सुवरगन्मेत्याह सुवर्गमेव लोकमेति सन्दशस्ते
मा छिथिस् यत्ते तपस्तस्मै ते मा वृक्षीत्याह यथायजुरेवेतथसुभूरसि
श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मे धेहीत्याहाऽशिष्मेवैतामा शास्ते
प्र वा एषोऽस्माल्लोकाच्यवते यो (२५)

विष्णुक्रमान् क्रमते सुवर्गाय हि लोकाय विष्णुक्रमाः
क्रम्यन्ते ब्रह्मवादिनौ वदन्ति स त्वै विष्णुक्रमान् क्रमेत् य
इमाल्लोकान् भ्रातृव्यस्य संविद्यु पुनरिमं लोकं प्रत्यवरोहेदित्येष
वा अस्य लोकस्य प्रत्यवरोहो यदाहेदमुहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो
दिग्भ्योऽस्यै दिव इतीमानेव लोकान्नातृव्यस्य संविद्यु पुनरिमं
लोकं प्रत्यवरोहति सं (२६)

ज्योतिषाऽभूवमित्याहास्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्येन्द्रीमा-
वृत्मन्वावर्त इत्याहासौ वा आदित्य इन्द्रस्तस्यैवाऽवृत्मनुं
पुर्यावर्तते दक्षिणा पुर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनुं पुर्यावर्तते
तस्माद्दक्षिणोऽर्ध आत्मनौ वीर्यावत्तरोऽथौ आदित्यस्यैवाऽवृत्मनुं
पुर्यावर्तते समुहं प्रजया सं मया प्रजेत्याहाऽशिष- (२७)

मेवैतामा शास्ते समिद्धो अग्ने मे दीदिहि समेष्ठा ते

अग्ने दीद्यासमित्याह यथायुजुरेवैतद्वसुमान् यज्ञो वर्सीयान्
 भूयासमित्याहाऽशिष्मेवैतामा शास्ते बुहु वै गारहंपत्यस्यान्ते
 मिश्रमिव चर्यत आग्निपावमानीभ्यां गारहंपत्यमुपं तिष्ठते
 पुनात्येवाग्निं पुनीत आत्मानं द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्या अग्ने गृहपतु
 इत्याह (२८)

यथायुजुरेवैतच्छ्रुतः हिमा इत्याह श्रुतं त्वा हेमन्तानिन्धिष्येति
 वावैतदाहं पुत्रस्य नामं गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति तामाशिष्मा
 शास्ते तन्तवे ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्यं पुत्रोऽजातः स्यात्
 तैजस्व्येवास्यं ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते तामाशिष्मा शास्तेऽमुष्मै
 ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्यं पुत्रो (२९)

जातः स्यात् तेजं एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं देधाति यो वै यज्ञं
 प्रयुज्य न विमुश्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवति कस्त्वा युनक्ति स
 त्वा वि मुश्चत्वित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैनं युनक्ति प्रजा-
 पतिना वि मुश्चति प्रतिष्ठित्या ईश्वरं वै ब्रूतमविसृष्टं प्रदहोऽग्ने
 ब्रतपते ब्रूतमंचारिषुमित्याह ब्रूतमेव (३०)

वि सृजते शान्त्या अप्रदाहाय पराङ् वाव यज्ञ एति न नि
 वर्तते पुनर्यो वै यज्ञस्यं पुनरालम्भं विद्वान् यजते तमभि नि वर्तते
 यज्ञो बभूव स आ बभूवेत्याहैष वै यज्ञस्यं पुनरालम्भस्तेनैवैनं
 पुनरालम्भतेऽनवरुद्धा वा एतस्यं विराङ्ग्य आहिताग्निः सन्नसंभः
 पशवः खलु वै ब्राह्मणस्यं सभेष्वा प्राङ्गुत्क्रम्य ब्रूयाद्गोमा अग्ने-

उविंमाऽ अश्वी युज्ञ इत्यवं सुभाऽ रुन्धे प्र सुहस्रं पुशूना प्रोत्यास्य
प्रजायाँ वाजी जायते॥ (३१)

यः स माशिषं गृहपतु इत्याहु यस्य पुत्रो ब्रतमेव खलु वै चर्तुर्विंशतिश्च॥७॥ — [६]

देवं सवितुः प्रसुंव युज्ञं प्रसुंव युज्ञपतिं भगाय दिव्यो गन्धर्वः।
केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचमूद्य स्वदाति नः॥ इन्द्रस्य
वज्रोऽसि वात्रमूस्त्वयाऽयं वृत्रं वध्यात्॥ वाजस्य नु प्रसुवे मातरं
मुहीमदितिं नाम् वचसा करामहे। यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश
तस्याँ नो देवः सविता धर्मं साविषत्॥ अ- (३२)

फस्वन्तरमृतमप्सु भेषजमपामुत प्रशस्तिष्वश्वा भवथ
वाजिनः॥ वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा गन्धर्वाः सप्तविंशतिः। ते
अग्रे अश्वमायुञ्जन्ते अस्मिञ्जवमादधुः॥ अपाँ नपादाशुहेमन् य
ऊर्मिः कुकुञ्जान् प्रतीर्तिर्वाजसातमस्तेनायं वाजः सेत्॥ विष्णोः
क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमस्यङ्कौ न्यङ्कावभितो
रथं यौ ध्वान्तं वाताग्रमनु सञ्चरन्तौ दूरेहेतिरिन्द्रियावान्पतुत्री ते
नोऽग्रयः परंयः पारयन्तु॥ (३३)

अप्सु न्यङ्कौ पश्चदश च॥२॥ — [७]

देवस्याहः सवितुः प्रसुवे बृहस्पतिं ना वाजजिता वाजं जेषं
देवस्याहः सवितुः प्रसुवे बृहस्पतिं ना वाजजिता वर्षिष्ठं नाकं
रुहेयमिन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं वाजं जापयतेन्द्रो वाजमजयित्।

अश्वांजनि वाजिनि वाजेषु वाजिनीवत्यश्वान्श्समथसुं वाजय॥
अर्वाऽसि सप्तिरसि वाज्यसि वाजिनो वाजं धावत मरुतां प्रसुवे
जंयत् वि योजना मिमीध्वमध्वनः स्कभ्रीत् (३४)

काष्ठां गच्छत् वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु विप्रा अमृता
ऋतज्ञाः॥ अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता यांत पृथिभिर्देव्यानैः॥
ते नो अर्वन्तो हवनश्रुतो हवं विश्वै शृण्वन्तु वाजिनः॥ मित्रद्रवः
सहस्रसा मेधसांता सनिष्ववतः। महो ये रत्नं समिथेषु जप्त्रिरेशं नो
भवन्तु वाजिनो हवेषु॥ देवतांता मित्रद्रवः स्वर्काः। जम्भयन्तोऽहिं
वृक्तं रक्षाऽसि सनैम्यस्मद्युयवन्न- (३५)

र्मीवाः॥ एष स्य वाजी क्षिपणि तुरण्यति ग्रीवायां
बद्धो अपिकृक्ष आसनि। क्रतुं दधिक्रा अनुं सुन्तर्वैत्वत्
पृथामङ्गाऽस्यन्वापनीफणत्॥ उत स्मास्य द्रवतस्तुरण्युतः पर्ण न
वेरनुं वाति प्रगर्धिनः। श्येनस्यैव ध्रजतो अङ्गसं परिं दधिक्रावणः
सुहोर्जा तरित्रतः॥ आ मा वाजस्य प्रसुवो जंगम्यादा द्यावांपृथिवी
विश्वशम्भू। आ मा गन्तां पितरां (३६)

मातरा चाऽमा सोमो अमृतत्वाय गम्यात्॥ वाजिनो
वाजजितो वाजं सरिष्यन्तो वाजं जेष्यन्तो बृहस्पतैर्भागमवं
जिघ्रत् वाजिनो वाजजितो वाजं ससृवाऽसो वाजं जिग्निवाऽसो
बृहस्पतैर्भागे नि मृद्वमियं वः सा सत्या सन्धाऽभूद्यामिन्द्रेण

समर्थं विमुच्य अथ वाजं विमुच्य अथ म्॥ (३७)

स्कृतीत् युयुवन्नितरा द्विचत्वारि॒शत्ता॥ ४॥ [८]

क्षत्रस्योल्बं मसि क्षत्रस्य योनिरसि जाय एहि सुवो
रोहांव् रोहांव् हि सुवर्हं नावुभयोः सुवो रोक्ष्यामि वाजं श्व
प्रसवश्वापि जश्व क्रतुश्व सुवश्व मूर्धा च व्यश्वियश्वा॒३३-
न्त्यायुनश्वान्त्यश्व भौवुनश्व भुवंनश्वाधिपतिश्व। आयुर्यज्ञेन कल्पतां
प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानो - (३८)

यज्ञेन कल्पतां व्यानो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन कल्पतां॒५
श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतां वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा
यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन कल्पतां॒६ सुवर्द्दवा॑७ अंगन्मामृता॑
अभूम प्रजापतेः प्रजा अभूम समुहं प्रजया॑ सं मया॑ प्रजा समह॑८
रायस्पोषेण सं मया॑ रायस्पोषोऽन्नाय त्वाऽन्नाद्याय त्वा वाजाय
त्वा वाजजित्यायै त्वाऽमृतं मसि पुष्टिरसि प्रजननं मसि॥ (३९)

अपानो वाजाय नवं च॥ २॥ [९]

वाजस्येमं प्रसवः सुषुवे अग्रे सोम॑९ राजानुमोषधीष्वफसु।
ता अस्मभ्यं मधुमतीर्भवन्तु वृय॑१ रुष्टे जाग्रियाम पुरोहिताः॥
वाजस्येदं प्रसव आ बंभुवेमा च विश्वा भुवनानि सर्वतः। स
विराजं पर्येति प्रजानन् प्रजां पुष्टि॑ वर्धयंमानो अस्मे॥ वाजस्येमां
प्रसवः शिंश्रिये दिवंमिमा च विश्वा भुवनानि सुम्राट्। अदिष्मन्तं
दापयतु प्रजानन् रुयिं (४०)

चं नः सर्ववीरां नि यच्छतु॥ अग्ने अच्छां वदेह नः प्रति नः
सुमना॑ भव। प्रणो॑ यच्छ भुवस्पते धनु॑दा असि नु॑स्त्वम्॥ प्रणो॑
यच्छत्वर्यु॑मा प्रभगः प्रबृहु॑स्पतिः। प्रदेवाः प्रोत सूनृता॑ प्रवाग्देवी
ददातु नः॥ अर्यु॑मणं बृहु॑स्पतिमिन्द्रं दानाय चोदय। वाचु॑ विष्णु॑
सरस्वती॑ सवितारं (४१)

च वाजिनम्॥ सोमु॑ राजानु॑ वरुणमु॑ग्निमन्वारभामहे।
आदित्यान् विष्णु॑ सूर्यं ब्रह्माणं च बृहु॑स्पतिम्॥ देवस्य त्वा
सवितुः प्रसुवेऽश्विनोर्बृहम्या॑ पूष्णो हस्ताम्या॑ सरस्वत्यै वाचो
यन्तुर्यत्रेणाग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिश्वामीन्द्रस्य बृहु॑स्पतेस्त्वा॑
साम्राज्येनाभिषिश्वामि॥ (४२)

रुयिः सवितारु॑ षट्ट्रिंशत्ता॑ ॥ [१०]

अग्निरेकाक्षरेण वाचमुदजयदश्विनौ द्वाक्षरेण प्राणापानावुद-
जयतां विष्णुरूप्यक्षरेण त्रौलोकानुदजयध्मोमश्वतुरक्षरेण चतुष्पदः
पशूनुदजयत् पूषा पश्चाक्षरेण पङ्किमुदजयद्वाता षडक्षरेण
षहृतूनुदजयन्मरुतः सप्ताक्षरेण सप्तपदां शक्तरीमुदजय-
बृहु॑स्पतिरैष्टाक्षरेण गायत्रीमुदजयन्मित्रो नवाक्षरेण त्रिवृत्तु॑
स्तोममुदजय- (४३)

द्वरुणो दशाक्षरेण विराजमुदजयदिन्द्र एकादशाक्षरेण
त्रिष्टुमुदजयद् विश्वे देवा द्वादशाक्षरेण जगतीमुदजयन्

वसंवस्त्रयोदशाक्षरेण त्रयोदशः स्तोमुमुदंजयन् रुद्राश्चतुर्दशाक्षरेण
चतुर्दशः स्तोमुमुदंजयन्नादित्याः पञ्चदशाक्षरेण पञ्चदशः
स्तोमुमुदंजयन्नादित्याः पोडंशाक्षरेण पोडंशः स्तोमुमुदंजयत्
प्रजापतिः सप्तदशाक्षरेण सप्तदशः स्तोमुमुदंजयत्॥ (४४)

अ॒ज्॑यत् पद्म॒त्वारि॑शच्च॥ २॥ [११]

उपयामगृहीतोऽसि नृषदं त्वा द्रुषदं भुवनुसदुमिन्द्रायु जुष्टं
गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वोपयामगृहीतोऽस्यफसुषदं त्वा घृतुसदं
व्योमुसदुमिन्द्राय जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वोपयामगृहीतो-
ऽसि पृथिविषदं त्वाऽन्तरिक्षसदं नाकुसदुमिन्द्रायु जुष्टं गृह्णाम्येष
ते योनिरिन्द्राय त्वा॥ ये ग्रहाः पञ्चजनीना येषां तिस्रः परमुजाः।
दैव्यः कोशः॥ (४५)

समुज्जितः। तेषां विशिंप्रियाणामिषमूर्जः समग्रभीमेष ते
योनिरिन्द्राय त्वा॥ अपां रसमुद्वयसः सूर्यरश्मिः समाभृतम्।
अपां रसस्य यो रसस्तं वौ गृह्णाम्युत्तममेष ते योनिरिन्द्राय
त्वा॥ अया विष्ठा जनयन्कर्वराणि स हि घृणिरुर्वराय गातुः।
स प्रत्युदैद्धुरुणो मध्वो अग्रः स्वायां यत्तनुवां तनूमैरयत।
उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः
प्रजापतये त्वा॥ (४६)

कोशस्तनुवां त्रयोदश च॥ २॥ [१२]

अन्वहु मासा अन्विद्वन् न्यन्वोषधीरनु पर्वतासः। अन्विन्द्रः
रोदंसी वावशाने अन्वापो अजिहतु जायंमानम्॥ अनु ते दायि मह
इन्द्रियाय सुत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्यै। अनु क्षत्रमनु सहौ यजुत्रेन्द्र
देवेभिरनु ते नृष्ट्यै॥ इन्द्राणीमासु नारिषु सुपत्नीमुहमंश्रवम्। न
ह्यस्या अपरं चन जुरसा (४७)

मरते पतिः॥ नाहमिन्द्राणि रारण सख्युर्वृषाकपेरक्रृते।
यस्येदमप्य हुविः प्रियं देवेषु गच्छति॥ यो जात एव प्रथमो
मनस्वान् देवो देवान् क्रतुना पर्यभूषत्। यस्य शुष्माद्रोदंसी
अन्यसेतां नृमणस्य महा स जनासु इन्द्रः॥ आ ते मह इन्द्रोत्युग्र
समन्यवो यथस्मरन्त सेनाः। पताति दिद्युत्र्यस्य बाहुवोर्मा
ते (४८)

मनो विष्वदियुग्विचारीत्॥ मा नो मर्धीरा भरा दद्धि तन्नः प्र
दाशुषे दातवे भूरि यत् तैः। नव्ये देष्णे शस्ते अस्मिन् तं उक्थे
प्र ब्रवाम वयमिन्द्र स्तुवन्तः॥ आ तू भर माकिरेतत् परिष्ठाद्विज्ञा
हि त्वा वसुपतिं वसूनाम्। इन्द्र यत् ते माहिनं दत्रमस्त्यस्मभ्यं
तद्वर्यश्च (४९)

प्र यन्धि॥ प्रदातारं हवामह इन्द्रमा हविषा वयम्। उभा
हि हस्ता वसुना पृणस्वाऽप्र यच्छु दक्षिणादोत सव्यात्॥ प्रदाता
वज्री वृषभस्तुरापाद्वृष्मी राजा वृत्रहा सोमपावौ। अस्मिन् यज्ञे
बरहिष्या निषद्याथा भव यजमानाय शं योः॥ इन्द्रः सुत्रामा स्ववा-

अवोभिः सुमृडीको भंवतु विश्ववेदाः। बाधतां द्वेषो अभयं कृणोतु
सुवीर्यस्यु (५०)

पतयः स्याम॥ तस्य वयः सुमृतौ यज्ञियस्यापि भद्रे सौमनसे
स्याम। स सुत्रामा स्ववाऽ इन्द्रौ अस्मे आराच्छिद्वेषः सनुतर्युयोतु॥
रेवतीर्नः सधमाद् इन्द्रै सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम॥
प्रो ष्वस्मै पुरोरथमिन्द्राय शूषमर्चत। अभीके चिदु लोककृथसुङ्गे
समथ्सु वृत्रहा। अस्माकं बोधि चोदिता नभन्तामन्यकेषांम्। ज्याका
अधि धन्वसु॥ (५१)

जुरसा मा ते हर्यश सुवीर्यस्याध्येकं च॥५॥ [१३]

पाकयुज्ञः सग् श्रवाः पुरोक्ष बहिषोहं ध्रुवामगुनेत्याहुं देवं सवितर्देवस्याहं क्षत्रस्योल्बं
वाजस्येममग्निरेकाक्षरेणोऽपयाम गृहीतोऽस्यन्वहु मासाभयोदशा॥३॥
पाकयुज्ञं पुरोक्षं ध्रुवां वि सृजते च नः सर्वबीरां पतयः स्यामैकपश्चाशत॥५॥
पाकयुज्ञं धन्वसु॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः
समाप्तः॥ १-७ ॥

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे अष्टमः प्रश्नः ॥

अनुमत्ये पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपति धेनुर्दक्षिणा ये प्रत्यञ्चः
शम्यांया अवशीयन्ते तन्नैरकृतमेकंकपालं कृष्णं वासः कृष्णतूषं
दक्षिणा वीहि स्वाहाऽऽहुतिं जुषाण एष ते निरकृते भागो भूते
हुविष्मत्यसि मुश्चेममऽहसुः स्वाहा नमो य इदं चुकाराऽऽदित्यं
चरुं निर्वपति वरो दक्षिणाऽऽग्रावैष्णवमेकादशकपालं वामुनो वृही
दक्षिणाऽग्रीषोमीय- (१)

मेकादशकपालऽ हिरण्यं दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालमृषभो वही
दक्षिणाऽग्नेयमृष्टाकंपालमैन्द्रं दध्यृषभो वही दक्षिणैन्द्राग्रं द्वादश-
कपालं वैश्वदेवं चरुं प्रथमजो वथ्सो दक्षिणा सौम्यऽ श्यामाकं
चरुं वासो दक्षिणा सरस्वत्यै चरुऽ सरस्वते चरुं मिथुनौ गावौ
दक्षिणा ॥ (२)

अग्रीषोमीयं चतुर्स्थिःशब्दः ॥ २ ॥ [१]

आग्नेयमृष्टाकंपालं निर्वपति सौम्यं चरुऽ सावित्रं द्वादश-
कपालऽ सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुं मारुतऽ सुप्तकंपालं
वैश्वदेवीमामिक्षां द्यावापृथिव्यमेकंकपालम् ॥ (३)

आग्नेयमृष्टादशः ॥ १ ॥ [२]

ऐन्द्राग्रमेकादशकपालं मारुतीमामिक्षां वारुणीमामिक्षां

कायमेकंकपालं प्रधास्यान् हवामहे मुरुतो यज्ञवाहसः करम्भेण
संजोषंसः॥ मो पूर्णं इन्द्रं पृथ्सु देवास्तु स्म ते शुभिन्नव्या।
मुही ह्यस्य मीढुषो यव्या। हुविष्मितो मुरुतो वन्दते गीः॥ यद्
ग्रामे यदरण्ये यथस्मायां यदिन्द्रिये। यच्छूद्रे यदर्य एनश्वकृमा
वयम्। यदेकस्याधि धर्मणि तस्यावयजनमसि स्वाहा॥ अक्रन्
कर्म कर्मकृतः सुह वाचा मयोभुवा॥ देवेभ्यः कर्म कृत्वाऽस्तु प्रेतं
सुदानवः॥ (४)

वृथं यद् विश्वतिश्च॥ ३॥ [३]

अग्नयेऽर्नीकवते पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपति साकं
सूर्योद्युता मुरुद्यः सान्तपनेभ्यौ मध्यन्दिने चरुं मुरुद्यौ
गृहमेधिभ्यः सर्वासां दुग्धे सायं चरुं पूर्णा दर्वि परा पत् सुपूर्णा
पुनरापता। वस्त्रेव वि क्रीणावहा इष्मूर्जश्च शतक्रतो॥ देहि मे
ददामि ते नि मे धेहि नि ते दधे। निहारमित्रि मैं हरा निहार् (५)

नि हरामि ते॥ मुरुद्यः क्रीडिभ्यः पुरोडाशं सुपकंपालं
निर्वपति साकं सूर्योद्युताग्रेयमृष्टाकंपालं निर्वपति सौम्यं चरुं
सावित्रं द्वादशकपालं सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुमैन्द्राग्रमेकादश-
कपालमैन्द्रं चरुं वैश्वकर्मणमेकंकपालम्॥ (६)

हुरा निहार् त्रिशत्त्वं॥ ४॥ [४]

सोमाय पितृमते पुरोडाशः षट्पालं निर्वपति पितृभ्यो
बरहिषद्यो धानाः पितृभ्योऽग्निष्वात्तेभ्योऽभिवान्यायै दुग्धे
मन्थमेतत् ते तत् ये च त्वामन्वेतत् ते पितामह प्रपितामह ये च
त्वामन्वत्र पितरो यथाभागं मन्दध्वः सुसन्दृशं त्वा वयं मघवन्
मन्दिषीमहि॥ प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो यासि वशः अनु॥ योजा
न्विन्द्र ते हरी॥ (७)

अक्षत्रमीमदन्त ह्यवं प्रिया अंधूषत॥ अस्तोषत स्वभानवो
विप्रा नविष्टया मती॥ योजा न्विन्द्र ते हरी॥ अक्षन् पितरो-
मीमदन्त पितरोऽतीतृपन्त पितरोऽमीमृजन्त पितरः॥ परेत
पितरः सोम्या गम्भीरैः पथिभिः पूर्व्यैः॥ अथा पितृन्थसुविदत्राः
अर्पीत युमेन् ये संधुमादं मदन्ति॥ मनो न्वा हुवामहे नाराशः सेन्
स्तोमेन पितृणां च मन्मभिः॥ आ (८)

न एतु मनः पुनः क्रत्वे दक्षाय जीवसे॥ ज्योक च सूर्य दृशे॥
पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः॥ जीवं ब्रातः सचेमहि॥
यदन्तरिक्षं पृथिवीमुत द्यां यन्मातरं पितरं वा जिहिः सिम॥
अग्निर्मा तस्मादेनसो गारहपत्यः प्र मुश्चतु दुरिता यानि चकृम
करोतु मामनेनसम्॥ (९)

हरी मन्मभिरा चतुश्चत्वारिःशब्दः॥ ३॥

[५]

प्रतिपूरुषमेककपालन्निर्वपत्येकमतिरिक्तं यावन्तो गृह्याः

स्मस्तेभ्यः कमंकरं पशुना॑ शर्मसि॑ शर्म यजमानस्य शर्म मे
यच्छैकं एव रुद्रो न द्वितीयांय तस्थ आखुस्ते रुद्र पशुस्तं
जुषस्वैष तै रुद्र भागः सह स्वस्त्राऽम्बिकया॑ तं जुषस्व भेषजं
गवेऽश्वायु॑ पुरुषाय भेषजमथो अस्मभ्य भेषज॒ सुभेषजं (१०)

यथाऽसति॥ सुगं मेषायं मेष्यां अवांम्ब रुद्रमदिमह्यवं देवं
त्र्यम्बकम्॥ यथा॑ नः श्रेयसः करद्यथा॑ नो वस्यसः करद्यथा॑ नः
पशुमतुः करद्यथा॑ नो व्यवसाययोत्॥ त्र्यम्बकं यजामहे सुगन्धिं
पुष्टिवर्धनम्॥ उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुक्षीय माऽमृतात्॥ एष
तै रुद्र भागस्तं जुषस्व तेनावुसेनं परो मूजवतोऽतीह्यवत्तधन्वा॑
पिनाकहस्तः कृत्तिवासाः॥ (११)

सुभेषजमिहि त्रीणि च॥२॥ [६]

ऐन्द्राग्नं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुमिन्द्रायु॑ शुनासीरायं
पुरोडाशं द्वादशकपालं वायुव्यं पर्यः सौर्यमेककपालं द्वादशग्रव॒
सीरं दक्षिणाऽग्नेयमुष्टाकपालं निर्वपति रौद्रं गावीधुकं चरुमैन्द्रं
दधि॑ वारुणं यवमयं चरुं वहिनी॑ धेनुर्दक्षिणा॑ ये देवाः पुरःसदो॑
ऽग्निनैत्रा॑ दक्षिणसदो॑ यमनैत्राः पश्चाथ्सदः॑ सवितृनैत्रा॑ उत्तरसदो॑
वरुणनेत्रा॑ उपरिषदो॑ बृहस्पतिनेत्रा॑ रक्षोहणस्ते नः॑ पान्तु॑ ते
नौऽवन्तु॑ तेभ्यो॑ (१२)

नमस्तेभ्यः स्वाहा॑ समूढ॑ रक्षः॑ सन्दग्ध॑ रक्ष इदमह॑

रक्षोऽभि सं दंहाम्यग्नये रक्षोऽग्ने स्वाहा॑ यमायं सवित्रे वरुणाय
बृहस्पतये दुवस्वते रक्षोऽग्ने स्वाहा॑ प्रष्ठिवाही॑ रथो॒ दक्षिणा॑ देवस्य॑
त्वा॒ सवितुः प्रसुवेऽश्विनो॑ बृहम्यां॑ पूष्णो॑ हस्ताभ्यां॑ रक्षसो॑ वृधं॑
जुहोमि॑ हुतः॑ रक्षोऽवधिष्म॑ रक्षो॑ यद्वस्ते॑ तदक्षिणा॑॥ (१३)

तेभ्यः पञ्चतत्वारिंशत्त्वा॑॥ २॥

[७]

धात्रे॑ पुरोडाशं॑ द्वादशकपालं॑ निर्वपत्यनुमत्यै॑ चरुः॑ राकायै॑
चरुः॑ सिनीवाल्यै॑ चरुं॑ कुहै॑ चरुं॑ मिथुनौ॑ गावौ॑ दक्षिणा॑-१५
ग्रावैष्णवमेकादशकपालं॑ निर्वपत्यैन्द्रावैष्णवमेकादशकपालं॑
वैष्णवं॑ त्रिकपालं॑ वामनो॑ वृही॑ दक्षिणाऽग्नीषोमीयुमेकादशकपालं॑
निर्वपतीन्द्रासोमीयुमेकादशकपालः॑ सौम्यं॑ चरुं॑ बुभुर्दक्षिणा॑
सोमापौष्णं॑ चरुं॑ निर्वपत्यैन्द्रापौष्णं॑ चरुं॑ पौष्णं॑ चरुः॑ श्यामो॑
दक्षिणा॑ वैश्वानरं॑ द्वादशकपालं॑ निर्वपति॑ हिरण्यं॑ दक्षिणा॑ वारुणं॑
यवमयं॑ चरुमश्वो॑ दक्षिणा॑॥ (१४)

निरौष्टौ॑ च॥ १॥

[८]

बारहस्पत्यं॑ चरुं॑ निर्वपति॑ ब्रह्मणो॑ गृहे॑ शिंतिपृष्ठो॑
दक्षिणैन्द्रमेकादशकपालः॑ राजन्यस्य॑ गृहै॑ क्रेष्मो॑ दक्षिणा॑-१५
दित्यं॑ चरुं॑ महिष्यै॑ गृहे॑ धेनुर्दक्षिणा॑ नैरकृतं॑ चरुं॑ परिवृत्त्यै॑
गृहे॑ कृष्णानां॑ ब्रीहीणां॑ नुखनिर्भिन्नं॑ कृष्णा॑ कूटा॑ दक्षिणा॑-१५

ग्रेयमुष्टाकंपालः सेनान्यो गृहे हिरण्यं दक्षिणा वारुणं दशकपालः
सूतस्य गृहे महानिरस्तो दक्षिणा मारुतः सुसकंपालं ग्रामण्यो
गृहे पृश्चिर्दक्षिणा सावित्रिं द्वादशकपालं (१५)

क्षुत्तुर्गृहं उपध्वस्तो दक्षिणाऽश्विनं द्विकपालः सङ्ग्रहीतुर्गृहे
संवात्यौ दक्षिणा पौष्णं चरुं भाँगदुघस्य गृहे श्यामो दक्षिणा रोद्रं
गाँवीधुकं चरुमंक्षावापस्य गृहे शबल उद्वारो दक्षिणेन्द्राय सुत्राम्णे
पुरोडाशमेकादशकपालं प्रति निर्वपतीन्द्रायाऽहोमुचेऽयं नो राजा
वृत्रहा राजा भूत्वा वृत्रं वैध्यान्मैत्राबारहस्पत्यं भवति श्वेतायै
श्वेतवंथसायै दुग्धे स्वयं मूर्ते स्वयं मथित आज्यु आश्वत्थे (१६)

पात्रे चतुःस्रक्तौ स्वयमवपन्नाये शाखायै कृणाङ्गश्वाकर्णाङ्गश्व
तण्डुलान् वि चिनुयाद्ये कृणः स पर्यसि बारहस्पत्यो येऽकर्णः
स आज्यै मैत्रः स्वयं कृता वेदिर्भवति स्वयं दिनं बुरुहिः स्वयं
कृत इध्मः सैव श्वेता श्वेतवंथसा दक्षिणा॥ (१७)

सावित्रिं द्वादशकपालमाश्वत्थे त्रयंस्त्रिःशत्र्य॥ ३॥ [१]

अग्नये गृहपतये पुरोडाशमुष्टाकंपालं निर्वपति कृष्णानां
ब्रीहीणाऽ सोमाय वनस्पतये श्यामाकं चरुः सवित्रे सुत्यप्रसवाय
पुरोडाशं द्वादशकपालमाशूनां ब्रीहीणाऽ रुद्राय पशुपतये
गाँवीधुकं चरुं बृहस्पतये वाचस्पतये नैवारं चरुमिन्द्राय ज्येष्ठाय
पुरोडाशमेकादशकपालं मुहाब्रीहीणां मित्राय सुत्यायाऽम्बानां

चरुं वरुणाय धर्मपतये यवमयं चरुः सविता त्वा प्रसवानाऽ
सुवतामुग्निर्गृहपतीनाऽ सोमो वनस्पतीनाऽ रुद्रः पशूनां (१८)

बृहस्पतिर्वाचामिन्द्रौ ज्येष्ठानां मित्रः सत्यानां वरुणो
धर्मपतीनां ये देवा देवसुवः स्थ त इममामुव्यायुणमन्मित्राय
सुवध्वं महृते क्षत्रायं महृत आधिपत्याय महृते जानराज्यायैष
वो भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानाऽ राजा प्रति त्यन्नाम
राज्यमधायि स्वां तनुवं वरुणो अशिश्रेच्छुर्विमित्रस्य व्रत्या
अभूमामन्महि महृत क्रृतस्य नाम सर्वे ब्राता वरुणस्याभूवन्वि
मित्र एवैररातिमतारीदसूपुदन्त यज्ञिया क्रृतेन व्यु त्रितो
जरिमाणं न आनुइ विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि
विष्णोर्विक्रान्तमसि॥ (१९)

पशूनां ब्राताः पश्चविश्वतिश्च॥ २॥ [१०]

अर्थतः स्थाऽपां पतिरसि वृषास्यूर्मिर्वृषसेनोऽसि ब्रजक्षितः
स्थ मरुतामोजः स्थ सूर्यवर्चसः स्थ सूर्यत्वचसः स्थ
मान्दा॒ः स्थ वाशा॑ः स्थ शक्तरी॑ः स्थ विश्वभृतः स्थ
जनभृतः स्थाऽग्नेस्तेजस्या॑ः स्थाऽपामोषधीनाऽ रसः स्था-
ऽपो देवीर्मधुमतीरगृह्णन्तर्जस्वती राजसूयाय चितानाः।
याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिंश्चन् याभिरिन्द्रमनयन्त्रत्यरातीः॥ राष्ट्रदा-
स्थ राष्ट्रं दत्त स्वाहा॑ राष्ट्रदाः स्थ राष्ट्रमुम्बै॑ दत्त॥ (२०)

अत्येकांदश च॥१॥

[११]

देवीरापुः सं मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वं महि वर्चः
 क्षत्रियाय वन्वाना अनाधृष्टाः सीदतोर्जस्वतीर्महि वर्चः क्षत्रियाय
 दधंतीरनिभृष्टमसि वाचो बन्धुस्तपोजाः सोमस्य दात्रमसि शुक्रा
 वः शुक्रेणोत्पुनामि चन्द्राश्वन्द्रेणामृतां अमृतेन् स्वाहा राजुसूयाय
 चितानाः॥ सधमादौ द्युमिनीरूर्ज एता अनिभृष्टा अपस्युवो
 वसानः। पस्त्यासु चक्रे वरुणः सधस्थमपाऽशिशुर्- (२१)

मातृतमास्वन्तः॥ क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरस्याविन्नो
 अग्निर्गृहपतिराविन्न इन्द्रौ वृद्धश्रवा आविन्नः पूषा विश्ववेदा
 आविन्नौ मित्रावरुणावृतावृथावाविन्ने द्यावापृथिवी धृतव्रते आविन्ना
 देव्यदितिर्विश्वरूप्याविन्नोऽयमसावामुष्यायुणोऽस्यां विश्यस्मिन्
 राष्ट्रे मंहुते क्षत्राय महुत आधिपत्याय महुते जानराज्यायैष वौ
 भरता राजा सोमोऽस्माकं ब्राह्मणानाऽराजेन्द्रस्य (२२)

वज्रोऽसि वात्रघस्त्वयाऽयं वृत्रं वंच्याच्छत्रुबाधनाः स्थ पात मा
 प्रत्यश्च पात मा तिर्यश्चमन्वश्च मा पात दिग्भ्यो मा पात विश्वाभ्यो मा
 नाष्ट्राभ्यः पात हिरण्यवर्णावुपसां विरोकेऽयः स्थूणावुदितौ सूर्यस्या-
 ऽरोहतं वरुण मित्र गर्तु ततंशक्षाथामदितिं दितिं च॥ (२३)

शिशुरिन्द्रस्यैकचत्वारि शब्दः ॥ ३ ॥

[१२]

सुमिधमा तिष्ठ गायत्री त्वा छन्दसामवतु त्रिवृथ्स्तोमो
रथन्तरं सामाग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणमुग्रामा तिष्ठ त्रिष्टुप् त्वा
छन्दसामवतु पञ्चदशः स्तोमो बृहथ्सामेन्द्रो देवता क्षत्रं द्रविणं
विराजमा तिष्ठ जगती त्वा छन्दसामवतु सप्तदशः स्तोमो वैरुपं
सामं मुरुतो देवता विङ्गविणमुदीचीमा तिष्ठानुष्टुप् त्वा (२४)

छन्दसामवत्वेकविंशः स्तोमो वैराजं सामं मित्रावरुणौ
देवता बलं द्रविणमूर्ध्वामा तिष्ठ पङ्किस्त्वा छन्दसामवतु
त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ स्तोमो शाक्वररैवते सामनी बृहस्पतिर्देवता
वर्चो द्रविणमीदृढः चान्यादृढः चैतादृढः च प्रतिदृढः च मितश्च
सम्मितश्च सभराः। शुक्रज्योतिश्च चित्रज्योतिश्च सूत्यज्योतिश्च
ज्योतिष्मांश्च सूत्यश्चर्तुपाश्चा- (२५)

त्यंहाः। अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा
सरस्वत्ये स्वाहा पूष्णे स्वाहा बृहस्पतये स्वाहेन्द्रायु स्वाहा
घोषाय स्वाहा क्षोकाय स्वाहाऽशाय स्वाहा भगाय स्वाहा
क्षेत्रस्य पतये स्वाहा पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिक्षाय स्वाहा दिवे
स्वाहा सूर्याय स्वाहा चन्द्रमसे स्वाहा नक्षत्रेभ्यः स्वाहाऽन्ध्यः
स्वाहौषधीभ्यः स्वाहा वनस्पतिभ्यः स्वाहा चराचरेभ्यः स्वाहा
परिपुवेभ्यः स्वाहा सरीसृपेभ्यः स्वाहा॥ (२६)

सोमस्य त्विषिरसि तवेव मे त्विषिर्भूयादमृतमसि मृत्योर्मा
पाहि दिद्योन्मां पाह्यवेष्टा दन्दशूका निरस्तं नमुचेः शिरः॥ सोमो
राजा वरुणो देवा धर्मसुवश्च ये। ते ते वाचेऽ सुवन्तां ते तैः प्राणऽ
सुवन्तां ते ते चक्षुः सुवन्तां ते ते श्रोत्रेऽ सुवन्ताऽ सोमस्य त्वा
द्युम्नेनाभिषिश्चाम्यग्ने- (२७)

स्तेजसा सूर्यस्य वर्चसेन्द्रस्येन्द्रियेण मित्रावरुणयोर्वीर्येण
मरुतामोजसा क्षत्राणां क्षत्रपतिरस्यति दिवस्पाहि सुमावृत्रन्नधरा-
गुर्दीचीरहि बुधियमनु सुश्वरन्तीस्ताः पर्वतस्य वृषभस्य पृष्ठे
नावश्चरन्ति स्वसिच इयानाः॥ रुद्र यत्ते क्रयी परं नाम तस्मै
हुतमसि यमेष्टमसि। प्रजापते न त्वदेतान्यन्यो विश्वा जातानि
परि ता बभूव। यत्कामास्ते जुहुमस्तन्नो अस्तु वयः स्याम्
पतयो रथीणाम्॥ (२८)

अग्नेस्तैकादश च॥२॥

[१४]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वात्रभूस्त्वयाऽयं वृत्रं वध्यान्मित्रावरुण-
योस्त्वा प्रशास्त्रोः प्रशिषायुनज्ञिमयज्ञस्य योगेन विष्णोः क्रमोऽसि
विष्णौः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमसि मरुतां प्रसवे जेषमासं मनः
समहर्मिन्द्रियेण वीर्येण पशुनां मन्युरसि तवेव मे मन्युर्भूयान्नमो
मात्रे पृथिव्यै माऽहं मातरं पृथिवीः हिंसिषुं मा (२९)

मां माता पृथिवी हि॑सीदियंदुस्यायुरुस्यायुर्मे धेहूर्गस्यूर्जं
मे धेहि॒युहुङ्सि॒ वर्चोऽसि॒ वर्चो॑ मयि॑ धेहुग्रये॑ गृहपतये॑ स्वाहा॑
सोमांय॑ वनुस्पतये॑ स्वाहेन्द्रस्य॑ बलांय॑ स्वाहा॑ मरुतामोजसे॑
स्वाहा॑ हु॑सः॑ शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्घोतो॑ वेदिषदतिथिरुरोणुसत्।
नृषद्वरुसद्वतुसद्योमुसद्भा॑ गोजा॑ ऋतुजा॑ अंद्रिजा॑ ऋतुं
बृहत्॥ (३०)

हि॑सि॑पं मर्तुजार्खीणि॑ च॥२॥

[१५]

मित्रोऽसि॑ वरुणोऽसि॑ समुहं विश्वैर्देवैः॑ क्षुत्रस्य॑ नाभिरसि॑
क्षुत्रस्य॑ योनिरसि॑ स्योनामा॑ सीद॑ सुषदामा॑ सीद॑ मा॑ त्वा॑
हि॑सीन्मा॑ मा॑ हि॑सीनिषंसाद॑ धृतव्रतो॑ वरुणः॑ पस्त्यास्वा॑
साम्राज्याय॑ सुक्रतुर्ब्रह्मा॑ (३)न् त्वं॑ राजन् ब्रह्माऽसि॑ सविता॑
ऽसि॑ सुत्यसंवो॑ ब्रह्मा॑ (३)न् त्वं॑ राजन् ब्रह्माऽसीन्द्रोऽसि॑
सुत्यौजा॑ (३१)

ब्रह्मा॑ (३)न् त्वं॑ राजन् ब्रह्माऽसि॑ मित्रोऽसि॑ सुशेवो॑
ब्रह्मा॑ (३)न् त्वं॑ राजन् ब्रह्माऽसि॑ वरुणोऽसि॑ सुत्यधुर्मेन्द्रस्य॑
वज्रोऽसि॑ वात्रभ्रस्तेन॑ मे रध्य॑ दिशोऽभ्ययं॑ राजाऽभूथमुक्षोकाँ॑ (४)
सुमङ्गलाँ॑ (४) सत्यराजा॑ (३)ना॑ अपां॑ नत्रे॑ स्वाहोर्जो॑ नत्रे॑
स्वाहाऽग्रये॑ गृहपतये॑ स्वाहा॑॥ (३२)

सुत्यौजाश्चत्वारि॑शत्र्य॑॥२॥

[१६]

आग्नेयमष्टाकंपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणा सारस्वतं चरुं
वैथसतरी दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वस्तो दक्षिणा पौष्णं
चरुङ्गं श्यामो दक्षिणा बारहस्पत्यं चरुः शिंतिपृष्ठो दक्षिणैन्द्रमेका-
दशकपालमृषभो दक्षिणा वारुणं दशकपालं महानिरष्टो दक्षिणा
सौम्यं चरुं बभ्रुदक्षिणा त्वाष्ट्रमष्टाकंपालः शुण्ठो दक्षिणा वैष्णवं
त्रिकपालं वामुनो दक्षिणा॥ (३३)

आग्नेयं द्विचत्वारि॒शत्॥१॥

[१७]

सूद्यो दीक्षयन्ति सूद्यः सोमं क्रीणन्ति पुण्डरिसूजां प्र
यच्छति दशभिर्वैथसतरैः सोमं क्रीणाति दशपेयो भवति शतं
ब्राह्मणाः पिबन्ति सप्तदशङ्कं स्तोत्रं भवति प्राकाशावध्वर्यवे
ददाति सजंमुद्गात्रे रुक्मः होत्रेऽश्वं प्रस्तोतृप्रतिहृतृभ्यां द्वादश
पष्ठोहीब्रह्मणे वृशां मैत्रावरुणायर्षभं ब्राह्मणाच्छुःसिने वासंसी
नेष्टापोतृभ्याङ्गुः स्थूरि यवाचितमच्छावाकायांनुङ्घाहमग्नीधे भार्गवो
होता भवति श्रायन्तीयं ब्रह्मसामं भवति वारवन्तीयमग्निष्टोमसामः
सारस्वतीरपो गृह्णाति॥ (३४)

वारवन्तीयं चत्वारि च॥१॥

[१८]

आग्नेयमष्टाकंपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणैन्द्रमेकादश-
कपालमृषभो दक्षिणा वैश्वदेवं चरुं पिशङ्गी पष्ठोही दक्षिणा
मैत्रावरुणीमामिक्षां वृशा दक्षिणा बारहस्पत्यं चरुः शिंतिपृष्ठो

दक्षिणाऽऽदित्यां मुलुहां गर्भिणीमा लंभते मारुतीं पृश्चिँ
पष्ठौहीमुश्चिभ्यां पूष्णे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपति सरस्वते
सत्यवाचे चरुः सवित्रे सत्यप्रेसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालं
तिसृधन्वः शुष्कद्विर्दक्षिणा॥ (३५)

आग्रेयः सुप्रचत्वारिःशत्॥१॥ [१९]

आग्रेयमुष्टाकपालं निर्वपति सौम्यं चरुः सवित्रं द्वादश-
कपालं बारहस्पत्यं चरुं त्वाष्ट्रमुष्टाकपालं वैश्वानरं द्वादशकपालं
दक्षिणो रथवाहनवाहो दक्षिणा सारस्वतं चरुं निर्वपति पौष्णं चरुं
मैत्रं चरुं वारुणं चरुं क्षेत्रपत्यं चरुमादित्यं चरुमुत्तरो रथवाहनवाहो
दक्षिणा॥ (३६)

आग्रेयं चतुर्ञिःशत्॥१॥ [२०]

स्वाद्वीं त्वा॑ स्वादुना॑ तीव्रां तीव्रेणामृतामुमृतेन सृजामि
सःसोमेन॒ सोमोऽस्युश्चिभ्यां पच्यस्व सरस्वत्यै पच्यस्वेन्द्राय
सुत्राम्णै पच्यस्व पुनातुं ते परिस्तुतः॑ सोमः॑ सूर्यस्य दुहिता।
वारेण॑ शश्वता॑ तना॑॥ वायुः पूतः पवित्रेण प्रत्यङ्गसोमो अतिद्रुतः।
इन्द्रस्य युज्यः सखा॑॥ कुविदङ्ग यवंमन्तो यवं चिद्यथा॑ दान्त्यनुपूर्व
वियूया॑। इहेहैषां कृणुत् भोजनानि॑ ये बुरुहिषो॑ नमोवृक्तिं॑ न जग्मुः॥
आश्चिनं धूम्रमा लंभते सारस्वतं मेषमैन्द्रमृषभमैन्द्रमेकादशकपालं

निर्वपति सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं दशकपालः सोमप्रतीकाः
पितरस्तृप्णुत् वडबा दक्षिणा॥ (३७)

भोजनानि पद्मशतिश्च॥१॥ [२१]

अग्नाविष्णू महि तद्वां महित्वं वीतं घृतस्य गुह्यानि नामं।
दमेदमे सुप्त रक्ता दधाना प्रति वां जिह्वा घृतमा चरण्येत्॥
अग्नाविष्णू महि धामं प्रियं वां वीथो घृतस्य गुह्या जुषाणा।
दमेदमे सुषुर्तीर्ववृथाना प्रति वां जिह्वा घृतमुच्चरण्येत्॥ प्रणो देवी
सरस्वती वाजेभिर्वाजिर्नीवती। धीनामवित्र्यंवतु। आ नो दिवो
बृहतः (३८)

पर्वतादा सरस्वती यजता गन्तु यज्ञम्। हवं देवी जुजुषाणा
घृताची शांगमां नो वाचमुशती शृणोतु॥ बृहस्पते जुषस्वं नो हव्यानि
विश्वदेव्य। रास्व रक्तानि दाशुषें॥ एवा पित्रे विश्वदेवाय वृष्णे
यज्ञैर्विधेम नमस्ता हविर्भिः। बृहस्पते सुप्रजा वीरवन्तो वयः
स्याम् पतेयो रथीणाम्॥ बृहस्पते अति यद्यर्थो अरहाद्युमद्विभाति
क्रतुमञ्जनेषु। यद्विदयच्छवंस- (३९)

तप्रजात् तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्। आ नो मित्रावरुणा
घृतैर्गव्यूतिमुक्षतम्। मध्वा रजाऽसि सुक्रतू॥ प्र बाहवा सिसृतं
जीवसे न आ नो गव्यूतिमुक्षतं घृतेन। आ नो जनै श्रवयतं
युवाना श्रुतं मै मित्रावरुणा हवेमा॥ अग्निं वः पूर्वं गिरा देवर्मांडे

वसुनाम्। सुपर्यन्तः पुरुप्रियं मित्रं न क्षेत्रसाधसम्॥ मुक्षु देववत्ते
रथः (४०)

शूरै वा पृथ्सु कासु चित्। देवानां य इन्मनो यजमान्
इयक्षत्यभीदयज्वनो भुवत्॥ न यजमान रिष्यसि न सुन्वान् न
देवयो॥ असुदत्र सुवीर्यमुत त्यदाश्वश्चियम्॥ नकिष्टं कर्मणा नशन्न
प्र योषन्न योषति॥ उपं क्षरन्ति सिन्धवो मयोभुवं ईजानं च
युक्ष्यमाणं च धेनवः। पृणन्तं च पर्पुरिं च (४१)

श्रवस्यवो घृतस्य धारा उपं यन्ति विश्वतः॥ सोमारुद्रा वि वृहत्
विषूचीमर्मीवा या नो गयमाविवेश। आरे बाधेथां निरक्षतिं पराचैः
कृतं चिदेनः प्रमुमुक्तमस्मत्॥ सोमारुद्रा युवमेतान्यस्मे विश्वा
तनूषु भेषजानि धत्तम्। अवं स्यतं मुश्वतं यन्त्रो अस्ति तनूषु बद्धं
कृतमेनो अस्मत्॥ सोमापूषणा जनना रथीणां जनना दिवो जनना
पृथिव्याः। जातौ विश्वस्य भुवनस्य गोपौ देवा अकृष्णवन्मृतस्य
नाभिमै॥ इमौ देवौ जायमानौ जुषन्तेमौ तमांसि गृहतमजुष्टा।
आभ्यामिन्द्रः पक्षमामास्वन्तः सोमापूषभ्यां जनदुस्त्रियांसु॥ (४२)

वृहतः शर्वसा रथः पर्पुरि च दिवो जनना पश्चविश्वतिश्च॥५॥ [२२]

अनुमत्या आग्नेयमैन्द्राग्नमग्ने सोमाय प्रति पूरुपमैन्द्राग्नं धात्रे वाहस्यत्यमुग्रये गृहपतयेऽर्थतो देवाँः
सुमिधुः सोमस्येन्द्रस्य मित्र आग्नेयः सूद्य आग्नेयमाग्नेयः स्वाद्वां त्वाऽग्नाविष्णू द्वाविश्वतिः॥२२॥
अनुमत्यै यथासंति देवाँरापो मित्रोस्मि शूरै वा द्विचत्वारिशत्॥४२॥
अनुमत्या उस्त्रियांसु॥

हरिः ओँ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां प्रथमकाण्डे अष्टमः प्रश्नः
समाप्तः॥१-८॥

॥प्रथमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः॥

वायुव्यं श्वेतमालभेत् भूतिंकामो वायुर्वै क्षेपिष्ठा देवता वायुमेव स्वेन भागधेयेनोप॑ धावति स एवैन् भूतिं गमयति भवत्येवातिक्षिप्रा देवतेत्याहुः सैनोमीश्वरा प्रदहु इत्येतमेव सन्त वायवै नियुत्वं आलभेत नियुद्धा अस्य धृतिर्धृत एव भूतिमुपैत्यप्रदाहाय भवत्येव (१)

वायवै नियुत्वं आलभेत् ग्रामकामो वायुर्वा इमाः प्रजा नस्योता नैनीयते वायुमेव नियुत्वंन्तङ्गु स्वेन भागधेयेनोप॑ धावति स एवास्मै प्रजा नस्योता नियंच्छति ग्राम्येव भवति नियुत्वं भवति ध्रुवा एवास्मा अनपगाः करोति वायवै नियुत्वं आलभेत प्रजाकामः प्राणो वै वायुरपानो नियुत्प्राणोपानौ खलु वा एतस्य प्रजाया (२)

अपक्रामतो योऽल्पं प्रजायै सन्प्रजां न विन्दते वायुमेव नियुत्वंन्तङ्गु स्वेन भागधेयेनोप॑ धावति स एवास्मै प्राणापानाभ्यां प्रजां प्रजनयति विन्दते प्रजां वायवै नियुत्वं आलभेत् ज्योगामयावी प्राणो वै वायुरपानो नियुत् प्राणापानौ खलु वा एतस्मादपक्रामतो यस्य ज्योगामयति वायुमेव नियुत्वंन्तङ्गु स्वेन भागधेयेनोप॑ (३)

धावति स एवास्मिन्प्राणापानौ दंधात्युत यदीतासुर्भवति
जीवत्येव प्रजापतिर्वा इदमेकं आसीन्थसोऽकामयत प्रजा:
पुशून्थमृजुयेति स आत्मनौ वृपामुदकिखदुत्तामग्नौ प्रागृह्णात्ततो-
ऽजस्तूपरः समभवत्तङ्ग स्वायै देवताया आऽलभत ततो वै स
प्रजाः पुशूनसृजत यः प्रजाकामः (४)

पुशुकामः स्याथ्स एतं प्राजापत्यमुजं तूपरमालभेत प्रजा-
पतिमेव स्वेन भागुधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजां पशून्प्रजनयति
यच्छ्वश्रुणस्तत्पुरुषाणां रूपं यन्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्वावा-
यदव्यां इव शफास्तदवीनां यदुजस्तदुजानामेतावन्तो वै ग्राम्याः
पशवस्तान् (५)

रूपेणवावरुन्धे सोमापौष्णं त्रैतमालभेत पुशुकामो
द्वौ वा अजायै स्तनौ नानैव द्वावुभिजायेते ऊर्ज पुष्टि
तृतीयः सोमापूषणावेव स्वेन भागुधेयेनोप धावति तावेवास्मै
पुशून्प्रजनयतः सोमो वै रेतोधाः पूषा पशूनां प्रजनयिता सोमं
एवास्मै रेतो दधाति पूषा पशून्प्रजनयत्यौदुम्बरो यूपो भवत्यूर्गर्वा
उदुम्बर ऊर्क्षशव ऊर्जैवास्मा ऊर्ज पुशूनवरुन्धे॥ (६)

भवत्येव प्रजायां आमयति वायुमेव नियुत्वन्तु श्वेन भागुधेयेनोप प्रजाकामस्तान् यूपस्थयोदश-
च॥६॥ [१]

प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अस्माथ्मृष्टाः परांचीरायन्ता
वरुणमगच्छुन्ता अन्वैत्ताः पुनरयाचत ता अस्मै न पुनरददाथ्सो-

अब्रवीद्वरं वृणीष्वाथं मे पुनर्देहीति तासां वर्माऽलंभत् स कृष्ण एकंशितिपादभवद्यो वरुणगृहीतः स्याथ्स एतं वारुणं कृष्णमेकंशितिपादुमालंभेत् वरुण- (७)

मेव स्वेनं भागधेयेनोप धावति स एवैनं वरुणपाशान्मुच्चति कृष्ण एकंशितिपाद्ब्रवति वारुणो ह्येष देवतयो समृद्ध्ये सुवर्भानुरासुरः सूर्यं तमसाऽविच्छुत्तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छुन्तस्य यत्प्रथमं तमोऽपाप्नन्त्सा कृष्णाऽविरभवद्वितीयः सा फल्युनी यत्तृतीयः सा बलक्ष्मी यदच्छुस्थादुपाकृन्तन्त्साऽविर्वशा (८)

समंभवते देवा अंब्रुवन्देवपुशुर्वा अयः समंभूत्कस्मा इममालंफस्यामह् इत्यथ वै तर्हल्पा पृथिव्यासीदजाता ओषधयस्तामविं वशामांदित्येभ्यः कामायाऽलंभन्त ततो वा अप्रथत पृथिव्यजायन्तौषधयो यः कामयेत् प्रथेय पुशुभिः प्र प्रजयां जायेयेति स एतामविं वशामांदित्येभ्यः कामा- (९)

याऽऽलंभेताऽऽदित्यानेव कामः स्वेनं भागधेयेनोप धावति त एवैनं प्रथयन्ति पुशुभिः प्र प्रजयां जनयन्त्यसावादित्यो न व्यरोचत् तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छुन्तस्मा एता मुलुहा आलंभन्ताऽऽग्रेयों कृष्णग्रीवीः सऽहितामैन्द्रीः श्वेतां बारहस्पत्यां ताभिरेवास्मिन्नुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एता मुलुहा आलंभे- (१०)

ताऽऽग्नेर्यों कृष्णग्रीवी॑ सँहि॒ता॒मै॒न्द्री॑ श्वेतां बां॒रह॒स्पत्या॑-
मेता ए॒व देवता॒ः स्वेनं भागधेयेनोप॑ धावति ता ए॒वास्मि॑ब्रह्मवर्चसं
द॑धति ब्रह्मवर्चस्यैव भंवति वसन्ता॑ प्रातरा॒ग्नेर्यों कृष्णग्रीवी॒मालंभेत
ग्रीष्मे म॒ध्यन्दिने सँहि॒ता॒मै॒न्द्री॑ शुरद्य॑पराह्ले श्वेतां बां॒रह॒स्पत्यां
त्रीणि वा आ॑दित्यस्य तेजा॑सि॒ व॒सन्ता॑ प्रातर्ग्रीष्मे म॒ध्यन्दिने॒
शुरद्य॑पराह्ले यावं॒न्त्येव तेजा॑सि॒ तान्ये- (११)

वावं रुन्धे संवथ्सुरं पर्यालंभ्यन्ते संवथ्सुरो वै ब्रह्मवर्चसस्य॑
प्रदाता॑ संवथ्सुर ए॒वास्मै॑ ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति ब्रह्मवर्चस्यैव भंवति
गुर्भिण्यो भवन्तीन्द्रियं वै गर्भं इन्द्रियमेवास्मि॑न्दधति सारस्वतीं
मेषीमालंभेत् य ईश्वरो वाचो वदितोः सन्वाचुं न वदेद्वाग्वै सरस्वती॑
सरस्वतीमेव स्वेनं भागधेयेनोप॑ धावति॑ सैवास्मि॑न् (१२)

वाचं दधाति प्रवदिता वाचो भंवत्यपन्नदती भवति॑
तस्मा॑न्मनुष्याः सर्वा॑ वाचं वदन्त्याग्नेर्यं कृष्णग्रीवमा॑लंभेत सौम्यं
बुभ्रुं ज्योगामयाव्यग्निं वा ए॒तस्य शरीरं गच्छति॑ सोम॑ रसो॑
यस्य ज्योगामयत्यग्नेरेवास्य॑ शरीरं निष्क्रीणाति॑ सोमाद्रसंमुति॑
यदीतासुर्भवति॑ जीवत्येव सौम्यं बुभ्रुमालंभेताऽग्नेर्यं कृष्णग्रीवं
प्रजाकामः सोमो॑ (१३)

वै रेतोधा अग्निः प्रजाना॑ प्रजनयिता सोम॑ ए॒वास्मै॑ रेतो॑
दधा॑त्यग्निः प्र॒जां प्रजनयति॑ वि॒न्दते॑ प्र॒जामा॑ग्नेर्यं कृष्णग्रीवमालंभेत
सौम्यं बुभ्रुं यो ब्राह्मणो विद्याम॒नूच्य॑ न विरोचेत् यदा॑ग्नेर्यो भवति॑

तेजं एवास्मिन्तेन दधाति यथसौम्यो ब्रह्मवर्चसं तेन कृष्णग्रीवा
आग्नेयो भवति तमं एवास्मादपहन्ति श्वेतो भवति (१४)

रुचमेवास्मिन्दधाति बुभुः सौम्यो भवति ब्रह्मवर्चस-
मेवास्मिन्त्विष्ठि दधात्याग्नेयं कृष्णग्रीवमालभेत सौम्यं बुभुमाग्नेयं
कृष्णग्रीवं पुरोधायाऽु स्पर्धमान आग्नेयो वै ब्राह्मणः सौम्यो
राजन्योऽभितः सौम्यमाग्नेयौ भवतुस्तेजसैव ब्रह्मणोभयतो राष्ट्रं
परिगृह्णात्येकुधा सुमावृक्षे पुर एनं दधते॥ (१५)

लभेत वर्णं वृशेतामविं वृशामादित्येभ्यः कामांय मुलुहा आलभेत तान्येव सैवास्मिन्थ्योमः श्वेतो
भवति त्रिचत्वारि शब्दा ॥९॥ [२]

देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्धन्त स एतं विष्णुर्वामिनमपश्युत्तं
स्वायै देवताया आऽलभतु ततो वै स इमाँलोकानुभ्यजयद्वैष्णवं
वामनमालभेत स्पर्धमानो विष्णुरेव भूत्वेमाँलोकानुभिजयति विषम्
आलभेत विषमा इव हीमे लोकाः समुद्धा इन्द्राय मन्युमते
मनस्वते ललाम प्राशृङ्गमालभेत सङ्गामे (१६)

सं यत्त इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा सङ्गामं जयतीन्द्रमेव
मन्युमन्तं मनस्वन्तं स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्निन्द्रियं
मन्युं मनो दधाति जयति त य सङ्गाममिन्द्राय मरुत्वते
पृश्जिसक्थमालभेत ग्रामकाम इन्द्रमेव मरुत्वन्तं स्वेन
भागधेयेनोपधावति स एवास्मै सजातान्प्रयच्छति ग्राम्येव भवति

यद्युपभस्ते- (१७)

नैन्द्रो यत्पृश्चिस्तेन मारुतः समृद्धै पश्चात्पृश्चिसकथो भवति
पश्चादन्ववसायिनीमेवास्मै विशं करोति सौम्यं बुध्रुमालंभेतान्नकामः
सौम्यं वा अन्नं सोममेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा
अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति बुध्रुर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपं समृद्धै
सौम्यं बुध्रुमालंभेत यमलं (१८)

राज्याय सन्तं राज्यं नोपनमेथ्सौम्यं वै राज्यं सोममेव
स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै राज्यं प्रयच्छत्यैनं राज्यं
नमति बुध्रुर्भवत्येतद्वै सोमस्य रूपं समृद्ध्या इन्द्राय वृत्तुरे ललामं
प्राशृङ्गमालंभेत गतश्रीः प्रतिष्ठाकामः पाप्मानमेव वृत्रं तीर्त्वा प्रतिष्ठां
गच्छतीन्द्रायाभिमातिष्ठे ललामं प्राशृङ्गमा- (१९)

लभेत यः पाप्मना गृहीतः स्यात्पाप्मा वा अभिमातिरिन्द्रमेवाभिमातिहनुं स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवास्मात्पाप्मानमभिमातिं प्रणुदत् इन्द्राय वज्रिणे ललामं
प्राशृङ्गमालंभेत यमलं राज्याय सन्तं राज्यं नोपनमेदिन्द्रमेव
वज्रिणुं स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै वज्रं प्रयच्छति
स एनं वज्रो भूत्या इन्द्र्य उपैनं राज्यं नमति ललामः प्राशृङ्गो
भवत्येतद्वै वज्रस्य रूपं समृद्धै॥ (२०)

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्ति-
मैच्छुन्तस्मा एतान्दशरूषभामाऽलंभन्त तयैवास्मिन्त्रुचंमदधुर्यो
ब्रह्मवर्चुसकामः स्यात्स्मा एतान्दशरूषभामाऽलंभेतामुमेवादित्यः
स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दंधाति
ब्रह्मवर्चस्येव भवति वसन्ता प्रातस्त्रीलङ्गलामानालंभेत ग्रीष्मे
मध्यन्दिने (२१)

त्रीज्ञितिपृष्ठाज्ञुरद्युपराह्ने त्रीज्ञितिवारात्रीणि वा
आदित्यस्य तेजांसि वसन्ता प्रातर्ग्रीष्मे मध्यन्दिने शरद्युपराह्ने
यावन्त्येव तेजांसि तान्येवावरुन्धे त्रयस्त्रय आलभ्यन्ते-
ऽभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति संवथसुरं पर्यालभ्यन्ते संवथसुरो
वै ब्रह्मवर्चसस्य प्रदाता संवथसर एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति
ब्रह्मवर्चस्येव भवति संवथसरस्य परस्तात्प्राजापत्यं कदु- (२२)

मालंभेत प्रजापतिः सर्वा देवता देवतास्वेव प्रतितिष्ठति यदि
बिभीयादुश्मर्मा भविष्यामीति सोमापौष्णः श्याममालंभेत सौम्यो
वै देवतया पुरुषः पौष्णाः पुशवः स्वयैवास्मै देवतया पुशुभिस्त्वचं
करोति न दुश्मर्मा भवति देवाश्च वै यमश्चास्मिलोकेऽस्पर्धन्तु स
यमो देवानामिन्द्रियं वीर्यमयुवत् तद्युमस्यं (२३)

यमत्वं ते देवा अमन्यन्त यमो वा इदमभूद्यद्युयः स्म इति ते
प्रजापतिमुपाधावन्थस एतौ प्रजापतिरात्मन उक्षवशौ निरमिमीतु

ते देवा वैष्णावरुणीं वृशामालंभतैन्द्रमुक्षाणन्तं वरुणेनैव
ग्राहयित्वा विष्णुना यज्ञेन प्राणुदन्तैन्द्रेणैवास्यैन्द्रियमवृञ्जत् यो
भ्रातृव्यवान्धस्याथ्स स्पर्धमानो वैष्णावरुणीं (२४)

वृशामालंभतैन्द्रमुक्षाणं वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा विष्णुना
यज्ञेन प्रणुदत ऐन्द्रेणैवास्यैन्द्रियं वृङ्के भवत्यात्मना परास्य
भ्रातृव्यो भवतीन्द्रो वृत्रमहन्तं वृत्रो हुतः षोडशभिर्भूर्गैरसिनात्तस्य
वृत्रस्य शीरषतो गावु उदायन्ता वैदेह्योऽभवन्तासामृषभो
जघनेऽनूदैतमिन्द्रो- (२५)

इचायुथ्सोऽमन्यत् यो वा इममालभेतु मुच्येतास्मात्पाप्मन
इति स आग्नेयं कृष्णग्रीवमालंभतैन्द्रमृषभं तस्याग्निरेव स्वेन
भागुधेयेनोपसृतः षोडशधा वृत्रस्य भोगानप्यदहदैन्द्रेणैन्द्रिय-
मात्मन्नधत्त यः पाप्मना गृहीतः स्याथ्स आग्नेयं कृष्णग्रीवमा-
लंभतैन्द्रमृषभमग्निरेवास्य स्वेन भागुधेयेनोपसृतः (२६)

पाप्मानुमपि दहत्यैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्धत्ते मुच्यते पाप्मनो
भवत्येव द्यावापृथिव्यां धेनुमालंभेतु ज्योगपरुद्धोऽनयोरुहि
वा एषोऽप्रतिष्ठितोऽथैष ज्योगपरुद्धो द्यावापृथिवी एव स्वेन
भागुधेयेनोप धावति ते एवेन प्रतिष्ठां गंमयतः प्रत्येव तिष्ठति
पर्यारिणीं भवति पर्यारीव ह्यैतस्य राष्ट्रं यो ज्योगपरुद्धः समृद्धै
वायुव्यं (२७)

वथस्मा लभेत् वायुर्वा अनयोर्वथ्स इमे वा एतस्मै
लोका अपशुष्का विडपशुष्काऽथैषं ज्योगपरुद्धो वायुमेव स्वेनं
भागुधेयेनोपं धावति स एवास्मा इमालोकान् विशं प्रदापयति
प्रास्मा इमे लोकाः सुवन्ति भुञ्जत्येनुं विदुपतिष्ठते॥ (२८)

मृथन्दिने कद्म युमस्य स्पर्धमानो वैष्णावरुणीन्तमिन्द्रौऽस्य स्वेनं भागुधेयेनोपसूतो वायुव्यं
द्विचंत्वारि शता ॥८॥ [४]

इन्द्रो वलस्य बिलमपौर्णोर्थ्स य उत्तमः पशुरासीत्तं पृष्ठं
प्रति सङ्घाहोदकिखदत्तं सहस्रं पशवोऽनूदायन्थ्स उत्त्रतोऽभवद्यः
पशुकामः स्याथ्स एतमैन्द्रमुत्त्रतमालभेतेन्द्रमेव स्वेनं भागुधेयेनोपं
धावति स एवास्मै पशून्नप्रयच्छति पशुमानेव भवत्युत्त्रतो (२९)

भवति साहस्री वा एषा लक्ष्मी यदुत्तो लक्ष्मियैव
पशूनवरुन्धे यदा सहस्रं पशून्नप्रयादथै वैष्णवं वामनमा
लभेतैतस्मिन्वै तथसहस्रमच्युतिष्ठतस्मादेष वामनः सर्माषितः
पशुभ्यं एव प्रजातेभ्यः प्रतिष्ठां दधाति कोऽरहति सहस्रं
पशून्नामुमित्याहरहोरात्राण्येव सहस्रं सम्पाद्यालभेत पशवो (३०)

वा अहोरात्राणि पशूनेव प्रजातान्नतिष्ठां गमयत्योषधीभ्यो
वेहत्तमालभेत प्रजाकाम् ओषधयो वा एतं प्रजायै परिबाधन्ते
योऽलं प्रजायै सन्प्रजां न विन्दत् ओषधयः खलु वा एतस्यै
सूतुमपि घन्ति या वेहद्वत्योषधीरेव स्वेनं भागुधेयेनोपं धावति

ता एुवास्मै स्वाद्योनैः प्रजां प्रजनयन्ति विन्दते (३१)

प्रजामापो वा ओषध्योऽसुत्पुरुषः आपं एुवास्मा असंतः
सद्ददति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद् यश्च नापस्त्वावासंतः सद्ददतीत्यन्द्रीः
सूतवंशामालभेतु भूतिंकामोऽजातो वा एष योऽलं भूत्यै सन्भूतिं
न प्राप्नोतीन्द्रं खलु वा एषा सूत्वा वृशाऽभंव- (३२)

दिन्द्रमेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एुवैनं भूतिं गमयति
भवत्येव य य सूत्वा वृशा स्यात्तमैन्द्रमेवालभेतैतद्वाव तदिन्द्रियः
साक्षादेवेन्द्रियमवरुन्ध ऐन्द्राग्नं पुनरुथ्यृष्टमालभेत य आ
तृतीयात्पुरुषाथ्सोमं न पिबेद्विच्छिन्नो वा एतस्य सोमपीथो यो
ब्राह्मणः सन्ना (३३)

तृतीयात्पुरुषाथ्सोमं न पिबतीन्द्राग्नी एव स्वेनं भागधेयेनोपं
धावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत उपैन य सोमपीथो नमति
यदैन्द्रो भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमवरुन्धे
यदाग्नेयो भवत्याग्नेयो वै ब्राह्मणः स्वामेव देवतामनु सन्तनोति
पुनरुथ्यृष्टो भवति पुनरुथ्यृष्ट इव ह्येतस्य (३४)

सोमपीथः समृद्धै ब्राह्मणस्पत्यं तृपरमालभेताभि-
चरन्नह्यन्स्पतिमेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति तस्मा एुवैनमा-
वृशति ताजगार्तिमार्च्छति तृपरो भवति क्षुरपविर्वा एषा
लक्ष्मी यत्तृपरः समृद्धै स्फ्यो यूपौ भवति वज्रो वै स्फ्यो

वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बुरुहिः शृणात्येवैन् वैर्मीदक इध्मो
भिनत्येवैनम्॥ (३५)

भवत्युन्नतः पश्चां जनयन्ति विन्दते भवत्यसत्रैतस्युच्छासीणि च॥७॥ [५]

बारुहस्पत्यं शितिपृष्ठमालभेत् ग्रामकामो यः कामयेत पृष्ठं संमानानां स्यामिति बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवैन् पृष्ठं संमानानां करोति ग्राम्येव भवति शितिपृष्ठो भवति बारुहस्पत्यो ह्येष देवतया समृद्ध्यै पौष्णं श्याममालभेतान्नकामोऽन्नं वै पूषा पूषणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मा (३६)

अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति श्यामो भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपं समृद्ध्यै मारुतं पृश्निमालभेतान्नकामोऽन्नं वै मरुतो मरुतं एव स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति पृश्निर्भवत्येतद्वा अन्नस्य रूपं समृद्ध्या ऐन्द्रमरुणमालभेतन्द्रियकामं इन्द्रमेव (३७)

स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं दधातीन्द्रियाव्येव भवत्यरुणो भ्रूमान्भवत्येतद्वा इन्द्रस्य रूपं समृद्ध्यै सावित्रमुपद्धस्तमालभेत सनिकामः सविता वै प्रसवानामीशो सवितारमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै सनिं प्रसुवति दानकामा अस्मै प्रजा भवन्त्युपद्धस्तो भवति सावित्रो ह्येष (३८)

देवतया समृद्ध्यै वैश्वदेवं बहुरूपमालभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा अन्नं विश्वानेव देवान्धस्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं

प्रयंच्छन्त्यन्नाद एव भंवति बहुरूपो भंवति बहुरूपः ह्यन्नः समृद्धै
वैश्वदेवं बहुरूपमालंभेत् ग्रामकामो वैश्वदेवा वै संजाता विश्वानेव
देवान्धस्वेन भागुधेयेनोप धावति त एवास्मै (३९)

संजातान्प्रयंच्छन्ति ग्राम्येव भंवति बहुरूपो भंवति
बहुदेवत्यौ(१) ह्येष समृद्धै प्राजापत्यं तूपरमालंभेत्
यस्यानांज्ञातमिव ज्योगामयैत्राजापत्यो वै पुरुषः प्रजापतिः खलु
वै तस्य वेद यस्यानांज्ञातमिव ज्योगामयति प्रजापतिमेव स्वेन
भागुधेयेनोप धावति स एवैनं तस्मान्धस्मामान्मुश्चति तूपरो भंवति
प्राजापत्यो ह्येष देवतंया समृद्धै॥ (४०)

अस्मा इन्द्रमेवेष संजाता विश्वानेव देवान्धस्वेन भागुधेयेनोप धावति त एवास्मै प्राजापत्यो हि
त्रीणि च॥५॥ [६]

वृषद्कारो वै गायत्रियै शिरोऽच्छिनन्तस्यै रसः पराऽपततं
बृहस्पतिरूपांगृह्णाथ्सा शिंतिपृष्ठा वृशाऽभंवद्यो द्वितीयः परापततं
मित्रावरुणावुपांगृह्णीताः सा द्विरूपा वृशाऽभंवद्यस्तृतीयः परापततं
विश्वे देवा उपांगृह्णाथ्सा बहुरूपा वृशाऽभंवद्यश्चंतुर्थः परापततं
पृथिवीं प्राविशत्तं बृहस्पतिरभ्य- (४१)

गृह्णादस्त्वेवायं भोगायेति स उक्षवशः समभवद्यलोहितं
परापततद्वद्र उपांगृह्णाथ्सा रौद्री रोहिणी वशाऽभंवद्वारहस्पत्याः
शिंतिपृष्ठामालंभेत् ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन भागुधेयेनोप
धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दंधाति ब्रह्मवर्चस्येव भंवति छन्दसां

वा एुष रसो यद्वशा रसं इवु खलु (४२)

वै ब्रह्मवर्चसं छन्दसामेव रसेन रसं ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे
मैत्रावरुणीं द्विरूपामालभेत् वृष्टिकामो मैत्रं वा अहर्वारुणी
रात्रिरहोरात्राभ्यां खलु वै पुर्जन्यो वर्षति मित्रावरुणावेव
स्वेनं भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मां अहोरात्राभ्यां पुर्जन्यं
वर्षयतुश्छन्दसां वा एुष रसो यद्वशा रसं इवु खलु वै
वृष्टिश्छन्दसामेव रसेन (४३)

रसं वृष्टिमवरुन्धे मैत्रावरुणीं द्विरूपामालभेत् प्रजाकामो
मैत्रं वा अहर्वारुणी रात्रिरहोरात्राभ्यां खलु वै प्रजाः प्रजायन्ते
मित्रावरुणावेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मां अहोरात्राभ्यां
प्रजां प्रजनयतुश्छन्दसां वा एुष रसो यद्वशा रसं इवु खलु वै
प्रजा छन्दसामेव रसेन रसं प्रजामवं (४४)

रुन्धे वैश्वदेवीं बहुरूपामालभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा अन्नं
विश्वानेव देवान्थस्वेनं भागधेयेनोपं धावति त एुवास्मा अन्नं
प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति छन्दसां वा एुष रसो यद्वशा रसं
इवु खलु वा अन्नं छन्दसामेव रसेन रसमन्नमवरुन्धे वैश्वदेवीं
बहुरूपामालभेत् ग्रामकामो वैश्वदेवा वै (४५)

संजाता विश्वानेव देवान्थस्वेनं भागधेयेनोपं धावति त एुवास्मै
सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति छन्दसां वा एुष रसो यद्वशा

रसं इव खलु वै संजाताश्छन्दसामेव रसेन रसं संजातानवरुन्धे
बारहस्पत्यमुक्षवशमालभेत ब्रह्मवर्चसकामो बृहस्पतिमेव स्वेन
भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं (४६)

दंधाति ब्रह्मवर्चस्येव भंवति वशं वा एष चरति यदुक्षा
वशं इव खलु वै ब्रह्मवर्चसं वशेनैव वशं ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे
रौद्रीः रोहिणीमालभेताभिचरन्त्रुद्रमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
तस्मा एवैनमावृश्वति ताजगार्तिमाच्छति रोहिणी भवति रौद्री
ह्येषा देवतया समृद्धै स्फ्यो यूपो भवति वज्रो वै स्फ्यो
वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बुरुहिः शृणात्येवैन् वैर्मीदक इधमो
भिनत्येवैनम्॥ (४७)

अभि खलु वृष्टिश्छन्दसामेव रसेन प्रजामवं वैश्वदेवा वै ब्रह्मवर्चसं यूप एकान्नविशुतिश्च॥ ७॥ [७]

असावादित्यो न व्यरोचत् तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा
एताः सौरीः श्वेतां वशामाऽलभन्त तयैवास्मिन्नुचमदधुर्यो
ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एताः सौरीः श्वेतां वशामालभेतामुमे-
वाऽजदित्यः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं
दंधाति ब्रह्मवर्चस्येव भंवति बैलुवो यूपो भवत्यसौ (४८)

वा आदित्यो यतोऽजायत् ततो बिल्वं उदत्तिष्ठस्योन्येव
ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे ब्राह्मणस्पत्यां बंश्रुकुर्णीमा लभेताभिचरन्वारुणं
दशकपालं पुरस्तान्निर्वपेद्वरुणेनैव भ्रातृव्यं ग्राहयित्वा ब्रह्मणा

स्तृणुते बभुकुर्णी भंवत्येतद्वै ब्रह्मणो रूपः समृद्धै स्फ्यो यूपो
भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बुरुहिः
शृणा- (४९)

त्यैवैनं वैर्भीदक इध्मो भिनत्यैवैनं वैष्णवं वामनमालभेत् यं
यज्ञो नोपनमेद्विष्णुर्वै यज्ञो विष्णुमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति
स एवास्मै यज्ञं प्रयच्छत्युपैनं यज्ञो नमति वामनो भंवति वैष्णवो
ह्यैष देवतया समृद्धै त्वाष्ट्रं वंडबमालभेत पशुकामस्त्वष्टा वै पशुनां
मिथुनानां (५०)

प्रजनयिता त्वष्टारमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै
पशुमिथुनान्वजनयति प्रजा हि वा एतस्मिन्पशवः प्रविष्टा अथैष
पुमान्सन्वंडबः साक्षादेव प्रजां पशूनवरुन्ये मैत्रः श्वेतमालभेत
सङ्ग्रामे सं यत्ते समयकामो मित्रमेव स्वेन भागधेयेनोपं धावति
स एवैनं मित्रेण सन्नयति (५१)

विशालो भंवति व्यवसाययत्यैवैनं प्राजापत्यं कृष्णमालभेत
वृष्टिकामः प्रजापतिर्वै वृष्ट्या ईशे प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोपं
धावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयति कृष्णो भंवत्येतद्वै वृष्ट्यै रूपः
रूपेणैव वृष्टिमवरुन्ये शबलो भवति विद्युतमेवास्मै जनयित्वा
वर्षयत्यवश्वङ्गो भंवति वृष्टिमेवास्मै नियच्छति॥ (५२)

वरुणः सुषुवाणमन्नाद्यन्नोपानमथस एतां वारुणीं
 कृष्णां वशामपश्यन्ताऽङ्गं स्वार्यै देवताया आऽलभत् ततो वै
 तमन्नाद्यमुपानमद्यमलमन्नाद्याय सन्तमन्नाद्यन्नोपनमेथ्स एतां
 वारुणीं कृष्णां वशामालभेत् वरुणमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
 स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद (५३)

एव भवति कृष्णा भवति वारुणी ह्येषा देवताया समृद्धै
 मैत्रः श्वेतमालभेत वारुणं कृष्णमपां चौषधीनां च सन्धावन्नकामो
 मैत्रीर्वा ओषधयो वारुणीरापेऽपां च खलु वा ओषधीनां
 च रसमुपंजीवामो मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोप धावति
 तावेवास्मा अन्नं प्रयच्छतोऽन्नाद एव भव- (५४)

त्यपां चौषधीनां च सन्धावालभत उभयस्यावरुद्धै विशाखो
 यूपो भवति द्वे ह्येते देवते समृद्धै मैत्रः श्वेतमा लभेत वारुणं
 कृष्णं ज्योगामयावी यन्मैत्रो भवति मित्रेणैवास्मै वरुणः शमयति
 यद्वारुणः साक्षादेवैन वरुणपाशान्मुच्यतुत यदीतासुर्भवति जीवत्येव
 देवा वै पुष्टिं नाविन्द- (५५)

न्तां मिथुनेऽपश्यन्तस्यां न समराधयन्तावश्विना-
 वब्रूतामावयोर्वा एषा मैतस्यां वदद्धुमिति साऽश्विनोरेवभवद्यः
 पुष्टिकामः स्याथ्स एतामाश्विनीं यमीं वशामालभेताश्विनावेव
 स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्पुष्टिं धत्तः पुष्टिं प्रजया
 पशुभिः॥ (५६)

अन्नादौऽन्नाद एव भैवत्यविन्दन्पञ्चत्वारि॑शब्दा॥४॥

[१]

आश्विनं धूम्रललामुमालभेत् यो दुर्ब्रह्मणः सोमं पिपासेदश्विनौ
वै देवानामसोमपावास्तां तौ पश्चा सोमपीथं प्राप्नुतामश्विनावेतस्य
देवता यो दुर्ब्रह्मणः सोमं पिपासत्यश्विनावेव स्वेन भागधेयेनोप
धावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत् उपैन॑ सोमपीथो नमति॑
यद्घूम्रो भवति धूम्रिमाणमेवास्मादपंहन्ति ललामो (५७)

भवति मुखुत एवास्मिन्नेजौ दधाति वायव्यं गोमृगमा-
लभेत् यमजंघिवा॑समभिश॑सेयुरपूता॒ वा एतं वागृच्छति॑
यमजंघिवा॑समभिश॑सन्ति॑ नैष ग्राम्यः पशुर्नाऽरण्यो यद्गोमृगो
नैवैष ग्रामे नारण्ये यमजंघिवा॑समभिश॑सन्ति॑ वायुर्वै देवानां॑
पुवित्रं वायुमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति॑ स एवै- (५८)

नं पवयति॑ परांची वा एतस्मै॑ व्युच्छन्ती॑ व्युच्छति॑ तमः॑
पाप्मानं प्रविशति॑ यस्याश्विने॑ शस्यमाने॑ सूर्यो॑ नाविर्भवति॑ सौर्यं॑
बहुरूपमालभेतामुमेवाऽदित्यः॑ स्वेन भागधेयेनोप धावति॑ स
एवास्मात्तमः॑ पाप्मानमपंहन्ति॑ प्रतीच्यस्मै॑ व्युच्छन्ती॑ व्युच्छत्यपु-
तमः॑ पाप्मानं॑ हते॥ (५९)

ललामः स एव पद्मत्वारि॑शब्दा॥३॥

[१०]

इन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरो मरुतो यद्धं वो दिवो या वः शर्मा॑
भरेष्विन्द्रं॑ सुहव॑हवामहे॑होमुच॑ सुकृतं॑ दैव्यं॑ जनमा॑ अग्निं॑

मित्रं वरुणं सातये भगुं द्यावांपृथिवी मुरुतः स्वस्तयैः। मुमत्तु नः
परिज्ञा वसुरुहा मुमत्तु वातो अपां वृष्णवान्। शिशीतमिन्द्रापर्वता
युवन्नस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः। प्रिया वो नामं (६०)

हुवे तुराणाम्। आयत्तुपन्मरुतो वावशानाः। श्रियसे कं
भानुभिः समिमिक्षिरे ते रश्मिभेस्त ऋक्भिः सुखादयः। ते
वाशीमन्त इष्मिणो अर्भीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः।
अग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अव्याथ्सोमो रुद्रेभिरभिरक्षतु त्मनाः।
इन्द्रो मुरुद्धिरकृतुधा कृणोत्वादित्यैर्नो वरुणः सःशिशातु। सन्नो
देवो वसुभिरग्निः सः (६१)

सोमस्तनूर्भी रुद्रियाभिः। समिन्द्रो मुरुद्धिर्यज्ञियैः समादित्यैर्नो
वरुणो अजिज्ञिपत्। यथाऽऽदित्या वसुभिः सम्बूद्धुर्मुरुद्धी
रुद्राः समजानताभि। एवा त्रिणामन्नहृणीयमाना विश्वे देवाः
समनसो भवन्तु। कुत्राचिद्यस्य समृतौ रुण्वा नरो नृषद्देने।
अरहन्तश्चिद्यमिन्यते सञ्जनयन्ति जन्तवः। सं यदिषो वनामहे
सः हुव्या मानुषाणाम्। उत द्युम्नस्य शवस (६२)

ऋतस्य रश्मिमाददेव। यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्रमादित्यासो
भवता मृडयन्तः। आवोऽर्वार्ची सुमतिर्वृत्यादऽहोश्चिद्या
वरिवोवित्तराऽसंत्। शुचिरपः सूयवंसा अदब्यु उपक्षेति वृद्धवंया:
सुवीरः। नकुष्टं ग्रन्त्यन्तितो न दूराद्य आदित्यानां भवति प्रणीतौ।
धारयन्त आदित्यासो जगुथ्या देवा विश्वस्य भुवनस्य गोपाः।

दीर्घाधियो रक्षमाणा (६३)

असुर्यमृतावानश्चयमाना कृष्णानि। तिस्रो भूर्मीर्धारयुत्रीः रुत
द्यूत्रीणि ब्रता विदथे अन्तरेषाम्। कृतेनाऽऽदित्या महि वो महित्वं
तदर्यमन्वरुण मित्र चारु। त्यां नु क्षत्रियाः अव आदित्यान्
यांचिपामहे। सुमृडीकाः अभिष्ठये। न दक्षिणा विचिकिते न सव्या
न प्राचीनमादित्या नोत पश्चा। पाक्यांचिद्वस्वो धीर्यांचि- (६४)

द्युष्मानीतो अभयं ज्योतिरश्याम्। आदित्यानुमवस्तु नूतनेन
सक्षीमहि शर्मणा शन्तमेन। अनागास्त्वे अदितित्वे तुरास्त इमं
यज्ञं दधतु श्रोषमाणाः। इमं मे वरुण श्रुधी हवमुद्या च मृडय।
त्वामवस्युराचके। तत्वा यामि ब्रह्मणा वन्दमानुस्तदाऽशास्ते
यजमानो हुविर्भिः। अहेऽमानो वरुणेह बोद्धुरुशः सु मा नु आयुः
प्रमोषीः॥ (६५)

नामाग्निः सः शवस्त्रो रक्षमाणा धीर्यांचिदेकान्नपञ्चशत्रै॥६॥ [११]

वायुव्य प्रजापतिस्ता वरुण देवासुरा एवंसावादित्यो दशरथमिन्द्रो वलस्य बाहस्त्वं वंषद्वारोऽसौ
सौरीं वरुणमाश्विनमिन्द्रं वौ नर एकादश॥११॥

वायुव्यमाश्वेयो कृष्णात्रीवीमसावादित्यो वा अहोग्राणि वषद्वारः प्रजनयिता हुवे तुराणां पञ्चपटिः॥६५॥

वायुव्यं प्रमोषीः॥

हरिः ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः
समाप्तः॥२-१॥

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

प्रजापतिः प्रजा अंसृजत् ताः सृष्टा इन्द्राग्नी अपांगूहता॒ः
सोऽचायत्प्रजापतिरिन्द्राग्नी वै मैं प्रजा अपांघुक्षतामिति॑
स एुतमैन्द्राग्नमेकांदशकपालमपश्युत्तन्निरंवपुत्तावस्मै प्रजाः
प्रासांधयतामिन्द्राग्नी वा एुतस्य प्रजामपंगूहतो योऽलं प्रजायै
सन्ध्रजां न विन्दते ऐन्द्राग्नमेकांदशकपालं निर्वपेत्प्रजाकामं
इन्द्राग्नी (१)

एव स्वेनं भागुधेयेनोपं धावति तावेवास्मै प्रजां प्रसांधयतो
विन्दते॑ प्रजामैन्द्राग्नमेकांदशकपालं निर्वपेथ्स्पर्धमानः क्षेत्रे॑ वा
संजातेषु॑ वैन्द्राग्नी एव स्वेनं भागुधेयेनोपं धावति ताभ्यामुवेन्द्रियं
वीर्यं भ्रातृव्यस्य वृक्षे॑ वि पाप्मना॑ भ्रातृव्येण जयुतेऽपु॑ वा
एुतस्मांदिन्द्रियं वीर्यं क्रामति॑ यः संद्वाममुपप्रयात्यैन्द्राग्नमेकांदश-
कपालं निर्- (२)

वपेथसङ्गाममुपप्रयास्यन्निन्द्राग्नी एव स्वेनं भागुधेयेनोपं
धावति॑ तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं धत्तः सुहेन्द्रियेण वीर्येणोपप्रयाति॑
जयति॑ तः संद्वामं वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्थते॑ यः संद्वामं
जयत्यैन्द्राग्नमेकांदशकपालं निर्वपेथसङ्गामं जित्वेन्द्राग्नी एव स्वेनं

भागुधेयेनोपं धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं (३)

धत्तो नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृद्ध्यतेऽप्य वा एतस्मादिन्द्रियं वीर्यं क्रामति य एति जनतामैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वपेञ्जनतामेष्यन्निन्द्राग्री एव स्वेन भागुधेयेनोपं धावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं धत्तः सुहेन्द्रियेण वीर्येण जनतामेति पौष्णं चुरुमनुनिर्वपेत्पूषा वा इन्द्रियस्य वीर्यस्यानुप्रदाता पूषणमेव (४)

स्वेन भागुधेयेनोपं धावति स एवास्मादिन्द्रियं वीर्यमनु प्रयच्छति क्षेत्रपत्यं चरुं निर्वपेञ्जनतामागत्येयं वै क्षेत्रस्य पतिरस्यामेव प्रतितिष्ठत्यैन्द्राग्रमेकादशकपालमुपरिष्टान्निर्वपेदस्यामेव प्रतिष्ठायैन्द्रियं वीर्यमुपरिष्टादात्मन्यत्ते॥ (५)

प्रजाकांम इन्द्राग्री उपप्रयात्यैन्द्राग्रमेकादशकपालं निर्वीर्यं पूषणमेवैकात्रचत्वारिंशत्ता॥५॥—[१]

अग्रये पथिकृते पुरोडाशमुष्टाकपालं निर्वपेद्यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्त्रमावास्यां वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयेत्यथो वा एषोऽज्ञपथेनैति यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्त्रमावास्यां वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयेत्यग्निमेव पथिकृतुङ्ग स्वेन भागुधेयेनोपं धावति स एवैनमपर्थात्पन्थामपि नयत्यनुद्वान्दक्षिणा वही ह्येष समृद्धा अग्रये ब्रतपतये (६)

पुरोडाशमुष्टाकपालं निर्वपेद्य आहिताग्निः सन्त्रब्रत्यमिव

चरेद्ग्रिमेव ब्रतपतिः स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एवैनं
ब्रतमालम्भयति ब्रत्यो भवत्यग्नये रक्षोघ्ने पुरोडाशमृष्टाकंपालं
निर्वपेद्यः रक्षांसि सचेरन्नग्रिमेव रक्षोहणः स्वेनं भागधेयेनोपं
धावति स एवास्माद्रक्षाः स्यपंहन्ति निशिंतायां निर्वपे- (७)

निशिंतायाः हि रक्षांसि प्रेरते सम्प्रेर्णन्यैवैनानि हन्ति
परिश्रिते याजयेद्रक्षसामनवचाराय रक्षोघ्नी यज्यानुवाक्ये
भवतो रक्षसाः स्तृत्यो अग्नये रुद्रवते पुरोडाशमृष्टाकंपालं
निर्वपेदभिचरन्नेषा वा अस्य घोरा तनूर्यद्रुक्स्तस्मा एवैनमावृश्चति
ताजगार्तिमाच्छत्यग्नये सुरभिमते पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेद्यस्य
गावो वा पुरुषा - (८)

वा प्रमीयेन् यो वा बिभीयादेषा वा अस्य भेषज्या
तनूर्यथसुरभिमती तयैवास्मै भेषजं करोति सुरभिमते भवति
पूतीगन्यस्यापंहत्या अग्नये क्षामवते पुरोडाशमृष्टाकंपालं
निर्वपेथसङ्गामे सं यत्ते भागधेयेनैवैनः शमयित्वा परानभि
निर्दिशति यमवरेषां विद्यन्ति जीवति स यं परेषां प्र स मीयते
जयति त ऽसङ्गाम- (९)

मुभि वा एष एतानुच्यति येषां पूर्वापुरा अन्वशः प्रमीयन्ते
पुरुषाहुतिर्द्यस्य प्रियतमाऽग्नये क्षामवते पुरोडाशमृष्टाकंपालं

निर्वपेद्वाग्धेयैनैवैनं शमयति नैषां पुराऽयुषोऽपरः प्रमायते ऽभि
वा एष एतस्य गृहानुच्यति यस्य गृहान्दहत्यग्नये क्षामवते
पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेद्वाग्धेयैनैवैनं शमयति नास्यापरं
गृहान्दहति॥ (१०)

ब्रतपतये निशिंतायान्निवृपेत्पुरुषाः सङ्गामन्त्र चृत्वारि च॥५॥ [२]

अग्नये कामाय पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेद्यं कामो
नोपनमेदग्निमेव कामङ्गु स्वेनं भागधेयेनोप धावति स एवैनं
कामेन समर्थयत्युपैनं कामो नमत्यग्नये यविष्टाय पुरोडाशमृष्टा-
कंपालं निर्वपेथ्यर्थमानः क्षेत्रे वा सजातेषु वाऽग्निमेव यविष्टुङ्गु
स्वेनं भागधेयेनोप धावति तेनैवेन्द्रियं वीर्यं भ्रातृव्यस्य (११)

युवते वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयतेऽग्नये यविष्टाय
पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेदभिचर्यमाणोऽग्निमेव यविष्टुङ्गु
स्वेनं भागधेयेनोप धावति स एवास्माद्रक्षाऽसि यवयति
नैनंमभिचरन्थ्यत्पृणुतेऽग्नय आयुष्मते पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेद्यः
कामयैत सर्वमायुरियामित्यग्निमेवाऽयुष्मन्तुङ्गु स्वेनं भागधेयेनोप
धावति स एवास्मि- (१२)

न्नायुर्दधाति सर्वमायुरेत्यग्नये जातवेदसे पुरोडाशमृष्टाकंपालं
निर्वपेद्वृतिकामोऽग्निमेव जातवेदसुङ्गु स्वेनं भागधेयेनोप धावति
स एवैनं भूति गमयति भवत्येवाग्नये रुक्मते पुरोडाशमृष्टाकंपालं

निर्वपेद्गुक्कामोऽग्निमेव रुक्मिन्तुङ् स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स
एवास्मिन्त्रुचं दधाति रोचत एवाग्नये तेजस्वते पुरोडाशं- (१३)

मष्टाकंपालं निर्वपेत्तेजस्कामोऽग्निमेव तेजस्वन्तुङ् स्वेनं
भागधेयेनोपं धावति स एवास्मिन्तेजों दधाति तेजस्व्येव
भंवत्यग्नये साहुन्त्यायं पुरोडाशमष्टाकंपालं निर्वपेष्ठीक्षमाणो-
ऽग्निमेव साहुन्त्यङ् स्वेनं भागधेयेनोपं धावति तेनैव संहते यः
सीक्षते॥ (१४)

आत्रूव्यस्यास्मिन्तेजस्वते पुरोडाशमष्टात्रिंशत्ता॥ ४॥ [३]

अग्नयेऽन्नवते पुरोडाशमष्टाकंपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्न-
वान्त्यस्यामित्यग्निमेवान्नवन्तुङ् स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स
एवैनमन्नवन्तं करोत्यन्नवानेव भंवत्यग्नयेऽन्नादायं पुरोडाश-
मष्टाकंपालं निर्वपेद्यः कामयेतान्नादः स्यामित्यग्निमेवान्नादङ् स्वेनं
भागधेयेनोपं धावति स एवैनमन्नादं करोत्यन्नाद - (१५)

एव भंवत्यग्नयेऽन्नपतये पुरोडाशमष्टाकंपालं निर्वपेद्यः
कामयेतान्नपतिः स्यामित्यग्निमेवान्नपतिः उङ् स्वेनं भागधेयेनोपं
धावति स एवैनमन्नपतिं करोत्यन्नपतिरेव भंवत्यग्नये पवमानाय
पुरोडाशमष्टाकंपालं निर्वपेदग्नये पावकायाग्नये शुचये ज्योगामयावी
यदग्नये पवमानाय निर्वपति प्राणमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये (१६)

पावकाय वाचमेवास्मिन्तेन दधाति यदग्नये शुचये

आयुरेवास्मिन्नेन दधात्युत यदीतासुर्भवति जीवंत्यैवेतामेव
निर्वपेचक्षुष्कामो यदुग्रये पवमानाय निर्वपति प्राणमेवास्मिन्नेन
दधाति यदुग्रये पावकाय वाचमेवास्मिन्नेन दधाति यदुग्रये शुचये
चक्षुरेवास्मिन्नेन दधा- (१७)

त्युत यद्यन्धो भवति प्रैव पंश्यत्युग्रये पुत्रवते पुरोडाशमृष्टा-
कंपालं निर्वपेदिन्द्राय पुत्रिणे पुरोडाशमेकांदशकपालं प्रजाकामो-
ऽग्निरेवास्मै प्रजां प्रजनयति वृद्धामिन्द्रः प्रयच्छत्युग्रये रसवते-
जक्षीरे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत रसवान्ध्यामित्यग्निमेव रसवन्तुङ्गु-
स्वेनं भागधेयेनोपधावति स एवैनुः रसवन्तं करोति (१८)

रसवानेव भंवत्यजक्षीरे भंवत्याग्नेयी वा एषा यदजा साक्षादेव
रसमवरुन्धेऽग्रये वसुमते पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेद्यः कामयेत
वसुमान्ध्यामित्यग्निमेव वसुमन्तुङ्गु स्वेनं भागधेयेनोपधावति स
एवैनुं वसुमन्तं करोति वसुमानेव भंवत्युग्रये वाजुसृते पुरोडाश-
मृष्टाकंपालं निर्वपेथसङ्गामे सं यत्ते वाजं (१९)

वा एष सिंसीर्षति यः सङ्गामं जिर्णिषत्युग्निः खलु
वै देवानां वाजुसृदग्निमेव वाजुसृतुङ्गु स्वेनं भागधेयेनोपधावति
धावति धावति वाजुः हन्ति वृत्रं जयति तः सङ्गाममथौ
अग्निरिव न प्रतिधृष्टे भवत्यग्रयैऽग्निवते पुरोडाशमृष्टाकंपालं
निर्वपेद्यस्याग्रावग्निमभ्युद्धरेयुर्निर्दिष्टभागो वा एतयोरन्यो-

इन्दिर्दिष्टभागोऽन्यस्तौ सम्भवन्तौ यजमान- (२०)

मुभिसम्भवतः स ईश्वर आर्तिमार्तोर्यदग्नयेऽग्निवते निर्वपति
भागुधेयैनैवैनौ शमयति नार्तिमार्छति यजमानोऽग्नये ज्योतिष्मते
पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेद्यस्याग्निरुद्धूतोऽहुते अग्निहोत्र उद्घायेदपर
आदीप्यानुद्धृत्य इत्याहुस्तत्था न कार्यं यद्भागुधेयमुभि पूर्व
उद्धियते किमपरोऽभ्यु- (२१)

द्वियेतेति तान्येवावक्षाणानि सन्निधाय मन्थेदितः प्रथमं
जंजे अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः। स गायत्रिया त्रिष्टुभा
जगत्या देवेभ्यो हृव्यं वंहतु प्रजानन्ति छन्दोभिरेवैनुङ्ग स्वाद्योने
प्रजनयत्येष वाव सौऽग्निरित्याहुज्योतिस्त्वा अस्य परापतितमिति
यदग्नये ज्योतिष्मते निर्वपति यदेवास्य ज्योतिः परापतितं
तदेवावरुन्धे॥ (२२)

कुरोत्यन्नादो दंधाति यदग्नये शुचये चक्षुरेवास्मिन्नेन दधाति करोति वाजं यजमानमुद्वास्य
षट्॥ [४]

वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्वारुणं चरुं दधिक्राव्यणे
चरुमभिशस्यमानो यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो भवति संवध्सरो
वा अग्निवैश्वानरः संवध्सरेणैवैनुङ्ग स्वदयुत्यपं पापं वर्णं हते
वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति दधिक्राव्यणं पुनाति हिरण्यं
दक्षिणा पवित्रं वै हिरण्यं पुनात्यैवैनमाद्यमस्यान्नं भवत्येतामेव

निर्वपेत्प्रजाकामः संवथ्सुरो (२३)

वा एतस्याशान्तो योनि प्रजायै पशूनां निर्दहति यो-
ऽल प्रजायै सन्प्रजां न विन्दते यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो
भवति संवथ्सुरो वा अग्निवैश्वानरः संवथ्सुरमेव भागधेयेन
शमयति सोऽस्मै शान्तः स्वाद्योनैः प्रजां प्रजनयति वारुणेनैवैन
वरुणपाशान्मुञ्चति दधिक्राव्यणा पुनाति हिरण्यं दक्षिणा पवित्रं वै
हिरण्यं पुनात्यैवैन् (२४)

विन्दते प्रजां वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेत्पुत्रे
जाते यदृष्टाकपालो भवति गायत्रियैवैन ब्रह्मवर्चसेन
पुनाति यन्नवक्तपालस्त्रिवृतैवास्मिन्तेजो दधाति यद्वशकपालो
विराजैवास्मिन्नन्नाद्य दधाति यदेकादशकपालस्त्रिष्टभैवास्मिन्निन्द्रियं
दधाति यद्वादशकपालो जगत्यैवास्मिन्पशून्दधाति यस्मिंश्चात
एतामिष्ठि निर्वपति पूत - (२५)

एव तेजस्व्यन्नाद इन्द्रियावी पशुमान्वत्यव वा एष
सुवर्गाल्लोकाच्छिद्यते यो दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्या
वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयति सुवर्गायि हि लोकाय दर्श-
पूर्णमासाविज्येते वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदमावास्या वा
पौर्णमासीं वाऽतिपाद्यं संवथ्सुरो वा अग्निवैश्वानरः संवथ्सुरमेव

प्रीणात्यथो संवर्थसुरमेवास्मा उपर्दधाति सुवर्गस्य लोकस्य
समष्ट्या (२६)

अथो देवता एवान्वारभ्यं सुवर्गं लोकमेति वीरहा
वा एष देवानां योऽग्निमुद्भासयते न वा एतस्य ब्राह्मणा
ऋतायवः पुराऽन्नमक्षन्नाग्नेयमृष्टाकंपालं निर्वपेद्वैश्वानरं द्वादश-
कंपालमग्निमुद्भासयिष्यन् यदृष्टाकंपालो भवत्यृष्टाक्षरा गायत्री
गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मां आतिथ्यं करोत्यथो यथा जन-
यतेऽवसं करोति ताद्- (२७)

गेव तद्वादशकंपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवर्थसुरः
संवर्थसुरः खलु वा अग्नेर्योनि: स्वामेवैन् योनि गमयत्याद्यमुस्यान्न
भवति वैश्वानरं द्वादशकंपालं निर्वपेन्मारुतः सूसकंपालं ग्रामकाम
आहवनीये वैश्वानरमधिश्रयति गारहपत्ये मारुतं पापवस्यसस्य
विधृत्ये द्वादशकंपालो वैश्वानरो भवति द्वादश मासाः संवर्थसुरः
संवर्थसुरेणैवास्मै सजाताङ्ग्यावयति मारुतो भवति (२८)

मरुतो वै देवानां विशो देवविशेनैवास्मै मनुष्यविशमव-
रुन्धे सूसकंपालो भवति सूसगणा वै मरुतो गणश एवास्मै
सजातानवरुन्धेऽनूच्यमान् आसादयति विशमेवास्मा अनुवर्त्मनं
करोति॥ (२९)

आदित्यं चरुं निर्वपेष्ठस्त्राममुपप्रयास्यन्नियं वा अदितिरस्या-
मेव पूर्वे प्रतितिष्ठन्ति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदायतनं
गत्वा संवथ्सुरो वा अग्निवैश्वानरः संवथ्सुरः खलु वै
देवानांमायतनमेतस्माद्वा आयतनादेवा असुरानजयन् यद्वैश्वानरं
द्वादशकपालं निर्वपति देवानांमेवाऽयतने यतते जयति तत्
सञ्ज्ञाममेतस्मिन्वा एतौ मृजाते (३०)

यो विंद्विषाणयोरन्नमत्ति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेद्विद्विषा-
णयोरन्नं जग्ध्वा संवथ्सुरो वा अग्निवैश्वानरः संवथ्सुरस्वदितमेवात्ति
नास्मिन्मृजाते संवथ्सुराय वा एतौ सम्माते यौ सम्माते तयोर्यः
पूर्वोऽभिद्रुह्यति तं वरुणो गृह्णाति वैश्वानरं द्वादशकपालं
निर्वपेष्ठसममानयोः पूर्वोऽभिद्रुह्यं संवथ्सुरो वा अग्निवैश्वानरः
संवथ्सुरमेवाऽस्वा निर्वरुणं (३१)

परस्तादभिद्रुह्यति नैनं वरुणो गृह्णात्याव्यं वा एष प्रतिगृह्णाति
योऽविं प्रतिगृह्णाति वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदविं प्रतिगृह्यं
संवथ्सुरो वा अग्निवैश्वानरः संवथ्सुरस्वदितामेव प्रतिगृह्णाति नाव्यं
प्रतिगृह्णात्यात्मनो वा एष मात्रांमाप्नोति य उभयादत्प्रतिगृह्णात्यश्वं
वा पुरुषं वा वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपेदुभयादत् (३२)

प्रतिगृह्यं संवथ्सुरो वा अग्निवैश्वानरः संवथ्सुरस्वदितमेव

प्रतिगृह्णाति नाऽऽत्मनो मात्रांमाप्नोति वैश्वानुरं द्वादशकपालं
निर्वपेथसुनिमेष्यन्धसंवधसुरो वा अग्निवैश्वानुरो यदा खलु वै
संवधसरं जनतायां चरत्यथ स धनार्थो भवति यद्वैश्वानरं
द्वादशकपालं निर्वपति संवधसरसातामेव सुनिमभि प्रच्यवते
दानंकामा अस्मै प्रजा भवन्ति यो वै संवधसुरं (३३)

प्रयुज्य न विमुश्वत्यप्रतिष्ठानो वै स भवत्येतमेव वैश्वानुरं
पुनरागत्य निर्वपेद्यमेव प्रयुक्ते तं भागधेयेन विमुश्वति प्रतिष्ठित्यै
यया रञ्जोत्तमां गामाजेत्तां ब्रातृव्याय प्रहिणुयन्निरकृतिमेवास्मै
प्रहिणोति॥ (३४)

निर्वरुणं विपेदुभ्यादुद्यो वै संवधसुरः पद्मिःशच॥ ५॥ [६]

ऐन्द्रं चरुं निर्वपेत्पशुकाम ऐन्द्रा वै पशव इन्द्रमेव स्वेनं
भागधेयेनोप धावति स एवास्मै पशून्नयंच्छति पशुमानेव
भवति चरुर्भवति स्वादेवास्मै योनैः पशून्नजनयतीन्द्रायेन्द्रियावते
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेत्पशुकाम इन्द्रियं वै पशव
इन्द्रमेवेन्द्रियावन्तुङ्ग स्वेनं भागधेयेनोप धावति स - (३५)

एवास्मां इन्द्रियं पशून्नयंच्छति पशुमानेव भवतीन्द्राय घर्मवते
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्वृह्मवर्चसकामो ब्रह्मवर्चसं वै घर्म
इन्द्रमेव घर्मवन्तुङ्ग स्वेनं भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं
दधाति ब्रह्मवर्चस्येव भवतीन्द्रायार्कवते पुरोडाशमेकादशकपालं

निर्वपेदन्नं कामोऽर्को वै देवानामन्नमिन्द्रमेवार्कवन्तुः स्वेन भागुधेये-
(३६)

नोपधावति स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवतीन्द्राय
घर्मवते पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रायेन्द्रियावत इन्द्राय-
र्कवते भूतिं कामो यदिन्द्राय घर्मवते निर्वपति शिरं एवास्य
तेन करोति यदिन्द्रायेन्द्रियावत आत्मानमेवास्य तेन करोति
यदिन्द्रायर्कवते भूत एवान्नाद्ये प्रतिंतिष्ठति भवत्युवेन्द्राया- (३७)

ऽहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदः पाप्मनो गृहीतः
स्यात्पाप्मा वा अऽहु इन्द्रमेवा ॐुमुचुः स्वेन भागुधेयेनोप धावति
स एवैनं पाप्मनोऽऽहंसो मुश्वतीन्द्राय वैमृधायं पुरोडाशमेकादश-
कपालं निर्वपेदं मृधोऽभि प्रवेपैरत्राष्ट्रणि वाऽभिसमियुरिन्द्रमेव
वैमृधः स्वेन भागुधेयेनोप धावति स एवास्मान्मृधो (३८)

अपहन्तीन्द्राय त्रात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्वद्वद्वो
वा परियत्तो वेन्द्रमेव त्रातारुः स्वेन भागुधेयेनोप धावति
स एवैनं त्रायत इन्द्रायर्काश्मेधवते पुरोडाशमेकादश-
कपालं निर्वपेदं महायज्ञो नोपनमेद्देते वै महायज्ञस्यान्त्ये
तन् यदर्काश्मेधाविन्द्रमेवार्काश्मेधवन्तुः स्वेन भागुधेयेनोप
धावति स एवास्मा अन्ततो महायज्ञं च्यावयत्युपैनं महायज्ञो
नमतिः॥ (३९)

इन्द्रियावंतुः स्वेन भागधेयेनोप धावति सौऽर्कवंतुः स्वेन भागधेयेनेन्द्रायास्मान्मृष्टैऽस्मै सुम

चं॥५॥

[७]

इन्द्रायान्वृजवे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्वामंकाम
इन्द्रमेवान्वृजुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै
सजाताननुकान्करोति ग्राम्येव भवतीन्द्राण्यै चरुं निर्वपेद्वस्य
सेनाऽसँशितेव स्यादिन्द्राणी वै सेनायै देवतेन्द्राणीमेव स्वेन
भागधेयेनोप धावति सैवास्य सेनां सङ्शर्यति बल्बंजानपी- (४०)

ज्ञो सन्नहेद्वैर्यत्राधिष्कन्ना न्यमेहृततो बल्बंजा उदत्तिष्ठन्वावा-
मेवैन न्यायमपिनीय गा वैदयतीन्द्राय मन्युमते मनस्वते
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेथसङ्गामे सं यत्त इन्द्रियेण वै
मन्युना मनसा सङ्गामं जयतीन्द्रमेव मन्युमन्तं मनस्वन्तुः स्वेन
भागधेयेनोप धावति स एवास्मिन्निन्द्रियं मन्युं मनो दधाति जयति
तः (४१)

सङ्गाममेतामेव निर्वपेद्वो हृतमनाः स्वयं पाप इव
स्यादेतानि हि वा एतस्मादपक्रान्तान्यथैष हृतमनाः स्वयं पाप
इन्द्रमेव मन्युमन्तं मनस्वन्तुः स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवास्मिन्निन्द्रियं मन्युं मनो दधाति न हृतमनाः स्वयं पापो
भवतीन्द्राय दात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्वः कामयेत्
दानकामा मे प्रजाः स्यु- (४२)

रितीन्द्रमेव दातारङ्गु स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै
दानंकामाः प्रजाः करोति दानंकामा अस्मै प्रजा भवन्तीन्द्राय प्रदात्रे
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सत्र प्रदीयेतेन्द्रमेव
प्रदातारङ्गु स्वेनं भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै प्रदापयतीन्द्राय
सुत्राम्णे पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदपरुद्धो वा- (४३)

अपरुद्धमांनो वेन्द्रमेव सुत्रामाणङ्गु स्वेनं भागधेयेनोपं धावति
स एवैनं त्रायतेऽनपरुद्धो भवतीन्द्रो वै सदृढं देवताभिरासीथस न
व्यावृतमगच्छुथ्स प्रजापतिमुपाधावत्समा एतमैन्द्रमेकादशकपालं
निरंवपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रियमदधाच्छक्तरी याज्यानुवाक्ये अकरोद्भज्ञो
वै शक्तरी स एनं वज्रो भूत्या ऐन्ध् (४४)

सोऽभवथ्सोऽबिभेद्धृतः प्रमा धक्ष्यतीति स प्रजापतिं
पुनरुपाधावथ्स प्रजापतिः शक्तर्या अधि रेवतीं निरंमिमीत
शान्त्या अप्रदाहाय योऽलङ्घ श्रियै सन्धसदृख्समानैः स्यात्समा
एतमैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति
स एवास्मिन्निन्द्रियं दधाति रेवतीं पुरोनुवाक्या भवति शान्त्या
अप्रदाहाय शक्तरी याज्या वज्रो वै शक्तरी स एनं वज्रो भूत्या
इन्धे भवत्येव॥ (४५)

अपि तद्द स्युवैन्ध भवति चतुर्दश च॥६॥

[८]

आग्रावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेदभिचरन्थसरस्वत्याज्य-

भागा स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यदांग्रावैष्णव एकांदशकपालो
 भवत्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवतांभिश्चैवैनं यज्ञेन
 चाभिचरति सरस्वत्याज्यभागा भवति वाग्वै सरस्वती
 वाचैवैनंमभिचरति बारहस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानां
 बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनंमभिचरति (४६)

प्रति वै परस्तांदभिचरन्तमभिचरन्ति द्वेद्वै पुरोनुवाक्ये
 कुर्यादतिप्रयुक्तया एतयैव यजेताभिचर्यमाणो देवतांभिरेव देवताः
 प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मणा ब्रह्म स देवतांश्चैव
 यज्ञं च मञ्च्युतो व्यवसर्पति तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति
 नैनंमभिचरन्त्यतृणुत आग्रावैष्णवमेकांदशकपालं निर्वपेद्यं यज्ञो
 नो- (४७)

पनमेदग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञोऽग्निं चैव विष्णुं च स्वेन
 भागधेयेनोप धावति तावेवास्मै यज्ञं प्रयच्छत् उपैनं यज्ञो
 नंमत्याग्रावैष्णवं घृते चरुं निर्वपेचक्षुष्कामोऽग्नेवै चक्षुषा मनुष्या
 वि पश्यन्ति यज्ञस्य देवा अग्निं चैव विष्णुं च स्वेन भागधेयेनोप
 धावति तावेवा- (४८)

स्मिश्चक्षुर्धत्तश्चक्षुष्मानेव भवति धेन्वै वा एतद्रेतो
 यदाज्यमनुद्गुहस्तण्डुला मिथुनादेवास्मै चक्षुः प्रजनयति
 घृते भवति तेजो वै घृतं तेजश्चक्षुस्तेजस्सैवास्मै तेजश्चक्षुरवरुन्ध

इन्द्रियं वै वीर्यं वृक्षे भ्रातृव्यो यजमानोऽयं जमानस्याद्वुरकल्पां
प्रति निर्वपेद्वातृव्ये यजमाने नास्येन्द्रियं (४९)

वीर्यं वृक्षे पुरा वाचः प्रवदितोर्निर्वपेद्यावत्येव वाक्तामप्रोदितां
भ्रातृव्यस्य वृक्षे तामस्य वाचं प्रवदन्तीमन्या वाचोऽनु
प्रवदन्ति ता इन्द्रियं वीर्यं यजमाने दधत्याग्रावैष्णव-
मष्टाकपालं निर्वपेत्प्रातः सवनस्याकाले सरस्वत्याज्यभागा
स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यदष्टाकपालो भवत्युष्टाक्षरा गायुत्री गायुत्रं
प्रातः सवनं प्रातः सवनमेव तेनाऽप्नो- (५०)

त्याग्रावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपेन्माद्यन्दिनस्य सवनस्या-
काले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यदेकादशकपालो
भवत्येकादशाक्षरा त्रिष्टैष्टुभु माद्यन्दिनः सवनं माद्यन्दिनमेव
सवनं तेनाऽप्नोत्याग्रावैष्णवं द्वादशकपालं निर्वपेत्रृतीयसवनस्या-
काले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वारहस्पत्यश्चरुर्यद्वादशकपालो
भवति द्वादशाक्षरा जगती जागतं तृतीयसवनं तृतीयसवनमेव
तेनाऽप्नोति देवताभिरेव देवताः (५१)

प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञं वाच वाचं ब्रह्मणं ब्रह्म कपालैरेव
छन्दांस्याप्रोति पुरोडाशैः सवनानि मैत्रावरुणमेककपालं
निर्वपेद्वशायै काले यैवासौ भ्रातृव्यस्य वशाऽनुबन्ध्या सो
एवैषेतस्यैककपालो भवति नहि कपालैः पशुमरहत्यासुम्॥ (५२)

ब्रह्मणैवैनंभिचरति यज्ञो न तावेवास्यैन्द्रियमाप्नोति देवताः सप्तत्रिंशत्ता ॥७॥ [१]

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छुन्तस्मा
एत ऽ सौमारौद्रं च चुरुं निर्वपुन्तेनैवास्मिन्नुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः
स्यात्तस्मा एत ऽ सौमारौद्रं च चुरुं निर्वपेथ्सोमि चैव रुद्रं च स्वेन
भागुधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्ब्रह्मवर्चसन्ध्यत्तो ब्रह्मवर्चस्येव
भवति तिष्यापूर्णमासे निर्वपेद्रुद्रो- (५३)

वै तिष्यः सोमः पूर्णमासः साक्षादेव ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे
परिश्रिते याजयति ब्रह्मवर्चसस्य परिंगृहीत्यै श्वेतायै श्वेतवंथसायै
दुग्धं मथितमाज्यं भवत्याज्यं प्रोक्षणमाज्येन मार्जयन्ते यावदेव
ब्रह्मवर्चसं तथसर्वं करोत्यति ब्रह्मवर्चसं क्रियत् इत्याहुरीश्वरो
दुश्शर्मा भवितोरिति मानुवी क्रचौ धायये कुर्याद्यद्वै किं च
मनुरवदत्तद्वेष्टजं (५४)

भैषजमेवास्मै करोति यदि बिभीयादुश्शर्मा भविष्यामीति
सोमापौष्णं च चुरुं निर्वपेथ्सौम्यो वै देवतया पुरुषः पौष्णाः पशवः
स्वयैवास्मै देवतया पशुभिस्त्वचं करोति न दुश्शर्मा भवति
सोमारौद्रं च चुरुं निर्वपेत्प्रजाकामः सोमो वै रेतोधा अग्निः प्रजाना
प्रजनयिता सोमं एवास्मै रेतो दधात्युग्निः प्रजां प्रजनयति
विन्दते (५५)

प्रजा॑ सौमारौद्रं चरुं निर्वपेदभिचरन्थसौम्यो वै देवताया॒ पुरुष
एष रुद्रो यदुग्निः स्वाया॑ एवैनं देवतायै निष्क्रीयं रुद्रायापि दधाति
ताजगार्तिमार्च्छति सोमारौद्रं चरुं निर्वपेष्योगामयावी सोमं वा
एतस्य रसो गच्छत्युग्नि॑ शरीरं यस्य ज्योगामयति॑ सोमादेवास्य
रसं निष्क्रीणात्युग्नेः शरीरमुत यदी- (५६)

तासुर्भवति॑ जीवत्युव सौमारुद्रयोर्वा पुतं ग्रस्ति॑ होता॒
निष्खिवदति॑ स ईश्वर आर्तिमार्तोरनुद्वान् होत्रा॒ देयो॒ वहिर्वा॒
अनुद्वान् वहिरुहोता॒ वहिनैव वहिमात्मानं॑ स्पृणोति॑ सोमारौद्रं
चरुं निर्वपेद्यः कामयेत् स्वै॒ऽस्मा आयतने॑ भ्रातृव्यं जनयेयुमिति॑
वेदिं परिगृह्यार्द्धमुद्धन्यादर्द्धं नार्द्धं बरुहिषः॑ स्तृणीयादर्द्धं
नार्द्धमिद्धस्याभ्यादुद्ध्यादर्द्धं न स्व एवास्मा॑ आयतने॑ भ्रातृव्यं
जनयति॥ (५७)

रुद्रो भेषुजं विन्दते॑ यदिं स्तृणीयादर्द्धं द्वादश च॥५॥ [१०]

ऐन्द्रमेकांदशकपालं निर्वपेन्मारुतं॑ सुसकंपालं॑ ग्रामकाम॑
इन्द्रं॑ चैव मुरुतश्च॑ स्वेनं॑ भागधेयेनोप॑ धावति॑ त एवास्मै॑
सजातान्प्रयच्छन्ति॑ ग्राम्येव भवत्याहवनीयं॑ ऐन्द्रमधिश्रयति॑
गारह॑पत्ये मारुतं पापवस्यस्य विधृत्यै॑ सुसकंपालो मारुतो॑
भवति॑ सुसगणा॑ वै मुरुतो॑ गणश एवास्मै॑ सजातानवरुन्येऽनृच्यमान॑
आसादयति॑ विशेषेवा- (५८)

स्मा अनुवर्त्मानं करोत्येतामेव निर्वपेदः कामयैत क्षत्राय च
विशे च समदं दद्यामि त्यन्द्रस्यावद्यन्बूयादिन्द्रायानु ब्रूहीत्याश्राव्य
ब्रूयान्मरुतो यजेति मारुतस्यावद्यन्बूयान्मरुद्योऽनुब्रूहीत्याश्राव्य
ब्रूयादिन्द्रं यजेति स्व एवैभ्यो भागधेये सुमदं दधाति
वितृः हाणास्ति४न्त्येतामेव (५९)

निर्वपेदः कामयैत कल्पेरन्निति यथादेवतमवदाय यथादेवतं
यजेद्वागधेयेनैवैनान् यथायुथं कल्पयति कल्पन्त एवैन्द्रमेकादश-
कपालं निर्वपेद्वैश्वदेवं द्वादशकपालं ग्रामकाम इन्द्रं चैव विश्वाः श्व
देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्प्रयच्छन्ति
ग्राम्येव भवत्येन्द्रस्यावदाय वैश्वदेवस्यावद्येदथेन्द्रः स्यो- (६०)

परिष्ठादिन्द्रियैवास्मां उभयतः सजातान्परिंगृह्णात्युपाधाय्य-
पूर्वयं वासो दक्षिणा सजातानामुपहित्यै पृश्नियै दुर्घे प्रैयेङ्गवं
चरु निर्वपेन्मरुद्यो ग्रामकामः पृश्नियै वै पर्यसो मरुतो जाताः
पृश्नियै प्रियङ्गवो मारुताः खलु वै देवताया सजाता मरुतं एव
स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव
भवति प्रियवर्ती याज्यानुवाक्ये (६१)

भवतः प्रियमेवैन भवति द्विपदा पुरोनुवाक्या
भवति द्विपदं एवावरुन्धे चतुष्पदा याज्या चतुष्पद एव पशूनव-
रुन्धे देवासुराः सं यत्ता आसन्ते देवा मिथो विप्रिया आसन्ते

इऽन्योन्यस्मै ज्येष्ठायातिष्ठमानाश्चतुर्धा व्यंक्रामन्नग्निर्वसुभिः सोमो
रुद्रैरिन्द्रौ मरुद्भूर्वरुण आदित्यैः स इन्द्रः प्रजापतिमुपाधावृत्तमे-
(६२)

तया संज्ञान्याऽयाजयदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकंपालं
निर्वपथ्सोमाय रुद्रवते चरुमिन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादश-
कपालं वरुणायाऽऽदित्यवते चरुं ततो वा इन्द्रं देवा ज्येष्ठायाभि
समंजानत् यः संमानैर्मिथो विप्रियः स्यात्तमेतया संज्ञान्या
याजयेदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकंपालं निर्वपेथ्सोमाय रुद्रवते
चरुमिन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं वरुणायाऽऽदित्यवते
चरुमिन्द्रमेवैनं भूतं ज्येष्ठाय समाना अभिसञ्चानते वसिष्ठः
समानानां भवति॥ (६३)

विशेषेव तिष्ठन्त्येतामेवाथैन्द्रस्य याज्यानुवाक्ये तं वरुणाय चतुर्दश च॥६॥ [११]

हिरण्यगर्भ आपो हु यत्प्रजापते। स वैद पुत्रः पितरः
स मातरः स सूनुर्भुवथ्स भुवत्पुनर्मघः। स द्यामौर्णोदन्तरिक्षः
स सुवः स विश्वा भुवो अभवथ्स आऽभवत्। उदुत्यं चित्रम्।
सप्रलवन्नर्वीयसाऽग्ने द्युम्नेन सं यतां। बृहत्ततन्थ भानुनां। निकाव्या
वेधसः शश्वतस्करुहस्ते दधानो - (६४)

नर्या पुरुणिं। अग्निर्भुवद्रयिपर्ती रथीणाः सुत्रा चक्राणो
अमृतानि विश्वां। हिरण्यपाणिमृतये सवितारमुपं हृये। स चेत्ता-

देवतां पदम्। वामम् द्य संवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वाममस्मभ्यः
सावीः। वामस्य हि क्षयस्य देव भूरेत्या धिया वामभाजः स्याम।
बडित्था पर्वतानां खिद्रं बिभर्षि पृथिवि। प्र या भूमि प्रवत्वति
मुहा जिनोषि (६५)

महिनि। स्तोमांसस्त्वा विचारिणि प्रतिष्ठेभन्त्यकुर्भिः। प्र या
वाजं न हेषन्तं पेरुमस्यस्यर्जुनि। क्रद्दूदरेण सख्यां सचेय यो
मा न रिष्येद्वर्यश्च पीतः। अयं यः सोमो न्यधांय्यस्मे तस्मा इन्द्रं
प्रतिरमेम्यच्छु। आपान्तमन्युस्तुपलंप्रभर्म धुनिः शिर्मीवाञ्छरुमा॒
ऋजीषी। सोमो विश्वान्यतसा वनानि नार्वागिन्द्रं प्रतिमानानि देभुः।
प्र (६६)

सुवानः सोमं क्रतुयुक्षिकेतेन्द्राय ब्रह्मं जुमदग्निरचन्न। वृषा
यन्तासि शवंसस्तुरस्यान्तर्यच्छ गृणते धर्त्रं दृहं। सुबाधस्ते मदं
च शुष्मयं च ब्रह्मं नरो ब्रह्मकृतः सपर्यन्न। अर्को वा यत्तुरते
सोमचक्षास्तत्रेदिन्द्रो दधते पृथमु तुर्याम्। वषद्वे विष्णवास आ
कृणोमि तन्मे जुषस्व शिपिविष्ट हृव्यम्। (६७)

वर्धन्तु त्वा सुषुतयो गिरो मे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः।
प्र तत्ते अद्य शिपिविष्ट नामार्यः शस्त्रामि वयुनानि विद्वान्। तं त्वा
गृणामि तवसुमतवीयान्क्षयन्तमस्य रजसः पराके। किमित्ते विष्णो
परिचक्ष्य भूत्प्रयद्वक्षे शिपिविष्टो अस्मि। मा वर्णे अस्मदपगृह

एतद्यदन्यरूपः समिथे बभूथं। (६८)

अग्ने दा दाशुषे रयिं वीरवन्तं परीणसम्। शिशीहि नः सूनुमतः।
दा नो अग्ने शतिनो दा: संहस्रिणो दुरो न वाजङ्गु श्रुत्या अपावृधि।
प्राची द्यावापृथिवी ब्रह्मणा कृधि सुवर्णं शुक्रमुषसो विदिद्युतुः।
अग्निर्दा द्रविणं वीरपेशा अग्निरक्षिणिं यः सुहस्रां सुनोति। अग्निर्दिवि
हव्यमाततानाग्नेर्धमानि विभृता पुरुत्रा। मा (६९)

नो मर्द्दीरा तू भरा घृतं न पूतं तनूररेपाः शुचि हिरण्यम्।
तत्ते रुक्मो न रोचत स्वधावः। उभे सुशन्द्र सुर्पिषो दर्वी श्रीणीष
आसनि। उतो न उत्पूर्या उक्थेषु शवसस्पत इषङ्गं स्तोतृभ्य आ
भरा वायो शतः हरीणां युवस्वं पोष्याणाम्। उत वा ते सहस्रिणो
रथु आ यातु पाजसा। प्र याभिर्- (७०)

यासि दाश्वा सुमच्छा नियुद्धिर्वायविष्टये दुरोणे। नि नो रयि
सुभोजसं युवेह नि वीरवद्व्यमश्वियं च राधः। रेवतीर्नः सधुमाद्
इन्द्रे सन्तु तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदेम। रेवा इद्रेवतः स्तोता
स्यात्त्वावतो मुघोनः। प्रेदु हरिवः श्रुतस्य॥ (७१)

जिनोषि देभुः प्र हव्यं बभूथ मा याभिश्वत्वारिःशब्दः॥ ८॥ [१२]

प्रजापतिस्ता: सृष्टा अग्नये पथिकृतेऽग्न्ये कामायाग्न्येऽन्नवते वैश्वानरमादित्यं चुरुमैन्द्रं चुरुमिन्द्रायान्वृजव
आग्नावैष्णवमुसौ सोमारौद्रमैन्द्रमेकादशकपालः हिरण्यगुर्भौ द्वादशः॥ १२॥

प्रजापतिरुग्ये कामायाभि सम्भवते यो विद्विषाणयोरिष्ये सत्रहेदाभ्रावैष्णवमुपरिष्ठुद्यासि

दा॒श्वा॑ सु॒मेकं॑ सप्ततिः॥७१॥

प्र॒जाप॑ति॒ः प्रे॒दु॑ हरि॒वः श्रु॒तस्यां॥

हरि॑ः ॐ॑॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः
समाप्तः॥२-२॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

आदित्येभ्यो भुवंद्वन्द्वश्चरुं निर्वपेद्वृतिकाम आदित्या वा एतं भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलं भूत्यै सन्मूतिं न प्राप्नोत्यादित्यानेव भुवंद्वतः स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनुं भूतिं गमयन्ति भवत्येवाऽऽदित्येभ्यो धारयद्वन्द्वश्चरुं निर्वपेदपरुद्धो वाऽपरुद्धमानो वाऽऽदित्या वा अपरोद्धारं आदित्या अवगमयितारं आदित्यानेव धारयद्वतः (१)

स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैन विशि दाग्रत्यनपरुद्ध्यो भवत्यदितेऽनु मन्यस्वेत्यपरुद्धमानोऽस्य पृदमा ददीतेयं वा अदितिरियमेवास्मै राज्यमनु मन्यते सुत्याशीरित्याह सुत्यामेवाऽऽशिषं कुरुत इह मन इत्याह प्रजा एवास्मै समनसः करोत्युप प्रेतं मरुत - (२)

सुदानव एना विशपतिनाभ्यंमु॑ राजानुमित्याह मारुती वै विङ्गेष्ठो विशपतिर्विशैवैन राष्ट्रेण समर्धयति यः पुरस्ताद्वाम्यवादी स्यात्स्यं गृहाद्वीहीना हरेच्छुक्लांश्चं कृष्णांश्चं वि चिनुयाद्ये शुक्लाः स्युस्तमादित्यं चरुं निर्वपेदादित्या वै देवतया विद्विशमेवावं गच्छु- (३)

त्यवंगतास्य विडनवगत राष्ट्रमित्याहुर्ये कृष्णाः स्युस्तं वारुणं चरुं निर्वपेद्वारुणं वै राष्ट्रमुभे एव विशं च राष्ट्रं चावं गच्छति यदि

नावुगच्छेदिममुहमादित्येभ्यो भागं निर्वपाम्यामुष्मादुमुष्यै विशो-
जवंगन्तोरिति निर्वपेदादित्या एवैनं भागुधेयं प्रेपसन्तो विशुमवं (४)

गमयन्ति यदि नावगच्छेदाश्वत्थान्मयूखान्सस मध्यमेषायामुपं
हन्यादिदमुहमादित्यान्ब्राम्यामुष्मादुमुष्यै विशोजवंगन्तोरित्या-
दित्या एवैनं बद्धवीरा विशुमवं गमयन्ति यदि नावुगच्छेदेतमेवा-
ऽऽदित्यं चरुं निर्वपेदिष्मेऽपि मयूखान्सं नह्येदनपरुद्यमेवावं
गच्छत्याश्वत्था भवन्ति मरुतां वा एतदोजो यदश्वत्थ ओजस्सैव
विशुमवं गच्छति सुस भेवन्ति सुसगणा वै मरुतो गणश एव
विशुमवं गच्छति॥ (५)

धारयद्वतो मरुतो गच्छति विशुमवैतदुष्टादंश च॥५॥ [१]

देवा वै मृत्योरबिभयुस्ते प्रजापतिमुपाधावन्तेभ्यं एतां
प्राजापत्याऽ शृतकृष्णलां निरवपत्तयैवैष्वमृतमदधाद्यो
मृत्योर्बिभीयात्तस्मा एतां प्राजापत्याऽ शृतकृष्णलां निर्वपेत्प्रजा-
पतिमेव स्वेनं भागुधेयेनोपं धावति स एवास्मिन्नायुर्दधाति
सर्वमायुरेति शृतकृष्णला भवति शृतायुः पुरुषः शृतेन्द्रिय-
आयुष्येवेन्द्रिये (६)

प्रति तिष्ठति घृते भवत्यायुर्वै घृतममृताऽ हिरण्यमायुश्चैवा-
स्मा अमृतं च सुमीचौ दधाति चत्वारिंचत्वारि कृष्णलान्यवं
द्यति चतुरवत्तस्याऽस्यां एकधा ब्रह्मण् उपं हरत्येकधैव

यजंमानु आयुर्दधात्यसावांदित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः
प्रायश्चित्तिमैच्छुन्तस्मा एतः सौर्य चरुं निरवपन्तेनैवास्मि- (७)

त्रुचंमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतः सौर्य
चरुं निर्वपेदमुमेवाऽदित्यः स्वेन भागुधेयेनोप धावति स
एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दंधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भंवत्युभ्यतौ रुक्मो भंवत
उभ्यते एवास्मिन्त्रुचं दधाति प्रयाजेप्रयाजे कृष्णलं जुहोति दिग्भ्य
एवास्मै ब्रह्मवर्चसमवे रुन्थ आग्नेयमुष्टाकपालं निर्वपेष्ट्वावित्रं
द्वादशकपालं भूम्यै (८)

चरुं यः कामयैत हिरण्यं विन्देय हिरण्यं मोप
नमेदिति यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै हिरण्यं यस्यैव हिरण्यं
तेनैवैनंद्विन्दते सावित्रो भंवति सवितृप्रसूत एवैनंद्विन्दते भूम्यै
चरुर्भवत्यस्यामेवैनंद्विन्दत उपैनुः हिरण्यं नमति वि वा एष
इन्द्रियेण वीर्येणर्थ्यते यो हिरण्यं विन्दते एता- (९)

मेव निर्वपेद्विरण्यं वित्त्वा नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृद्ध्यत एतामेव
निर्वपेद्यस्य हिरण्यं नश्येद्यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै हिरण्यं यस्यैव
हिरण्यं तेनैवैनंद्विन्दति सावित्रो भंवति सवितृप्रसूत एवैनंद्विन्दति
भूम्यै चरुर्भवत्यस्यां वा एतन्नश्यति यन्नश्यत्यस्यामेवैनंद्विन्दतीन्द्र-
(१०)

स्त्वष्टुः सोममभीषहापिबृथ्म विष्वद्व्याच्छुथ्म इन्द्रियेण

सोमपीथेन व्याध्यत् स यदूर्ध्वमुदवं मीत्ते श्यामाका॑ अभवन्थ्स
प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा॑ ए॒त ९ सौमेन्द्रङ् श्यामाकं चरुं
निरंवपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रिय ९ सोमपीथमंदधाद्वि वा एष इन्द्रियेण
सोमपीथेनं धर्यते यः सोमं वर्मिति यः सोमवामी स्यात्तस्मा॑- (११)

ए॒त ९ सौमेन्द्रङ् श्यामाकं चरुं निर्वपेष्मोम् चैवेन्द्रं च स्वेनं
भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्निन्द्रिय ९ सोमपीथं धत्तो नेन्द्रियेण
सोमपीथेन व्यृध्यते यथ्सौम्यो भवति सोमपीथमेवावं रुन्धे यदैन्द्रो
भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ इन्द्रियमेव सोमपीथमवं रुन्धे श्यामाको
भंवत्येष वाव स सोमः: (१२)

साक्षादेव सोमपीथमवं रुन्धेऽग्नये दात्रे पुरोडाशमुष्टाकपालं
निर्वपेदिन्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालं पशुकामोऽग्निरेवास्मै
पशून्म्रजनयति वृद्धानिन्द्रः प्र यच्छति दधि मधुं घृतमापो धाना
भंवन्त्येतद्वै पशुना॑ ९ रूप ९ रूपेणैव पशूनवं रुन्धे पञ्चगृहीतं भंवति
पाङ्गो हि पशवो बहुरूपं भंवति बहुरूपा हि पशवः: (१३)

समृद्धौ प्राजापत्यं भंवति प्राजापत्या वै पशवः प्रजा-
पतिरेवास्मै पशून्म्रजनयत्यात्मा वै पुरुषस्य मधुं यन्मध्वग्नौ
जुहोत्यात्मानमेव तद्यजमानोऽग्नौ प्र दधाति पङ्गौ याज्यानुवाक्यै
भवतुः पाङ्गः पुरुषः पाङ्गः पशवं आत्मानमेव मृत्योर्निष्क्रीयं
पशूनवं रुन्धे॥ (१४)

देवा वै सुत्रमासृतद्विपरिमितं यशस्कामास्तेषां सोमः
राजानं यश आच्छुथ्स गिरिमुदैत्तमग्निरनूदैत्तावग्नीषोमौ समभवतां
ताविन्द्रो यज्ञविभ्रष्टोऽनु परैत्तावेव्रवीद्याजयत् मेति तस्मा
एतामिष्टि निरवपतामग्नेयमष्टाकंपालमैन्द्रमेकादशकपालः सौम्यं
चरुं तयैवास्मिन्तेज - (१५)

इन्द्रियं ब्रह्मवर्चसमधत्तां यो यज्ञविभ्रष्टः स्यात्तस्मा एतामिष्टि
निर्वपेदाग्नेयमष्टाकंपालमैन्द्रमेकादशकपालः सौम्यं चरुं यदाग्नेयो
भवति तेजं एवास्मिन्तेन धाति यदैन्द्रो भवतीन्द्रियमेवास्मिन्तेन
दधाति यथ्सौम्यो ब्रह्मवर्चसं तेनाऽऽग्नेयस्य च सौम्यस्य चैन्द्रे
समाश्लेषयेत्तेजश्वेवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं च समीर्ची (१६)

दधात्यग्नीषोमीयमेकादशकपालं निर्वपेद्यं कामो नोपनमेदा-
ग्नेयो वै ब्राह्मणः स सोमं पिबति स्वामेव देवताऽँ स्वेन भागधेयेनोप-
धावति सैवैनं कामेन समर्धयत्युपैनं कामो नमत्यग्नीषोमीयमष्टा-
कंपालं निर्वपेद्वह्मवर्चसकामोऽग्नीषोमावेव स्वेन भागधेयेनोप-
धावति तावेवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं धत्तो ब्रह्मवर्चस्येव (१७)

भवति यदष्टाकंपालस्तेनाऽऽग्नेयो यच्छ्वामाकस्तेन सौम्यः
समृद्धै सोमाय वाजिनैश्यामाकं चरुं निर्वपेद्यः क्लैब्याद्विभीयाद्रेतो
हि वा एतस्माद्वाजिनमपक्रामत्यथैष क्लैब्याद्विभाय सोममेव
वाजिनँ स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्त्रेतो
वाजिनं दधाति न क्लीबो भवति ब्राह्मणस्पृत्यमेकादशकपालं

निर्वपेद्वामंकामे - (१८)

ब्रह्मणस्पतिंमेव स्वेनं भागधेयेनोप धावति स एवास्मै
सजातान्य यच्छ्रुति ग्राम्येव भवति गणवंती याज्यानुवाक्ये भवतः
सजातैरेवैनं गणवंतं करोत्येतामेव निर्वपेद्यः कामयेत् ब्रह्मन्विशं
वि नांशयेयुमिति मारुती याज्यानुवाक्ये कुर्याद्ब्रह्मन्वेव विशं वि
नांशयति॥ (१९)

तेजः सुमीचा॒ ब्रह्मवर्चस्यैव ग्राम्कामुच्चिचत्वारि॑ शब्दः॥५॥ [३]

अर्यम्णे चरुं निर्वपेथसुवर्गकामोऽसौ वा आदित्योऽर्यमा-
र्यमण्मेव स्वेनं भागधेयेनोप धावति स एवैनं सुवर्ग-
लोकं गंमयत्यर्यम्णे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत् दानंकामा मे
प्रजाः स्युरित्यसौ वा आदित्योऽर्यमा यः खलु वै ददाति
सोऽर्यमाऽर्यमण्मेव स्वेनं भागधेयेनोप धावति स एवा- (२०)

स्मै दानंकामाः प्रजाः करोति दानंकामा अस्मै प्रजा-
भवन्त्यर्यम्णे चरुं निर्वपेद्यः कामयेत् स्वस्ति जनतामियामित्यसौ
वा आदित्योऽर्यमाऽर्यमण्मेव स्वेनं भागधेयेनोप धावति स एवैनं
तद्भवति यत्र जिग्मिषतीन्द्रो वै देवानामानुजावर आसीथस
प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमेन्द्रमानुषूकमेकादशकपालं नि- (२१)

रवपत्तेनैवैनमग्रं देवतानां पर्यणयद्ब्रह्मवंती अग्रवती
याज्यानुवाक्ये अकरोद्बृद्धादेवैनमग्रं पर्यणयद्यो राजन्यं आनुजावरः

स्यात्स्मा एतमैन्द्रमानुषूकमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेनं
भागधेयेनोप धावति स एवैनुमग्रं समानानां परिं णयति बुध्रवंती
अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवतो बुध्रादेवैनुमग्रं- (२२)

परिं णयत्यानुषूको भवत्येषा ह्यैतस्य देवता य आनुजावरः
समृद्धै यो ब्राह्मण आनुजावरः स्यात्स्मा एतं बारहस्पत्यमानुषूकं
चरुं निर्वपेद्वृहुस्पतिमेव स्वेनं भागधेयेनोप धावति स एवैनुमग्रं
समानानां परिं णयति बुध्रवंती अग्रवती याज्यानुवाक्ये भवतो
बुध्रादेवैनुमग्रं परिं णयत्यानुषूको भवत्येषा ह्यैतस्य देवता य
आनुजावरः समृद्धै॥ (२३)

एव निरग्रमेतस्य चत्वारिं च॥४॥ [४]

प्रजापतेस्त्रयस्त्रिःशदुहितरं आसन्ताः सोमायु राज्ञे-
उददात्तासां रोहिणीमुपैत्ता ईर्ष्यन्तीः पुनरगच्छुन्ता अन्वैत्ताः
पुनरयाचतु ता अस्मै न पुनरददाथ्सोऽब्रवीद्वतमीष्व यथा
समावृच्छ उपैष्याम्यथं ते पुनर्दास्यामीति स कृतमामीत्ता अस्मै
पुनरददात्तासां रोहिणीमेवोपै- (२४)

तं यक्षमं आर्च्छद्राजानं यक्षमं आरुदिति तद्राजयक्षमस्य जन्म-
यत्पापीयानभवत् तत्पापयक्षमस्य यज्ञायाभ्योऽविन्दतज्ञायेन्यस्य य
एवमेतेषां यक्षमाणां जन्म वेद नैनंमेते यक्षमां विन्दन्ति स एता
एव नमस्यन्नुपाधावत्ता अब्रुवन्वरं वृणामहै समावृच्छ एव न उपाय-

इति तस्मा एत- (२५)

मादित्यं चरुं निरवपुन्तेनैवैनं पापाथ्स्नामादमुश्वन् यः
पापयक्ष्मगृहीतः स्यात्तस्मा एतमादित्यं चरुं निर्वपेदादित्यानेव
स्वेनं भागधेयेनोप धावति त एवैनं पापाथ्स्नामान्मुश्वन्त्यमावास्यायां
निर्वपेदमुमेवैनंमाप्यायमानमन्वा प्याययति नवौनवो भवति जाय-
मान इति पुरोनुवाक्या भवत्यायुरेवास्मिन्तयां दधाति यमादित्या
अःशुमाप्याययन्तीति यज्ज्यैवैनंमेतयां प्याययति॥ (२६)

एवोपैतमस्मिन्नायोदश च॥३॥

[५]

प्रजापतिर्देवभ्योऽन्नाद्यं व्यादिशस्त्वा॒ऽब्रवी॒द्यदिमाँल्लोका-
नभ्यतिरिच्यातै तन्ममाऽसदिति तदिमाँल्लोकानभ्यत्यरिच्यतेन्द्रः
राजान्मिन्द्रमधिराजमिन्द्रः स्वराजान्नं ततो वै स इमाँल्लोकाङ्ग्नेधा-
दुहृत्तत्र त्रिधातो॒स्त्रिधातुत्वं यं कामयेताऽन्नादः स्यादिति तस्मा एतं
त्रिधातुं निर्वपेदिन्द्राय राज्ञे पुरोडाश्- (२७)

मेकादशकपालमिन्द्रायाऽधिराजायेन्द्राय स्वराज्ञेऽयं वा इन्द्रो
राजाऽयमिन्द्रोऽधिराजोऽसाविन्द्रः स्वराडिमानेव लोकान्स्वेनं
भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नं प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति
यथा वथ्सेन प्रत्तां गां दुह एवमेवेमाँल्लोकान्प्रत्तान्काममन्नाद्यं
दुह उत्तानेषु कुपालेष्वधि श्रयत्ययातयामत्वाय त्रयः पुरोडाशा॑
भवन्ति त्रय इमे लोका एषां लोकानामास्या॑ उत्तरउत्तरो

ज्याया॑भवत्येवमिंवु हीमे लोकाः समृद्धै॒ सर्वेषामभिगुमयुन्नवं
द्युत्युच्छम्बद्धारं व्युत्यासुमन्वाहाऽनिर्दहाय॥ (२८)

पुरोडाशात्रयः पद्मिंशतिश्च ॥ २ ॥

[६]

देवासुराः संयत्ता आसुन्तां देवानसुरा अजयन्ते देवाः
पराजिग्याना असुराणां वैश्यमुपायन्तेभ्यं इन्द्रियं वीर्यमपां-
क्रामत्तदिन्द्रोऽचायुत्तदन्वपांक्रामत्तदवरुद्धं नाशक्रोत्तदस्मा-
दभ्युर्ध्येऽचरथ्स प्रजापतिमुपाधावुत्तमेतया सर्वपृष्ठयाऽयाजयुत्त-
यैवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यमदधाद्य इन्द्रियकामो - (२९)

वीर्यकामः स्यात्तमेतया सर्वपृष्ठया याजयेदेता एव देवताः
स्वेन भागधेयेनोप धावति ता एवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यं दधति
यदिन्द्राय राथन्तराय निर्वपति यदेवाग्नेस्तेजुस्तदेवावं रुन्धे
यदिन्द्राय बारहताय यदेवेन्द्रस्य तेजुस्तदेवावं रुन्धे यदिन्द्राय
वैरूपाय यदेव सवितुस्तेजुस्त- (३०)

देवावं रुन्धे यदिन्द्राय वैराजाय यदेव धातुस्तेजुस्तदेवावं रुन्धे
यदिन्द्राय शाकुराय यदेव मरुतां तेजुस्तदेवावं रुन्धे यदिन्द्राय
रैवताय यदेव बृहस्पतेस्तेजुस्तदेवावं रुन्ध एतावन्ति वै तेजाऽसि-
तान्येवावं रुन्ध उत्तानेषु कृपालेष्वधि श्रयुत्ययातयामत्वाय द्वादश-
कपालः पुरोडाशो - (३१)

भवति वैश्वदेवत्वाय समन्तं पुर्यवद्यति समन्तमेवेन्द्रियं वीर्यं

यजंमाने दधाति व्युत्यासुमन्वाहानिर्दाहायाश्वं क्रष्णभो वृष्णिर्बस्तः
सा दक्षिणा वृषत्वायैतयैव यजेताभिशस्यमानं एताश्वेष्वा अस्य
देवता अन्नमुदन्त्युदन्त्युवेवास्य मनुष्याः॥ (३२)

इन्द्रियकामः सवितुस्तेजस्तपुरोडाशोऽष्टात्रिंशत्त्वा॥ ४॥ [७]

रजनो वै कौणेयः क्रतुजितं जानकिं चक्षुर्वन्यमयात्तस्मा
एतामिष्टिं निर्वपदग्रये भ्राजस्वते पुरोडाशमृष्टाकंपालः सौर्य
चरुमग्रये भ्राजस्वते पुरोडाशमृष्टाकंपालं तयैवास्मिश्वक्षुर-
दधाद्यशक्षुष्कामः स्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदग्रये भ्राजस्वते
पुरोडाशमृष्टाकंपालः सौर्य चरुमग्रये भ्राजस्वते पुरोडाश-
मृष्टाकंपालमग्रेवं चक्षुषा मनुष्या वि (३३)

पश्यन्ति सूर्यस्य देवा अग्निं चैव सूर्यं च स्वेन भागधेयेनोप-
धावति तावेवास्मिश्वक्षुर्धत्तशक्षुष्मानेव भवति यदाग्रेयौ भवतश्वक्षुषी
एवास्मिन्नत्प्रतिं दधाति यथसौर्यो नासिंकां तेनाभितः सौर्यमाग्रेयौ
भवतस्तस्मादभितो नासिंकां चक्षुषी तस्मान्नासिंकया चक्षुषी विधृते
समानी यज्यानुवाक्ये भवतः समानः हि चक्षुः समृद्ध्या उदूत्यं
जातवैदसः सप्त त्वा हरितो रथे चित्रं देवानामुदंगादर्नीकमिति
पिण्डान्ग्र यच्छ्रुति चक्षुरेवास्मै प्र यच्छ्रुति यदेव तस्य तत्॥ (३४)

वि ह्यष्टाविंशतिश्च॥ २॥ [८]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासु धीरश्वेतां वसुविद्धुवो-

असि धुवोऽहं संजातेषु भूयासमुग्रश्चेत्ता वसुविद्वुवोऽसि धुवो-
अहं संजातेषु भूयासमभिभूश्चेत्ता वसुविदामनमस्यामनस्य देवा-
ये संजाताः कुमाराः समनस्तानुहं कामये हृदा ते मां कामयन्ताः
हृदा तान्म आमनसः कृधि स्वाहा॥मनम्- (३५)

स्यामनस्य देवा याः स्त्रियः समनस्ता अहं कामये
हृदा ता मां कामयन्ताः हृदा ता मु आमनसः कृधि स्वाहा
वैश्वदेवीः साङ्ग्रहणीं निर्वपेद्वामंकामो वैश्वदेवा वै संजाता
विश्वानेव देवान्थ्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मै सजातान्म
यच्छन्ति ग्राम्येव भवति साङ्ग्रहणी भवति मनोग्रहणं वै सुङ्ग्रहणं
मने एव संजातानां (३६)

गृह्णाति धुवोऽसि धुवोऽहं संजातेषु भूयासुमिति परिधीन्परि-
दधात्याशिष्मेवैतामा शास्तेऽथौ एतदेव सर्वं संजातेष्वधिं भवति
यस्यैवं विदुषं एते परिधयः परिधीयन्त आमनमस्यामनस्य देवा-
इति तिस्र आहुतीर्जुहोत्येतावन्तो वै संजाता ये महान्तो ये क्षुलका-
याः स्त्रियस्तानेवावं रुन्धे त एनमवरुद्धा उपं तिष्ठन्ते॥ (३७)

स्वाहामनमसि सजातानां रुन्धे पञ्चं च॥३॥ [९]

यन्नवमैतत्त्रवनीतमभवद्यदसर्पत्तथ्सर्पिरभवद्यदध्रियत तद्-
घृतमभवदश्चिनोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि
स्वाहेन्द्रस्य प्राणोऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणोऽसि स्वाहा-

मित्रावरुणयोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि स्वाहा॑
विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि (३८)

तस्य ते ददतु येषां प्राणोऽसि स्वाहा॑ घृतस्य धारामुमृतस्य
पन्थामिन्द्रेण दत्तां प्रयतां मुरुद्धिः। तत्त्वा॒ विष्णुः पर्यपश्यत्त्वेऽला॑
गव्येरयत्। पावमानेन त्वा॒ स्तोमैन गायत्रस्य वर्तन्योपाऽशोर्वार्येण
देवस्त्वा॑ सवितोथसृजतु जीवातवे जीवनस्यायै बृहद्रथन्तरयोस्त्वा॑
स्तोमैन त्रिष्टुभौं वर्तन्या॑ शुक्रस्य वीर्येण देवस्त्वा॑ सवितो- (३९)

थसृजतु जीवातवे जीवनस्याया॑ अग्नेस्त्वा॑ मात्रया॑ जगत्यै
वर्तन्याग्रयुणस्य वीर्येण देवस्त्वा॑ सवितोथसृजतु जीवातवे
जीवनस्याया॑ इममग्ने आयुषे॒ वर्चसे कृधि प्रियः॒ रेतो॒ वरुण सोम
राजन्। मातेवास्मा अदिते॒ शर्म यच्छु॒ विश्वे॒ देवा॒ जरंदष्टिरथाऽ-
संत्। अग्निरायुष्मान्स वनस्पतिभिरायुष्मान्तेन॒ त्वायुषाऽयुष्मन्तं
करोमि॒ सोम आयुष्मान्स ओषधीभिर्यज्ञ आयुष्मान्स
दक्षिणाभिर्ब्रह्माऽयुष्मतद्वाह्मणैरायुष्मदेवा॑ आयुष्मन्तस्तेऽमृतेन
पितर आयुष्मन्तस्ते॒ स्वधयाऽयुष्मन्तस्तेन॒ त्वायुषाऽयुष्मन्तं
करोमि॥ (४०)

विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि त्रिष्टुभौं वर्तन्या॑ शुक्रस्य वीर्येण देवस्त्वा॑ सवितोथसोम
आयुष्मान्याविश्वाशतिश्वा॥ ३॥ [१०]

अग्निं वा पुतस्य शरीरं गच्छति॒ सोमः॑ रसो॒ वरुण

एनं वरुणपाशेनं गृह्णाति सरस्वतीं वागग्राविष्णूं आत्मा
यस्य ज्योगामयंति यो ज्योगामयावी स्याद्यो वा कामयेत्
सर्वमायुरियामिति तस्मा एतामिष्टि निर्वपेदाग्नेयमष्टाकपालः
सौम्यं चरुं वारुणं दशकपालः सारस्वतं चरुमाग्राविष्णुवमेका-
दशकपालम् ग्रेरेवास्य शरीरं निष्क्रिणाति सोमाद्रसः (४१)

वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुश्चति सारस्वतेन वाचं दधात्यग्निः
सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताभिश्चैवैनं यज्ञेनं च भिषज्यत्युत
यदीतासुर्भवति जीवत्येव यन्नवैमैत्तन्नवनीतमभवदित्याज्यमवैक्षते
रूपमेवास्यैतन्महिमानुं व्याचंष्टेऽश्चिनोः प्राणोऽसीत्याहाश्चिनौ वै
देवानां (४२)

भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोतीन्द्रस्य प्राणो-
ऽसीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नेतेन दधाति मित्रावरुणयोः प्राणोऽसीत्याह
प्राणपानावेवास्मिन्नेतेन दधाति विश्वेषां देवानां प्राणोऽसीत्याह
वीर्यमेवास्मिन्नेतेन दधाति घृतस्य धाराममृतस्य पन्थामित्याह
यथायजुरेवैतत्यावमानेन त्वा स्तोमेनेत्या- (४३)

ह प्राणमेवास्मिन्नेतेन दधाति बृहद्रथन्तरयोऽस्त्वा
स्तोमेनेत्याहौजं एवास्मिन्नेतेन दधात्यग्नेस्त्वा मात्रयेत्याहाऽ-
ऽत्मानमेवास्मिन्नेतेन दधात्यत्विजः पर्याहुर्यावन्त एवत्विजुस्त
एनं भिषज्यन्ति ब्रह्मणो हस्तमन्वारभ्यु पर्याहुरेकुधैव यजमान्

आयुर्दधति यदेव तस्य तद्विरण्याद्- (४४)

घृतं निष्पिंबत्यायुर्वै घृतम् मृतः हिरण्यम् मृतादेवायुर्निष्पिंबति
शतमानं भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिये आयुष्येवेन्द्रिये
प्रति तिष्ठत्यथो खलु यावतीः समा एष्यन्मन्येत् तावन्मानः
स्याथ्समृद्धा इममग्ने आयुषे वर्चसे कृधीत्याहाऽयुरेवास्मिन्वर्चो
दधाति विश्वे देवा जरदृष्टिरथासदित्याहु जरदृष्टिमेवैनं
करोत्यग्निरायुष्मानिति हस्तं गृह्णात्येते वै देवा आयुष्मन्तस्त
एवास्मिन्नायुर्दधति सर्वमायुरेति॥ (४५)

रसं देवानां स्तोमेनेति हिरण्यादसदिति द्वाविशतिश्च॥५॥—————— [११]

प्रजापतिर्वरुणायाश्वमनयथ्स स्वां देवतामार्च्छुथ्स पर्यदीर्यत्
स एतं वारुणं चतुष्कपालमपश्यत्तं निरवपत्ततो वै स
वरुणपाशादमुच्यते वरुणो वा एतं गृह्णाति योऽश्वं प्रतिगृह्णाति
यावतोऽश्वान्प्रतिगृह्णीयात्तावतो वारुणाश्वतुष्कपालान्निर्वपेद्वरुणमेव
स्वेनं भागुधेयेनोपधावति स एवैनं वरुणपाशान्मुश्वति (४६)

चतुष्कपाला भवन्ति चतुष्पाद्यश्वः समृद्धा एकमतिरिक्तं
निर्वपेद्वमेव प्रतिग्राही भवति यं वा नाध्येति तस्मादेव
वरुणपाशान्मुच्यते यद्यपरं प्रतिग्राही स्याथ्सौर्यमेककपालमनु
निर्वपेद्मुमेवाऽदित्यमुच्चारं कुरुतेऽपोऽवभृथमवैत्युपसु वै

वरुणः साक्षादेव वरुणमवं यजतेऽपोनन्त्रीयं चरुं पुनरेत्य
निर्वपेदप्सुयौनिर्वा अश्वः स्वामेवैनं योनिं गमयति स एनं
शान्त उपं तिष्ठते॥ (४७)

मुञ्चति चरुं सुसदंश च॥२॥ [१२]

या वामिन्द्रावरुणा यत्व्या तनूस्तयेममङ्गहसो मुञ्चतुं या
वामिन्द्रावरुणा सहस्या रक्षस्या तेजस्या तनूस्तयेममङ्गहसो मुञ्चतुं
यो वामिन्द्रावरुणावग्नौ स्नामस्तं वामेतेनावं यजे यो वामिन्द्रावरुणा
द्विपाथ्मुं पुशुषु चतुष्पाथ्मुं गोष्टे गृहेष्वपस्वोषधीषु वनस्पतिंषु
स्नामस्तं वामेतेनावं यजु इन्द्रो वा एतस्यै- (४८)

न्द्रियेणापं क्रामति वरुण एनं वरुणपाशेन गृह्णाति
यः पाप्मनां गृहीतो भवति यः पाप्मनां गृहीतः स्यात्तस्मां
एतामैन्द्रावरुणों पंयस्यां निर्वपेदिन्द्रं एवास्मिन्निन्द्रियं दंधाति
वरुण एनं वरुणपाशान्मुञ्चति पयस्या भवति पयो हि वा
एतस्मादपक्रामत्यथैष पाप्मनां गृहीतो यत्पंयस्यां भवति पयं
एवास्मिन्तयां दंधाति पयस्यायां (४९)

पुरोडाशमवं दधात्यात्मन्वन्तमेवैनं करोत्यथो आयतनवन्तमेव
चतुर्धा व्यूहति दिक्षवेव प्रतिं तिष्ठति पुनः समूहति दिग्भ्य एवास्मै
भेषजं करोति समूह्यावं द्यति यथाविद्धं निष्कृन्तति ताद्वगेव तद्यो
वामिन्द्रावरुणावग्नौ स्नामस्तं वामेतेनावं यजु इत्याहु दुरिष्या एवैनं

पाति यो वामिन्द्रावरुणा द्विपाथ्सुं पुशुषु स्नामस्तं वामेतेनावं
यज् इत्याहैतावंतीर्वा आपु ओषधयो वनस्पतयः प्रजाः पशवं
उपजीवनीयास्ता एवास्मै वरुणपाशान्मुच्चति॥ (५०)

पुतस्यं पशुस्यां पाति पद्मिरशतिश्च॥ ३॥ [१३]

स प्रलवन्नि काव्येन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरः। त्वं नः सोम
विश्वतो रक्षो राजन्नधायतः। न रिष्येत्वावंतः सखाौ। या ते धामानि
दिवि या पृथिव्यां या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु। तेभिर्नैः विश्वैः सुमना॒
अहेऽन्नार्जन्सोम् प्रति हृव्या गृभाय। अग्नीषोमा सवेदसा॒ सहृती
वनतुं गिरः। सं दैवत्रा ब॑भूवथुः। युव- (५१)

मेतानि दिवि रोचनान्यग्निश्चं सोम सक्रंतू अधत्तम्।
युवः सिन्धू॑ रभिश्चस्तेरवद्यादग्नीषोमावमुच्चतं गृभीतान्।
अग्नीषोमाविमः सु मै शृणुतं वृषणा हवम्। प्रति सूक्तानि हर्यतुं
भवतं दाशुषे मयः। आन्यं दिवो मातुरिश्चां जभारामश्चादन्यं परि
श्येनो अद्रेः। अग्नीषोमा ब्रह्मणा वावृधानोरुं यज्ञाय चक्रथुरु
लोकम्। अग्नीषोमा हुविषः प्रस्थितस्य वीतः (५२)

हर्यतं वृषणा जुषेथाम्। सुशर्मणा॒ स्ववंसा॒ हि भूतमथा॑
धत्तं यज्मानाय शं योः। आ प्यायस्व सं तौ। गुणानां त्वा
गुणपतिः हवामहे कुविं कंवीनामुपमश्रवस्तमम्। ज्येष्ठराजं ब्रह्मणां
ब्रह्मणस्पत् आ नः शृण्वन्नृतिभिः सीदु सादनम्। स इज्जनेन् स

विशा स जन्मना स पुत्रैर्वाजं भरते धना नृभिः। देवानां यः
पितरं माविवासति (५३)

श्रद्धामना हृविषा ब्रह्मणस्पतिम्। स सुष्टुभा स ऋक्ता
गुणेन वलः रुरोज फलिगः रवेण। बृहस्पतिरुम्निया हव्यसूदः
कनिकदद्वावशतीरुदाजत्। मरुतो यद्ध वो दिवो या वः शर्मा
अर्यमा याति वृषभस्तुविष्मान्दाता वसूनां पुरुहूतो अरहन्त्।
सहस्राक्षो गोत्रभिद्वज्रबाहुरस्मासु देवो द्रविणं दधातु। ये
तैर्यमन्वहवो देवयानाः पन्थानो (५४)

राजन्दिव आचरन्ति। तेभिर्नो देव महि शर्म यच्छु शं नं
एधि द्विपदे शं चतुष्पदे। बुधादग्रमङ्गिरोभिर्गृणानो वि पर्वतस्य
दृहितान्यैरत्। रुजद्रोधाः सि कृत्रिमाण्येषाः सोमस्य ता मद्
इन्द्रशकारा। बुधादग्रेण वि मिमाय मानैर्वज्रेण खान्यतृणन्दीनाम्।
वृथासृजत्पथिर्भिर्दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद् इन्द्रशकारा। (५५)

प्र यो जज्ञे विद्वाः अस्य बन्धुं विश्वानि देवो जनिमा
विवक्ति। ब्रह्म ब्रह्मण उज्जभार मध्यान्नीचादुच्चा स्वधयाऽभि प्र
तस्थौ। महान्मही अस्तभायद्वि जातो द्याः सद्य पार्थिवं च रजः।
स बुधादौष जनुषाभ्यग्रं बृहस्पतिर्देवता यस्य सुम्राटा बुधाद्यो
अग्रमभ्यत्योजिसा बृहस्पतिमा विवासन्ति देवाः। भिनद्वलं वि पुरो
दर्दरीति कनिकदसुवर्पो जिंगाय॥ (५६)

युवं वीतमा॒ विवासति॑ पन्थानो॑ दीर्घयाथैः॒ सोमस्य॑ ता॒ मद॑ इन्द्रश्चकार॑ देवा॒ नवं॑ च॥६॥ [१४]

आ॒दित्येभ्यो॑ देवा॒ वै॒ मृत्यो॒देवा॒ वै॒ स॒त्रमर्यम्भो॑ प्र॒जापते॒म्भयंस्मि॑ शतप॒जापतिर्देवेभ्यो॑ ऽत्राद्यन्देवासुरास्तात्रजंनो॑
द्वूवो॑ऽस्मि॑ यत्रवंमुग्निं॑ वै॒ प्र॒जापतिर्वरुणायु॑ या॑ वामिन्द्रावरुणा॑ सप्रब॒वच्चतुर्दशा॥१५॥

आ॒दित्येभ्यु॒स्त्वष्टुरम्भै॑ दानंकामा॑ ए॒वावरुन्धेऽग्निं॑ वै॒ सप्रब॒वथ्यदंश्चाशत्॥५६॥

आ॒दित्येभ्यः॑ सुवं॒रपो॑ जिंगाय॥

हरिः॑ ॐ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां॑ द्वितीयकाण्डे॑ तृतीयः॑ प्रश्नः॑
समाप्तः॥२-३॥

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

देवा मनुष्याः पितरस्तेऽन्यत आसन्नसुरा रक्षाऽसि
पिशाचास्तेऽन्यतस्तेषां देवानामुत यदल्पुं लोहितमकुर्वन्तद्रक्षाऽसि
रात्रीभिरसुभ्रन्तान्ध्मुव्यान्मृतानभि व्यैच्छुते देवा अविदुर्यो वै
नोऽयं म्रियते रक्षाऽसि वा इमं ग्रन्तीति ते रक्षाऽङ्ग्युपामन्त्रयन्तु
तान्यंब्रुवन्वरं वृणामहे य- (१)

दसुराञ्जयाम तत्रः सहासदिति ततो वै देवा असुरानजयन्ते-
ऽसुराञ्जित्वा रक्षाऽङ्ग्युपामनुदन्त तानि रक्षाऽङ्ग्युपामन्त्रते समन्तं
देवान्पर्यविशन्ते देवा अग्रावनाथन्त तेऽग्रये प्रवते पुरोडाशमृष्टा-
कंपालं निरवपन्नग्रये विबाधवतेऽग्रये प्रतीकवते यदग्रये प्रवते
निरवपन् यान्येव पुरस्ताद्रक्षाऽङ्ग्या- (२)

सन्तानि तेन प्राणुदन्त यदग्रये विबाधवते यान्येवाभितो
रक्षाऽङ्ग्यासन्तानि तेन व्याधन्त यदग्रये प्रतीकवते यान्येव
पश्चाद्रक्षाऽङ्ग्यासन्तानि तेनापामनुदन्त ततो देवा अभवन्परासुरा
यो भ्रातृव्यवान्ध्याञ्च स्पर्धमान एतयेष्यां यजेताग्रये प्रवते
पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेऽग्रये विबाधवते- (३)

अग्रये प्रतीकवते यदग्रये प्रवते निर्वपति य एवास्मा-
च्छेयान्नातृव्यस्तं तेन प्रणुदते यदग्रये विबाधवते य एवैर्वेन

सुदृढं तेन वि बांधते यदुग्रये प्रतीकवते य एवास्मात्पार्षीयान्तं
तेनापं नुदते प्र श्रेयाऽसं भ्रातृव्यं नुदतेऽति सुदृशं क्रामति नैनं
पार्षीयानाप्रोति य एवं विद्वानेतयेष्या यजते॥ (४)

वृणामहे यत्पुरस्ताद्रक्षाऽसि वपेदुग्रये विवाधवते एवं चत्वारिं च॥४॥ [१]

देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा अब्रुवन् यो नौ
वीर्यावत्तमस्तमनुं सुमारभामहा इति त इन्द्रमब्रुवन्त्वं वै
नौ वीर्यावत्तमोऽसि त्वामनुं सुमारभामहा इति सौऽब्रवीत्तिस्तो मं
इमास्तनुवो वीर्यावतीस्ताः प्रौणीताथासुरानुभि भविष्यथेति ता वै
ब्रूहीत्यब्रुवन्त्रियमऽहोमुग्रियं विमृधेयमिन्द्रियावती- (५)

त्यंब्रवीत्त इन्द्रायाऽहोमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं
निरंवपन्निन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावते यदिन्द्रायाऽहोमुचे
निरवंपन्नऽहस एव तेनामुच्यन्त यदिन्द्राय वैमृधाय मृधं एव
तेनापांघ्रत यदिन्द्रायेन्द्रियावते इन्द्रियमेव तेनाऽल्पन्नदधत
त्रयस्त्रिःशत्कपालं पुरोडाशं निरंवपन्नयस्त्रिःशद्वै देवतास्ता इन्द्रं
आत्मन्नुं सुमारभयत भूत्यै (६)

तां वाव देवा विजितिमुत्तमामसुरैर्व्यजयन्त यो
भ्रातृव्यवान्ध्याथस स्पर्धमान एतयेष्या यज्ञेतेन्द्रायाऽहोमुचे
पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावते-
ऽहसां वा एष गृहीतो यस्माच्छ्रेयान्नातृव्यो यदिन्द्रायाऽहोमुचे

निर्वपत्यः हंस एव तेन मुच्यते मृधा वा एषोऽभिषंण्णो
यस्मां असमानेष्वन्यः श्रेयानुता - (७)

अत्रात्व्यो यदिन्द्राय वैमृधाय मृधं एव तेनापं हते
यदिन्द्रायेन्द्रियावंत इन्द्रियमेव तेनाऽऽत्मन्यत्ते त्रयस्त्रिः शत्कपालं
पुरोडाशं निर्वपति त्रयस्त्रिः शङ्खे देवतास्ता एव यजमान आत्मन्ननु
समारम्भयते भूत्यै सा वा एषा विजितिर्नामेष्टिर्य एवं विद्वानेतयेष्या
यजंत उत्तमामेव विजिति भ्रातृव्येण वि जंयते॥ (८)

इन्द्रियावंती भूत्यां उतैकान्तपञ्चशब्दां ॥ [२]

देवासुराः संयत्ता आसन्तेषां गायुत्र्योजो बलमिन्द्रियं वीर्यं
प्रजां पशून्त्सुज्ञह्यादायापक्रम्यातिष्ठृत तेऽमन्यन्त यतरान् वा
इयमुपावुर्ध्यति त इदं भविष्यन्तीति तां व्यहयन्त विश्वकर्मन्त्रिति
देवा दाभीत्यसुराः सा नान्यतराङ्क्ष नोपावर्तत ते देवा
एतद्यजुरपश्युन्नोजोऽसि सहोऽसि बलमसि (९)

भ्राजोऽसि देवानां धाम नामासि विश्वमसि विश्वायुः सर्वमसि
सर्वायुरभिभूरिति वाव देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यं प्रजां
पशूनवृज्ञत यद्वयुत्र्यपक्रम्यातिष्ठृत तस्मादेतां गायुत्रीतीष्टिमाहः
संवथ्सरो वै गायुत्री संवथ्सरो वै तदपक्रम्यातिष्ठद्यदेतया देवा
असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यं (१०)

प्रजां पशूनवृज्ञत तस्मादेतां सर्वर्ग इतीष्टिमाहर्यो

भ्रातृव्यवान्ध्याथ्स स्पर्धमान एतयेष्या यजेताग्नये संवर्गये
पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेत्तः शृतमासंन्नमेतेन यजुषाऽभि
मृशेदोजं एव बलमिन्द्रियं वीर्यं प्रजां पशून्नातृव्यस्य वृक्षं
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति॥ (११)

बलमस्येतया देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यं पञ्चचत्वारिःशत्ता॥ ३ ॥ [३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अस्माध्मृष्टाः परांचीरायन्ता
यत्रावसुन्ततो गुर्मुदुदतिष्ठत् ता बृहस्पतिश्चान्वैताः सौ-
ऽब्रवीद्बृहस्पतिरनयां त्वा प्रतिष्ठान्यथं त्वा प्रजा उपावर्थ्यन्तीति
तं प्रातिष्ठत् ततो वै प्रजापतिः प्रजा उपावर्तन्त यः प्रजाकामः
स्यात् तस्मां एतं प्राजापत्यं गार्मुतं चरुं निर्वपेत्प्रजापति- (१२)

मेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजां प्रजनयति
प्रजापतिः पशूनसृजत तेऽस्माध्मृष्टाः परांश्च आयन्ते यत्रावसुन्ततो
गुर्मुदुदतिष्ठत् तान्पूषा चान्वैताः सौऽब्रवीत्पूषाऽनयां मा प्र
तिष्ठाथं त्वा पशवं उपावर्थ्यन्तीति मां प्रतिष्ठेति सोमोऽब्रवीन्मम
वा - (१३)

अकृष्टपच्यमित्युभौ वां प्रतिष्ठानीत्यब्रवीत्तौ प्रातिष्ठत् ततो
वै प्रजापतिः पशवं उपावर्तन्त यः पशुकामः स्यात् तस्मां एतः
सोमापौष्णं गार्मुतं चरुं निर्वपेथ्सोमापूषणांवेव स्वेन भागधेयेनोप
धावति तावेवास्मै पशून्न जनयतः सोमो वै रैतोधाः पूषा पशूनां

प्रंजनयिता सोमं एवास्मै रेते दधाति पूषा पशून्प्र जनयति॥ (१४)

बुपेत्प्रजापतिं वै दधाति पूषा त्रीणि च॥३॥ [४]

अग्ने गोभिर्न आ गृहीन्दौ पुष्या जुषस्व नः। इन्द्रौ धूर्ता गृहेषु
नः॥ सविता यः संहस्रियः स नौ गृहेषु रारणत्। आ पूषा एत्वा
वसु॥ धूता ददातु नो रथिमीशानो जगत्स्पतिः। स नैः पूर्णेन
वावनत्॥ त्वष्टा यो वृषभो वृषा स नौ गृहेषु रारणत्। सहस्रैणायुतेन
च॥ येन देवा अमृतं (१५)

दीर्घङ्ग श्रवो दिव्यैरयन्त। रायस्पोष त्वमस्मभ्युं गवां कुलिमं
जीवस आ युवस्व। अग्निर्गृहपतिः सोमो विश्ववनिः सविता सुमेधाः
स्वाहा॥। अग्ने गृहपते यस्ते घृत्यो भागस्तेन सह ओजं आक्रमं-
माणाय धेहि श्रैष्ठ्यात्पथो मा योषं मूर्धा भूयासङ्गु स्वाहा॥॥ (१६)

अमृतमुष्टात्रि॑ शच॥२॥ [५]

चित्रयां यजेत पशुकाम इयं वै चित्रा यद्वा अस्यां विश्वं
भूतमधिं प्रजायते तेनेयं चित्रा य एवं विद्वाङ्श्वित्रयां पशुकामो
यजते प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते प्रैवाऽग्नेयेन वापयति रेतः
सौम्येन दधाति रेत एव हितं त्वष्टा रूपाणि वि करोति सारस्वतौ
भवत एतद्वै दैव्यं मिथुनं दैव्यमेवास्मै (१७)

मिथुनं मध्यतो दधाति पुष्यै प्रजननाय सिनीवल्लै चरुर्भवति

वाग्वै सिंनीवाली पुष्टिः खलु वै वाक्पुष्टिमेव वाचमुपैत्येन्द्र उत्तमो
भवति तेनैव तन्मिथुनः सप्तैतानि हृषीःषि भवन्ति सप्त
ग्राम्याः पशवः सप्तारण्याः सप्त छन्दाःस्युभयस्यावरुद्धा अथैता
आहुतीर्जुहोत्येते वै देवाः पुष्टिपतयस्त एवास्मिन्पुष्टिं दधति
पुष्टिं प्रजयां पशुभिरथो यदेता आहुतीर्जुहोति प्रतिष्ठित्यै॥ (१८)

अस्मै त एव द्वादशं च॥२॥ [६]

मारुतमसि मरुतामोजोऽपां धारां भिन्द्व रमयत मरुतः श्येन-
मायिनं मनोजवसं वृषणः सुवृक्तिम्। येन शर्ध उग्रमवसृष्टमेति
तदश्विना परिं धत्तः स्वस्ति। पुरोवातो वर्षजिन्वरावृथस्वाहा
वातावद्वर्षन्नुग्रावृथस्वाहा^१ स्तुनयन्वर्षन्नभीमरावृथस्वाहा^२ इन-
शन्यवस्फूर्जन्दिद्युद्वर्षन्त्वेषरावृथस्वाहा^३ इतिरात्रं वर्षन्पूर्तिरावृथ-
(१९)

स्वाहा बुहु हायमवृषादिति श्रुतरावृथस्वाहा^४ इतपतिं
वर्षन्विराङ्गावृथस्वाहावस्फूर्जन्दिद्युद्वर्षन्नभूतरावृथस्वाहा मान्दा
वाशाः शुन्ध्यूरजिराः। ज्योतिष्मतीस्तमस्वरीरुन्दतीः सुफेनाः।
मित्रभूतः क्षत्रभूतः सुरांश्च इह माऽवत। वृष्णो अश्वस्य
सुन्दानमसि वृष्ट्यै त्वोपं नह्यामि॥ (२०)

पूर्तिरावृद्विचत्वारिंशत्ता॥२॥ [७]

देवां वसव्या अग्ने सोम सूर्या। देवाः शर्मण्या मित्रावरुणार्यमन्त्र।

देवाः सपीतयोऽपां नपादाशुहेमन्। उद्ग्रो दत्तोऽदधिं भिन्त दिवः
पुर्जन्यादन्तरिक्षात्पृथिव्यास्ततो नो वृष्ट्याऽवता दिवां चित्तमः
कृष्णन्ति पुर्जन्येनोदवाहेन। पृथिवीं यद्युन्दन्ति। आ यं नरः
सुदानंवो ददाशुषे दिवः कोशमचुच्यवुः। वि पुर्जन्याः सृजन्ति
रोदसी अनु धन्वना यन्ति (२१)

वृष्ट्याः। उदीरयथा मरुतः समुद्रतो यूयं वृष्टिं वर्घयथा
पुरीषिणः। न वो दस्त्रा उपं दस्यन्ति धेनवः शुभं यातामनु रथा
अवृथसता। सृजा वृष्टिं दिव आद्विः संमुद्रं पृण। अ॒जा अ॑सि
प्रथम॑जा बल॑मसि समुद्रियम्। उन्नम्य पृथिवीं भिन्द्वीदं दिव्यं
नभेः। उद्ग्रो दिव्यस्य नो देहीशानो वि सृजा दृतिम्। ये देवा
दिविभागा यैऽन्तरिक्षभागा ये पृथिविभागाः। त इमं यज्ञमवन्तु
त इदं क्षेत्रमा विशन्तु त इदं क्षेत्रमनु वि विशन्तु॥ (२२)

यन्ति देवा विश्वशतिश्च॥ २॥

[८]

मारुतमसि मरुतामोज इति कृष्णं वासः कृष्णातूषं परि धत्त
एतद्वै वृष्ट्यै रूपः सरूप एव भूत्वा पुर्जन्यं वर्घयति रमयत मरुतः
श्येनमायिनमिति पश्चाद्वातं प्रति मीवति पुरोवातमेव जनयति
वर्घस्यावरुच्छ्यै वातनामानि जुहोति वायुर्वृष्ट्यां ईशे वायुमेव
स्वेन भागधेयेनोपं धावति स एवास्मै पुर्जन्यं वर्घयत्यष्टौ (२३)

जुहोति चतस्रो वै दिशश्वतस्रोऽवान्तरदिशा दिग्भ्य एव

वृष्टिं सम्प्र च्यावयति कृष्णाजिने सं यौति हुविरेवाकरन्तर्वेदि
सं योत्यवरुद्धै यर्तीनामृद्यमानानां शीरूषाणि परापत्तन्ते खर्जूरा
अभवन्तेषां रसं ऊर्ध्वोपतत् तानि करीराण्यभवन्सौम्यानि
वै करीराणि सौम्या खलु वा आहृतिर्दिवो वृष्टिं च्यावयति
यत्करीराणि भवन्ति (२४)

सौम्ययैवाऽहुत्या दिवो वृष्टिमवं रुन्धे मधुषा सं यौत्यपां
वा एष ओषधीनां रसो यन्मध्वन्द्य एवौषधीभ्यो वर्षत्यथो
अन्न्या एवौषधीभ्यो वृष्टिं निनयति मान्दा वाशा इति सं
यौति नामधेयैरवैनां अच्छुत्यथो यथा ब्रूयादसावेहीत्येवमेवैनां
नामधेयैरा (२५)

च्यावयति वृष्णो अश्वस्य सन्दानमसि वृष्ट्यै त्वोपं नह्यामीत्याहु
वृषा वा अश्वो वृषा पर्जन्यः कृष्ण इव खलु वै भूत्वा वर्षति
रूपेणैवैनुं समर्धयति वर्षस्यावरुद्धै॥ (२६)

अष्टौ भवन्ति नामधेयैरकान्त्रिःशब्दः ॥ ४ ॥ [१]

देवां वसव्या देवाः शर्मण्या देवाः सपीतय इत्या बंधाति
देवताभिरेवान्वुहं वृष्टिमिच्छति यदि वर्षेत् तावत्येव होतुव्यं यदि
न वर्षेच्छो भूते हुविर्निर्वपेदहोरात्रे वै मित्रावरुणावहोरात्राभ्यां खलु
वै पर्जन्यो वर्षति नक्तं वा हि दिवां वा वर्षति मित्रावरुणावेव
स्वेनो भागधेयेनोपं धावति तावेवास्मा - (२७)

अहोरात्राभ्यां पूर्जन्यं वर्षयतोऽग्रये धामच्छदै पुरोडाशमष्टाकं पालं निर्वपेन्मारुतं सप्तकपालं सौर्यमेकं कपालमग्निर्वा इतो वृष्टिमुदीरयति मरुतः सृष्टां नयन्ति यदा खलु वा असावादित्यो न्यङ्ग्निमिभिः पर्यावर्तते ऽथं वर्षति धामच्छदिव खलु वै भूत्वा वर्षत्येता वै देवता वृष्ट्यां ईशते ता एव स्वेनं भागधेयेनोपं धावति ता - (२८)

एवास्मै पूर्जन्यं वर्षयन्त्युतावर्षपिष्यन्वर्षत्येव सृजा वृष्टिं दिव आद्विः समुद्रं पृष्ठेत्याहुमाश्वैवामूश्वापः समर्धयत्यथौ आभिरेवामूरच्छत्यजा असि प्रथमजा बलमसि समुद्रियमित्याह यथायजुरेवैतदुन्नभय पृथिवीमिति वर्षाह्वां जुहोत्येषा वा ओषधीनां वृष्टिवनिस्तयैव वृष्टिमा च्यावयति ये देवा दिविभागा इति कृष्णाजिनमवं धूनोतीम एवास्मै लोकाः प्रीता अभीष्टा भवन्ति॥ (२९)

अस्मै धावति ता वा एकविशतिश्च॥ ३॥ [१०]

सर्वाणि छन्दाऽस्येतस्यामिष्यामनूच्यानीत्याहुस्त्रिष्टभो वा एतद्वीर्यं यत्कुदुष्णिहा जगत्यै यदुष्णिहकुकुभावन्वाहु तेनैव सर्वाणि छन्दाऽस्यवं रुन्धे गायत्री वा एषा यदुष्णिहा यानि चत्वार्यध्यक्षराणि चतुष्पाद एव ते पुशवो यथा पुरोडाशे पुरोडाशोऽध्येवमेव तद्यद्यच्यध्यक्षराणि यज्ञगत्या (३०)

परिदृध्यादन्तं यज्ञं गमयेत् त्रिष्टुभा परि दधातीन्द्रियं वै वीर्यं
त्रिष्टुगिन्द्रियं एव वीर्यं यज्ञं प्रतिष्ठापयति नान्तं गमयत्यग्ने त्री ते
वाजिना त्रीषुधस्थेति त्रिवत्या परि दधाति सरूपत्वाय सर्वो वा एष
यज्ञो यत् त्रैधातवीयं कामायकामाय प्रयुज्यते सर्वेभ्यो हि कामेभ्यो
यज्ञः प्रयुज्यते त्रैधातवीयैन यजेताभिचरन्थसर्वो वा - (३१)

एष यज्ञो यत् त्रैधातवीयः सर्वेणैवैन यज्ञेनाभि चरति स्तृणुत
एवैनमेतयैव यजेताभिचर्यमाणः सर्वो वा एष यज्ञो यत् त्रैधातवीयः
सर्वेणैव यज्ञेन यजते नैनमभिचरन्थस्तृणुत एतयैव यजेत सहस्रेण
यक्ष्यमाणः प्रजातमेवैनददात्येतयैव यजेत सहस्रेणजानोऽन्तं वा
एष पंशुनां गच्छति (३२)

यः सहस्रेण यजते प्रजापतिः खलु वै पशूनसृजत ताङ्ग
स्नैधातवीयैनैवासृजत य एवं विद्वाङ्ग्स्नैधातवीयैन पशुकामो यजते
यस्मादेव योनेः प्रजापतिः पशूनसृजत तस्मादेवैनान्थसृजत
उपैनमुत्तरः सहस्रं नमति देवताभ्यो वा एष आवृश्यते यो यक्ष्य
इत्युक्ता न यजते त्रैधातवीयैन यजेत सर्वो वा एष यज्ञो - (३३)

यत् त्रैधातवीयः सर्वेणैव यज्ञेन यजते न देवताभ्यु आवृश्यते
द्वादशकपालः पुरोडाशो भवति ते त्रयश्चतुष्कपालास्त्रिः पमृद्धत्वाय
त्रयः पुरोडाशो भवन्ति त्रयं इमे लोका एषां लोकानामास्त्या
उत्तरउत्तरो ज्यायान्भवत्येवमिव हीमे लोका येवमयो मध्यं एतद्वा

अन्तरिक्षस्य रूपं समृद्धै सर्वेषामभिगुमयन्नव द्युत्यछम्बद्धारः
हिरण्यं ददाति तेजे एवा- (३४)

व रूप्ये तार्प्यं ददाति पशुनेवाव रूप्ये धेनुं ददात्याशिषं एवाव
रूप्ये साम्नो वा एष वर्णो यद्धिरण्यं यजुषां तार्प्यमुक्थामदानां
धेनुरेतानेव सर्वान् वर्णानव रूप्ये॥ (३५)

जगत्याऽभिचरन्वर्णे वै गंच्छति यज्ञस्तेजं एव त्रिशब्दं॥६॥ [११]

त्वष्टा हुतपुत्रो वीन्द्रः सोममाहरत् तस्मिन्निन्द्रं उपहवमैच्छत्
तं नोपाहयत पुत्रं मैऽवधीरिति स यज्ञवेशसं कृत्वा प्रासहा
सोममपिबत् तस्य यदत्यशिष्यत तत्त्वष्टाहवनीयमुप प्रावर्तयथ-
स्वाहेन्द्रशश्रुवर्धस्वेति स यावदूर्ध्वः पराविष्यति तावति स्वयमेव
व्यरमत् यदि वा तावत्प्रवृण- (३६)

मासीद्यदि वा तावदध्यग्रेरासीथस सम्भवन्नग्नीषोमावभि
समंभवथ्म इपुमात्रमिषुमात्रं विष्वंडुवर्धत् स इमाँलोकानवृणोद्य-
दिमाँलोकानवृणोत् तद्वृत्रस्य वृत्रत्वं तस्मादिन्द्रोऽविभेदपि त्वष्टा
तस्मै त्वष्टा वज्रमसिश्वत् तपो वै स वज्रं आसीत् तमुद्यन्तु
नाशक्रोदथ वै तर्हि विष्णु- (३७)

रन्या देवतांसीथसोऽब्रवीद्विष्णवेहीदमा हरिष्यावो
येनायमिदमिति स विष्णुस्त्रेधाऽऽत्मानं वि न्यंधत्त पृथिव्यां
तृतीयमन्तरिक्षे तृतीयं दिवि तृतीयमभिपर्यावर्ताङ्गविभेद्यत्पृथिव्यां

तृतीयमासीत् तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छुद्विष्पवंनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदं (३८)

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छुत् तत् प्रत्यंगृह्णादधा मेति तद्विष्णवेति प्रायच्छुत् तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं दंधात्विति यदन्तरिक्षे तृतीयमासीत् तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छुद्विष्पवंनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदं (३९)

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छुत् तत्प्रत्यंगृह्णाद द्विर्मधा इति तद्विष्णवेति प्रायच्छुत् तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं दंधात्विति यद्विवि तृतीयमासीत् तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छुद्विष्पवंनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र हार्येनाह- (४०)

मिदमस्मि तत्ते प्र दास्यामीति त्वी (३) इत्यब्रवीथसन्धान्तु सं दंधावहै त्वामेव प्र विशानीति यन्मां प्रविशेः किं मां भुञ्या इत्यब्रवीत् त्वामेवेन्द्रीयं तव भोगाय त्वां प्र विशेयमित्यब्रवीत्तं वृत्रः प्राविशदुदरं वै वृत्रः क्षुत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो य - (४१)

एवं वेद हन्ति क्षुधं भ्रातृव्यं तदस्मै प्रायच्छुत् तत्प्रत्यंगृह्णात् त्रिर्मधा इति तद्विष्णवेति प्रायच्छुत् तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं इन्द्रियं दंधात्विति यत् त्रिः प्रायच्छुत् त्रिः प्रत्यंगृह्णात् तत् त्रिधातोऽस्त्रिधातुत्वं यद्विष्णुरन्वतिष्ठत् विष्णवेति प्रायच्छुत्

तस्मा॑दैन्द्रावैष्णवः हुविर्भवति यद्वा इुदं किं च तदस्मै
तत्प्रायच्छुद्दचः सामानि॒ यजू॑षि सुहसुं वा अस्मै॒ तत्प्रायच्छुत्
तस्मा॑थसुहस्रदक्षिणम्॥ (४२)

प्रवृणं विष्णुर्वा इुदमिदमुं यो भवत्येकविशतिश्च॥७॥ [१२]

देवा॑ वै राजु॒न्या॑ज्ञायंमानादविभयुस्तमन्तरेव सन्तं दाम्ना॑
उपौ॒म्भन्स वा एुषोऽपो॑ब्धो जायते यद्राजु॒न्यो॑ यद्वा एुषोऽनंपो॑ब्धो॑
जायेत वृत्रान्धश्श्रेरेद्यं कामयेत राजु॒न्यमनंपो॑ब्धो जायेत
वृत्रान्धश्श्रेरेदिति॑ तस्मा॑ एुतमै॒न्द्राबारहस्पत्यं चरुं निर्वपेदैन्द्रो॑ वै
राजु॒न्यो॑ ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्मणै॒वैनं दाम्नोऽपो॑म्भनान्मुञ्चति हिरु॒मयं
दामु॑ दक्षिणा॑ साक्षादै॒वैनं दाम्नोऽपो॑म्भनान्मुञ्चति॥ (४३)

एनं द्वादश च॥१॥ [१३]

नवौनवो॑ भवति॑ जायमानोऽहाँ॑ केतुरुषसामेत्यग्रे॑। भागं
देवेभ्यो॑ वि दंधात्यायन्न चन्द्रमा॑स्तिरति॑ दीर्घमायुः॑। यमादित्या॑
अ॒शुमा॑प्याययन्ति॑ यमक्षितमक्षितयुः॑ पिबन्ति॑। तेन॑ नो॑
राजा॑ वरुणो॑ बृहस्पतिरा॑ प्याययन्तु॑ भुवनस्य गोपाः॑। प्राच्या॑
दिशि॑ त्वमिन्द्रासि॑ राजोतोदी॑च्यां वृत्रहन्वृत्रहाऽसि॑। यत्र॑ यन्ति॑
स्रोत्यास्त- (४४)

ज्ञितं तै॑ दक्षिणतो॑ वृषभं एधि॑ हव्यः। इन्द्रो॑ जयाति॑ न परा॑
जयाता॑ अधिराजो॑ राजसु॑ राजयाति॑। विश्वा॑ हि॑ भूयाः॑ पृतना॑

अभिष्ठीरुपसद्यो नमस्यो यथाऽसंत्। अस्येदेव प्र रिंरिचे महित्वं
दिवः पृथिव्याः पर्यन्तरिक्षात्। स्वराडिन्द्रो दम आ विश्वगूर्तः
स्वरिरमत्रो ववक्षे रणाय। अभि त्वा शूर नोनुमोऽदुर्घा इव धेनवः।
ईशान- (४५)

मस्य जगतः सुवर्द्धशमीशानमिन्द्र तस्थुषः। त्वामिद्धि
हवामहे साता वाजस्य कारवः। त्वां वृत्रेष्विन्द्र सत्पतिं नरस्त्वां
काष्ठास्वर्वतः। यद्यावं इन्द्र ते शतः शतं भूमीरुत स्युः। न त्वा
वज्रिन्थस्त्रुः सूर्या अनु न जातमंष्ट रोदसी। पिबा सोममिन्द्र
मन्दतु त्वा यं तै सुषावं हर्यश्वाद्रिः। (४६)

सोतुर्बहुभ्याः सुयतो नार्वा। रेवतीर्नः सधमाद् इन्द्रै सन्तु
तुविवाजाः। क्षुमन्तो याभिर्मदैम। उदग्ने शुचयस्तव वि ज्योतिषोदु
त्यं जातवेदसः सप्त त्वा हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य। शोचिष्केशं
विचक्षण। चित्रं देवानामुदंगादनीकं चक्षुर्मित्रस्य वरुणस्याग्ने:। आ-
प्रा द्यावापृथिवी अन्तरिक्षः सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषः- (४७)

श्रा विश्वे देवा ऋतावृधं ऋतुभिरहवनश्रुतः। जुषन्तां युज्यं
पयः। विश्वे देवाः शृणुतेमः हवं मे ये अन्तरिक्षे य उप द्यवि ष। ये
अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा आसद्यास्मिन्बुरुहिषि मादयध्वम्॥ (४८)

तदीशानुमदिस्तस्थुषिल्लशब्दः॥ ५॥

[१४]

देवा मनुष्या देवासुरा अंब्रवन्देवासुरास्तेषाङ्गायत्री प्रजापतिस्ता यत्राग्ने गोभिश्वित्रया मारुतन्देवा

वसव्या अग्ने मारुतमिति देवां वसव्या देवाः शर्मण्यास्त्वष्टा हृतपुत्रो देवा वै राजन्यान्नवोनवश्चतुर्दशा॥१४॥
 देवा मनुष्याः प्रजां पशून्देवां वसव्याः परिदुध्यादिदमस्युष्टाचत्वारिंशत्॥४८॥
 देवा मनुष्यां मादयध्वम्॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः
 समाप्तः॥२-४॥

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

विश्वरूपो वै त्वाष्टः पुरोहितो देवानां मासी अस्वस्त्रीयोऽसुराणां
तस्य त्रीणि श्रीरूषाण्यां सन्ध्यो मूपान् १ सुरापानं मन्त्रादन् २ स
प्रत्यक्षं देवेभ्यो भागमं वदत्परोक्षमसुरेभ्यः सर्वस्मै वै प्रत्यक्षं भागं
वदन्ति यस्मा एव परोक्षं वदन्ति तस्य भाग उद्दितस्तस्मादिन्द्रो-
ऽविभेदोद्दृढ़ वै राष्ट्रं वि पूर्यावर्तयुतीति तस्य वज्रमादाय
श्रीरूषाण्यच्छिन्द्यसौमूपान्- (१)

मासी अथ कपिङ्गलोऽभवद्यथ्मुरापान् ३ स कलुविङ्गो
यदन्त्रादन् ४ स तित्तिरिस्तस्यां जुलिना ब्रह्महृत्यामुपांगृह्णात्ता ५
संवध्मरमं विभृतं भूतान्यभ्यक्रोशन्ब्रह्महृत्तिरिति स पृथिवीमुपांसीद-
दस्यै ब्रह्महृत्यायै तृतीयं प्रति गृहणेति साऽब्रवीद्वरं वृणै
खातात्पराभविष्यन्तीं मन्ये ततो मा परा भूवमिति पुरा तै (२)

संवध्मरादपि रोहादित्यब्रवीत्तस्मात्पुरा संवध्मरात्पृथिव्यै
खातमपि रोहति वारेवृत्तं ह्यस्यै तृतीयं ब्रह्महृत्यायै प्रत्यं गृह्णात्
तथ्वकृतमिरिणमभवत् तस्मादाहिताग्निः श्रद्धादेवः स्वकृत
इरिणे नावं स्येद्वब्रह्महृत्यायै ह्येष वर्णः स वनस्पतीनुपांसीददस्यै
ब्रह्महृत्यायै तृतीयं प्रति गृह्णीतेति तैऽब्रुवन्वरं वृणामहै वृक्णात् (३)

पराभविष्यन्तो मन्यामहे ततो मा परा भूमेत्याब्रश्ननाद्वो
 भूयाऽसु उत्तिष्ठानित्यब्रवीत् तस्मादाब्रश्ननाद्वृक्षाणां भूयाऽसु
 उत्तिष्ठन्ति वारेवृतुङ् ह्यैषां तृतीयं ब्रह्महृत्यायै प्रत्यंगृह्णन्थस
 निर्यासोऽभवत् तस्मान्निर्यासस्य नाशयं ब्रह्महृत्यायै ह्यैष वर्णोऽथो
 खलु य एव लोहितो यो वाऽब्रश्ननान्निर्येषंति तस्य नाऽशयं (४)

काममन्यस्य स ऋषः सादमुपासीदद्यै ब्रह्महृत्यायै तृतीयं
 प्रति गृह्णीतेति ता अब्रुवन्वरं वृणामहा ऋत्वियात्प्रजां विन्दामहै
 काममा विजनितोः सम्भवामेति तस्मादत्वियाध्वियः प्रजां
 विन्दन्ते काममा विजनितोः सम्भवन्ति वारेवृतुङ् ह्यासां तृतीयं
 ब्रह्महृत्यायै प्रत्यंगृह्णन्थसा मलवद्वासा अभवत् तस्मान्मलवद्वाससा
 न सं वदेत् (५)

न सुहाऽसीत् नास्या अन्नमद्याद्वह्महृत्यायै ह्यैषा वर्णं
 प्रतिमुच्याऽस्तेऽथो खल्वाहुरभ्यञ्जनं वाव लिया अन्नमभ्यञ्जनमेव
 न प्रतिगृह्यं काममन्यदिति यां मलवद्वाससः सम्भवन्ति यस्ततो
 जायते सौऽभिशस्तो यामरण्ये तस्यै स्तेनो यां परार्चीं तस्यै
 हीतमुख्यपगुल्भो या स्नाति तस्यां अपसु मारुको या- (६)

अभ्यङ्के तस्यै दुश्चर्मा या प्रलिखते तस्यै खलुतिरपमारी या-
 ऽभ्यङ्के तस्यै काणो या दुतो धावते तस्यै श्यावदन् या नुखानि
 निकृन्तते तस्यै कुनुखी या कृणति तस्यै क्लीबो या रञ्जुः सृजति

तस्यां उद्भव्युको या पर्णन् पिबति तस्यां उन्मादुको या खर्वेण
पिबति तस्यै खर्वस्तिस्रो रात्रींव्रतं चरेदञ्जलिनां वा पिबेदखर्वेण
वा पात्रैण प्रजायै गोपीथायै॥ (७)

यथोमुपानन्ते वृक्णात् तस्य नाश्य वदेत् मारुको याऽखर्वेण वा त्रीणि च॥७॥——[१]

त्वष्टा हृतपुत्रो वीन्द्रः सोममाहरत् तस्मिन्निन्द्रं उपहृवमैच्छत्
तं नोपाह्यत पुत्रं मैऽवधीरिति स यज्ञवेशसं कृत्वा प्रासहा
सोममपिबत् तस्य यदत्यशिष्यत तत् त्वष्टाहवनीयमुप्
प्रावर्तयुथ्स्वाहेन्द्रशत्रुवर्धस्वेति यदवर्तयत् तद्वृत्रस्य वृत्वं
यदब्रवीथ्स्वाहेन्द्रशत्रुवर्धस्वेति तस्मादस्ये- (८)

न्द्रः शत्रुरभवथ्म सम्भवन्नग्नीषोमावभि समभवथ्म
इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्कुवर्धत् स इमाँलोकानवृणोद यदिमाँलोका-
नवृणोत् तद्वृत्रस्य वृत्वं तस्मादिन्द्रोऽविभेथ्म प्रजापतिमुपां-
धावच्छत्रुर्मेऽजनीति तस्मै वज्रः सिक्का प्रायच्छदेतेन जुहीति
तेनाभ्यायत् तावब्रूतामग्नीषोमौ मा (९)

प्र हारावमन्तः स्व इति मम वै युवः स्थ इत्यब्रवीन्मामभ्ये-
तमिति तौ भागधेयमैच्छेतां ताभ्यामेतमग्नीषोमीयमेकादशकपालं
पूर्णमासे प्रायच्छत् तावब्रूतामभि सन्दष्टौ वै स्वो न शक्रुव ऐतुमिति
स इन्द्र आत्मनः शीतरुरावजनयत् तच्छीतरुरयोर्जन्म् य एव शीतरुरयोर्जन्म् वेद् (१०)

नैन शीतरुरौ हतुस्ताभ्यामेनमभ्यनयत् तस्माञ्जञ्जभ्यमा-

नादग्नीषोमौ निरक्तामतां प्राणापानौ वा एनं तदेजहितां प्राणो
वै दक्षोऽपानः क्रतुस्तस्माञ्ज्ञभ्यमानो ब्रूयन्मयि दक्षक्रतू इति
प्राणापानावेवाऽत्मन्धते सर्वमायुरेति स देवता वृत्रान्निरहूय
वार्त्रघः हुविः पूर्णमासे निरवपुद घन्ति वा एनं पूर्णमासे
आ- (११)

अमावास्यायां प्याययन्ति तस्माद्वार्तग्नी पूर्णमासे-
जनूच्येते वृधन्वती अमावास्यायां तथसङ्स्थाप्य वार्त्रघः
हुविर्वज्रमादाय पुनरभ्यायते अब्रूतां द्यावापृथिवी मा प्र
हारावयोर्वै श्रित इति ते अब्रूतां वरं वृणावहै नक्षत्रविहिता-
ऽहमसानीत्यसावंब्रवीचित्रविहिताऽहमितीयं तस्मान्नक्षत्रविहिता-
ऽसौ चित्रविहितेयं य एवं द्यावापृथिव्योर्- (१२)

वरं वेदैनं वरो गच्छति स आभ्यामेव प्रसूत इन्द्रो
वृत्रमंहुन्ते देवा वृत्रः हुत्वाऽग्नीषोमावब्रुवन् हुव्यं नो वहतमिति
तावंब्रूतामपतेजसौ वै त्यौ वृत्रे वै त्ययोस्तेज् इति तै-
ऽब्रुवन्क इदमच्छ्रुतीति गौरित्यब्रुवन्नौर्वाव सर्वस्य मित्रमिति
साऽब्रवीद् (१३)

वरं वृणै मय्येव सुतोभयेन भुनजाध्वा इति तद्वैराहरत्
तस्माद्विं सुतोभयेन भुञ्जत एतद्वा अग्नेस्तेजो यद् घृतमेतथसोमस्य
यत्पयो य एवमग्नीषोमयोस्तेजो वेदं तेजस्व्येव भवति ब्रह्मवादिनों

वदन्ति किं देवत्य॑ पौर्णमासमितिं प्राजापृत्यमितिं ब्रूयात्
तेनेन्द्रं ज्येष्ठं पुत्रं निरवासाययुदिति तस्माऽज्येष्ठं पुत्रं धनेन
निरवसाययन्ति॥ (१४)

अस्य मा वेदा द्यावांपृथिव्योरब्रवीदिति तस्माच्चत्वारि च॥७॥ [२]

इन्द्रं वृत्रं जग्निवाऽसम्मृधोऽभि प्रावैपन्त स एतं वैमृधं
पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यमपश्यत्तं निरवपृत् तेन वै स मृधोऽपाहत्
यद्वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति मृधं एव तेन यजमानोऽपं
हत् इन्द्रो वृत्रः हृत्वा देवताभिश्चेन्द्रियेण च व्याध्यत् स
एतमाग्नेयमुष्टाकपालममावास्यायामपश्यदेन्द्रं दधि (१५)

तन्निरवपृत्तेन वै स देवताश्चेन्द्रियं चावारुन्ध यदाग्नेयो-
ऽष्टाकपालोऽमावास्यायां भर्वत्यैन्द्रं दधि देवताश्चैव तेनैन्द्रियं च
यजमानोऽवं रुन्ध इन्द्रस्य वृत्रं जग्नुषं इन्द्रियं वीर्यं पृथिवीमनु
व्याच्छ्रुत् तदोषधयो वीरुधोऽभवन्धस प्रजापतिमुपाधावद्वत्रं मै
जग्नुषं इन्द्रियं वीर्यं (१६)

पृथिवीमनु व्यारुत् तदोषधयो वीरुधोऽभूवन्निति स
प्रजापतिः पशूनब्रवीदेतदस्मै सं नयतेति तत्पशव ओषधीभ्यो-
ऽध्यात्मन्धसमनयन्तत्पत्यदुहन् यथसमनयन्तसान्नाय्यस्य
सान्नाय्यत्वं यत्पत्यदुहन्तप्रतिधुषः प्रतिधुक्तः समनैषः प्रत्यधुक्तन्
तु मयिं श्रयत् इत्यब्रवीदेतदस्मै (१७)

शृतं कुरुतेत्यब्रवीत् तदस्मै शृतमंकुर्वन्निद्वियं वावास्मिन्वीर्यं
तदश्रयन्तच्छृतस्य शृतत्वं समनैषुः प्रत्येषुक्षञ्चृतमंकुन्न
तु मा धिनोतीत्यब्रवीदेतदस्मै दधि कुरुतेत्यब्रवीत् तदस्मै
दध्यंकुर्वन्तदेनमधिनोत् तद्ब्रह्मो दधित्वं ब्रह्मवादिनो वदन्ति द्ब्रह्मः
पूर्वस्यावदेयं (१८)

दधि हि पूर्वं क्रियत इत्यनादत्य तच्छृतस्यैव पूर्वस्याऽवं
द्येदिन्द्रियमेवास्मिन्वीर्यं श्रित्वा द्ब्रह्मोपरिष्ठाद्विनोति यथापूर्वमुपैति
यत्पूरीकैर्वा पर्णवल्कैर्वातश्याअसौम्यं तद्यत्कलै राक्षसं तद्यत्
तण्डुलैर्वश्वदेवं तद्यदातश्चनेन मानुषं तद्यद्ब्रह्मा तथेन्द्रं द्ब्रह्मा
तनक्ति (१९)

सेन्द्रत्वायाऽग्निहोत्रोच्छेषुणमभ्यातनक्ति यज्ञस्य सन्तत्या इन्द्रो
वृत्रं हृत्वा परां परावतमगच्छुदपाराधमिति मन्यमानस्तं देवता:
प्रैषमैच्छुन्थसौऽब्रवीत्प्रजापतिर्यः प्रथमोऽनुविन्दति तस्य प्रथमं
भागधेयमिति तं पितरोऽन्विन्दन्तस्मात्प्रितृभ्यः पूर्वद्युः क्रियते
सौऽमावास्यां प्रत्यागच्छुत् तं देवा अभि समगच्छन्ताऽमा वै
नो - (२०)

अद्य वसुं वसुतीतीन्द्रो हि देवानां वसुं तदमावास्याया
अमावास्यत्वं ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं देवत्यं सान्नाय्यमिति
वैश्वदेवमिति ब्रूयाद्विश्वे हि तदेवा भागधेयमभि सुमगच्छन्तेत्यथो

खल्वैन्द्रमित्येव ब्रूयादिन्द्रं वाव ते तद्विषुज्यन्तोऽभि
समंगच्छुन्तेति॥ (२१)

दधि मे जुघुषे इन्द्रियं वृथामित्यब्रवीदेतदस्मा अवदेयन्तनक्ति नो द्विचत्वारिष्ठश्च॥७॥—[३]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासौ यजेत् य
एन्नो सेन्द्रौ यजेतेति वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति तेन
पूर्णमासः सेन्द्रं ऐन्द्रं दध्यमावास्यायां तेनामावास्यां सेन्द्रा य
एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते सेन्द्रावैवैनौ यजते श्वःश्वोऽस्मा
ईजानाय वसीयो भवति देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत् तदसुरा अकुर्वत्
ते देवा पुता- (२२)

मिष्टिमपश्यन्नाग्रावैष्णवमेकादशकपालः सरस्वत्यै चरुः
सरस्वते चरुं तां पौर्णमासः सुङ्गस्थाप्यानु निरवपन्ततो
देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्नस्याथ्स पौर्णमासः
सुङ्गस्थाप्यतामिष्टिमनु निर्वपेत्पौर्णमासेनैव वज्रं भ्रातृव्याय
प्रहृत्याऽग्रावैष्णवेन देवताश्च यज्ञं च भ्रातृव्यस्य वृङ्गे
मिथुनान्पशून्थसारस्वताभ्यां यावदेवास्यास्ति तथ् (२३)

सर्वं वृङ्गे पौर्णमासीमेव यजेत् भ्रातृव्यवान्नामावास्याः हृत्वा
भ्रातृव्यं ना प्याययति साकं प्रस्थायीयैन यजेत् पशुकामो यस्मै
वा अल्पेनाऽहरन्ति नाऽत्मना तृप्यति नान्यस्मै ददाति यस्मै
महुता तृप्यत्यात्मना ददौत्यन्यस्मै महुता पूर्णः हौतुव्यं तृत

एवैनमिन्द्रः प्रजया पशुभिस्तर्पयति दारुपात्रेण जुहोति न हि
मृन्मयुमाहुतिमानुश औदुम्बरं (२४)

भवत्यूर्ग्वा उदुम्बर ऊर्कपश्वा ऊर्जवास्मा ऊर्ज पशूनव
रुन्धे नागंतश्रीर्महेन्द्रं यजेत् त्रयो वै गतश्रियः शुश्रुवान्नामुणी
राजन्यस्तेषां महेन्द्रो देवता यो वै स्वां देवतांमतियजते प्र स्वायै
देवतायै च्यवते न परां प्राप्नोति पापीयान्भवति संवथ्सुरमिन्द्रं
यजेत् संवथ्सुरः हि ब्रुतं नाति स्वै- (२५)

वैनं देवतेज्यमानां भूत्या इन्द्रे वर्सीयान्भवति संवथ्सुरस्य
पुरस्तादुग्रये ब्रुतपतये पुरोडाशमृष्टाकंपालं निर्वपेथसंवथ्सुरमेवैनं
वृत्रं जप्त्रिवा समुग्निर्वतपतिर्वतमा लभ्यति ततोऽधि कामं
यजेत्॥ (२६)

पुतान्तदौदुम्बरः स्वा त्रिःशब्दं॥५॥ [४]

नासौमयाजी सं नयेदनांगतं वा एतस्य पयो योऽसौमयाजी
यदसौमयाजी सन्नयेत्परिमोष एव सोऽनृतं करोत्यथो परैव सिंच्यते
सोमयाज्येव सं नयेत्पयो वै सोमः पयः सान्नाय्यं पयसैव पय
आत्मन्धत्ते वि वा एतं प्रजया पशुभिरर्धयति वर्धयत्यस्य भ्रातृव्य
यस्य हुविर्निरुसं पुरस्ताच्छन्दमा - (२७)

अभ्युदेति त्रेधा तण्डुलान् वि भजेद्ये मध्यमाः स्युस्तानुग्रये
दात्रे पुरोडाशमृष्टाकंपालं कुर्याद्ये स्थविष्ठास्तानिन्द्राय प्रदात्रे

दुधङ्गश्चरुं येऽणिष्टास्तान् विष्णवे शिपिविष्टाय शृते चरुमग्निरेवास्मै
प्रजां प्रेजनयति वृद्धामिन्द्रः प्रयच्छति यज्ञो वै विष्णुः पशवः
शिपिर्यज्ञ एव पशुषु प्रति तिष्ठति न द्वे (२८)

यजेत् यत्पूर्वया सम्प्रति यजेतोत्तरया छम्बद्धर्याद्यदुत्तरया
सम्प्रति यजेत् पूर्वया छम्बद्धर्यन्नेष्टिर्भवति न यज्ञस्तदनु
हीतमुख्यपगल्भो जायत् एकामेव यजेत् प्रगल्भोऽस्य जायते-
जनादत्य तद्वे एव यजेत् यज्ञमुखमेव पूर्वयाऽलभते यजत् उत्तरया
देवतां एव पूर्वयाऽवरुन्ध इन्द्रियमुत्तरया देवलोकमेव (२९)

पूर्वयाऽभिजयति मनुष्यलोकमुत्तरया भूयसो यजऋतूनपैत्येषा
वै सुमना नामेष्टिर्यमद्येजानं पश्चाचन्द्रमा अभ्युदेत्यस्मिन्नेवास्मै
लोकेऽर्थुकं भवति दाक्षायणयज्ञेन सुवर्गकामो यजेत् पूर्णमासे
सं नयेन्मैत्रावरुण्याऽमिक्षयाऽमावास्यायां यजेत् पूर्णमासे
वै देवानां सुतस्तेषामेतमर्धमासं प्रसुतस्तेषां मैत्रावरुणी
वशाऽमावास्यायामनूबन्ध्या यत् (३०)

पूर्वद्युर्यजते वेदिमेव तत्करोति यद्वृथ्सानपाकरोति
सदोहविर्धाने एव सम्मिनोति यद्यजते देवैरेव सुत्यां सम्पादयति
स एतमर्धमासं संधुमादं देवैः सोमं पिबति यन्मैत्रावरुण्याऽ-
मिक्षयाऽमावास्यायां यजते यैवासौ देवानां वशाऽनूबन्ध्या सो

एवैषैतस्य सुक्षाद्वा एष देवानुभ्यारोहति य एषां यज्ञः- (३१)

मन्म्यारोहति यथा खलु वै श्रेयानुभ्यारूढः कामयते तथा करोति यद्यविध्यति पापीयान्वति यदि नाविध्यति सदृश्यावृत्काम एतेन यज्ञेन यजेत क्षुरपंचिरह्येष यज्ञस्ताजक्षुण्यो वा भवति प्र वा मीयते तस्यैतद्वृतं नानृतं वदेन्न माऽसमंशजीयान्नस्त्रियमुपेयान्नास्य पल्पूलनेन वासः पल्पूलयेयुरेतद्विदेवाः सर्वं न कुर्वन्ति॥ (३२)

चन्द्रमा द्वे दैवलोकमेव यद्यज्ञं पल्पूलयेयुः पद्मः॥६॥ [५]

एष वै दैवरथो यद्वर्शपूर्णमासौ यो दर्शपूर्णमासाविष्टा सोमेन यजते रथस्पष्ट एवावसाने वरे देवानामव स्यत्येतानि वा अङ्गापरुषिं संवथ्सुरस्य यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासो यजतेऽङ्गापरुषिष्येव संवथ्सुरस्य प्रति दधात्येते वै संवथ्सुरस्य चक्षुषी यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते ताभ्यामेव सुवर्गं लोकमनु पश्य- (३३)

त्येषा वै देवानां विक्रान्तिर्यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते देवानामेव विक्रान्तिमनु वि क्रमत एष वै दैवयानः पन्था यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते य एव दैवयानः पन्थास्त ऽ समारोहत्येतौ वै देवानाऽहरी यद्वर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते यावेव देवानाऽहरी ताभ्याः- (३४)

मे॒वैभ्यो॑ हुव्यं वंहत्येतद्वै दे॒वानांमा॒स्य॑ यद्वंशपूर्णमा॒सौ
य ए॒वं वि॒द्वान्द्रशपूर्णमा॒सौ यजंते सा॒क्षादेव दे॒वानांमा॒स्य॑
जुहोत्येष वै हंविर्धनी यो दंशपूर्णमा॒सयाजी सायं प्रातरग्निहोत्रं
जुहोति॑ यजंते दर्शपूर्णमा॒सावहंरहर्हविर्धनिनाऽ॑ सुतो य ए॒वं
वि॒द्वान्द्रशपूर्णमा॒सौ यजंते हविर्धन्यस्मीति॑ सर्वमे॒वास्य॑ बरहि॒ष्यं
दृत्तं भवति॑ दे॒वा वा अहंर- (३५)

यज्ञियं नाविन्दन्ते दंशपूर्णमा॒सावंपुन्नतौ वा ए॒तौ पू॒तौ
मेध्यौ यद्वंशपूर्णमा॒सौ य ए॒वं वि॒द्वान्द्रशपूर्णमा॒सौ यजंते
पृतावै॒वैनौ मेध्यौ यजते नामावास्यायां च पौर्णमा॒स्यां च
स्त्रियुपैयाद्यदुपैयान्निरिन्द्रियः स्याथ्सोमस्य॑ वै राज्ञोऽर्धमा॒सस्य॑
रात्रयः पलंय आसुन्तासाममावास्यां च पौर्णमा॒सीं च नोपैत् (३६)

ते ए॒नमभि॑ समंनह्येतां तं यक्ष्मं आच्छद्राजानुं यक्ष्मं
आरुदिति॑ तद्रोजयक्ष्मस्य॑ जन्म यत्पार्पयानभवत् तत्पापयक्ष्मस्य॑
यज्ञायाभ्यामविन्दत् तज्ञायेन्यस्य॑ य ए॒वमेतेषां यक्ष्माणां जन्म वेद
नैनंमेते यक्ष्मां विन्दन्ति॑ स ए॒ते ए॒व नंमस्यनुपाधावते अंब्रूतां वरं
वृणावहा आ॒वं दे॒वानां भागुधे अंसावा- (३७)

इवदधि॑ दे॒वा इंज्यान्ता इति॑ तस्मां॒स्मदशीनाऽ॑
रात्रीणाममावास्यायां च पौर्णमा॒स्यां च दे॒वा इंज्यन्ते ए॒ते
हि दे॒वानां भागुधे भागुधा अंस्मै मनुष्यां भवन्ति॑ य ए॒वं वेदं
भूतानि॑ क्षुधंमघ्नन्सुद्यो मनुष्यां अर्धमा॒से दे॒वा मा॒सि पि॒तरः

संवध्मरे वनुस्पतयुस्तस्मादहरहर्मनुष्या अशेनमिच्छन्तेऽर्धमासे
देवा इज्यन्ते मासि पितृभ्यः क्रियते संवध्मरे वनुस्पतयः फलं
गृह्णन्ति य एवं वेद हन्ति क्षुधं भ्रातृव्यम्॥ (३८)

पृथ्युति ताम्यामहैदसावु फलं सुस चं॥६॥ [६]

देवा वै नर्चि न यजुष्यश्रयन्तु ते सामन्त्रेवाश्रयन्तु हिं करोति
सामैवाकुरुहि करोति यत्रैव देवा अश्रयन्तु तते एवैनाम्न युड्हे हिं
करोति वाच एवैष योगो हिं करोति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते
त्रिः प्रथमामन्वाहु त्रिरुत्तमां यज्ञस्यैव तद्वरुसं (३९)

नह्यत्यप्रसङ्गसाय सन्ततमन्वाह प्राणानामन्नाद्यस्य सन्तत्या
अथो रक्षसामपहत्ये राथन्तरीं प्रथमामन्वाह राथन्तरो वा अयं
लोक इममेव लोकमभि जयति त्रिविं गृह्णाति त्रयं इमे लोका
इमानेव लोकानुभि जयति बारहतीमुत्तमामन्वाहु बारहतो वा असौ
लोकोऽमुमेव लोकमभि जयति प्र वो - (४०)

वाजा इत्यनिरुक्तां प्राजापत्यामन्वाह यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञमेव
प्रजापतिमा रम्भते प्र वो वाजा इत्यन्वाहान्नं वै वाजोऽन्नमेवावे रुन्धे
प्र वो वाजा इत्यन्वाहु तस्मात्प्राचीनः रेतो धीयतेऽग्ने आ याहि
वीतय इत्याहु तस्मात्प्रतीचीः प्रजा जायन्ते प्र वो वाजा - (४१)

इत्यन्वाहु मासा वै वाजा अर्धमासा अभिद्यवो देवा हुविष्मन्तो
गौर्धृताची यज्ञो देवाञ्जिगाति यजमानः सुम्ययुरिदमसीदमसीत्येव
यज्ञस्य प्रियं धामावे रुन्धे यं कामयेत् सर्वमायुरियादिति प्र वो

वाजा इति तस्यानूच्याग्नु आ याहि वीतयु इति सन्तंतुमुत्तरमर्धर्चमा
लभेत (४२)

प्राणेनैवास्यापानं दोधार सर्वमायुरेति यो वा अरुलिः
सामिधेनीनां वेदारुत्तावेव भ्रातृव्यं कुरुतेर्धर्चौ सं दधात्येष
वा अरुलिः सामिधेनीनां य एवं वेदारुत्तावेव भ्रातृव्यं कुरुत
ऋषेरूऋषेर्वा एता निर्मिता यथसामिधेन्यस्ता यदसंयुक्ताः स्युः
प्रजयां पुशुभिर्यजंमानस्य वि तिष्ठेरन्नर्धर्चौ सन्दधाति सं
युनत्तयेवैनास्ता अस्मै संयुक्ता अवरुद्धाः सर्वमाशिषं दुह्णे॥ (४३)

ब्रुसं वौ जायन्ते प्र वो वाजा लभेत दधाति सन्दशं च॥५॥ [७]

अयज्ञो वा एष योऽसामाज्ञु आ याहि वीतयु इत्याह
रथन्तरस्यैष वर्णस्तं त्वा सुमिद्धिरङ्गिर इत्याह वामदेव्यस्यैष वर्णो
बृहदेशे सुवीर्यमित्याह बृहत एष वर्णो यदेतं तृचमन्वाहं यज्ञमेव
तथामन्वन्तं करोत्यग्निरुमुष्मिलोक आसीदादित्योऽस्मिन्ताविमौ
लोकावशान्ता- (४४)

वास्तां ते देवा अब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यूहमेत्यग्नु आ याहि वीतयु
इत्यस्मिलोकैऽग्निमन्दधुर्बृहदेशे सुवीर्यमित्युमुष्मिलोक आदित्यं
ततो वा इमौ लोकावशाम्यतां यदेवमन्वाहानयौर्लोकयोः शान्त्यै
शाम्यतोऽस्मा इमौ लोकौ य एवं वेद पञ्चदश सामिधेनीरन्वाहु
पञ्चदश (४५)

वा अर्धमासस्य रात्रयोऽर्धमासशः संवथ्सर आप्यते
 तासां त्रीणि च शतानि पष्टिश्वाक्षराणि तावतीः संवथ्सरस्य
 रात्रयोऽक्षरश एव संवथ्सरमाप्नोति नृमेधश्च परुच्छेपश्च
 ब्रह्मवाद्यमवदेतामस्मिन्दारावाद्रेऽग्निं जनयाव यतरो नौ
 ब्रह्मीयानिति नृमेधोऽभ्यवद्धस धूममंजनयुत्परुच्छेपोऽभ्यवद्धसोऽग्निमंजनयुद्धप इत्यब्रवीद् (४६)

यथसुमावद्विद्व कथा त्वमग्निमर्जीजनो नाहमिति
 सामिधेनीनामेवाहं वर्ण वेदेत्यब्रवीद्वद् घृतवत्पुदमनूच्यते स
 आसां वर्णस्तं त्वा समिद्विरङ्गिर इत्याह सामिधेनीष्वेव
 तज्जोतिर्जनयति स्त्रियस्तेन यद्वचः स्त्रियस्तेन यद्वायुत्रियः
 स्त्रियस्तेन यथसामिधेन्यो वृषष्वतीमन्वाहु (४७)

तेनु पुङ्स्वतीस्तेनु सेन्द्रास्तेन मिथुना अग्निर्देवानां दूत
 आसीदुशनां काव्योऽसुराणां तौ प्रजापतिं प्रश्नमैताऽ स प्रजा-
 पतिरङ्गिं दूतं वृणीमहु इत्यभि पर्यावर्तत ततो देवा अभवन्परासुरा-
 यस्यैवं विदुषोऽग्निं दूतं वृणीमहु इत्यन्वाहु भवत्यात्मना परास्य
 भ्रातृव्यो भवत्यध्वरवतीमन्वाहु भ्रातृव्यमेवैतया (४८)

धरति शोचिष्केशस्तर्मामहु इत्याह पवित्रमेवैतद्यजंमानमेवै-
 तयां पवयति समिद्धो अग्न आहुतेत्याह परिधिमेवैतं परि दधात्य-
 स्कन्दाय यदतं ऊर्ध्वमन्यादध्याद्यथां बहिःपरिधि स्कन्दति तादगेव

तत् त्रये वा अग्रयो हव्युवाहनो देवानां कव्युवाहनः पितृणा ५
सुहरक्षा असुराणां त एतरह्याशसन्ते मां वरिष्यते मा- (४९)

मिति वृणीध्वं हव्युवाहनमित्याहु य एव देवानां तं वृणीत
आर्षेयं वृणीते बन्धोरेव नैत्यथो सन्तत्यै परस्तादर्वाचो वृणीते
तस्मात्परस्तादर्वाचो मनुष्यान्यितरोऽनु प्र पिंपते॥ (५०)

अशान्तावाहु पञ्चदशाब्रवीदन्वाहृतयां वरिष्यते मामेकात्रिःशब्दः॥७॥ [८]

अग्रे महा ५ असीत्याह महान् हौष यदुग्निर्ब्रह्मणेत्याह
ब्राह्मणो हौष भारतेत्याहैष हि देवेभ्यो हव्यं भरति देवेष्ठ इत्याह
देवा हौतमैन्यत् मन्विष्ठ इत्याहु मनुर्हौतमुत्तरो देवेभ्य ऐन्द्ररूषिष्ठृतु
इत्याहरूषयो हौतमस्तुवन्विप्रानुमदित् इत्याहु (५१)

विप्रा हौते यच्छुश्रुवा ६ सः कविशस्त इत्याह कुवयो हौते
यच्छुश्रुवा ६ सो ब्रह्मस ६ शित् इत्याहु ब्रह्मस ६ शितो हौष घृताहवन्
इत्याह घृताहुतिरह्यस्य प्रियतमा प्रणीर्यज्ञानामित्याह प्रणीरहौष
यज्ञाना ६ रथीरध्वराणामित्याहैष हि दैवरथोऽतूर्तो होतेत्याहु न
हौतं कश्चन (५२)

तरंति तूर्णिरहव्युवाडित्याह सर्वुङ् हौष तरत्यास्पात्रं जुहुर्देवा-
नामित्याह जुहुरहौष देवानां चमसो दैवपान् इत्याह चमसो हौष
दैवपानोऽरा ६ इवाग्ने नेमिदेवा ६ स्त्वं परिभूरसीत्याह देवान् हौष

परिभूर्यद्वयादा वंह देवान्देवयते यजमानायेति भ्रातृव्यमस्मै (५३)

जनयेदा वंह देवान् यजमानायेत्याह यजमानमेवैतेन वर्धयत्यग्निमंग्ल आ वंह सोममा वुहेत्याह देवता एव तद्यथापूर्वमुपं ह्यतु आ चाग्ने देवान् वंह सुयजा च यज जातवेद् इत्याहाग्निमेव तथसङ्शयति सोऽस्य सङ्शिंतो देवेभ्यौ हुव्यं वंहत्यग्निरहोते- (५४)

त्याहाग्निर्वै देवानां होता य एव देवानां होता तं वृणीते स्मो वुयमित्याहाऽऽत्मानमेव सुत्वं गमयति साधु ते यजमान देवतेत्याहाऽशिष्मेवैतामा शास्ते यद्वयाद्योऽग्निः होतारुमवृथा इत्यग्निनोभयतो यजमानं परिगृहीयात् प्रमायुकः स्याद्यजमानदेवत्यां वै जुहूर्त्रात्व्यदेवत्योपभृद्- (५५)

यद्वे इव ब्रूयाद्रातृव्यमस्मै जनयेद् घृतवतीमध्यर्यो स्तुचमास्यस्वेत्याह यजमानमेवैतेन वर्धयति देवायुवमित्याह देवान् ह्यैषावति विश्ववारामित्याह विश्वङ्ग्ने ह्यैषावतीडामहै देवाऽऽडेन्यान्नमस्यामनमस्यान् यजाम यज्ञियानित्याह मनुष्यां वा ईडेन्याः पितरोनमस्यां देवा यज्ञियां देवतां एव तद्यथाभागं यंजति॥ (५६)

विप्रानुमदित् इत्याह चुनास्मै होतौपभृद्वतां एव त्रीणि च॥६॥ [१]

त्रीङ्ग्ने स्तुचाननु ब्रूयाद्राजन्यस्य त्रयो वा अन्ये राजन्यात्पुरुषा ब्राह्मणो वैश्यः शूद्रस्तानेवास्मा अनुकान्करोति पञ्चदशानु ब्रूयाद् राजन्यस्य पञ्चदशो वै राजन्यः स्व एवैनुङ्ग्ने स्तोमे प्रतिष्ठापयति

त्रिष्टुभा॑ परि॒ दध्यादिन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियकामः खलु॑ वै रांजन्यो॑
यजते त्रिष्टुभैवास्मा॑ इन्द्रियं परि॒ गृह्णाति॑ यदि॑ कामयेत् (५७)

ब्रह्मवर्चसमस्त्वति॑ गायत्रिया परि॒ दध्याद्ब्रह्मवर्चसं वै गायत्री॑
ब्रह्मवर्चसमेव॑ भवति॑ सप्तदशानु॑ ब्रूयाद्वैश्यस्य सप्तदशो॑ वै वैश्यः॑
स्व एवैनुङ्गु॑ स्तोमे॑ प्रतिष्ठापयति॑ जगत्या॑ परि॒ दध्याञ्जागता॑ वै
पशवः॑ पशुकामः॑ खलु॑ वै वैश्यो॑ यजते॑ जगत्यैवास्मै॑ पशून्परि॑
गृह्णात्येकविशतिमनु॑ ब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्यैकविशः॑ स्तोमानां॑
प्रतिष्ठा॑ प्रतिष्ठित्य॑ (५८)

चतुर्विशतिमनु॑ ब्रूयाद्ब्रह्मवर्चसकामस्य॑ चतुर्विशत्यक्षरा॑
गायत्री॑ गायत्री॑ ब्रह्मवर्चसं॑ गायत्रियैवास्मै॑ ब्रह्मवर्चसमवं॑ रुन्धे॑
त्रिशतमनु॑ ब्रूयादन्नकामस्य॑ त्रिशतदक्षरा॑ विराङ्गन्नं॑ विराङ्गिरा॑-
जैवास्मा॑ अन्नाद्यमवं॑ रुन्धे॑ द्वात्रिशतमनु॑ ब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्य॑
द्वात्रिशतदक्षरानुष्टुग्नुष्टुप्छन्दसां॑ प्रतिष्ठा॑ प्रतिष्ठित्य॑ षट्ट्रिशतमनु॑
ब्रूयात्पशुकामस्य॑ षट्ट्रिशतदक्षरा॑ बृहती॑ बारहताः॑ पशवो॑
बृहत्यैवास्मै॑ पशू॑ (५९)

नवं॑ रुन्धे॑ चतुश्चत्वारिशतमनु॑ ब्रूयादिन्द्रियकामस्य॑
चतुश्चत्वारिशतदक्षरा॑ त्रिष्टुगिन्द्रियं॑ त्रिष्टुत्रिष्टुभैवास्मा॑ इन्द्रियमवं॑
रुन्धेऽष्टाचत्वारिशतमनु॑ ब्रूयात्पशुकामस्याष्टाचत्वारिशतद-
क्षरा॑ जगती॑ जागताः॑ पशवो॑ जगत्यैवास्मै॑ पशूनवं॑ रुन्धे॑
सर्वाणि॑ छन्दाङ्गस्यनु॑ ब्रूयाद्बहुयाजिनः॑ सर्वाणि॑ वा॑ एतस्य॑

छन्दांशु स्यवंरुद्धानि यो बहुयाज्यपरिमितमनुब्रूयादपरिमितस्यावंरुद्धे

कामयेत् प्रतिष्ठित्यै पशून्मुमचत्वारि॒शत्ता॥४॥ [१०]

निर्वीतं मनुष्याणां प्राचीनावीतं पितृणामुपवीतं देवानामुपव्ययते देवलक्ष्ममेव तत्कुरुते तिष्ठन्नन्वाहु तिष्ठन् ह्याश्रुततरं वदति तिष्ठन्नन्वाहु सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्या आसीनो यजत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति यत्क्रौश्मन्वाहोऽसुरं तद्यन्मन्द्रं मानुषं तद्यदन्तुरा तथ्सदेवमन्तुरानुच्यं सदेवत्वाय विद्वाऽसो वै (६१)

पुरा होतारोऽभूवन्तस्माद्विधृता अध्वानोऽभूवन्न पन्थानः समरुक्षन्नतर्वेद्यन्यः पादो भवति बहिर्वेद्यन्योऽथान्वाहाध्वनां विधृत्यै पथामसंरोहायाथो भूतं चैव भविष्यच्चाव रुन्धेऽथो परिमितं चैवापरिमितं चाव रुन्धेऽथो ग्राम्याङ्श्वैव पशूनारण्याङ्श्वाव रुन्धेऽथो (६२)

देवलोकं चैव मनुष्यलोकं चाभि जयति देवा वै सामिधेनीरनुच्यं यज्ञं नान्वपश्यन्थस प्रजापतिस्तूष्णीमाघारमाघारयुत् ततो वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत् तूष्णीमाघारमाघारयति यज्ञस्यानुख्यात्या अथो सामिधेनीरेवाभ्यन्तत्यलूक्षो भवति य एवं वेदाथो तर्पयत्येवैनास्तृप्यति प्रजयो पशुभिर्- (६३)

य एवं वेद यदेकयाघारयेदेकां प्रीणीयाद्वाभ्यां द्वे प्रीणीयाद्यत् तिसृभिरति तद्रेचयेन्मनुसा घारयति मनसा

ह्यनांसमाप्यते तिर्यश्चमा घारयत्यछम्बद्धारं वाक् मनश्चार्तीयेतामहं
देवेभ्यो हृव्यं वंहामीति वागंब्रवीदहं देवेभ्यु इति मनस्तौ प्रजापतिं
प्रश्नमैताऽ सौऽब्रवीत् (६४)

प्रजापतिर्दूतीरेव त्वं मनसोऽसि यद्धि मनसा ध्यायति
तद्वाचा वदतीति तत्खलु तुभ्यं न वाचा जुहवन्नित्यब्रवीत्
तस्मान्मनसा प्रजापतये जुहति मन इव हि प्रजापतिः प्रजा-
पतेरास्यै परिधीन्थसम्मार्ष्टि पुनात्येवैनान्निर्मध्यमं त्रयो वै प्राणाः
प्राणानेवाभि जयति त्रिदक्षिणार्ध्यं त्रयं - (६५)

इमे लोका इमानेव लोकानभि जयति त्रिरुत्तरार्ध्यं त्रयो
वै दैवयानाः पन्थानस्तानेवाभि जयति त्रिरूपं वाजयति त्रयो वै
दैवलोका दैवलोकानेवाभि जयति द्वादशं सं पंद्रन्ते द्वादशं मासाः
संवथ्सरः संवथ्सरमेव प्रीणात्यथो संवथ्सरमेवास्मा उपं दधाति
सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या आघारमा घारयति तिर इव (६६)

वै सुवर्गो लोकः सुवर्गमेवास्मै लोकं प्र रोचयत्यृजुमा
घारयत्यृजुरिव हि प्राणः सन्ततमा घारयति प्राणानामन्नाद्यस्य
सन्तत्या अथो रक्षसामपंहत्यै यं कामयेत प्रमायुकः स्यादिति
जिह्मं तस्या घारयेत्प्राणमेवास्माजिह्मं नयति ताजकप्र मीयते
शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदाघार आत्मा ध्रुवा- (६७)

अघारमाघार्यं ध्रुवाऽ समन्तत्यात्मनेव यज्ञस्य शिरः प्रति

दधात्यग्निर्देवाना॑ दूत आसीद्वयोऽसुराणां तौ प्रजापतिं प्रश्नमैताऽ
स प्रजापतिर्ब्रह्मणमंब्रवीदेतद्वि ब्रूहीत्या श्रावयेतीदं देवाः शृणुतेति
वाव तद्ब्रवीदग्निर्देवो होतेति य एव देवानां तमंवृणीत् ततो
देवा- (६८)

अभंवन्परासुरा॒ यस्यैवं विदुषः प्रवरं प्रवृण्टे भवत्यात्मना॒
परास्यु॒ भ्रातृव्यो भवति यद्वा॒ह्मणश्चाब्रा॒ह्मणश्च प्रश्नमेयाताँ॒
ब्राह्मणायाधि॑ ब्रूयाद्वा॒ह्मणायाध्याहा॒ऽत्मनेऽध्याहु॑ यद्वा॒ह्मणं॒
पुराहा॒ऽत्मानं॒ पराहु॑ तस्मा॒द्वाह्मणो न पुरोच्यः॥ (६९)

वा आरुण्याङ्कावं रुप्तेऽथो पुशुभिः सौऽब्रवीदक्षिणार्थ्यत्रयं इव ध्रुवा देवाश्वत्वारिष्ठशब्दं॥१॥ [११]

आयुष्ट आयुर्दा॒ अंगु॒ आ प्यायस्व सं तेऽवं ते हेऽु॒ उदुत्तमं
प्रणो॑ देव्या नो॑ दिवोऽग्नाविष्णू॑ अग्नाविष्णू॑ इमं मै॒ वरुण् तत्वा॑
याम्युदु॒ त्यं चित्रम्। अ॒पां नपादा॒ ह्यस्थादुपस्थ॑ जिह्वानांमूर्ध्वो॒
विद्युतं॒ वसानः। तस्यु॑ ज्येष्ठं॑ महिमानं॒ वहन्तीरुहिरण्यवर्णः॑ परि॒
यन्ति युह्वीः। स- (७०)

मन्या॑ यन्त्युपं॑ यन्त्यन्याः॑ संमानमूर्वं॑ नद्यः॑ पृणन्ति। तमू॑
शुचि॒ शुचयो॑ दीदिवा॒ संमपां॑ नपातं॑ परि॑ तस्थुरापः। तमस्मैरा॑
युवतयो॑ युवानं॑ मर्मज्यमानाः॑ परि॑ यन्त्यापः। स शुक्रेण॑
शिक्ष्ना॑ रेवदग्निर्देवायानिध्मो॑ घृतनिर्णिगप्त्सु। इन्द्रावरुणयोरह॒
सुम्राजोरवु॑ आ वृणे। ता नो॑ मृडात ईदृशैः। इन्द्रावरुणा॑

युवमंधुरायं नो (७१)

विशे जनाय महि शर्म यच्छतम्। दीर्घप्रयज्युमति यो वनुष्पति
वयं जयेम् पृत्तनासु दूद्यं। आ नो मित्रावरुणा प्र बाहवा। त्वं
नो अग्ने वरुणस्य विद्वान् देवस्य हेडोऽव यासिसीषाः। यजिष्ठो
वहिंतमः शोशुचानो विश्वा द्वेषाऽसि प्र मुमुग्धस्मत्। स त्वं नो
अग्नेऽवमो भवोती नेदिष्ठो अस्या उपसो व्युष्टौ। अव यक्षव नो
वरुणः (७२)

रराणो वीहि मृडीकः सुहवो न एधि। प्रप्रायमग्निरतस्य
शृण्वे वि यथ्सूर्यो न रोचते बृहद्वाः। अभि यः पूरु पृत्तनासु तस्थौ
दीदाय दैव्यो अतिंधिः शिवो नः। प्र तै यक्षि प्र तं इयर्मि मन्म
भुवो यथा वन्द्यो नो हवेषु। धन्वन्त्रिव प्रपा असि त्वमग्न इयुक्षवै
पूरवै प्रल राजन्। (७३)

वि पाजंसा वि ज्योतिषा। स त्वमग्ने प्रतीकेन् प्रत्योष
यातुधान्यः। उरुक्षयेषु दीद्यत्। तः सुप्रतीकः सुदृशाऽु
स्वश्वमविद्वाऽसो विदुष्टरः सपेम। स यक्षुद्विश्वा वयुनानि विद्वान्म
हव्यमग्निरमृतेषु वोचत्। अः होमुचे विवेषु यन्मा वि न इन्द्रेन्द्र
क्षुत्रमिन्द्रियाणि शतक्रतोऽनु ते दायि॥ (७४)

यहीः समंधुरायं नो वरुणः राजुः शतुश्वत्वारिः शब्दः॥५॥

[१२]

विश्वरूपस्त्वेन्द्र वृत्रम्भवादिनः स त्वै नासोमयाज्येप वै दैवरथो देवा वै नर्चि नायज्ञोऽग्ने

महात्रीनिर्वातमायुष्टे द्वादशा॥१२॥

विश्वरूपो नैनं शीतरूपावद्य वसुं पूर्वद्युर्वाजा इत्यग्ने महानिर्वातमन्या यन्ति चतुःसप्ततिः॥७४॥

विश्वरूपोऽनुं ते दायि॥

हरिः ॐ ॥

॥कृष्ण-यजुर्वेदीय-तैत्तिरीय-संहितायां द्वितीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः
समाप्तः॥२-५॥

॥षष्ठः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे षष्ठः प्रश्नः॥

सुमिधो यजति वसन्तमेवर्तूनामवं रुन्धे तनूनपांतं यजति
 ग्रीष्ममेवावं रुन्धे इडो यंजति वरुषा एवावं रुन्धे बुरुहिर्यजति
 शरदमेवावं रुन्धे स्वाहाकारं यंजति हेमन्तमेवावं रुन्धे तस्माथ्-
 स्वाहाकृता हेमन्पश्चवोऽवं सीदन्ति सुमिधो यजत्युषसं एव
 देवतानामवं रुन्धे तनूनपांतं यजति यज्ञमेवावं रुन्ध - (१)

इडो यंजति पशुनेवावं रुन्धे बुरुहिर्यजति प्रजामेवावं रुन्धे
 समानंयत उपभृतस्तेजो वा आज्यं प्रजा बुरुहिः प्रजास्वेव तेजों
 दधाति स्वाहाकारं यंजति वाचमेवावं रुन्धे दश सं पद्यन्ते दशाक्षरा
 विराङ्गिराजैवान्नाद्यमवं रुन्धे सुमिधो यजत्युस्मिन्नेव लोके प्रति
 तिष्ठति तनूनपांतं यजति (२)

यज्ञ एवान्तरिक्षे प्रति तिष्ठतीडो यंजति पशुष्वेव प्रति
 तिष्ठति बुरुहिर्यजति य एव देवयानाः पन्थानस्तेष्वेव प्रति तिष्ठति
 स्वाहाकारं यंजति सुवर्ग एव लोके प्रति तिष्ठत्येतावन्तो वै देव-
 लोकास्तेष्वेव यथापूर्वं प्रति तिष्ठति देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्धन्त-
 ते देवाः प्रयाजैरेभ्यो लोकेभ्योऽसुरान्माणुदन्त तत्रयाजानां (३)

प्रयाजत्वं यस्यैवं विदुषः प्रयाजा इज्यन्ते प्रैभ्यो लोकेभ्यो

भ्रातृव्यानुदतेऽभिक्रामं जुहोत्युभिजित्यै यो वै प्रयाजानां मिथुनं वेद प्र प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते समिधौ बृहीरिव यजति तनूनपातुमेकमिव मिथुनं तदिङ्गो बृहीरिव यजति बृहिरेकमिव मिथुनं तदेतद्वै प्रयाजानां मिथुनं य एवं वेद प्र (४)

प्रजया पशुभिर्मिथुनैर्जायते देवानां वा अनिष्टा देवता आसन्नथासुरा यज्ञमजिधाः सन्ते देवा गायत्रीं व्यौहन् पश्चाक्षराणि प्राचीनानि त्रीणि प्रतीचीनानि ततो वर्म यज्ञायाभवद्वर्म यजमानाय यत्प्रयाजानूयाजा इज्यन्ते वर्मेव तद्यज्ञाय क्रियते वर्म यजमानाय भ्रातृव्याभिभूत्यै तस्माद्वर्णं पुरस्ताद्वर्णीयः पश्चाद्वर्णीयो देवा वै पुरा रक्षोभ्यु - (५)

इति स्वाहाकारेण प्रयाजेषु यज्ञः सङ्गस्थाप्यमपश्यन्तः स्वाहाकारेण प्रयाजेषु समस्थापयन्वि वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति यथस्वाहाकारेण प्रयाजेषु सङ्गस्थापयन्ति प्रयाजानिष्ठा हृवीः प्रभिघारयति यज्ञस्य सन्तत्या अथो हविरेवाकरथो यथापूर्वमुपैति पिता वै प्रयाजाः प्रजाऽनूयाजा यत्प्रयाजानिष्ठा हृवीः प्रभिघारयति पितैव तत्पुत्रेण साधारणं (६)

कुरुते तस्मादाहृयश्वेवं वेद यश्च न कथा पुत्रस्य केवलं कथा साधारणं पितुरित्यस्कन्नमेव तद्यत्प्रयाजेष्विष्टेषु स्कन्दति गायत्र्येव तेन गर्भधत्ते सा प्रजां पशून् यजमानाय प्रजनयति॥ (७)

यजुति यज्ञमेवावरुन्धे तनूनपांतं यजति प्रयाजानामेवं वेद प्र रक्षोऽन्यः साधारणं पञ्चत्रिशत्त्वा॥७॥ [१]

चक्षुषी वा एते यज्ञस्य यदाज्यभागौ यदाज्यभागौ यजति
चक्षुषी एव तद्यज्ञस्य प्रति दधाति पूर्वार्थं जुहोति तस्मात्पूर्वार्थं
चक्षुषी प्रबाहुं जुहोति तस्मात्प्रबाहुक्षक्षुषी देवलोकं वा अग्निना
यजमानोऽनु पश्यति पितृलोकं सोमेनोत्तरार्थं इग्नये जुहोति
दक्षिणार्थं सोमायैवमिव हीमौ लोकावनयोर्लोकयोरनुख्यात्यै
राजानां वा एतौ देवतानां (८)

यदुग्नीषोमावन्तरा देवता इज्येते देवतानां विधृत्यै तस्माद्राजा
मनुष्यां विधृता ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं तद्यज्ञे यजमानः कुरुते
येनान्यतोदतश्च पशून्दाधारोभयतोदतश्चेत्यचमनूच्याज्यभागस्य
जुषाणेन यजति तेनान्यतोदतो दाधारचमनूच्यं हविषं कृचा
यं जति तेनोभयतोदतो दाधार मूर्धन्वर्ती पुरोनुवाक्यां भवति
मूर्धानमेवैन उ समानानां करोति (९)

नियुत्वंत्या यजति भ्रातृव्यस्यैव पशूनि युवते केशिनः
ह दाभर्य केशी सात्यकामिरुवाच सुसंपदां ते शक्तरीयुः शो
यज्ञे प्रयोक्तासे यस्यै वीर्येण प्र जातान्नातृव्यानुदते प्रति
जनिष्यमाणान् यस्यै वीर्येणोभयोर्लोकयोज्योतिर्धत्ते यस्यै वीर्येण
पूर्वार्थेनानुङ्गानुनक्ति जघनार्थेन धेनुरिति पुरस्तालक्ष्मा पुरोनुवाक्यां
भवति जातानेव भ्रातृव्यान्म्र णुदत उपरिष्टालक्ष्मा (१०)

याज्या जनिष्यमाणानेव प्रति नुदते पुरस्तालक्ष्मा
 पुरोनुवाक्या भवत्यस्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्त उपरिष्टालक्ष्मा
 याज्यामुष्मिन्नेव लोके ज्योतिर्धत्ते ज्योतिष्मन्तावस्मा इमौ
 लोकौ भवतो य एवं वेदं पुरस्तालक्ष्मा पुरोनुवाक्या भवति
 तस्मात्पूर्वधर्मनान्द्वान्मनक्त्युपरिष्टालक्ष्मा याज्या तस्माञ्छनन्धर्मनं
 धेनुर्य एवं वेदं भुङ्ग एनमेतौ वज्रं आज्यं वज्रं आज्यभागौ (११)

वज्रो वषद्वारस्त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र
 हरत्यछम्बद्वारमपगूर्य वषद्वरोति सृत्यै गायत्री पुरोनुवाक्या
 भवति त्रिष्टुग्याज्या ब्रह्मन्नेव क्षत्रमन्वारम्भयति तस्माद्वाह्यणो
 मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेदं प्रैवैनं पुरोनुवाक्ययाऽऽहु प्र
 णयति याज्यया गुमयति वषद्वारेणैवैनं पुरोनुवाक्यया दत्ते प्र
 यच्छति याज्यया प्रति (१२)

वषद्वारेण स्थापयति त्रिपदा पुरोनुवाक्या भवति त्रयं इमे
 लोका एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठति चतुष्पदा याज्या चतुष्पद एव
 पुश्ननवं रुन्धे द्व्यक्षरो वषद्वारो द्विपाद्यजमानः पुशुष्वेवोपरिष्टात्प्रति
 तिष्ठति गायत्री पुरोनुवाक्या भवति त्रिष्टुग्याज्यैषा वै सप्तपदा
 शक्तरी यद्वा एतया देवा अशिक्षन्तदशक्तुवन् य एवं वेदं शक्रोत्येव
 यच्छिक्षति॥ (१३)

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशस्म आत्मनाज्यंमधत्त तं
देवा अब्रुवन्नेष वाव यज्ञो यदाज्यमप्येव नोऽत्रास्त्विति
सोऽब्रवीद्यजान् व आज्यंभागावुपं स्तृणानभि घारयनिति
तस्माद्यजन्त्याज्यभागावुपं स्तृणन्त्यभि घारयन्ति ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्माथस्त्याद्यातयामान्यन्यानि हुवीङ्ग्ययातयामुमाज्य-
मिति प्राजापत्य- (१४)

मिति ब्रूयादयातयामा हि देवानां प्रजापतिरिति छन्दाऽसि
देवेभ्योऽपांक्रामन्न वौऽभागानि हृव्यं वक्ष्याम इति तेभ्य एतच्चतुरवत्
तमंधारयन्पुरोनुवाक्यायै याज्यायै देवतायै वषट्काराय यच्चतुरवत्तं
जुहोति छन्दाङ्ग्येव तत्प्रीणाति तान्यस्य प्रीतानि देवेभ्यो
हृव्यं वहन्त्यज्ञिरसो वा इत उत्तमाः सुवर्गं लोकमायन्तदृषयो
यज्ञवास्त्वभ्युवायन्ते- (१५)

अपश्यन्पुरोडाशं कूर्म भूतङ्गं सर्पन्तं तमब्रुवन्निन्द्राय
ध्रियस्व बृहस्पतये ध्रियस्व विश्वेभ्यो देवेभ्यो ध्रियस्वेति स
नाधिन्यत तमब्रुवन्नग्रये ध्रियस्वेति सोऽग्रयेऽध्रियत यदाग्रेयो-
ऽष्टाकंपालोऽमावास्यायां च पौर्णमास्यां चाच्युतो भवति
सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै तमब्रुवन्कथाहास्था इत्यनुपाक्तो-
ऽभूवमित्यब्रवीद्यथाक्षोऽनुपाक्तो - (१६)

उवाच्छत्येवमवारमित्युपरिष्टादभ्यज्याधस्तादुपानक्ति

सुवर्गस्य लोकस्य समष्टै सर्वाणि कुपालान्यभि प्रथयति
 तावतः पुरोडाशान्मुष्मिल्लोकेऽभि जंयति यो विदंग्धः स नैरकृतो
 योऽश्रृतः स रौद्रो यः शृतः स सदेवस्तस्मादविदहता शृतङ्कृत्यः
 सदेवत्वाय भस्मनाऽभि वासयति तस्मान्माऽसेनास्थि छुन्न
 वेदेनाऽभि वासयति तस्मात् (१७)

केशैः शिरश्छन्नं प्रच्युतं वा एतदस्मालोकादगतं देवलोकं
 यच्छ्रृतः हुविरन्भिघारितमभिघार्योद्वासयति देवत्रैवैनद्रमयति
 यद्येकं कुपालं नश्येदेको मासः संवथसरस्यानवेतः स्यादथ
 यजमानः प्र मीयेत् यद्वे नश्येतां द्वौ मासौ संवथसरस्यानवेत्
 स्यातामथ यजमानः प्र मीयेत् सङ्घायोद्वासयति यजमानस्य (१८)

गोपीथाय यदि नश्येदाश्विनं द्विकपालं निर्वपेद् द्यावा-
 पृथिव्यमेकंकपालमश्विनौ वै देवानां भिषजौ ताभ्यांमेवास्मै
 भेषजं करोति द्यावापृथिव्यं एकंकपालो भवत्यनयोर्वा एतन्नश्यति
 यन्नश्यत्यनयोरैवैनद्विन्दति प्रतिष्ठित्यै॥ (१९)

प्राजापत्यन्तेऽक्षोऽनुपाको वेदेनाऽभि वासयति तस्माद्यजमानस्य द्वात्रिंशत्र्च॥६॥————[३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसुव इति स्फ्यमा दत्ते प्रसूत्या
 अश्विनोर्बहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानांमध्यर्य आस्तां पूष्णो
 हस्तांभ्यामित्याहु यत्यै शतमृष्टिरसि वानस्पत्यो द्विषुतो वृथ इत्याहु
 वज्रमेव तथसः श्यति भ्रातृव्याय प्रहरिष्यन्धस्तम्बयुजुरहरत्येतावती

वै पृथिवी यावंती वेदिस्तस्या एुतावंत एुव भ्रातृव्यं निर्भजति (२०)

तस्मान्नाभागं निर्भजन्ति त्रये इमे लोका एुभ्य
एवैनं लोकेभ्यो निर्भजति तृष्णां चतुर्थं हरत्यपरिमितादेवैनं
निर्भजत्युद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदपे हन्त्युद्धन्ति तस्मादोषधयः
परा भवन्ति मूलं छिनत्ति भ्रातृव्यस्यैव मूलं छिनत्ति
पितृदेवत्यातिखातेयतीं खनति प्रजापतिना (२१)

यज्ञमुखेनु सम्मितामा प्रतिष्ठायै खनति यजमानमेव प्रतिष्ठां
गंमयति दक्षिणतो वर्षीयसीं करोति देवयज्ञस्यैव रूपमंकः
पुरीषवर्तीं करोति प्रजा वै पशवः पुरीषं प्रजयैवैनं पशुभिः
पुरीषवन्तं करोत्युत्तरं परिग्राहं परिं गृह्णात्येतावंती वै पृथिवी
यावंती वेदिस्तस्या एुतावंत एुव भ्रातृव्यं निर्भज्याऽऽत्मनु उत्तरं
परिग्राहं परिं गृह्णाति कूरमिव वा - (२२)

एतत्करोति यद्वेदिं करोति धा असि स्वधा असीति योयुप्यते
शान्त्यै प्रोक्षणीरा सांदयत्यापो वै रक्षोघ्नी रक्षसामपंहत्यै
स्फ्यस्य वर्त्मन्थसादयति यज्ञस्य सन्तत्यै यं द्विष्यात्तं
ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥ (२३)

भजति प्रजापतिनेव वै त्रयस्मिंशब्दः॥ ४॥ [४]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्युद्धिरहुवीःषि प्रौक्षीः केनाऽप इति
ब्रह्मणेति ब्रूयादुद्धिरह्यैव हुवीःषि प्रौक्षति ब्रह्मणाऽप इध्मावरुहिः

प्रोक्षंति मेध्यमेवैनत्करोति वेदिं प्रोक्षत्युक्षा वा एषाऽलोमकाऽमेध्या
यद्वेदिर्मेध्यामेवैना करोति दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वेति
बुरुहिरासाद्य प्रो- (२४)

क्षत्येभ्य एवैनल्लोकेभ्यः प्रोक्षंति कूरमिव वा एतत्करोति
यत्खनत्यपो नि नयति शान्त्यै पुरस्तात्प्रस्तुरं गृह्णाति मुख्यमेवैन
करोतीयन्तं गृह्णाति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितं बुरुहि:
स्तृणाति प्रजा वै बुरुहि: पृथिवी वेदिः प्रजा एव पृथिव्यां
प्रतिष्ठापयत्यन्तिदशजङ्ग स्तृणाति प्रजयैवैन पुशुभिरन्तिदशं
करो- (२५)

त्युत्तरं बुरुहिषः प्रस्तुरः सादयति प्रजा वै बुरुहिर्यजमानः
प्रस्तुरो यजमानमेवायजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानो-
जयजमानादुत्तरोऽन्तर्दधाति व्यावृत्या अनक्ति हृविष्कृतमेवैन
सुवर्गं लोकं गमयति त्रेधानक्ति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैन
लोकेभ्योऽनक्ति न प्रति॒ शृणाति॒ यत्प्रतिशृणीयादनूर्ध्वं भावुकं
यजमानस्य स्यादुपरीवु प्र हर- (२६)

त्युपरीवु हि सुवर्गो लोको नि यच्छति वृष्टिमेवास्मै नि
यच्छति नात्यग्रं प्र हरेदत्यग्रं प्रहरेदत्यासारिण्यध्वर्योर्नाशुका
स्यान्न पुरस्तात्प्रत्यस्येदत्पुरस्तात्प्रत्यस्यैश्चुवर्गलोकाद्यजमानं
प्रति॒ नुदेत्प्राश्चं प्र हरति॒ यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति॒ न

विष्वंश्च वि युयाद्विष्वंश्च वियुयाथ् (२७)

स्त्र्यस्य जायेतोर्ध्वमुद्घौत्युर्ध्वमिव हि पुःसः पुमानेवास्य जायते यथ्स्फेनं वोपवेषेण वा योयुप्येत् स्तृतिरेवास्य सा हस्तेन योयुप्यते यजमानस्य गोपीथाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं यज्ञस्य यजमानु इति प्रस्तर इति तस्य कं सुवर्गो लोक इत्याहवनीय इति ब्रूयाद्यत्रस्तरमाहवनीये प्रहरति यजमानमेव (२८)

सुवर्गं लोकं गमयति वि वा एतद्यजमानो लिशते यत्प्रस्तरं योयुप्यन्ते बुरुहिरनु प्रहरति शान्त्या अनारम्भण इव वा एतरह्यधर्युः स ईश्वरो वैपुनो भवितोर्धुवाऽसीतीमामुभि मृशतीयं वै ध्रुवाऽस्यामेव प्रति तिष्ठति न वैपुनो भवत्यगा(३)नग्नीदित्याहृयद्वृयादगन्नग्निरित्यग्नावग्निं गमयेन्निर्यजमानः सुवर्गलोकाद्वजेदग्नित्येव ब्रूयाद्यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति॥ (२९)

आसाद् प्रान्तिदशजं करोति हरति वियुयाद्यजमानमेवाग्निरिति सुप्रदेश च॥६॥ [५]

अग्नेष्वयो ज्यायाऽसो भ्रातर आसन्ते देवेभ्यो हृव्यं वहन्तुः प्रार्मीयन्त सोऽग्निर्बिभेदित्यं वाव स्य आर्तिमारिष्यतीति स निलायत सोऽपः प्राविशत्तं देवताः प्रैषमैच्छन्तं मथ्यः प्राब्रवीत्तमशपद्धियाधिया त्वा वध्यासुर्यो मा प्रावौच् इति तस्मान्मथ्यं धियाधिया ग्रन्ति शस्तो - (३०)

हि तमन्विन्दन्तमब्रुवनुपं न आ वर्तस्व हृव्यं नौ वहेति

सौऽब्रवीद्वरं वृणै यदेव गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दात्तन्मे भ्रातृणां भागुधेयमसदिति तस्माद्यद् गृहीतस्याहुतस्य बहिःपरिधि स्कन्दति तेषां तद्वागुधेयं तानेव तेन प्रीणाति परिधीन्परि दधाति रक्षसामपंहत्यै सङ् स्पर्शयति (३१)

रक्षसामनन्वचाराय न पुरस्तात्परि दधात्यादित्यो ह्यैवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षाऽस्यपहन्त्यूर्ध्वे समिधावा दधात्युपरिष्टादेव रक्षाऽस्यपं हन्ति यजुषाऽन्यां तृष्णीमन्यां मिथुनत्वाय द्वे आ दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै यंजेत् यो यज्ञस्याऽत्यर्य वसीयान्स्यादिति भूपतये स्वाहा भुवनपतये स्वाहा भूतानां (३२)

पतये स्वाहेति स्कन्नमनु मन्त्रयेत यज्ञस्यैव तदात्या यजमानो वसीयान्भवति भूयसीरुहि देवताः प्रीणाति जामिवा एतद्यज्ञस्य क्रियते यदन्वश्चौ पुरोडाशावुपा शुयाजमन्तरा यंजत्यजामित्वायाथौ मिथुनत्वायाग्निरमुष्मिल्लोक आर्सीद्यमोऽस्मिन्ते देवा अब्रुवन्नेतेमौ वि पर्यहुमेत्यन्नादेन देवा अग्नि- (३३)

मुपामन्त्रयन्त राज्येन पितरो यमं तस्मादग्निर्देवानामन्नादो यमः पितृणां राजा य एवं वेद प्र राज्यमन्नाद्यमाप्नोति तस्मां एतद्वागुधेयं प्रायच्छृन् यदग्नये स्विष्टकृतेऽवद्यन्ति यदग्नये स्विष्टकृतेऽवद्यति भागुधेयैनैव तद्रुद्रः समर्धयति सुकृथस्कृदव-

द्यति सुकृदिव् हि रुद्र उत्तरार्धादवं द्यत्येषा वै रुद्रस्य (३४)

दिख्स्वायामेव दिशि रुद्रं निरवंदयते द्विरभि घारयति
चतुरवत्तस्याऽस्यै पश्वो वै पूर्वा आहुतय एष रुद्रो यदुग्निर्यत्पूर्वा
आहुतीरभि जुहुयाद्रुद्राय पशूनपि दध्यादपशुर्यजमानः स्यादतिहाय
पूर्वा आहुतीर्जुहोति पशूनां गोपीथाय। (३५)

श्रामः स्पर्शयति भूतानामुग्निः रुद्रस्य सुसत्रिः शब्दः॥६॥ [६]

मनुः पृथिव्या यज्ञियमैच्छुथस घृतं निषिक्तमविन्दुथसोऽ-
ज्ञवीत्कोऽस्येश्वरो यज्ञेऽपि कर्तौरिति तावंब्रूतां मित्रावरुणौ
गोरेवावर्मीश्वरौ कर्तौः स्व इति तौ ततो गाः समैरयताः सा
यत्रयत्र न्यक्रामुत्ततौ घृतमंपीड्यत तस्माद् घृतपंद्युच्यते तदस्यै
जन्मोपहूतः रथन्तरः सुह पृथिव्येत्याहु- (३६)

यं वै रथन्तरमिमामेव सहान्नाद्येनोपं ह्यत उपहूतं वामदेव्यः
सुहान्तरिक्षेणेत्याह पश्वो वै वामदेव्यं पशूनेव सुहान्तरिक्षेणोपं
ह्यत उपहूतं बृहथसुह दिवेत्याहैरं वै बृहदिरामेव सुह दिवोपं
ह्यत उपहूताः सुप्त होत्रा इत्याहु होत्रा एुवोपं ह्यत उपहूता
धेनुः (३७)

सुहरूभेत्याह मिथुनमेवोपं ह्यत उपहूतो भक्षः सखेत्याह
सोमपीथमेवोपं ह्यत उपहूताँ (४) हो इत्याहाऽत्मानमेवोपं ह्यत
आत्मा ह्युपहूतानां वसिष्ठ इडामुपं ह्यते पश्वो वा इडां पशूनेवोपं

ह्यते चुतुरुपं ह्यते चतुष्पादो हि पशवो मानवीत्याहु मनुरुद्येता-
(३८)

मग्रेऽपश्यद् घृतपदीत्याहु यदेवास्यै पदाद् घृतमर्पीङ्गयत्
तस्मादेवमांह मैत्रावरुणीत्याह मित्रावरुणौ ह्येनाऽ समैरयतां ब्रह्म
देवकृतमुपहूतमित्याहु ब्रह्मैवोपं ह्यते दैव्यां अध्यर्थव उपहूता
उपहूता मनुष्यां इत्याहु देवमनुष्यानेवोपं ह्यते य इमं यज्ञमवान्
ये यज्ञपतिं वर्धनित्याह (३९)

यज्ञाय चैव यजमानाय चाऽशिषमा शास्त्रं उपहूते
द्यावांपृथिवी इत्याहु द्यावांपृथिवी पुर्वोपं ह्यते पूर्वजे कृतावरी
इत्याहु पूर्वजे ह्येते कृतावरी देवी देवपुत्रे इत्याहु देवी ह्येते
देवपुत्रे उपहूतोऽयं यजमान इत्याहु यजमानमेवोपं ह्यते
उत्तरस्यां देवयज्यायामुपहूतो भूयसि हविष्करणं उपहूतो दिव्ये
धामनुपहूत - (४०)

इत्याहु प्रजा वा उत्तरा देवयज्या पशवो भूयो हविष्करणऽ
सुवर्गो लोको दिव्यं धामेदमसीदमसीत्येव यज्ञस्यं प्रियं धामोपं
ह्यते विश्वमस्य प्रियमुपहूतमित्याहाछम्बद्धारमेवोपं ह्यते॥ (४१)

आहु धेनुरेतां वर्धनित्याहु धामनुपहूतश्चतुर्छिंशत्त्रिंशत्त्रिं [७]

पशवो वा इडा स्वयमा दत्ते काममेवाऽत्मना पशूनामा दत्ते
न ह्यन्यः कामं पशूनां प्रयच्छति वाचस्पतये त्वा हुतं प्राशजामीत्याहु
वाचमेव भागधेयेन प्रीणाति सदसुस्पतये त्वा हुतं प्राशजामीत्याहु

स्वुगाकृत्यै चतुरवृत्तं भवति हुविर्वै चतुरवृत्तं पशवंशतुरवृत्तं यद्धोता^०
प्राशजीयाद्धोता- (४२)

इति मार्चुद्देवद्गौ जुहुयाद्रुद्रायै पूशूनपि दध्यादपशुर्यजमानः
स्याद्वाच स्पतये त्वा हुतं प्राशजामीत्याह पुरोक्षमेवैनंज्ञहोति
सदं सुस्पतये त्वा हुतं प्राशजामीत्याह स्वुगाकृत्यै प्राशजन्ति तीर्थ
एव प्राशजन्ति दक्षिणां ददाति तीर्थ एव दक्षिणां ददाति वि वा
एतद्यज्ञं (४३)

छिन्दन्ति यन्मध्यतः प्राशजन्त्यद्विर्मार्जयन्तु आपो वै सर्वा
देवतां देवताभिरेव यज्ञः सं तन्वन्ति देवा वै यज्ञाद्रुद्रमन्तरायन्त्स
यज्ञमविघ्यत्तं देवा अभि समगच्छन्तु कल्पतां न इदमिति तै-
ऽब्रुवन्थिस्वं इति न इदं भविष्यति यदिम राघयिष्यामु इति
तथिस्वं कृत्वं तस्याऽतिष्ठु नि- (४४)

रकृन्तन् यवेन् समितं तस्माद्यवमात्रमवै द्येद्यज्ञायो-
ऽवद्येद्रोपयेत्तद्यज्ञस्य यदुपै च स्तृणीयादभि च घारयेदुभयतः
सङ्क्षायि कुर्यादवदायाभि घारयति द्विः सं पंद्रते द्विपाद्यजमानः
प्रतिष्ठित्यै यत्तिरश्चीनं मतिहरेदनभिविष्टं यज्ञस्याभि विष्येदग्रेण
परि हरति तीर्थेनैव परि हरति तत्पूष्णे पर्यहरन्तत् (४५)

पूषा प्राशय दुतोऽरुणत्तस्मात्पूषा प्रपिष्ठभांगोऽन्तको हि
तं देवा अब्रुवन्वि वा अयमार्घ्यप्राशित्रियो वा अयमभूदिति

तद्वृहुस्पतये पर्यहरन्थ्सोऽविभेद्वृहुस्पतिरित्थं वाव स्य आर्ति-
मारिष्यतीति स एतं मत्रमपश्यथ्सूर्यस्य त्वा चक्षुषा प्रति-
पश्यामीत्यब्रवीन्न हि सूर्यस्य चक्षुः (४६)

किं चुन हिनस्ति सौऽविभेत्रिगृह्णन्त मा हिंसिष्यतीति
देवस्य त्वा सवितुः प्रसुवैऽश्विनोर्बाहुभ्यां पृष्णो हस्ताभ्यां
प्रति गृह्णामीत्यब्रवीथ्सवितृप्रसूत एवैनद्वृह्णणा देवतांभिः प्रत्य-
गृह्णाथ्सोऽविभेत्राशजन्त मा हिंसिष्यतीत्यग्नेस्त्वाऽऽस्येन
प्राशजामीत्यब्रवीन्न ह्यग्नेरास्य किं चुन हिनस्ति सौऽविभेत् (४७)

प्राशितं मा हिंसिष्यतीति ब्राह्मणस्योदरेणत्यब्रवीन्न हि
ब्राह्मणस्योदरं किं चुन हिनस्ति बृहुस्पतेर्ब्रह्मणेति स हि ब्रह्मिष्ठोऽपु-
वा एतस्मात्प्राणाः क्रामन्ति यः प्राशजात्यद्विर्मार्जयित्वा
प्राणान्थसमृशतेर्मृतं वै प्राणा अमृतमापः प्राणानेव यथास्थानमुप-
ह्यते॥ (४८)

प्राशजीयाद्वोतां युजं निरंहरन्तचक्षुरास्यैङ्कि चुन हिनस्ति सौऽविभेद्वृत्तुशत्वारि॒शत्त्वा॑॥७॥ — [C]

अग्नीध आ दधात्यग्निमुखानेवर्तन्नीणाति समिधमा
दधात्युत्तरासामाहुतीनां प्रतिष्ठित्या अथो समिद्वत्येव जुहोति
परिधीन्थसमाईषि पुनात्यैवैनान्थस्कृथस्कृथसमाईषि परांडिव्
ह्यैतरहि यज्ञश्चतुः सं पद्यते चतुष्पादः पशवः पशुनेवावरुन्धे
ब्रह्मन्त्र स्थास्याम् इत्याहात्र वा एतरहि यज्ञः श्रितो - (४९)

यत्रं ब्रूह्मा यत्रैव यज्ञः श्रितस्ततं एवैनुमा रंभते यद्धस्तेन
प्रमीवैद्वैपुनः स्याद्यच्छीर्णा शीर्षक्तिमान्स्याद्यत्तृष्णीमासीतासं
प्रत्तो यज्ञः स्यात्प्र तिषेत्येव ब्रूयाद्वाचि वै यज्ञः श्रितो यत्रैव यज्ञः
श्रितस्ततं एवैनुऽ सम्प्र येच्छति देवं सवितरेतत्ते प्रा- (५०)

॥हेत्याहु प्रसूत्यै बृहस्पतिर्ब्रह्मेत्याहु स हि ब्रह्मिष्ठः स यज्ञं
पाहि स यज्ञपतिं पाहि स मां पाहीत्याह यज्ञाय यज्ञमानाया-
॥त्मने तेभ्य एवाऽशिषमा शास्तेऽनार्त्या आश्राव्याऽह देवान्
यज्ञेति ब्रह्मवादिनो वदन्तीष्ठा देवता अथं कतुम एते देवा इति
छन्दाऽसीति ब्रूयाद्वायुत्रीं त्रिष्टुभ्यं (५१)

जगतीमित्यथो खल्वाहुब्राह्मणा वै छन्दाऽसीति तानेव
तद्यजति देवानां वा इष्ठा देवता आसुन्नथाग्निर्नोद्ज्वलत्तं
देवा आहुतीभिरनूयाजेष्वन्विन्दन् यदनूयाजान् यज्ञत्यग्निमेव
तथस्मिन्द्व एतदुर्वै नामासुर आसीथ्स एतर्हि यज्ञस्याऽशि-
षमवृक्षं यद्युयादेत- (५२)

दु द्यावापृथिवी भुद्रमभूदित्येतदुमेवासुरं यज्ञस्याऽशिष्ठं
गमयेदिदं द्यावापृथिवी भुद्रमभूदित्येव ब्रूयाद्यज्ञमानमेव यज्ञस्या-
॥शिष्ठं गमयत्यार्थं सूक्तवाकमुत नमोवाकमित्याहुदमराथ्स्मेति
वावैतदाहोपश्रितो दिवः पृथिव्योरित्याहु द्यावापृथिव्योरहि यज्ञ
उपश्रितु ओमन्वती तेऽस्मिन् यज्ञे यज्ञमान् द्यावापृथिवी (५३)

स्तामित्याहाऽशिष्मेवैतामा शास्ते यद्बुयाथ्सूपावसाना
 च स्वध्यवसाना चेति प्रमायुको यजमानः स्याद्युदा हि
 प्रमीयतेऽथेमामुपावस्यति सूपचरणा च स्वधिचरणा चेत्येव
 ब्रौयाद्वरीयसीमेवास्मै गव्यूतिमा शास्ते न प्रमायुको भवति
 तयोराविद्युग्निरिदः हुविरंजुषुतेत्याहृ या अयोक्ष्म (५४)

देवतास्ता अरीरधामेति वावैतदाहृ यन्न निर्दिशेत्प्रतिवेशं
 यज्ञस्याऽशीर्गच्छेदा शास्तेऽयं यजमानोऽसावित्याह
 निर्दिश्यैवैन ए सुवर्गं लोकं गंमयत्यायुरा शास्ते सुप्रजास्त्वमा
 शास्ते इत्याहाऽशिष्मेवैतामा शास्ते सजातवनस्यामा शास्ते
 इत्याह प्राणा वै संजाताः प्राणानेव (५५)

नान्तरेति तदग्निर्देवो देवेभ्यो वन्ते वयमग्रेमानुष्टु
 इत्याहाग्निर्देवेभ्यो वनुते वयं मनुष्येभ्य इति वावैतदाहृहै
 गतिर्वामस्येदं च नमो देवेभ्य इत्याहृ याश्वैव देवता यजति याश्व
 न ताभ्य एवोभयीभ्यो नमस्करोत्यात्मनोऽनात्म्यै॥ (५६)

श्रितस्ते प्र त्रिष्टुभ्येतद्यावांपृथिवी या अयोक्ष्म प्राणानेव पद्मत्वारिःशब्दा॥८॥————[९]

देवा वै यज्ञस्य स्वगाकृतारं नाविन्दन्ते शंयुं बारहस्पत्य-
 मंब्रुवन्निमं नो यज्ञः स्वगा कुर्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणै यदेवा-
 ब्राह्मणोक्तोऽश्रद्धानो यजातै सा मै यज्ञस्याऽशीरसुदिति
 तस्माद्यदब्राह्मणोक्तोऽश्रद्धानो यजते शंयुमेव तस्य बारहस्पत्यं

युज्ञस्याऽर्जुशीर्गच्छत्येतन्ममेत्यब्रवीत्किं मै प्रजाया - (५७)

इति योऽपगुरातै शतेन यातयाद्यो निहनस्त्वंहस्तेन
यातयाद्यो लोहितं करवद्यावतः प्रस्कद्य पांसून्धसंज्ञात तावतः
संवध्सरान्वितृलोकं न प्रजानादिति तस्माद्वाह्याणाय नापं गुरेतु
न नि हन्यान्न लोहितं कुर्यादितावता हैनंसा भवति तच्छुं योरा
वृणीमहु इत्याह युज्ञमेव तथ्स्वगा करोति त- (५८)

च्छुं योरा वृणीमहु इत्याह शुयुमेव बारहस्पत्यं भागधेयेन्
समर्धयति गातुं युज्ञाय गातुं युज्ञपतयु इत्याहाऽर्जशिष्मेवैतामा
शास्ते सोमं यजति रेतं एव तद्धाति त्वष्टारं यजति रेतं एव
हितं त्वष्टा रूपाणि वि करोति देवानां पक्वीर्यजति मिथुनत्वायाग्निं
गृहपतिं यजति प्रतिष्ठित्यै जामि वा एतद्युज्ञस्य क्रियते (५९)

यदाज्येन प्रयाजा इज्यन्त आज्येन पक्वीसंयाजा ऋचमनूच्यं
पक्वीसंयाजानामृचा यजत्यजामित्वायाथो मिथुनत्वायं पङ्किप्रायणे
वै युज्ञः पङ्किप्रदयनः पञ्च प्रयाजा इज्यन्ते चत्वारः पक्वीसंयाजाः
समिष्टयुजुः पञ्चमं पङ्किमेवानुं प्रयन्ति पङ्किमनूद्यन्ति॥ (६०)

प्रजायाः करोति तत्क्रियते त्रयम्भिरश्च॥४॥ [१०]

युक्ष्वा हि देवहूतमां अश्वां अग्ने रथीरिव। नि होतां पूर्व्यः
संदः। उत नो देव देवां अच्छां वोचो विदुष्टरः। श्रद्धिश्वा वार्या
कृष्ण। त्वं हु यद्यविष्य सहसः सूनवाहुत। ऋतावां यज्ञियो भुवः।

अयमग्निः संहस्रिणो वाजस्य शतिनस्पतिः। मूर्धा कवी रयीणाम्।
तं नेमिमृभवो युथा नमस्व सहृतिभिः। नेदीयो युज्ञ- (६१)

मङ्गिरः। तस्मै नूनमभिद्यवे वाचा विरूप नित्यंया। वृष्णे
चोदस्व सुष्टुतिम्। कमु ष्विदस्य सेनयाऽग्नेरपाकचक्षसः। पुणिं
गोषु स्तरामहे। मा नौ देवानां विशः प्रस्तातीरिवोम्नाः। कुशं न
हासुरग्रियाः। मा नः समस्य दृढ्यः परिद्वेषसो अङ्गुहतिः। ऊर्मिन्
नावमा वंधीत्। नमस्ते अग्न ओजसे गृणन्ति देव कृष्टयः। अमै-
(६२)

रमित्रमदय। कुविष्मु नो गविष्टयेऽग्ने संवेषिषो रयिम्।
उरुकृदुरु णस्कृधि। मा नौ अस्मिन्महाधुने परा वर्गमारुभृद्यथा।
संवर्गः सः रयिं जय। अन्यमस्मद्विया इयमग्ने सिषकु दुच्छुना॥
वर्धा नो अमवच्छवः। यस्याजुषन्नमस्विनः शमीमदुर्मखस्य वा।
तं घेदग्निर्वृधावति। परस्या अधिं (६३)

संवतोऽवरा अभ्या तरा। यत्राहमस्मि ताः अव। विद्वा हि
ते पुरा वयमग्ने पितुर्यथाऽवसः। अधा ते सुम्रमीमहे। य उग्र इव
शर्यहा तिग्मशृङ्गे न वःसंगः। अग्ने पुरो रुरोजिथा। सखायः सं
वः सम्यश्वमिषुङ् स्तोमं चाग्रयै। वर्णिष्ठाय क्षितीनामूर्जो नत्रे सह-
स्वते। सः सुमिद्युवसे वृषन्नग्ने विश्वान्यर्य आ। इडस्पदे समिद्यसे
स नो वसून्या भर। प्रजापते स वैद सोमापूषणेमौ देवौ॥ (६४)

यज्ञमैरधिं वृपत्रेकान्नविशुतिश्च॥४॥ [११]

उशन्तस्त्वा हवामह उशन्तः समिधीमहि। उशनुशुत आ वंह
पितृन् हुविषे अत्तवे। त्वं सोम् प्रचिकितो मनोषा त्वं रजिष्मन्
नेषि पन्थाम्। तवु प्रणीती पितरो न इन्दो देवेषु रलमभजन्त्
धीराः। त्वया हि नः पितरः सोम् पूर्वे कर्माणि चक्रुः पंवमान्
धीराः। वन्वन्ववातः परिधीः रपोर्णु वीरेभिरश्वर्मघवा भवा - (६५)

नः। त्वं सोम पितृभिः संविदानोऽनु द्यावापृथिवी आ तत्तन्थ।
तस्मै त इन्दो हुविषां विधेम वयः स्याम् पतयो रयीणाम्।
अग्निष्वात्ताः पितर् एह गच्छत् सदःसदः सदत सुप्रणीतयः। अत्ता
हुवीःषि प्रयत्नानि बरुहिष्यथां रयिः सर्ववीरं दधातन। बरुहिषदः
पितर ऊत्यर्वाणिमा वो हुव्या चक्रमा जुषधम्। त आ गुतावसु
शन्तमेनाथास्मभ्यः (६६)

शं योररुपो दधात। आहं पितृन्सुविदत्राः अविथ्मि नपातं
च विक्रमणं च विष्णोः। बरुहिषदो ये स्वधयां सुतस्य भजन्त
पित्वस्त इहाग्निष्ठाः। उपहूताः पितरः सोम्यासो बरुहिष्येषु निधिषु
प्रियेषु। त आगमन्तु त इह श्रुवन्त्वधि ब्रुवन्तु ते अवन्त्वस्मान्।
उदीरतामवर उत्परासु उन्मध्यमाः पितरः सोम्यासः। असुं (६७)

य ईयुरवृका ऋतज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु। इदं पितृभ्यो
नमो अस्त्वद्य ये पूर्वासो य उपरास ईयुः। ये पार्थिवे रजस्या

निषंत्ता ये वां नूनः सुवृजनांसु विक्षु। अधा यथा नः पितरः
परांसः प्रलासो अग्ने क्रहतमांशुषाणाः। शुचीदयन्दीधिंतिमुक्थशासुः
क्षामां भिन्दन्तो अरुणीरपं ब्रन्त्रा यदग्ने (६८)

कव्यवाहन पितृन् यक्ष्यृतावृधेः। प्र च हृव्यानि वक्ष्यसि
देवेभ्यंश्च पितृभ्य आ। त्वमंग्र ईडितो जातवेदोऽवाँडुव्यानि
सुरभीणि कृत्वा। प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते अंक्षन्नद्धि त्वं देवं प्रयत्ना
हृवीः षिं। मातली कव्यैर्यमो अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिरुऋक्भिर्विवृधानः।
याङ्क्षं देवा वांवृधुर्ये च देवान्त्स्वाहा॒ऽन्ये स्वधया॒ऽन्ये
मंदन्ति। (६९)

इमं यमं प्रस्तरमा हि सीदाङ्गिरोभिः पितृभिः संविदानः।
आ त्वा मत्राः कविशस्ता वंहन्त्वेना राजन् हृविषा मादयस्व।
अङ्गिरोभिरा गंहि यज्ञियैभिर्यमं वैरूपैरिह मादयस्व। विवंस्वन्तः
हुवे यः पिता ते॒ऽस्मिन् यज्ञे बृहिष्या निषद्य। अङ्गिरसो नः
पितरो नवंगवा अथर्वाणो भृगंवः सोम्यासः। तेषां वृयः सुमूतौ
यज्ञियानामपि भुद्रे सौमनुसे स्याम॥ (७०)

भ्रवास्मभ्युमसुं यदग्ने मदन्ति सौमनुस एकंश्च॥६॥

[१२]

सुमिधुश्वक्षुपी प्रजापतिराज्यं देवस्य स्फ्यम्ब्रह्यवादिनोऽद्विरुद्ग्रेस्ययो मनुः पृथिव्याः पुशवोऽश्रीधे देवा
वै युज्ञस्यं युक्ष्वोशन्तस्त्वा द्वादश॥१२॥

सुमिधो युज्यां तस्मान्नाभुग्यं हि तमन्वित्यांह प्रजा वा आहेत्यांह युक्ष्वा हि संस्तिः॥७०॥

सुमिधः सौमनुसे स्याम॥